8595

విజయ
శ్రావణము

భారతి

సంపుటము 30
సంచిక 8

జయ! సితికంఠా!

శ్రీ బొడ్డు బాపిరాజు

వల దాగు మాగు మంతన్;
తలపడకుము సాహసింప ! నాతండ్రివిగా !
వలకారి వేల్పు సాముల
పలుకుల వలజిక్కి విషము భక్షింతువటే?

ఏమన్యాయమురయ్యా ! కాళ్లబడినారే యందమా దేవతా
స్వాములే —దానికె యుబ్బిపోయి విష మాస్వాదింతువా? ఏమి పో
రాముల్ ! ఒంటరి సొంటికొమ్ము వటె? లేరా పెండ్లమున్ బిడ్డలున్?
ఏమైపోదురొ వార లెంచుకొనవేమీ ? వెఱ్ఱి లింగయ్యవో

తనకున్ మాలిన ధర్మమున్నదియటే తండ్రీ ? విపన్న ప్రజా
వనసంరంభము చాలు ; మేలు విరమింపన్ ! 'దుర్విషాపోశనం'
బన దోశ్శక్తిని దుష్టదైత్యబలమున్ ద్రుమందించుటా ? కాని చో
టను దర్పించిన కార్యమేమి ? చెలగాటం బోను ప్రాణాలతో [illegible]

మద మాతంగ తురంగ వారవనితా మందార మాణిక్య సం
పదకెల్లన్ తనకొంగు చాచిన నిలింపస్వామి యేమయ్యె నా
పదవేళన్ ? విషమన్న వెక్కసము దోపన్ తోకజాడించె ! బూ
డిద బుస్సన్నవు నీవు పాల్పడితి విట్టే దానికిన్ శంకరా !

ఆ దామోదరు డేడీ ? అడ్డుపడరాడా నేడు ? సింగారపున్
శ్రీదేవిన్ తెకతేర పెండ్లికొడుకై చేకొన్న నాడున్న ధీ
రోదారత్వము మొక్కవోయినదియేమో ! కాక, ఎవ్వాని కిం
జేదా ప్రాణము? కాటికాపును నినున్ శోషించి గంగాధరా !

అసురద్వేషులు సిగ్గులేక యెటు నిన్నర్థించినారయ్యా ? వా
రసులైనా రలనాడు వార్ధిమథన ప్రాదుర్భవద్భాగ్యముల్
గ్రసియింపన్; మరి నేడు పెత్తనము నీ కందించిరే ? శూలికిన్
విసముం ద్రాగు నెవండు స్వామి ? వలదీ పెంద్రోవ పేరంటముల్ !

ఒకటా వేల్పుల ద్రోహముల్ పలుక ! పీయూషమ్ము పేర్సెప్పి వె
ట్టికినై ఆ దితిబిడ్డలం బిలిచి కాడిం గట్టిరే కాని, వా
రికి వెల్లేనుగో, వేల్పుటావోయిడిరే ? లేదయ్యా ! భాగస్థులం
గికురింపన్ నను కాడ రీఘనుల రక్షింపంగ నే పుణ్యమో ?

నీకే చెల్లును ! కొండచిల్వ తొడవుల్, నెమ్మేని ద్రొంబూది, ము
క్కాకల్ గ్రక్కెడి నొస్టకన్ను, సిగపై గయ్యాళి గంగమ్మ, ఆ
శాకౌపీనము, గంగిరెద్దొకటి, నిచ్చల్ బిచ్చపుంబుక్క, ఈ
ఆకారాలకు తోడు తక్కువగునే హాలాహాలం బీశ్వరా?

ఒక కార్చిచ్చుల కన్నుచాలదొకో యేదో వెట్ట బుట్టింప స్వా
మికి ? ఎవ్వారి యదృష్టమో ! కలుగదా మిన్నేటి క్రొన్నీటి చ
ల్వకు నేకీడును మల్లికార్జున శరీరచ్ఛాయలే మేఘమా
లిక నీలప్రభ లోడునో పటు విషార్చిం గ్రాగియున్ మ్రాగియున్

కైలాసాచల కేళి కందరములన్ కాత్యాయనీ దేవితో
కాలక్షేపము సేయు నీ వుబుసుపోకన్ వచ్చితే ? మెచ్చెడా
కాలన్ వేల్పులు గండపెండెరము సింగారింతు మన్నారో? వ
[illegible]పోదుడుగుమీ దుస్సాహసమ్ముల్ ప్రభూ !

అసలే నీయెద వెన్నపూస ! కరగన్ యాచింప నవ్వేల్పు, లా
నుసు రియ్య న్వినుదియ్యరో ? సరియె !—నిన్ను న్నమ్మియున్నట్టి
మా అసహాయాశ్రిత భక్తకోటికొక యయ్యాం జూపి, ఆపై సుధా
రసమైనన్ విసమైన గ్రోలు; మిక నేలా మాకు నీ జోలియున్ !

నీ సామర్థ్యము నే నెరుంగనిదె ? మున్ గీడెంచి మేలెంచు టెం
దే సామాన్యము; బాడబోజ్వల విషాగ్ని జ్వాల నీ వోర్తుగా
కో సర్వేశ్వర ! కుక్షి నున్న పదునాల్గున్ లోకముల్ సైచునా?
నీ సద్భావమదే జగత్ప్రిళయ నాందీరావమానో ప్రభూ !

స్వామీ ! వాదనలేల ? నాదు పలుకుం బాలింపగా దన్నచో
ఈ మేనం గొనయూపిరుండువర కీ వెట్టా విషంబంటె దా
నోముం జూచెద ! రాజకన్న బలవంతుం డౌనురా మొండి ! రా
జీ మార్గంబున బోదమన్న విషమే సేవించెదన్ నీ బదుల్.

అమ్మ భవాని ! నీవు వినవైతివొ నాథుని సాహసమ్ము? కా
నిమ్మని యూరకుంటివొకొ నీ మెడతాళి బలమ్ము నమ్మి ? ని
క్కమ్ముగ కన్నతల్లియని కల్గిన నీవలె నిద్రవోవునా
నిమ్మకు నీరువోసినటు ? నిల్పదొ ? కాలు గదల్పనిచ్చునో ?

నే చెవి నిల్లుగట్టుకొని నేరుపునన్ బ్రతిమాలి చెప్పియుం
జూచితి; పంతము న్విడడు సుంతయునన్ ; తనమంచి చెడ్డలే
తోచని తిక్కశంకరునితో ఎటు వేగుచు నుంటివమ్మ ? ని
వాచవితేరి దారికిని వచ్చునొ పిచ్చి శివయ్య చూడుమీ!

కాదో బాదరబంది యేదియును ! భిక్షాపాత్ర కేనాటికిన్
రాదో క్షామము ! ఎందు కంత వెగటై ప్రాణమ్ము మాతండ్రికిన్
చేదున్ మ్రింగగవచ్చె ? మీనవతి పేచీ, లింటిపోరుల్ మనః
ఖేదాలైనవొ పాప ! మెట్లతని పూన్కిన్ మాన్పి మళ్లింతువే?

ఏ హిమశైల సానువుల, ఏ ప్రమదావన వీథులన్, వియ
ద్వాహిని సైకతమ్ములను తాండవకేళి వినోదమోద వే
లాహత బుద్ధులై ఎరుగరా ? బసవా ! రిటి ! శృంగి ! భృంగి!
హాలాహాల మానునంట హరు డడ్డపడంగను రండు రండురా!

అదె బాష్పాంబు నిరుద్ధ దృష్టి, నిటల వ్యాలోల నీలాలకా
చ్ఛద, హస్తార్పిత గల్లహల్లక, విపత్ శంకా కళంకోదయా
స్పద దైన్యాకృతి తల్లి హైమవతి నిం బాటింపగాబోవు, నీ
విదియేనా తను వర్ధమిచ్చిన మహా ప్రేమార్థ తాత్పర్యమున్?

అరుగో చెన్నరి చిన్ని చెంగలువ పూవై వాడి ప్రాల్మోములన్
వెరపుల్ మూగిన మబ్బులై తిరుగ నిన్ వీక్షింపలే; రమ్మ పై
చెరగుం జెంగులు ప్రేళ్లజుట్టుకొను నాచిన్నారి హేరంబు, డా
సరసన్ షణ్ముఖు; డా చిరాయువుల గాంచన్ నీమతుల్ మారవే?

అరరే! నీ కిటువంటిబుద్ధి పొడమంగా నేల? కొండంత కా
పురముం గట్టున బెట్టి యిట్టి చెడుచావుం జావ నీ కిష్టమే?
సరిలేనిపని చూడు—వజ్రకవచస్ఫారంబునై నా యభం
గుర సద్భక్తి బలమ్ము ప్రోచుకొను నీకుం గీడు రాకుండగన్

వినుడో వేలుపులార! శంభుడు దయావిస్ఫూర్తి వాగ్దానము
న్గొనసాగించె జగద్ధితస్ఫురణ;—పొంగుల్ వోవు హాలాహలం
బును జాంబూనదల దీప్తి తెల్లని గళమ్మున్ నీల మాణిక్యమం
డనమై చక్కన్ నలంకరించెను; కనుం డా స్వామి సౌందర్యముల్!

జయ మృత్యుంజయ! వరదా
భయ ముద్రిత భద్రపాణి! వశీకృత ద
క్షయ! పంచవదన! మదన
స్మయహరణా! శ్రితశరణ్య! జయ సితికంఠా!

రాయల శాస్త్రవైదుష్యము

శ్రీ దివాకర్ల వేంకటావధాని

రాయలవారి వ్యుత్పత్తి విశేష మపారము. అది సర్వతోముఖమై పరిణాహమున నల్ప విషయములనుండి యాగమాంతములవఱకు నెగఁబ్రాకుచున్నది. ఆయా సందర్భములలో నాముక్తమాల్యదయం దాయన ప్రదర్శించిన శ్రుతిస్మృత్యుపనిషత్పరిజ్ఞాన మపారమై యాశ్చర్యము నొదవించుచుండును. మధురాపురమును వర్ణించుచు నాయన యందలి ధరణీసురులు "హారఘనదాదులైన వలహస్తము చాపరుదానధార" కనిచెప్పి దానికిఁ జిరసముపార్జితాగ్ని లెడిచెంది నశించునని వారు భయమందుటయే కారణమని సూచించెను. బ్రాహ్మణుల దక్షిణహస్తమున నగ్ని యుండునని వేదములు చెప్పుట యిందుకుఁ బ్రమాణము. విష్ణుచిత్తుఁడు స్వమతమును స్థాపించు సందర్భమున మొదట నారాయణుఁ డొక్కఁడే యుండెననియుఁ దరువాత "లీల నేకాకితఁ జనదు, పెక్కగుద్యుదవనుమ నయ్యాఁ జిదచిద్ద్వయంబుసొచ్చి" యనియు ఛాందోగ్యోపనిషత్ప్రతిపాదితమైన యర్థము నుదాహరించెను. "ఏకోహ వై నారాయణ ఆసీన్న బ్రహ్మా, నేశానో, నాపో, నాగ్నీషోమౌ, నేమే ద్యావా పృథివీ, న నక్షత్రాణి, నసూర్యో, నచంద్రమాః" "సఏకాకీ నరమేత, తస్య ధ్యానాన్తస్థస్య" యనుచు మహోపనిషద్వాక్యములందును, "సోకామయత బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి, సతపో తప్యత, సతప స్తప్త్వా, ఇదగ్ం సర్వమసృజత" యను తైత్తిరీయోపనిష ద్వాక్యములందును, నీ యర్థమే ప్రతిపాదింపఁబడినది. ఛాందోగ్యమునందలి యంతరాదిత్యవిద్యలో "కప్యాసం పుణ్డరీకమేవమక్షిణీ తస్యోదితి నామ"యని యుండుటచే నక్షిణీ యను ద్వివచన శబ్దమువలన సూర్యునందలి పుండరీకాక్షుఁడు నారాయణుఁడే యని విదితమగుచున్నది. దీనినే రాయలవారు,

............అంతరాదిత్యవిద్య
నర్కులోఁ బుండరీకాక్షుఁ డతఁడయగుట
కక్షిణీయని యష్టదృక్త్ర్యక్షదళశ
తాక్షువిధి రుద్రశక్రాదులందు నొకఁడు
కాదనుట కాశ్రుతియే విలక్షణతఁ దెలిపె.

నని వక్కాణించి యున్నారు. "అన్తర్బహిశ్చ తత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణఃస్థితః" అను నారాయణీయ యజ్ఞికోపనిషద్వాక్యమే "బలమై లో వెలిఁ దానైయున్కిఁ దెలిపె న్నారాయణం" బనుపేష వ్యక్తమగుచున్నది. "సర్వేశబ్దాః అచిజ్జీవ విశిష్ట పరమాత్మనో వాచకాః" యని శ్రీమద్రామానుజ విరచిత వేదార్థ సంగ్రహమునఁ గల యర్థమునకు ప్రసతులం దారుణములలో బ్రహ్మేంద్రాది శబ్దములన్నియు సామాన్యవిశేషముచే నారాయణునందే పర్యవసించుచున్నవని చెప్పఁబడినవాక్యము ప్రమాణము. దీనినే రాయలవారు "ఆరుణంబుల సామాన్య విశేష రీతి నిఖిలంబు న్నబ్దజాలంబు నిర్మలనారాయణ శబ్దమందు నెతుదిఁగ బర్యాప్తమగుస్వ్యున్నతి"వని సూచించి యున్నారు. ఈ సందర్భముననే యాయన "ఏష సర్వభూతాన్తరాత్మాఽపహతపాప్మా దివ్యోదేవ ఏకో నారాయణ" అనెడి సుబాలోపనిషత్తునందలి వాక్యము నుదాహరించి తత్ప్రమాణముచే విష్ణుచిత్తుఁడు నారాయణునికన్న వేఱు దేవుఁడు లేఁడని నిరూపించెనని తెల్పియున్నారు. స్వమతస్థాపనమునందే విష్ణుచిత్తుఁడు ఋగ్వేదమునకు సంబంధించిన కౌషీతకీ బ్రాహ్మణోపనిషత్తునఁ గల యింద్రప్రతర్దన వృత్తాంతమును, ఐతరేయోపనిషత్తునఁ గల యాగర్భజీవన్ముక్తుఁడైన వామదేవుని వృత్తాంతమును నుదాహరించి యుండెను. "మాతా పితా భ్రాతా నివాసః శరణం సుహృద్గతి ర్నారాయణ యని సమస్తంబునకుఁ బరాయణంబుగా

నతిని ప్రతిపాదించు శ్రుత్యంతరంబుగలదని రాయలు సూచించిన యాశ్రుతి సుబాలోపనిషత్తు. కేశిధ్వజుఁడు ఖాండిక్యుని రాజ్యమెల్ల గ్రహించి "ఫలంబాకాంక్షింపక గెల్తు మృత్యువు నవిద్యం, బట్టకుందున్, దుదఁ జాకుందు"నని యోగ నియతిచే జ్ఞానాశ్రయుఁడై సుఖానీకముల రచింప నారంభించెను. "ఏ నవిద్యవలన మృత్యువుఁదరియింప ననఘ! రాజ్యముల మఖాదికములఁ జేయుచున్న వాఁడ"నని యీ విషయమునే యాతఁడు ఖాండిక్యుని కెఱుకపఱిచియుండెను. దీనికి "విద్యాంచావిద్యాంచ యస్తద్వేదోభయగ్ంసహ. అవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్వ విద్యయా మృత మస్నుతే" అను నీశోపనిషద్వాక్యము మూలము. ఇట మృత్యువనఁగా బ్రహ్మనిష్ఠవలనఁ బ్రమాదపడుట. అవిద్యయనఁగా మఖాదికర్మ. సంగము విడిచి కర్మలాచరించినచో ఫలానుభవరూపమైన బంధముండదని "యోగినః కర్మకుర్వన్తి సంగం త్యక్త్వాత్మ శుద్ధయే" యను భగవద్గీతా వాక్యము నిరూపించుచున్నది. కేశిధ్వజుఁడు ఖాండిక్యునకు మనంబునకు బ్రహ్మ మాశ్రయమనియు, నది పరాపర భేదంబుల రెండువిధములుగా నుండుననియు, నందు పరము మూర్తమనియు నపర మమూర్తమనియుఁ దెల్పియుండెను. ఈ యర్థమే "ద్వేహావ బ్రహ్మణోరూపే మూర్తంచైవామూర్తంచ" యని బృహదారణ్యకోపనిషత్తు చెప్పుచున్నది. ప్రధానులు ఖాండిక్యునిఁ గేశిధ్వజుని మార్కొనఁ బ్రేరేఁచు సందర్భమున

అలసతఁ బరున్న మనుజుండు కలియుగంబు
ద్వాపరం బెన్నఁ గూర్చున్న వాఁడు త్రేత
యుత్థితుఁడు యాయి మఱి కృతయుగమటన్న
సముచితమనోక్తి ఋగ్బ్రాహ్మణమున వినమె.

యని ఋగ్బ్రాహ్మణమునందలి యింద్రుని పలుకుదాహృతమైనది. "అణోరణీయాన్ మహతో మహీయాన్, ఆత్మాగుహాయాం నిహితోస్యజంతోః" అను శ్రుతి "అణుసమూహములకును నణీయు నిన్నుఁగొల్తు" ననువాక్యమున ధ్వనించుచున్నది. ఈవిధముగా రాయలవారు వేదోపనిషత్తులందుఁ దమకుఁగల సర్వతోముఖవిజ్ఞానమును బెక్కుచోట్ల వెల్లడించి యున్నారు. కేవలము వేదోపనిషద్వాక్యముల యర్థతాత్పర్యముల వెలిగించుటయే కాక యందలివాక్యములను స్ఫురింపఁజేయుపదములనే వారు పలుచోట్ల వాడి యున్నారు. అందుచే వారి కాయాభాగము లభ్యస్తములే కాని శ్రుతమాత్రములు కావని తెలియుచున్నది.

విశిష్టాద్వైత మత సిద్ధాంతతత్త్వము వెలుంగుటకు ద్వివిధములైన సాధనములు కలవు. అందు బ్రహ్మసూత్ర భగవద్గీతోపనిషత్తులును దద్భాష్యములును నొక తెగకుఁ జెందినవి. ఇవి వాదక్షమములై పండితజనైకవేద్యములై యుండును. రెండవది వాదోపవాదములకుఁ గొలఁగాకపోయినను విశిష్టాద్వైతమును పామరజనులకుఁగూడ సుబోధమొనరించు సులభసాధనము. తమిళభాషారచితములైన ద్రావిడ ప్రబంధము లీ తెగకుఁ జెందును. వీనినే ద్రావిడవేదములని కూడ నందురు. విష్ణుచిత్తునింట నడురే యాలించినను వినవచ్చు సవ్వడులలో నిట్టి దివ్యప్రబంధముల యనుసంధానము చేఁ గలుగు సవ్వడియు నొక్కటి. వైష్ణవమత ప్రతిపాదకములగు నీ యిరుతెగల సాధనములందును రాయలు కడుంగడు నిష్ణాతుఁడనుట కాముక్తమాల్యదలో బహుళములైనదృష్టాంతములుగలవు. విష్ణుచిత్తుఁడు పాండ్యరాజసభలో నన్యమతావలంబకుల నోడించినసందర్భమున "జగదుద్గతికిని బీజము ప్రధానమను" పద్యములో సాంఖ్యాద్వైత మీమాంసాదులు సౌగతప్రత్యక్షవాదుల మతములు సంగ్రహముగా సూచించి వాని నీక్షత్యాదులగు బ్రహ్మసూత్రముల సాయమున ఖండించి విశిష్టాద్వైతమే పరమతత్త్వమని నిరూపించెను. ఇందు రాయలకు బ్రహ్మసూత్రదద్భాష్యము లందుఁ గల సంపూర్ణపరిచయము వ్యక్తమగుచున్నది. విష్ణుచిత్తుఁడు వాదసమయమున "సుఖసంవిత్తత్త్వబోధైక చుంచుద్వైపాయన సూత్ర సచ్ఛ్రుతుల నీనమ్మ న్నిరూపించి పైఁ దద్విష్ణుత్వము దానికన్యదివిషద్వ్యావర్తనంబున్ విశిష్టాద్వైతంబును జేటగాఁ దెలుపఁ" ప్రమాణంబుల సూచించెనని రాయలవారు తెల్పియున్నారు. అపఠితశాస్త్రగ్రంథ జాత్యంధుఁడైన విష్ణుచిత్తుఁ డట్లు చేయఁగల్గుటకు విష్ణుప్రసాదమే కారణము. రాయలు వాని నన్నింటి సమగ్రముగా నభ్యసించుట కాయని కామతముపైఁగల యభిమానము కారణము.

శ్రుత్యుపనిషత్తులలో రాయలవారికిఁ గల పరిచయము పైని సూచింపఁబడియేయున్నది. ఛాందోగ్య యజ్ఞిక సుబాల కౌషీతకీ బ్రాహ్మణేశోపనిషత్తులలోని వాక్యముల నాయన తన గ్రంథమునఁ బెక్కుచోట్ల ననుసంధానము కావించెను. ఇట్లే యితరములైన యుపనిషత్తులనుగూడ నాయన పరిశీలించెననుటలో ననుమానముకాని యతిశయోక్తికాని యుండనక్కఱ లేదు. వేదాంతవిషయములఁ జర్చించినచోట్ల నాయన సర్వదర్శనసారసంగ్రహము, వేదార్థసంగ్రహము, శ్వేతాశ్వతరదర్శన ముక్తికాద్యాత్మోపనిషత్తులు, సనత్సుజాతీయము మున్నగు గ్రంథములతోఁ దనకుఁ గల పరిచయము వెల్లడించి యుండెను.

భగద్గీతయుఁ దద్భాష్యములును రాయలవారికి జిహ్వాగ్రగతములే. ఆయన కావించిన వేదాంత విచారమునకు సంబంధించిన వాక్యము లన్నింటికి భగవద్గీతలో నాకరము చూపవచ్చును. ఖాండిక్య కేశిధ్వజ సంవాదమునందలి

జనిసాహస్ర బహుప్రయాణముకు
    సంసారంపుఁ ద్రోవన్నదా
చను మందుల్ ఘన మోహభేద
    మలమన్ సంసారి పాంథుండు వా
సనలన్ ధూళి ముసుంగుగాఁగ
    నెపుడేన్ జ్ఞానంపు టుష్ణోదకం
బునఁ దక్షాళన సేయు వానికపు
    డిమ్మోహశ్రమంబుం జనున్.

అను పద్యమునందలి యర్థమే యించుమించుగా గీతలందలి

యథైధాంసి సమిద్ధోగ్ని
    ర్భస్మసాత్కురుతేఽర్జున
జ్ఞానాగ్ని స్సర్వకర్మాణి
    భస్మసాత్కురుతేతథా
జ్ఞానం లబ్ధ్వా పరాం శాంతి
    మచిరేణాధిగచ్ఛతి.

యను శ్లోక భాగములఁ గానవచ్చుచున్నది. గోదాదేవి విష్ణువు నుపాలంభించుపట్టున నాతఁడు మత్స్యకూర్మ వరాహ నారసింహాద్యవతారములలో నే శాశ్వతముగా నుండిపోయినచో నతఁ డప్పుడేచుటకు దిర్యగ్జాతివలపుకత్తెలే యుండరనియు, మున్నను వానిఁ వారులకున్నంత కామాతిరేకము కలుగదనియుఁ బల్కి వెంటనే తప్పు దిద్దుకొని "నోరులేని జంతువులకె నొప్పి ఘన"మనియుఁ, దా నాత్మవత్సర్వభూతాని యను ధర్మమును బాటింపవయ్యెననియుఁ దెల్పి విచారించెను. ఈ వాక్యము "ఆత్మవ త్సర్వభూతాని యః పశ్యతి సపశ్యతి" యనుదానిలోనిదేకదా! ఖాండిక్యకేశిధ్వజోపాఖ్యానమును జెప్పిన పిమ్మట విష్ణుచిత్తుఁడు పాండ్యరాజుతో "కావున ముముక్షున కుపాశ్రయణీయుం డధోక్షజుండు. నీ వతని భజింపు మదియు భక్తియోగంబు..ఇంతకంటె సులభోపాయం బామోఘనంబున నయ్యధోక్షజుండు గాండీవి కుపదేశించిన శరణాగతిధర్మం"బని బోధించి యాతని భాగవతప్రధానుం గావించెను. ఈ శరణాగత ధర్మంబు గీతా ప్రతిపాదితమైనట్టిదే.

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య
    మామేకం శరణం వ్రజ
అహం త్వా సర్వపాపేభ్యః
    మోక్షయిష్యామి భారత.

యను గీతాచరమశ్లోకము దీనినే చెప్పుచున్నది. ఇట్లే రాయలు గీతననుసరించి వ్రాసినచోట్లెన్నియో కలవు.

పై ప్రస్థానత్రయము సంస్కృతభాషావేత్తలగు పండితులకుమాత్రమే సుబోధమై యుండును. ఇందలి యర్థమునే సామాన్య జనులకుఁగూడ నందుబాటులోనికిఁ దెచ్చునట్టివి ద్రావిడప్రబంధములు. సంస్కృత పాండిత్యము లేనివారు నైతము వీనిని జదివి వైష్ణవ మతసారముల నెఱుంగవచ్చును. రాయలీ ద్రవిడ ప్రబంధములనుగూడఁ బూర్తిగా నవలోడించినవాఁడే. విష్ణుచిత్తుఁడు పండితుఁడుకాదు కావున నీ ద్రావిడ వేదములనే చదివినవాఁడై యుండవచ్చును. గోదాదేవి తిరుప్పావై నాచ్చియార్ తిరువాయిమొయి మొదలగు ప్రబంధములను రచించెనఁట!

కన్యయా విష్ణుచిత్తస్య
    కవితాభూత్ కృతిద్వయీ

జన్యాన్య ఖేదనోదాయ
జగదుజ్జీవనాయచ.

అని దివ్యసూరిచరితము చెప్పుచున్నది. రాయలు పంచమాశ్వాసములో

ప్రతిదినము నిట్లుచని యా
మ్యుత పూజయొనర్చివచ్చి సుదతివియోగ
చ్యుతధైర్యయగుచు నయ్యాదు
పతిగుణములు ద్రవిడభాషఁ బాడు ముమ్మరున్.

అని వ్రాసియుండెను. ఇవి యామునకూడఁ జదివినవే. ద్రావిడ ప్రబంధగతవిషయములఁ బరిశీలించినచో రాయలవారందు నిక్షేపింపఁబడిన యర్థము నంతను ఆముక్తమాల్యదలో నిమిడ్చినట్లు తెలియ నగును. ఇట్లే రాయలవారు వేదాంత దేశికులవారు రచించిన మనుమన కథాప్రతిపాదకంబగు ప్రబంధ శతకమునుగూడఁ బరిశీలించియుండిరి.

ఖాండిక్యుని ప్రార్థనపై కేశిధ్వజుఁ డాతనికిఁ బునర్భవభయంబువాపి బ్రహ్మసాధర్మ్యంబు కలిగించు యోగము నెఱింగించెను. యమాది విషయికంబైన యోగప్రయత్నమున కధీనమైన సాత్త్వికపు మనోగతిని బ్రహ్మసంబంధినిగాఁ జేయు ప్రాప్తియే యోగమని యాతఁడు యోగమును నిర్వచించెను. ఈ సందర్భమున రాయలు పాతంజల యోగసూత్రానుసారముగా యోగాంగములగు యమ నియమాసన ప్రాణాయామ ప్రత్యాహారధారణలను, మనసునకు సమాశ్రయమైన బ్రహ్మమును దర్శించవలెను. భావనాత్రయ స్వరూపమును వివరించెను. తరువాత యోగి విష్ణువును చింతింపవలసినవిధమును వర్ణించెను. ఈ సందర్భమున రాయలకు యోగశాస్త్రముతోడను దదభ్యాసముతోడను గల గాఢమైన పరిచయము వ్యక్తమగుచున్నది. ఇచ్చట నాయన చెప్పిన యంశములకుఁ బాతంజలయోగసూత్రరాజమార్తాండములందును, విష్ణుపురాణ సర్వదర్శనసార సంగ్రహ భగవద్గీతాదులందును, శ్రీ రామానుజ కృతవేదార్థ సంగ్రహము నందును నాధారములు గలవు. ఈ వివరణము చదివినచో నాయన కుపయోగమునఁ గల ప్రవేశము కేవల సిద్ధాంతమాత్రమే కాదనియుఁ దదభ్యాస రహస్యములనుగూడ నాయన యెఱింగియుండెననియుఁ దెలియనగును.

స్మృతిగ్రంథములందును ధర్మశాస్త్రములందును రాయలవారికిఁ గల పరిచయము మాముక్తమాల్యదలో బహుస్థలముల వ్యక్తము చేయఁబడినది. కేశిధ్వజుఁ డొనరించిన యాగమున నాయన త్రేతాయుగ చరిత్రమున కనుగుణముగ గోవును యాగపశువుగా వర్ణించెను. కలియుగమున నశ్వాలంభ గవాలంభ సన్న్యాస పలపైతృక దేవరసుతోత్పత్తులు నిషిద్ధములని స్మృతి చెప్పుచున్నది. పూర్వయుగములందుఁ గొందఱు రాజులు గవాలంభను నొనరించిరనుట కనేక దృష్టాంతములున్నవి. కాళిదాసు మేఘసందేశమున గవాలంభను నుదాహరించెను. విష్ణుచిత్తుఁడు స్వమత ప్రతిష్ఠాపన మొనరించుచు యమునికావు పుండరీకాక్షునిఁ దప్ప నితరు నెవ్వని నుపాసింపరాదనియు" విష్ణువనకుఁ దత్తత్కాల విగ్రహము లగుట బ్రహ్మరుద్రార్కస వ్యాసభాను భార్గవాదుల భజనంబు త్రైవర్గికునకుం గాక యపవర్గకాముల కయుక్తంబని స్మృతి చెప్పుచున్న"దనియు వక్కాణించెను. ప్రధానులు కేశిధ్వజునిపై నెత్తిపోవుటకుఁ బ్రేరేఁచినప్పుడు ఖాండిక్యుఁడు గనుఁడు బద్ధాంజలిపుటుఁడునై శరణుచొచ్చిన వానిని గోపమునఁ గూల్చుట పరలోకార్గళబుద్ధికిఁ జాలదని నెప్పు కణ్వవాక్యము నుద్ధరించెను. యామునాచార్యుఁడు కుమారునికి రాజనీతిని బోధించు సందర్భమున రాయలు తనకుఁ గల స్మృతి ధర్మశాస్త్రపరిజ్ఞానమును బలుచోట్ల వెల్లడించెను. పాత్రుఁడైనవానిఁ బరికించి యాగిఁ 'దుగకుం' డొకఁడు చెప్పకుండఁ బనసపండ్లు దిగిన పరిగ దానము చేయవలెనని రాయలు చెప్పిననీతి నే పరాశరస్మృతి

అభిగమ్యోత్తమం దానం
ఆహూయైవతు మధ్యమం
అధమం యాచమానాయ,
సేవా దానంతు నిష్ఫలమ్.

అని నుడువుచున్నది. "పితృదేవ క్రియలను విధి పితృక్రియలె సూక్ష్మ"లని రాయలు చెప్పినదానికి భారతానుశాసనికపర్వమునందలి "పితృపూజ సమగ్రము దైవతపూజనమున" కనుమాట మూలమైనది.

రాజు విచిత్రసరణిచంపి ధార్మికుఁడును, సతిఁబొంది బ్రహ్మచారియు, బొంకి సత్యశాలియు నారగించి సదుపవాసియు కేడించి శూరుఁడును, జంది ఘనియు నగునని రాయలు చెప్పిన ధర్మసూక్ష్మములన్నియు భారతమునందును యాజ్ఞవల్క్యాది స్మృతుల యందును జెప్పఁబడి యున్నవి. బ్రహ్మరాక్షసుఁడు సోమశర్మగా నుండినప్పుడు "పచ్చితోల్బట్టె చుచ్చాల మెట్లుందికొనఁదాన యూరెల్లగుత్తవట్టె"నని రాయలు వర్ణించెను. ఇట వర్ణింపఁబడిన మహిషి మేషీధేను పాదరక్షాదానములవలన నపార పుణ్యఫలితములు కలుగు నని శేషధర్మాదులందుఁ జెప్పఁబడినది. "ఆర్ద్రె కృష్ణాజినందానం సర్వవ్యాధి వినాశన"మ్మనియు, "ఉపానహౌ ప్రదాతాచ సర్వలోక చరో భవే"త్తనియు శేష ధర్మములు చెప్పుచున్నవి. పయస్వినియైన మహిషిని సువృత్తునికి దానము చేసినచో నపమృత్యువు తొలఁగు నను ధర్మము కలదు. "రత్నేన శుభేన శుభం భవతి, నృపాణామనిష్ట మశుభేనచ" యని బృహత్సంహితయందును, రాజేశువారముల నేసు రత్నముల ధరింపవలె"నని హాలాస్యమునను జెప్పఁబడిన నీతిని బురస్కరించుకొనియే రాయలు రాజనీతి సందర్భమున

పలయించునట్టి దొకమణి
నలుఁగా సంగోనుము ధరణి సెంచి సువేషే
జ్జ్వలతకు వలదేవాసర
ముల మణుల విభూషణములు భూపతి దాల్పన్.

అని చెప్పియుండెను. మనువు

సురావైమల మన్నానాం
పాప్మాచమలముచ్యతే
తస్మాద్బ్రాహ్మణ రాజన్యౌ
వైశ్యశ్చ నసురాం పిబేత్.

అని ద్విజులకు సురాపానమును నిషేధించెను. దీని నాధారముగాఁ గొనియే రాయలు పంచమాశ్వాసమునందలి వసంతర్తువర్ణనములోఁ గోకిలస్వనమునకుఁ బంచమత్వము వచ్చుటకు "ద్విజత గాంచియు మధుసేవ వికుశలేక జాతిబాసిన తెంట్ల నిస్స్వనముఁ గూడు కొనుట"ను గారణముగాఁ జెప్పి చమత్కరించెను. గోదాదేవి విరహమును వర్ణించుసందర్భమున రాయలు మధ్యాహ్నము మంత్రవాది యామె స్మృతి దూలు నట్లుగా తుహిన ధాం గృహాంగియు, సురుచిరవితాన కౌసుంభధారియునై ఘటయంత్రసరము త్రిప్పుచు జపింప మొదలిడెనని వర్ణించెను. ఇది యాభిచారిక క్రియయాటచే నాతనికిఁ గౌసుంభ వస్త్రధారణము చెప్పఁబడినది. సాధ్వాచారమున శ్వేతవస్త్రధారణ మును నాభిచారికాది క్రియలయందు రక్తవస్త్రధారణ మును స్మృతిగ్రంథములు విధించుచున్నవి. యామునాచార్య చరిత్రమున రాయలు పాండ్యరాజు వెట్టి శైవమును వర్ణించుచు షణ్ణవతి (96) శ్రాద్ధచయము నాతఁడు శంకరదాసమయ్యభక్తప్రతతికొరఁ బెట్టునని వర్ణించెను. షణ్ణవతి శ్రాద్ధములు స్మృతులలోఁ జెప్పఁబడినవి.* ఈవిధముగా రాయలు స్మృతి ధర్మశాస్త్రముల ప్రశంస చేసినచోట్లు గ్రాము క్రమున లెక్కకు మిక్కిలిగా నున్నవి.

ఆముక్తమాల్యదయం దచ్చటచ్చట సూచింపఁ బడిన పూర్వగాథలను బరిశీలించినచో రాయలవారి పురాణ సముచ్చయ పరిశీలనము తేటతెల్లమగును. ఆముక్తమాల్యదయందలి ఖాండిక్య కేశిధ్వజోపాఖ్యానము విష్ణుపురాణములోఁ గూడ నున్నది. రాయలీకథా సందర్భముననే కాక వైష్ణవతత్త్వమును బ్రతిపాదించు నితరస్థలములఁ గూడ నా పురాణమును బఠించుట వలనఁ గలిగిన విజ్ఞానమును విరివిగాఁ బ్రదర్శించెను.

అనాత్మన్యాత్మబుద్ధిర్యా
అస్వేస్వమితి యా మతిః
అవిద్యాతరు సంభూతి
బీజమేతద్ద్విథాస్థితమ్.

అను విష్ణుపురాణమునందలి శ్లోకము నాయన

ఆత్మకానిమేన నాత్మబుద్ధియును న
స్వంబునందు మిగుల స్వత్వమతియు
నవనివర! యవిద్య యను మహాతరువున
త్పత్తి కీద్వయంబు విత్తు మొదలు.

అని యథాతథముగా ననువదించెను. హిరణ్యగర్భవాసవాదులైన కర్మయోనులగు దేవతలశుద్ధులని

*అమాయుగ మనుక్రాంతి
ధృతిపాత మహాలయాః
త్రిప్రోష్టకాశ్చ విజ్ఞేయా
షణ్ణవత్యాః ప్రకీర్తితాః.

రాయలు చెప్పిన విషయము విష్ణుపురాణోక్త శ్లోకాను సారిగానే యున్నది. విష్ణుచిత్తుఁడు వామనావతారమును వర్ణించుచు వామనుఁడు తన దేహమును గ్రింది నుండి శింశుమార చక్రమువఱకును బెంచినట్లు చెప్పియుండెను. భాగవత విష్ణుపురాణములందు విష్ణువు మొసలి యాకారపు నక్షత్ర మండలము రూపముతో యోగనిద్ర పొందుచున్నాఁడని చెప్పఁబడినది. ఇదిగాక రాయలు విష్ణుపురాణము నాధారముగాఁ గొని రచించినపట్లింకను నెన్నియో కలవు. రాయలు విష్ణుచిత్తుని జడభరతమునితోఁ బోల్చి యాతఁడు సౌవీర భూరమణునికి తత్త్వము బోధించి ముక్తికనిచిన వృత్తాంతము నుదాహరించెను. రహూగణునికి సంబంధించిన యీ వృత్తాంతము భాగవత పంచమస్కంధములో నున్నది. గోదాదేవి శ్రీరంగేశు నుపాలంభించు సమయమున భాగవత గాథల నెన్నింటినో పేర్కొని విష్ణుని కాఠిన్యము నుగ్గడించెను. ఈ సందర్భమున నే యొకచోటఁ గాంగాజాపహరణ వృత్తాంతము సూచింపఁబడినది. ఇంకొకచోట విష్ణువు వామనావతారమున భృగుపత్నిని దున్మి యా మునిచే శపింపఁబడిన రామాయణోత్తర కాండమునందలి కథ యనుసంధింపఁ బడినది. గోదాయౌవన వర్ణన సందర్భమున నాతఁడు శ్రీరాముఁడు శక్రకాకముల కిచ్చిన శాపమును బురస్కరించుకొని చక్కని యుత్ప్రేక్ష సంఘటించెను. ఉపాలంభ సందర్భమున నొకచో రాముఁడు శూర్పణఖకుఁ గావించిన యవజ్ఞ యుగ్గడింపఁబడినది. రాయలు మధురానగరమును "కపివర నియుక్తగిరి సదృగ్గృహన నిలయగాత్ర గాహిత కనకముక్తాకవాట గోపురావేదితోచ్ఛ్రితశోభ్యవప్ర" యని వర్ణించెను. "ముక్తాకవాటం పాండ్యానాం తత్ర ద్రక్ష్యథ వానరాః" అని రామాయణమున సుగ్రీవుఁడు వానరులను గూర్చి పల్కినపలుక్కు దీని కాధారము. "సకల ప్రపంచంబును విష్ణుశక్తి సమన్వితమై యతనికి శరీరంబునై యుండు" నను నాముక్తమాల్యదలోని వాక్యము రామాయణ యుద్ధకాండమునందలి "జగత్సర్వం శరీరం తే స్థైర్యం తే వసుధాతల" మ్మను శ్లోకభాగమునకు ఛాయగా నున్నది. యామునాచార్యుఁడు కుమారునికి రాజనీతి బోధించు సందర్భమున రాయలు భారతము నందలి యాదిపర్వములోని యాజోపయాజుల కథ నుదాహరించెను. మాలదాసరికథలో హరివంశములోని ఘంటాకర్ణుని వృత్తాంతము ప్రస్తావింపఁబడినది. మధురాపుర వర్ణనమున నశ్వములు శాలిహోత్రుని కోపముచే ఱెక్కలు గోల్పోయిన శార్ఙ్గధరోక్త వృత్తాంతము సూచితమైనది. గోదాదేవి మీఁగాళ్లను వర్ణించు సందర్భమున రాయలు గరుడోపాఖ్యానమునందలి గజకచ్ఛపోగ్రకలహమును పేర్కొనెను. మాలదాసరి కథలో గరుడుఁ డమృతమును మరల సురలకిచ్చిన వృత్తాంత ముదాహృతమైనది. బ్రహ్మరాక్షసుఁడు "ప్రసభమాం పిబతే వహ్నిర్యాను" దేవీపురాణోక్తిని సూచించి నాస్తిక వాక్యమును ఖండించెను. ఈ విధముగా రాయలు సందర్భము కలిగిన చోట్లనెల్ల రామాయణ భారత భాగవతాదులందును హరివంశ విష్ణుపురాణాదులందును గల కథలను భావములను వివరించెను. ఇవి విగాహిత సకల పురాణుఁడైన యాయన ప్రౌఢిమను సూచించుచున్నవి. ఆయన "శ్రుతి పురాణోప సంహిత" లేర్చి సకల కథాసార సంగ్రహమును గూర్చియుండెను. ఆ సందర్భమున సంపాదితమైన జ్ఞానము నంతను నాయన యాముక్తమాల్యదలో వెదచల్లెను.

శ్రుతిస్మృతి పురాణాదులందు నతినిష్ణాతుఁడైన రాయలకు సంస్కృత వాఙ్మయమునందలి కావ్యజాలము కొట్టినపిండియని వేఱు చెప్పనక్కఱలేదు. కాళిదాస హర్ష భారవి మాఘ భవభూతులయు బాణాదులయుఁ గావ్యములందలి ఛాయ లాముక్తమునఁ బెక్కుచోట్లఁ గానవచ్చుచున్నవి. "స్వశక్త్యుపచయే కేచిత్ పరస్యవ్యసనే పరే, యానమాహు స్తదాసీనం త్వా ముత్థాపయతి ద్వయ" మ్మను మాఘమునందలి శ్లోకమును మననమునం దిడుకొనియే రాయలు ఖాండిక్య కేశిధ్వజోపాఖ్యానము నందలి

ఎన్నఁడు లావుగూడు మన
కెన్నఁ డడగున్దశల్, యయ్యో నేని పో
రెన్నికయౌనె, పోరిన జయిం
పన చెప్పిరె, నీదు భాగ్య సం
పన్నతఁ జేరెఁ గార్యవిటలు

అను పద్యమును రచించెను. "పుట్టవదలి నభోభిత్తిఁబట్టు శక్రకార్ముకపుఁ బలు వన్నెకట్ల జెట్టి

దైన నవచెడి కౌళ్ళుగుంపనఁగ" నను పద్యము మేఘసందేశమునందలి "వల్మీకాగ్రాత్ ప్రభవతి ధనుః ఖండమాఖండలస్య" యను శ్లోకభాగమునందలి యర్థమును స్మరింపఁజేయుచున్నది. ఇవే యననేల? సంస్కృత కావ్యనాటకములందలి భావములు రాయల కావ్యమున లెక్కకు మిక్కిలిగాఁ గానవచ్చుచున్నవి. వసంతర్తు వర్ణనమున నొక్కచో రాయలు భర్తృహరి సుభాషితములందలి "విపది ధైర్య" మను శ్లోకభాగము నుదాహరించెను. రాయలు స్వయముగా సంస్కృతమునఁ గొన్ని కావ్యములు రచించిన దిట్టు, సత్యావధూప్రీణనము, జ్ఞానచింతామణి, మదాలస చరిత్ర, రసమంజరి మొదలైన వట్టి కావ్యములలోఁ గొన్ని. ఇట్టి పండిత కవిసార్వభౌమునకు సంస్కృత కావ్యములు కరతలామలకములై యుండె ననుటలో నాశ్చర్యమేమి?

రాయలవారికి సాహిత్యమునందే కాక శాస్త్రములందుఁగూడఁ గూలంకషమైన పాండిత్యము కలదు. ఆముక్తమాల్యదలో నాయన యుదాహరించిన శాస్త్రాంశములఁ బరిశీలించినచో నన్ని శాస్త్రములం దాయన యంతటి నిశితమైన విజ్ఞానము నెట్లు సంపాదించినాయని యాశ్చర్యము కల్గును. వేదాంతమునందే కాక జ్యోతిస్సంగీత రాజనీతి వైద్యశాస్త్రములం దాయనకుఁ గల వైదుష్య మపారమైనది. అందును జ్యోతిషమున నాయన కథేమానము మెంతని చెప్పుటకుఁ జాల తార్కాణములున్నవి. దానికి సంబంధించిన సిద్ధాంత జాతకభాగములు రెండును నాయనకు సుపరిచితములే. గ్రీష్మర్తు వపగమించిన పిమ్మట వర్షర్తువు రాఁగానే సూర్యుఁడు కర్కాటకరాశిలోఁ బ్రవేశించును. కర్కాటక సంక్రమణము మనమందఱ మెఱింగినదే. ఈ విషయమును రాయలు 'కర్కసంపీట కోర్వక' యను పద్యమునఁ జక్కఁగా నుత్ప్రేక్షించెను. అట్లే వసంతాగమమును వర్ణించుచు సూర్యుఁ డుత్తరాశకుఁ దొలఁగుట సూచించెను. అమావాస్యనాఁడు సూర్యునిఁ బ్రవేశించిన చంద్రుని యమృతమును ద్రావి సూర్యకిరణములు వానతోఁ గూడ నమృతబిందువులను వైతి కురియుచున్నవో యన వడగండ్లు రాలెనని రాయలు వర్షర్తు వర్ణన సందర్భమున సూచించెను. అమావాస్యనాఁడు చంద్రుఁడు సూర్యునిఁ జొచ్చుట సుప్రసిద్ధ శాస్త్రవిషయము.

కలావశిష్టో నిష్పీతః ప్రవిష్ట స్సూర్యమండలం
అమాయాం విశతే రశ్మి అమావాసీ తతః స్మృతా

యని దేవీపురాణము చెప్పుచున్నది. రాయ లింద్రగోపములను బుధాంగారక గ్రహము శిశువులతోఁ బోల్చుచుఁ గావించిన వర్ణనము గంభీరమై యాయనకుఁ గల జ్యోతిశ్శాస్త్రవిజ్ఞాన పాటవమును సూచించుచున్నది. వర్షకాలమున నవిఁ జూచి కుశుచువారలకును గృహకలాపములకును దృష్టి మిన్నులనె నిల్చెనని రాయలు వర్ణించెను.

తరుశిఖరోపగతాః కృకలాసాః
గగనతల స్థితదృష్టినిపాతాః
యదిచ గవాం రవివీక్షణ మూర్ధ్వం
ప్రపతతి వారి తదాన చిరేణ

యని బృహత్సంహితలోఁగల వాక్యమున కివి యనుగుణముగా నున్నది. దివ్యాంతరిక్ష భౌమములైన యుత్పాతము లావిర్భవించునపుడు రాజు లప్రీతిసూతములకై శాంతి కర్మల నాచరింపవలెనని యా గ్రంథమున నే చెప్పఁబడినది. రాయ లీ విషయము నే

త్రివిధోత్పాతము లావిర్భవిన
నవని విభుఁడు విశువవలగుఁ నధిక ద్రవ్యం
బవని సురముఖ సుముఖ
పవన సఖముఖ్యముల భుక్తిబలిహోమ విధిన్

యని తెల్పియుండెను. ఉత్తరాయణమున సూర్యుఁడు మీనరాశిని విడువాలి మేషరాశిని బ్రవేశించును. ఈ విషయము నూతగాఁ గొని రాయలు

కెనిసి వలశోఁకా దండెత్తఁ గదువటుట
మీన మేలఁదోఁచుటుచితంబ మేష మేమి
పనియనఁగనేల విరహోఘ్యుఁ బొంకియువతి
వాహమున కగ్గలాఁగఁ దెత్తిడియు రాజ

యని యద్భుతమైన యుత్ప్రేక్ష గావించెను. ఇట్లే వసంతమును వర్ణించుచు నాయన "సుసుఖ చంద్రబలంబుకల్గి మలయంపుంగమ్మలే గాడ్పుఁ దేరున నేతెంచు లతాంతబాణునకు సూర్యాంశున్ మహింద్రోత్తగా ననుకూలించె" నని మన్మథునకుఁ జరిత్ర

బలమే కాక సూర్యబలముకూడ లభించెనని వర్ణించెను. సూర్యుఁడు ప్రతిదినము నస్తమింపఁబోవునప్పుడు తన తేజము నగ్నియందుంచుట శాస్త్రసిద్ధమైన విషయము. రఘువంశ చతుర్థసర్గమునందలి ప్రథమశ్లోకములోఁ గాళిదాసు భావమునే సూచించెను. రాయలు వసంతర్తు వర్ణనమున నీ భావము నాధారముగా గ్రహించి

అరుణాంశుండు హిమర్తువన్ రజని
దీర్ఘైక్రుంకె పుష్పర్తువా
సరకల్యోదితుఁడొంచు నున్న
యిటుటన్ శ్యామాకుచాలేప సం
కర సాంద్రాగ్ని శిఖారుణ ప్రభఁ గొనె

నని గంభీరమైన భావమును వెల్లడించెను. శారదృతువునఁ బ్రజలగస్త్యార్ఘ్యము నొసంగిరని రాయలు వర్ణించెను. ఈ ఋతువు రాఁగానే

కాశపుష్ప ప్రతీకాశ—అగ్నిమారుత సంభవ
మిత్రావరుణయోః పుత్ర! కుంభయోనే నమోస్తుతే

యని యర్ఘ్యము నొసంగినవారికి రాజమార్తాం షియున ననంతమైన ఫలము చెప్పఁబడినది. వర్షకాలము రాఁగానే రవి కర్కాటకమునఁ జేరెననియు "వనతతి, వరాహా, వాహారి, వాయుభుగ్విరోధి, వర్షాభులాఘఁ నొరఁగ" నని చెప్పి "మూఁడవయింటఁ జేరు తరణి శరణిఁ బ్రమోదసంధాయిగాఁడె" యని సమర్థించెను. జన్మరాశికి మూఁడవ స్థానమునందు సూర్యుఁడు మేలుచేయునని జ్యోతిశ్శాస్త్రము చెప్పుచున్నది. జన్మనక్షత్రము తెలియనప్పుడు సాధారణముగా నామమునుబట్టి నక్షత్రమును నిర్ణయించుచుందురు. ఓవా వీవో రోహిణి యను సూత్రము ననుసరించి యీ యక్షరములు మొదటనున్న నామములవారికి రోహిణి నక్షత్రమగును. ఇది వృషభరాశికిఁ జెందినది. వృషభమునకుఁ గర్కాటకము మూఁడవయిం డగును. ఈ పద్యము రాయలవారి జ్యోతిశ్శాస్త్ర పరిజ్ఞానమును బహుముఖముల వ్యక్తము చేయుచున్నది.

రాయల రాజనీతిపాండిత్య మనన్యాదృశమైనది. ఆయన రాజనీతి నారకయొలుంనుటయే కాక దానినంతను నాచరణమునఁ బెట్టి చూపెను. యామునాచార్యుఁడు కుమారునికి రాజనీతి బోధించుసందర్భమున నాయన చాణక్య సుక్ర కామందక నీతిశాస్త్రములతోఁ దనకుఁగల సంపూర్ణపరిచయము వెల్లడించెను. కీ. శే. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలుగారు చాళుక్యుల అభిలషితార్థచింతామణి సామ్రాజ్య పీఠికాతంత్రములందలి సంప్రదాయము లెన్నో రాయల రాజనీతిలోఁ గానఁబడుచున్నవని వ్రాసియుండిరి. అవి చాళుక్యులనుండి కాకతీయులును వారినుండి విజయనగర చక్రవర్తులును సంపాదించి యనుసరించిన యుత్తమ గ్రంథములు. "రాష్ట్రి మెరియింపు, కోనును దుర్గములు, తదవరోధ మగపట్టఁ బుట్టింటి రూఢి నెఱపు" మని యామునాచార్యుఁడు చెప్పిన నీతి రాయలు తన జీవితమునఁ జెక్కుసాగ్లు పాటించినట్టిదే. దాని నతిక్రమించుటచేతనే యాయన యల్లుఁడైన రామరాయలు తాళికోటయుద్ధమునఁ దనకే కాక సామ్రాజ్యమునకుఁ గూడ ముప్పు తెచ్చెనని చరిత్రజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు. రాయలు చెప్పిన ప్రతి సిద్ధాంతమునకును బరీక్షిత ప్రతిష్ఠితమైన యనుభవమో శాస్త్రమో మూలమైయున్నది.

రాయలకు సంగీత శాస్త్రమున మంచి ప్రవేశముగలదు. ఆతఁడు యువకుఁడుగా నుండినప్పుడు వీణావాద్యము నభ్యసించెనఁట! ప్రసిద్ధమాధ్వగురువులలో నొకఁడగు రాఘవేంద్ర తీర్థునికిఁ బూర్వుఁడైన కృష్ణుఁడు కృష్ణరాయలకు సంగీత గురువుగా నుండెను. సంగీత సూర్యోదయమను గొప్ప సంగీత గ్రంథమును రచించిన లక్ష్మీనారాయణ పండితుఁడు రాయలకాలమునఁ గటకమునుండి విజయనగరమునకు వచ్చెననియు రాయ లాతని నంతఃపురమున సంగీతాచార్యునిగా నియమించెననియుఁ జెప్పుదురు. రాయలకు వీణావాద్యమున నభిమానము మెండు. శ్రీవిల్లిపుత్తూరున స్త్రీలు మేడలపై వలభులందు వేణిచంట వహించి విప్పుచుఁ బూవులు గోట మీటునప్పుడుఁ బోయెడు తేంట్ల ప్రోఁతవిని కాముకులు వారు వీణలు వాయించుచుండిరేమో యని భ్రాంతి నొందుచుండిరఁట! గోదాదేవి శ్రీరంగని నుపాలంభించు సందర్భమునఁ బరశురామావతార ప్రసక్తిఁ దెచ్చి యాతని కీర్తి లసద్వల్లకి "ప్రళయారోగ్ర కురార కోణము నృపత్రైవిశ్యవత్పీఠికాత్స్వల త్రిస్థానము లేనుమార్లు పరుసన్ ఘట్టించు దోశ్శక్తిచే" మ్రోయఁగా ఘోషతి విశ్వయయ్యెనని వర్ణించెను. అట్లే గోదాదేవి కంఠమునందలి రేఖలనుగూర్చి యవి సంగీతమున నెగడు మంద్రమధ్య తారత్రిస్థానములకుఁ దీర్చిన రేఖల క్రమమున నొప్పెనని వర్ణించెను.

వ్యవహారే త్వసౌ త్రేధా హృదిమందోభి ధీయతే
కంఠే మధ్యోమూర్ధ్ని తారో ద్విగుణశ్చోత్తరోత్తరః

అని సంగీత రత్నాకరమున నీ మూఁడు స్వరములను వర్ణింపఁబడినవి. వసంతర్తు వర్ణనమున రాయలొక విరహిణి మధుగర్వ మహంమ మద్దేశముతో మేఘరంజిని బాడెననియు వంటనే శక్రకథనుస్సుతో మేఘము లుప్పతిల్లెననియు, నంత కదంబకేతకులు వికసించెననియుఁ దత్సౌరభముతోఁ గూడిన వాయువు ద్విగుణీకృతమైన తాపమును గలిగింపఁగా నామె సైపక మూర్ఛిల్లెననియు వర్ణించెను. మధురానగర సౌధవీధులందు స్త్రీలు తమకంఠెను గ్రిందనుండు మేఘముల మేఘరంజి నాలపించి పై కాకర్షించి, యవి గర్జింపఁ దదనుగుణముగాఁ దమ పెంపుడు నెమిళ్లను నాట్యమాడింతురఁట! మాలదాసరి బ్రాహ్మవేళల వామనాలయమున కేగి మంగళనామ కైశికిచే నా దేవునిఁ గీర్తించుచుండెనని రాయల వర్ణన.

యస్తు గాయతి సంయుక్తం నైశికం విష్ణుసంసది
స తారయతి దుర్గాణి శ్వపాకో రాక్షసం యథా

యని కైశిక పురాణము చెప్పుచున్నది. ఇవిగాక రాయలు సంగీత శాస్త్రప్రసంగము తెచ్చి యందుఁ దనకుఁ గల నిశితమైన పాండిత్యమును సూచించిన ఘట్టము లింకను ననేకమున్నవి. సంగీతమున వలెనే రాయలు నృత్యమునఁగూడఁ గృతప్రవేశుఁడై యుండెననుటకు నిదర్శనములున్నవి. తృతీయాశ్వాసాంత పద్యములలో నొకదాన నాయన కృష్ణుఁడు కాళియాహిశీర్షముపై మత్తల్లి హల్లీసక నృత్యములఁ గావించెనని వర్ణించెను. హల్లీసకము మండలముగాఁ జేయఁబడు నృత్యమనియు నం దొక్కఁడు నేతయై యుండుననియుఁ గృష్ణుఁడును గోపికలును గావించిన నృత్య మట్టిదె యనియు హేమచంద్రుఁడు నుడివియున్నాఁడు.

వామదక్షిణ పాదాభ్యాం ఘూర్ణమానోప సర్పణైః
ఉద్వేష్టితోప విద్ధైశ్చ హస్తైర్మత్తల్లి దాహృతిమ్
అని మత్తల్లి నృత్యము వివరింపఁబడినది.

రాయలకు సాముద్రికాది శాస్త్రములందున్న పరిచయముగూడ నాముక్తమాల్యదయందచటచటఁ బ్రకటితమగుచున్నది. మధురాపురమునందలి శూద్రులు నృపుల పదహాల రేఖలకెల్లఁ దమ భుజాగ్రహాలరేఖలే మూలములని చెప్పుచు సుజన భజనైక విఖ్యాతిఁ దనరి యుండిరఁట! పాదహాలరేఖలు మహాపురుష లక్షణములుగను విభవకారణములుగను బృహత్సంహితాది గ్రంథములందు వర్ణింపఁబడినవి. గోదాదేవి యవయవముల వర్ణించుపట్ల రాయలు సాముద్రిక శాస్త్రపరిజ్ఞానమును జక్కఁగా వెల్లడించెను. గోదాదేవి యూరువుల కట్టి శ్రీ గలవారి కరభములైనను (మణిబంధము నుండి కనిష్ఠాంగుళివఱకునుండు హస్తభాగము కరభము) దాస్యము చేయుననుటకు వానిపై వారు మోచు గొడుగులును గలశములును దార్కాణములని రాయలు వర్ణించెను.

మత్స్యస్వస్తిక వేదికావ్య జన
కైశ్శంఖాత పత్రాంబుజైః
పాదేపాణితలేఽపి వాయువత
యో గచ్ఛన్తి రాజ్ఞీపదమ్.

అని బృహత్సంహితయే నుడువుచున్నది. గోదాదేవికిఁ జింతామయ నిద్రలందు సాయం సంధ్యయనెడి ప్లవగి కనఁబడి తాపము చేయఁగడంగెనని వ్రాసి రాయలు స్వప్నదృష్ట మర్కటమమంగళ సూచకమను స్వప్న శాస్త్ర మర్యాదను వెల్లడించెను.

స్వప్నే మయాయం వికృతోఽద్య దృష్టః
శాఖామృగశ్శాస్త్ర గణైర్నిషిద్ధః

అని సుందరకాండమున సీత యనిన వాక్యము గూడ నీ విషయమునే సూచించుచున్నది. అవతారికలో రాయలు తనకుఁ గలిగిన స్వప్నమును దండనాథులకును విప్రాదులకును వినిపింప వారు పద్మేక్షణుఁడు స్వప్నమున సాక్షాత్కరించుట యితోఽధిక భక్తిసూచకమని చెప్పి యింకను స్వప్నమునకు సంపూర్ణ వ్యాఖ్యానము కావించిరి.

దృశ్యతే భగవాన్ యస్య
స్వప్నే సర్వ శుభావహః
తస్మిన్నేవ దృఢాభక్తి
ర్జాయతే తస్య సంతతిః

అను శ్లోకము వారి వ్యాఖ్యానమున కాధారమైనది. వసంతర్తు వర్ణనమున మాధవుఁడు ప్రోచిన మావులను బూవిలుకాఁడుగున కమ్మెనని వర్ణించిన ఘట్టమున నాయన కళ్యశాస్త్రముతోఁ గల పరిచయమును, మాలదాసరికథలో గొడ్డలికైనను బ్రాహ్మణునిఁ జంపిన శస్త్రమునకైనను పరుసవేది సాధనముగా సువర్ణత్వము కలిగించునని వర్ణించు సందర్భమున నాయనకు స్వర్ణవిద్యయందుఁగల నమ్మకమును ద్యోతితము లగుచున్నవి.

ఆముక్తమాల్యదయందలి కొన్ని పద్యములలో రాయలకు రత్నపరీక్షయందుఁ గల నేర్పు వెల్లడియగుచున్నది. శరదృతువర్ణన సందర్భమున నాయన విష్ణువాకాశమను తనపాదమునఁ బరివేషమనెడి యందెలోఁ గల సూర్యుఁడను పద్మరాగమున నొకప్రక్క శ్వేతమేఘావగణమను లసనపటదోషమును గని పెట్టి యా యందెను దొలఁగించి పాలసముద్రమున మేల్కాని మహాలక్ష్మియను భాగ్యము నొందెనని వర్ణించెను. లసనపటమనఁగాఁ గెంపునందుండెడి దోషవిశేషము. ఆ దోషముతోఁ గూడిన కెంపు ధరించిన సిరి తొలఁగుననియు దానిని ధరింప మానిన సిరికలుగుననియు శాస్త్రము చెప్పుచున్నది. అందుచేతనే విష్ణువు దానిని తన పాదమునుండి తొలఁగించి లక్ష్మిని బొందినాఁడు. శరత్తున "యవసంరోహి తరులు గిరులన సంఘంకషతఁ" గలంగుట నింగితో మహా నీలమైన గరిమకుంపగ బహుతృణగ్రాహియయ్యెనేమో యన్నట్లుండెనని రాయలవారి వర్ణనము. నీలము తృణగ్రాహి యగుట శాస్త్రసిద్ధము. ఈ విషయమునే చేమకూర వేంకటకవి "తృణముగాఁ గోయు నెంతటివానినీ నీలాల ముంగిరి నీలవేణి" యను పద్యభాగమున సూచించెను. రత్నశాస్త్ర నిపుణులు "వజ్రం న కాంక్షి రిప ధారయితవ్యమేవ పుత్రార్థినీభి రబలాభి" రని చెప్పుదురు. దీనికి విరుద్ధముగా రాయలు గోదాదేవి బాహుపురుల వజ్రములుండెనని వర్ణించెను. ఆమె యప్పటికింకను నవివాహిత యగుటచే నా శాస్త్రమంతగా బాధింపదని యాయన తలంపు కావచ్చును.

కఫాదిదోషములచే జఠర వైశ్వానరుఁడు బలిమి చెడినచో దాని మహౌషధము బలమిచ్చువిధమున దుష్టసచివుల స్థానమున నెమ్మనస్కుఁడును సముగ్రుఁడు నైన వానినొకని నియమించినచో నతఁడు మరి సహించి రాజ్యానకు సంపదఁ గలుగఁజేయునని రాజనీతిలో రాయలొకచోట వర్ణించియుండెను. మహౌషధమనఁగా సొంటి. అది జఠరాగ్నిని ప్రజ్వలింపఁజేయుట వైద్యశాస్త్ర ప్రసిద్ధియు, రాజాయుష్య పరతమై నాంగరాజ్యము నెత్తుగ సాంగరాజ్య మొక్కయెత్తుగ నెసఁగవలెనను పద్యమునఁగల, "ధాతువుల్ దలిసి హేమాదులఁ గొని" యున్నగు ప్రయోగములచే రాయలవారికిఁ గల వైద్యశాస్త్ర పరిచయము తెలియుచున్నది. శరదృతు వర్ణనమున నాయన గాలివేఁగియలలఁబడుచున్న పద్మపరాగము శరజ్జలజాక్షి కుంపమండలి సలిలంబు కల్మషం బడంగ మొగిల్వ్రేయొండఁ గాఁచుచో బలుకు నిశాగఃపటలి చెన్నువహించెనని వర్ణించెను. మధ్యాహ్నపు టెండలోఁ బసుపు పొడిని బావినీటిలోఁ జల్లిన దాని నీటికి మాధుర్యమబ్బునని వైద్యశాస్త్రము చెప్పుచున్నది. బ్రహ్మరాక్షస వృత్తాంతమందలి "కొంగవాల్నులుకులం గుళులఁ బట్టుచు జబ్బలంటఁ గుట్టెసి వజ్జునరయువాగరను పద్యభాగమున రాయలు తనకు శస్త్రవైద్యమునఁ గలుగు పరిచయమును వ్యక్తము చేసెను.

రాయల కలంకార శాస్త్రమువఁ గల పరిచయమపారమైనది. ఆముక్తమాల్యదయందలి పద్యము లన్నియుఁ బ్రసిద్ధములైన యర్థాలంకారములం దేదో యొకదానికి లక్ష్యములైనట్టివే. మఱియు నతఁడు "భావధ్వని వ్యంగ్యసేవధి గాఁగ" సత్యావధూ ప్రీణనము చెప్పియుండెను. గోదాదేవి విరహావర్ణన సందర్భమున నాయన "నఖముఖోజ్ఝిత పరాఙ్ముఖ ముక్తబాష్పాంబుపటిమ దీపపుఁ జిటపటలు తెలుప" నను పద్యమున నప్రియవిషాద వైవర్ణ్య నిర్వేదాలస్య సాహస చాపల్యాది భావములను సూచించెను. ఆముక్తమాల్యదయందలి యాలంకారిక ప్రౌఢశైలియే యాయన కాశాస్త్రమునఁ గల సర్వతోముఖ పాండిత్యమును వ్యక్తము చేయుచున్నది. వసంతర్తువర్ణన సందర్భమున నాయన దోహదక్రియలను యాగశాస్త్రముగా వివరించెను. రాయలవలె కవి సమయముల నూరిగాఁగొని యద్భుతములైన భావపరంపరల సృజించిన కవులెందరో యుండిరి. తుమ్మెదలు సంపంగి పూల నంటుట (V-16) నారాయణుఁడు వర్షర్తువు నిద్రించి శరత్తున మేల్కాంచుట (IV-139; 109) శరత్కాలమున నగస్త్యుఁ డాకసమున నుదయించుట మున్నగునవి యన్నియు నిందుకు నిదర్శనములు.

రాయ లాముక్తమాల్యదలోఁ బ్రకటించిన లోకజ్ఞతయు సంప్రదాయపరిజ్ఞానమును నిరుపమానములై యున్నవి. వర్షర్తువునఁ గాడంటినుల యుమ్మనీరు తొరుగఁ గకులు కేకలు వేయుట ద్విజత్వముచే నవి యారణ్యకధ్వని వినఁజేసి గర్భము సుఖముగా చేయఁగసంగిన ట్లుండెనఁట! ఆరణ్యకముల నిండ్లలోఁ జెప్పరు. వానిని విన్న స్త్రీలకు గర్భస్రావమగునని సంప్రదాయము. ప్రసవబాధ యధికముగా నున్న తఱి విప్రులు వానిని బఠించినచో సుఖప్రసవమగు నని పెద్దలు చెప్పుదురు. శిశువులకుఁ గొంత వయస్సు రాఁగానే పాలపండ్లు రాలి స్థిరదంతములు వచ్చును. తరువాత వారికి గంభీరమగువాక్కు కూడ నబ్బును. ఈ విషయమునే రాయలు

కృతపయఃపాన నవ మేఘ పృథుకములకు
రాలె నొయ్యన వడగండ్ల పాలపండ్లు
మఱి బలాకా ద్విజాళి సంప్రాప్తి కల్గెఁ
బెరుగఁ బెరుగంగ ధ్వనియు గంభీరమయ్యె.

అనుపద్యమున సూచించెను. వసంతర్తు సందర్భమున వసంతలక్ష్మి తన యుదరమునఁబుట్టిన ధరణీజసంతతికిఁగోరక దంతములు పొడమఁగా నే ప్రియుఁడైన మాధవునితోడి కూటమి మీఁదటఁ గల్గుననియెంచి చాల చెలంగెనని రాయలు కావించిన వర్ణనము లోకమున స్త్రీలు తమ శిసువులకు దంతము మొలచిన పిమ్మట పండియుఁ బురుషసంగమముఁ బొందిరి సంతసింతురను సంప్రదాయమున కనుగుణముగా నున్నది. గోదాదేవి ముఖమునకుఁ జంద్రకాంతి చౌర్యమును సపికల్గుటకు రాయలు సైరంధ్రు లామె కన్నులకుఁ గజ్జలము తీర్చుచుండగా నామె ముఖము "తత్కాలం చచ్ఛాయుగ్నిశాస్ఫారేందుం" గనుటయే కారణమని సూచించెను. రాజనీతిలో నొకచోట నాయన మూలపృథువణిఙ్న్యాయము (IV-239) నుదాహరించెను. శ్రీరంగమునందలి భాగవతులు విరక్తులు కావున "వలభి రత్నాంశువులఁ గట్టు తెలుపు చిత్రమగుట కోర్వక దిగదిగ నరిగి ధాన్యమగుదు"రఁట! చిత్రవస్త్రధారణము సదాచారము కాదని సంప్రదాయము. "ఉత్థాయ వాససీశుక్లే శుద్ధేపరిధాయ వై" ఇత్యాది పురాణ శ్లోకములును స్మృతులును కూడ నీ యాచారమును బలపఱుచుచున్నవి. శరదృతువును వర్ణించుచు రాయలు క్రౌంచమునందలి హంసద్రుగ్లౌహంసచ్ఛదాచ్ఛాదనానుభూతిచే హంసలయ్యెనని చెప్పి దానికి ద్రుమాగ్రస్త భుజగాశనాంశములను దృష్టాంతముగా సూచించెను. ఇట్టివి రాయలలోకజ్ఞతకుదాహరణము లనునట్టి వింకను నెన్నియో కలవు.

ఈవిధముగా నాముక్తమాల్యదలో రాయలవారికి వేదవేదాంగ స్మృతి శాస్త్రములలోఁ సంప్రదాయములందుఁ గల కూలంకషమైన జ్ఞానము పెక్కుచోట్ల విదితమగుచున్నది. ఇందుఁ జాలభాగము గ్రంథపఠనముచేఁ గలిగియుండవచ్చును; కొంత నిరంతర విద్వత్పరిషత్సంభాషణముచేఁ గలిగియుండవచ్చును. పూర్వాంధ్రకవులలోఁ బలువురు వ్యుత్పత్తి భూషితులేయయ్యు రాయలవలె నింతగాఁ దమ గ్రంథముల దానిని ప్రదర్శించినవారెవ్వరు లేరు. నిరుపమానమైన రాయల ప్రతిభ కపరిమితమైన వ్యుత్పత్తి యెంతో వన్నె చేకూర్చి యాయన కావ్యమున కనితరసామాన్యమైన ప్రౌఢిమ చేకూర్చెను.

స్వగతము

శ్రీ భట్టిప్రోలు కృష్ణమూర్తి

ఏది గతమైనదో భావి ఏదో వర్త
మానమేదో తెలియనీక మనసు నలమి
నను కలతపెట్టెడిని నిశలును పవల్లు
పొగలు నగవులు కలగా పులగము సేసి,

కలలేవో-రాలిన వనల,
కలకల విడువిరుల కోరకాల గుముల నీ
డలెవేవో—నల్లని మొయి
ళులలా, పాలకడలిని నురుగుల తెరలలా!

లేత బొట్రవేలి నవ మధురిమల మరిగి
కలలు గను కిసలయాధర తలములందు
తొలి ఉషస్సులలో తల్లి చన్దోయినుండి
రాలిపడిన పయస్సులు రావుమరపు!

ఏ నుదు రెండనో హృదయ
ఎండిన మండు ఎడారిలో జరా
భీమయ మూర్తినై గళము
బీటలు వారగ దాహశాంతికై
ఆమని తేనెకై అరచు
నట్టి పరిస్థితి ఒక్కటెందుకో
ఈమది మాటిమాటికి స్ఫు
రించును ప్రేయసి మోవి దాకగా!

ఏదో తెలియని అగాధాలలోబడు
సెలయేటి కెరటాల వలెనె కొన్ని—
మన్నుపై కాలూని మిన్నుపై కేల్చాచి
విరిసిన హరివిల్లు సరణికొన్ని—
వానలో తమదారి వాసన పాడయి
చెదరెడు చీమల విధిని కొన్ని—
నిశ్శబ్దమనుకొను నిశిలోన అస్పష్ట
మా శబ్దముల ముక్కలట్లుకొన్ని—

నివురు దుప్పటి కప్పుకు నిదురబోవు
వెఱ్ఱి నిప్పు గుండెలలోన జెఱ్ఱులట్లు,
ప్రాకుచున్నవి తలపులు పాములట్లు,
శిశిర కాలంపు లతలలో చివురులట్లు!
ఈ మనసులో సదా చలియించుచున్న
శబ్దరత్నాకరమున నిశ్శబ్దమైన
భావ బడబానల మొకటి పైకిలేచి
ఉద్ధతిని బొంది వివిధ శబ్దోర్మికలను
మరుగ బెట్టను—ఒకటొక టొరసికొనుచు
పైకి క్రిందికి అవి లేచి పడుచు కనలు!

ఒక రతనమ్ములో కులుకు
చున్నది చిన్నది నల్లపూస! మం
టికడవలో సుధాంబుధి న
టించుచునున్నది!—

చక్రవర్తి ధరించు జలతారు బట్టలో
ఇన్నికోట్ల చినుగులెట్లు వచ్చె!
బిచ్చగాని కరాన వెలుగొందుచున్నదే
కమనీయ మణిరత్న కంకణమ్ము!
పగిలిపోయిన దేమి పరమాన్నమున కని
ప్రొయ్యిపై నిడ్డ ఈ క్రొత్తకుండ!
ప్రాణము లేదని పారవైచిన బిడ్డ
పెదవిపై ఏటికో పొదలు నవ్వు!
చింకిగుడ్డ నుండి కంకణమున నుండి
పెంకునుండి పెంకి పెదవినుండి
కదలివచ్చు మాయ కలలు, నీడలు—వింత
వింత వేషములను వేసికొనుచు:

నవ్వించుచు ఏడ్పించుచు,
కవ్వించుచు కుళ్లుదనపు కల్మషములపై
రువ్వుచు రాళ్లను పువ్వులు,
దవ్వుల నున్నట్టియుండి దరినే కదలున్!

—అర్థమేమి? ఈ
శకలము లూహాలందుకొన
జాలని పూర్ణత నేదో అందుకొం
టకు జతనమ్ము సేయున? స్ఫు
టమ్ముగ నెన్నడో గోచరించునా?

దాగిన కోరికలు

శ్రీ కాసుఖేల నరసింహరావు

నాకు కొన్ని కోర్కెలు మిగిలి పోయాయి. ఈ ఆఖరిక్షణాల్లో అవన్నీ అనుభవించాలనిపిస్తోంది. సాధ్యం కాదన్న విషయం నాకు తెలియకపోలేదు. కానీ, ఆ కోర్కెలు మిగిలిపోయేయ్ కదా అన్న బాధమాత్రం తప్పడంలేదు. నేనొక క్షయ రోగిని. శానిటోరియంలో వుంటున్నాను.

మానాన్న చాలా గడించి పోయ్యాడు. ఆ డబ్బంతా నాకే సంక్రమించింది. ఏవిధంగా ఖర్చుపెట్టివున్నా అడిగేనాథుడు లేడు. అయినప్పటికీ, ఏమిటో, ప్రపంచం ఒక్కనోటితో నా అంత మంచివాడు లేడు అనాలని ఆదుర్దాపడేవాణ్ణి. ధర్మకార్యాలు, దానాలు తలపెట్టక పోయినప్పటికీ, ప్రపంచదృష్టిలో ఏవేవైతే కీడు, హాని, చెడు మొదలగువాటిక్రింద జాబితా చేయబడ్డాయో అనేవి కూడా నాదగ్గరకు రాకుండా చేసేసేను. కన్పించిన ప్రతివాడితోటి దయతో కూడుకున్న ఒక్క మాట, దాక్షిణ్యముతో నిండిన ఒక్క కార్యకలాపము, ప్రేమతో కూడుకున్న ఒక్క ఆలోచన సాగించేను. వీటన్నిటినీ, వట్టిమాటలుగా నేకాకుండా, క్రియారూపకంగాకూడా సాగించకలేను. దాంతోటి ప్రతివాళ్లు నేనంటే ఎంతో మర్యాదగానూ, ఎంతో అభిమానంగానూ వున్నట్లు కన్పించేవారు. ఇంతకంటె ఏం కావాలి జీవితంలో అనుకునేవాణ్ణి. ఏమిటో, జీవిత పరమావధిని పొందినట్లే మురిసిపొయ్యేవాణ్ణి.

ఊళ్లో అందరూకూడా నన్నెంతో మర్యాదగా చూస్తూవుంటే, వూళ్లో అందరికీ నేనంటే ఇంత గౌరవం వుండగా, వూళ్లోవున్న ప్రతి ఒక్కడూ నామీద అభిమానం వెల్లబుచ్చుతూంటే, ఎందువల్లనో రామ్మూర్తిమాత్రం ఏవిధమైన భావమూ ప్రకటించేవాడుకాడు. చూడగా, అతనికి నామీద అభిమానము లేదు, ప్రేమము లేదు; ఆదరణలేదు, నిరాదరణలేదు; గౌరవములేదు, తూష్ణీభావములేదు; భయములేదు, భక్తిలేదు; ఈర్ష్యలేదు, అసూయలేదు; ఏలాటి అభిప్రాయమూ లేదన్న విషయంగా కన్పిస్తూంది, అతనికి నాగురించివున్న దృక్పథము.

అతనిలో కన్పించే ఆ భావశూన్యాన్ని చూచి నాకు కొంతకోపము, కొంతలజ్జ, కొంత అసూయ కలిగేయి. దాంతోటే రామ్మూర్తినిగురించి కొంత విచారణ చెయ్యక తప్పిందికాదు. తేలింది, ఏమంటే, రామ్మూర్తి ముండల ముఠాకోరు; త్రాగుబోతు; వ్యభిచారి; దొంగ; హంతకుడుకూడా నేమో అన్న సందేహము. అంటే సంఘదృష్టిలో అంతకన్న హీనుడు వుండడు. అంతకన్న నీచుడు ఉండడు. ఆ జీవితాన్ని ఏ వ్యక్తి చూస్తూచూస్తూ వరించడు.

రామ్మూర్తి జీవితాన్ని 'బాగు' చెయ్యాలన్న కోరిక జనించిందినాలో. అంటే రామ్మూర్తిని ఏకపత్నీవ్రతుడిగా, ఇంటిని అంటపెట్టుకొని వుండే వాడినిగా, సంసారయాత్రే పరమావధిగా వుంచుకొనేవాడిలా తయారుచెయ్యాలనే కోరిక కల్గింది నాలో. ఆ కోరిక దినదినాభివృద్ధి చెందింది. అయితే, అతనితో ఏవిధంగా ఈవిషయాలు ప్రస్తావించడం? కోరికమాత్రం బలవత్తరమైపోతూంది. సరే, ఏమైతే అయిందనుకొని, ఒకరోజు రామ్మూర్తి కన్పించగానే పలకరించేను. అతనిలో ఏవిధమైన వివర్ణత కన్పించలేదు. నేను, నాఅంత మంచివాడు, నాఅంత మర్యాదస్థుడు పలకరించేడే అన్న ఆశ్చర్యసంభ్రమాలుకానీ, సంతోషానందాలుకానీ, ఏవీ కన్పించలేదు. పైగా, ఏమిటో ఇదీ ఒక మామూలు విషయమే అన్న ధోరణి కన్పించింది, అతని ప్రవర్తనలో. నిజం చెప్పాస్తే, నాకే ఎందుకోసిగ్గు, భయం వేసుకొచ్చేయి. అయినా, ధైర్యాన్ని చిక్కబట్టకొని, అతనితో మాట్లాడలన్నా. అక్కడే, ఒక చిన్న కాలవ వంతెన మీద కూర్చుందాం రమ్మన్నాడు. భయంభయంగానే వుంది. కానీ, నెత్తిమీద వేసుకున్నాక తప్పేదేముంది? రామ్మూర్తిని తన జీవితపంథాను మార్చుకోవలసిందగా అభ్యర్థించేను. ఏం! అందరిచేత మంచి అనిపించుకోవలెనని ఎక్కడుందని అడిగేడు. అందరిచేత చెడు అనిపించుకోవడంలో తప్పు ఏమిటని అడిగేడు. పైన, ఈ మంచి చెడ్డలు ఏమిటని అడిగేడు. తరతరాలుగా ఒకవిధమైన ప్రవర్తన, సంఘములో అనేకమందికి లాభదాయకంగావుంటె దాన్నే మంచి అన్నారని, మరొకవిధమైన ప్రవర్తన అనేకమందికి నష్టదాయకంగా వుంటేదాన్నే చెడు అన్నారని వాదించేడు. ఈవేళ నలుగురికి మంచిగా కన్పించిన ప్రవర్తన రేపు చెడుగా వుండొచ్చన్నాడు. అంతేకాదట. సంఘంలో అత్యధికులకేకాక, అల్పసంఖ్యాకులకూడా స్థానముండాలన్నాడు. నీకు, నీతోపాటు లోకంలో అధికులకూ ఏదైనా మంచిగావుంటే వుండవచ్చుకానీ, తనకు, తనతోపాటు మరిద్దరికి, అదే సమాచారము, అదేసంగతి మంచిగా కన్పించక పోవచ్చు. పైగా ఒకొక్కడిబుద్ధికి 'మంచి' అనేది పట్టకపోవచ్చట. ఉదాహరణగా, త్రాగుబోతు, త్రాగుడు చెడ్డ అలవాటని ఒప్పుకొనికూడా త్రాగడం మానేయకపోవచ్చట. ఏమంటే, త్రాగకపోవడం వాడినైజానికి విరుద్ధమట.

ఇంత దీర్ఘ ఉపన్యాసము ఇచ్చేసరికి నానోరు కట్టడి పోయింది.

ఆరోజునుంచీ, నేను, రామ్మూర్తి ప్రాణ స్నేహితులమయ్యాము. ఎక్కడ చూచినా మేమిద్దరమే. మాఊరంతా విస్తుపోయింది. రామ్మూర్తి ఎంత మంచివాణ్ణి పాడుచేసేసు అనుకొనేవారే. నన్ను మాత్రం వేలెత్తి చూపెట్టేవారే లేకపోయారు. వాడితో, నాకు స్నేహం ఎలా కుదిరిందని అడిగేవారే. అయితే, మా యిద్దరి స్నేహితం, మాటల మాత్రంతోనే నిల్చిపోయింది. అంటే, అతని 'దుష్ప్రవర్తన' నాకు కానీ, నా 'సత్ప్రవర్తన' అతనికి కానీ అంటలేదు. ఇలా కొన్నాళ్లు గడుస్తూంటే, నాకు కొద్దిగా దగ్గు, జ్వరం ఆరంభించేయి. తగ్గిపోతుంది కదా అని మొదట్లో వుపేక్షించేను. కాని, పోను పోను అది క్షయ క్రిందకు దిగి, ఈనాడు రేపో, మాపో అన్నట్లున్నాను.

రామ్మూర్తి కన్పించకపోతే నాకు నిద్రపట్టేది లేదు. అంత హాయిగా మాట్లాడేవాడు. అతను మాట్లాడ్తూవుంటే అమృతం ఒలుకుతూ వుంటుంది. మానవప్రవృత్తిని అతనికంటే చవిచూసిన వాళ్ళు లేరని చెప్పొచ్చింకే.

ఈ రోజుకి రామ్మూర్తి ఇంకా కన్పించలేదు. అబ్బ! మరీ ఆయాసంగా వుంది! ఏమో! నామట్టుకు నాకు, ఈరోజు నా ఆఖరిరోజు అనిపిస్తోంది. అయినా, ఇంకా రామ్మూర్తి రాలేదేమి చెప్మా? సాధారణంగా ఈవరకు వచ్చేవాడే నే? ఆ! అడుగో! రామ్మూర్తి వచ్చేడు! అయితే, అతని ముఖంలో, మామూలుగా రోజూ కన్పించే వుత్సాహం, రోజూ కన్పించే ఉల్లాసం ఈ రోజు లేదు. పాపం, తన స్నేహితుడు ఈ లోకాన్ని విడిచి వెళ్ళిపోతున్నాడని కాబోలు, ఆ దిగులు, ఆ విచారము.

"ఏం! రామ్మూర్తి! నే వెళ్లిపొయ్యే కాలం ఆసన్నమయిందనా, నీ దిగులు?" అనడిగేను.

"కాదు" అన్నాడు.

నా మనస్సు చివుక్కుమంది.

కానీ, మళ్ళీ అడిగేను, "ఏం? అలాగున్నావు?"

"నాకు జీవితంయొక్క అర్థమేమిటో అగమ్యగోచరంగా వుంది. ప్రపంచంలో మంచి, చెడ్డలు లేవనుకున్నాను కానీ, వున్నాయి. అయితే, అందులో విచిత్రమేమంటే మంచితోపాటు కష్టాలు, చెడుతోపాటు సుఖాలు జతకూడడమే. అసలు, ఆ సుఖాలతోటి జతపడబట్టే, చెడు అనేదానికి అంత విలువ, ఆ ఆకర్షణానూ. 'సుఖం' అనే పదాన్ని ఏదో హాయినిగొల్పే శారీరిక పరిస్థితిని సూచిస్తూ వాడడం లేదు. కష్టసుఖాలు, అంటే మనం అనుకోకుండా, మనం వాటికోసం అర్రులు చాచకుండా, వాటంతటవే, ప్రారబ్ధవశాత్తూ అంటామే, అలాగ తగులుకుంటాయే అటువంటి పరిస్థితులను సూచిస్తున్నాను. ఒకవిధంగా, దైవికంగా మనకు ఒరిగే కష్టసుఖాలన్నమాట. జబ్బుగా వుండడం, ఆరోగ్యంగా వుండడం, ఇలాటి కష్టసుఖాలన్నమాట."

"నువ్వు నా విషయాన్నిగూర్చి ఆలోచించడం లేదన్నావు?" అనడిగేను.

"అవును. నిన్నుగూర్చి కాదు ఈ ప్రసంగం అంతా. నేను, ఈరోజు ఒక విలాసకత్తె దగ్గరకు వెళ్ళేను. ఆ మనిషిని చాలా ఏండ్లక్రిందట నాకు తెలిసివుండడం తటస్థించింది. మంచి ఆస్తికల కుటుంబములో జన్మ. గౌరవ మర్యాదలు, అంటే సంఘదృష్టిలో విలువకల ప్రతియొక్కటి ఆ కుటుంబ జీవనములో క్షీణించిపోయాయి. తల్లితండ్రులకు ఒక్కతే కూతురు. దీనికి పెండ్లియీడు వచ్చినా, తండ్రి పెళ్లి చెయ్యలేదు. తల్లి చిన్నప్పుడే పోయింది. ఆ ఒక్క కూతురికి, దానికి నచ్చిన వరుడికిచ్చి పెళ్ళిచెయ్యాలని తండ్రికోరిక. ఆ కోరిక నెరవేరకుండానే ఆయన కూడా పరమపదించేడు. ఆ పిల్ల, ఈ వృత్తికి దిగింది. బస్తీలో బస. బాగా డబ్బుగుంజుతూంది. అడిగేను, ఏమిట్లా తయారయ్యేవని. డబ్బుకోసం కాదు. ఏదో కోరిక పుట్టింది. ఆ కోరిక తీర్చుకోవాలని అంది.

ఇది ఇలావుంటే, ఆ వీధిలోనే, ఆ యింటి యెదురుగ్గానే ఒక ఇల్లాలు, పాతివ్రత్య ధర్మాన్ని పాటిస్తూ జీవితం గడిపింది. జబ్బుచేసింది. రేపో మాపో అన్నట్లుంది. అత్తకుగాని, మామకు కానీ, ఆఖరకు మొగుడికికూడా దయాదాక్షిణ్యాలు లేవు. ఆ శరీరాన్ని — ఇంకా చావలేదు సుమా — మండుటెండలో పారేసేరు. అదీ చూచేను. ఏమిటి, ఈ జీవితరహస్యము? ఈ సాంఘిక నడవడి? ఈ మంచి చెడ్డల తారతమ్యము?" అని ముగించేడు.

నాలో కోరికలు ప్రబలేయి. సుఖించకుండానే జీవితాన్ని నాశనం చేసుకున్నానే అన్న పశ్చాత్తాపము కల్గింది. రామ్మూర్తి గడిపిన జీవితంలో ఒక్క క్షణం ఇవ్వమని భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించేను. ఇంతలో తటాలున జ్ఞాపకానికొచ్చింది. ఆఖరకు సిగరెట్టయినా త్రాగలేదని. రామ్మూర్తిని సిగరెట్టు ఇవ్వమన్నా. అందిచ్చేడు. వెలిగించమన్నా. వెలిగించేడు. ఒక్కమారు పొగపీల్చేను. అబ్బ! కళ్లు తిరుగుతున్నాయి. ఆ! ఎక్కడికో వెళ్తున్నా! ఎక్కడికో? ఎక్కడికో?

శ్రీ ప్రమోదకుమార చటోపాధ్యాయ

శ్రీ వేలూరి రాధాకృష్ణ

ఆంధ్రలోకం ఎవర్ని ఎరిగున్నా ఎరుగుండక పోయినా, ప్రముఖ కళాకోవిదుడు శ్రీ ప్రమోద్ కుమార్ చటోపాధ్యాయ గారిని ఎరిగి ఉండటం సహజమే, ఎందుకంటే, ఆంధ్రావనికి వచ్చి విస్మృత కళాప్రపంచాన్ని మేల్కొల్పింది ఆయనే కాబట్టి! ఆయనను ఆంధ్రప్రముఖులు బందరులో స్థాపించిన ఆంధ్ర జాతీయ కళాశాలకు ఆచార్యులుగా ఆహ్వానించి నియమించారు. ఆయన కళాబోధనవల్లనే అంతవరకూ నిద్రితమైన కళాతృష్ణ మళ్ళా అందరిలోనూ ప్రజ్వలితమైంది. అందుమూలంగానైనా శ్రీ ప్రమోద్ బాబూను పునఃసంస్మరించుకోటం అప్రస్తుతం కాదనుకుంటాను.

శ్రీ ప్రమోద్ బాబూతో నాకు పరిచయం కలిగింది 1947 ఆగస్టులో మా చెన్నై గ్రామాన. నేను అప్పుడే శాంతినికేతనంనుంచి, శ్రీ నందాబాబూ వద్ద ఒకమాసం 'ప్రత్యేక విద్యార్థి'గా ఉండి తిరిగి ఆంధ్రదేశం వచ్చాను. అప్పటికే శ్రీ కోలవెన్ను రామకోటేశ్వరరావుగారు, ఆంధ్రుల తరఫున, శ్రీ ప్రమోద్ బాబూయే, నూతన కళానికేతనానికి ఆచార్యులుగా తగినవారని కలకత్తానుంచి ఆయనను నాగార్జున కొండకు రప్పించారు. నేనది విని నేరుగా మా చెన్నైకే వారి దర్శనార్థమై వెళ్లాను. పచ్చని పసిమివన్నెగల దీర్ఘకాయుడు. ఖద్దరు వస్త్రధారి. ఆయన నన్ను నిజంగా ఆకర్షించారు. గాంధీ టోపీ ధరించి సాయంకాలం వాహ్యాళికోసం అప్పుడే బయలుదేరారు. ఆయనలో జాతీయత మూర్తీభవించిందని నాకు తోచింది! మా తండ్రిగారుకూడా, ఆయనవద్ద, 1925-26 సంవత్సరంలో తొమ్మిది మాసాలపాటు బందరులో ఆంధ్రజాతీయ కళాశాలలో స్వర్గీయ, అడివి - బాపిరాజుగారు మొదలైన ప్రముఖులతోపాటు కళాభ్యాసం చేయటంమూలాన మా తండ్రిగారిని శ్రీ ప్రమోద్ బాబూ బాగా ఎరిగిఉన్నవారు. శ్రీ గుఱ్ఱం మల్లయ్యగారుకూడా నన్ను 'ఫలాని వారి కుమారుడు' అనే ఆయనకు ఎరుకపరచారు. వెంటనే ఆయన అమితమైన ఆనందంతో 'నీవు రామమూర్తి కొడుకువా!' అని ఇంగ్లీషులో అంటూనే నన్నాలింగనం చేసికున్నారు! దానినిబట్టి నా తండ్రిగారు ఆయన హృదయంలో ఏవిధంగా అగ్రస్థానాన్ని ఆక్రమించుకున్నారో తెలిసికొని మురిసిపోయాను.

తరువాత నేను ఆయనను 1949 మార్చిలో కలకత్తాలో వారి గృహంలో కలుసుకున్నాను. అప్పటికి ఆయన ఆంధ్రదేశం వదలివచ్చేసి రెండేళ్ళయిందని చెప్పగా విని ఎంతో విచారించాను. ఆయన నాగార్జున కళానికేతనాన్ని వదలిన వెంటనే, అది పూర్తిగా విస్మృతమై, నిర్జీవమైపోయిందని వింటానికి కూడా చాలా విచారించాను.

శ్రీ ప్రమోద్ కుమార్ చటోపాధ్యాయ, బాల్యంలోనే కలకత్తాలో ప్రభుత్వ కళానికేతనంలో చేరి, కళాభ్యాసం చేశారు. ఆ అభ్యాస సమయంలోనే, మనుష్యుల ముఖచిత్రాలను రచించటంలో చాలా ఉత్సాహాన్నీ నేర్పునీ కనబరచారు. కేవలం ముఖకవళికల్నే కాకుండా, ప్రతివ్యక్తిలోనూ ఉన్న వ్యక్తిగత విశేషాలనుకూడా అతి నేర్పుగా, ఆయన రచనలో తీసికొనిరాగల్గిన ప్రజ్ఞా, ప్రత్యేకతా చూపించగలిగారు. ఆ ప్రత్యేకతే, ఆ నైపుణ్యమే ఆ కాలంనుంచీ, ఆయన ఇప్పటి వృద్ధాప్యంలో కూడా ఆయనకు అయనే సాటిగా నిలబెట్టినవి.

శ్రీ ప్రమోద్ బాబూ బాల్యందాటి, యౌవనపు ప్రారంభదశలో నుండగా కుటుంబంలో ఒక విషాదమైన సంఘటన ఆయనను ఒక్కసారిగా దేశసంచారిగా మార్చినది. ఆ వైకల్యంలో కూడా ఆయన సంచారాన్ని వృథాపోనీయలేదు. ముఖ్యంగా ఆ సమయంలో ఆయన సంచరించింది హిమాలయ పర్వతాలలో. ఆయన కక్కడే ప్రకృతిశోభతో మక్కుటమైన పరిచయం కలిగింది. ఆయన సంచారమే చాలా కాలంవరకూ స్థిరవిధానంగా చేసికొని, ప్రకృతినే ఆరాధిస్తూ ప్రకృతినే చిత్రిస్తూ కాలం వెళ్లబుచ్చారు. ఆయన హిమాలయ ప్రాంతాలలో నున్న ప్రముఖ పుణ్యక్షేత్రాలనన్నిటినీ చూచారు. అందులో ముఖ్య

మైనవి, మానస సరోవరం, కైలాసం. ఇవి భువనైక స్వర్గధామాలుగా ప్రతీతియే కదా. ప్రతి హిందువూ ఆ పవిత్రస్థలాలని చూడాలని అభిలషిస్తాడు. చాలా మందికి అది తీరనికోరికగానే నిలిచిపోతుంది. ఆ రెండు పవిత్రస్థలాలనీ ఆయన ఎంతో సహజంగా, పవిత్రతతో చిత్రించారు. అవిఘంగా దర్శించిన ప్రతి దృశ్యాన్నీ స్థలాన్నీ ఆయన కుంచెతో, ఒక దినచర్యగా రచించారు. కేవల దృశ్యాలే కాకుండా, అక్కడ వసించే మానవుల ప్రత్యేకతలనీ, వారి విశిష్టలక్షణా లనీ, ఆయన చిత్రాలలో మూర్తిభవింపజేశారు.

ఆయన ఎక్కువకాలం టిబెట్టు ప్రదేశంలోనే నివాసం ఏర్పాటుచేసుకొని టిబెట్టులోని జనాన్నే చిత్రించి, వారిగ్గినందిన చర్యలలో ఏకమైపోయారు. ఇప్పటికీ ఆయన చిత్రాలలో ఆ ప్రత్యేకత గోచర మవుతూనే ఉంటుంది. ఆయన చిత్రాలలోనే కాకుండా రచనలతో కూడా, ఆయన యాత్రాజీవి తాన్నీ అప్పటి మన సారస్వతాన్నీ అలంకరించారు ఆయన ఆ యాత్రారచనలనీ, చిత్రాలనీ ఒక గ్రంథంగా కూడా ప్రచురించారు. దాని పేరు ఆయనే "అమిజాత్రి" అని చెప్పినట్లు (నేను యాత్రి కుణ్ణి) అని చెప్పినట్లు బాగా జ్ఞాపకం. ఆయన నిరం తర యాత్రాప్రభావమే ఇప్పటి ఆయన నిత్యజీవి తంలో కూడా గోచరమవుతూంటుంది. ఆయనకళలో ఉన్న ప్రత్యేకత కూడా అదే. ఆయన ప్రదర్శించిన భావం, ఎంతో ఆధ్యాత్మికంగా నిగూఢంగా, అవా జ్ఞ్మనస గోచరంగా ఉంటుంది. మహాభక్తుడు కూడా కావటం మూలాన, టిబెట్టుప్రదేశం ఆయన పర చింతిన సాధనకు ఎంతో అనుగుణంగా కనిపించింది. అక్కడే బహుకాలం ధ్యానముద్రలో యోగసాధ నలో గడిపారు. అక్కడి ప్రకృతిసిద్ధంగాఉన్న అతి శీతల వాతావరణంకూడా ఆయనను చలింపచేయలేక పోయింది. అక్కడున్న దరిద్రం ఆయనకు స్వర్గ ధామంగా తోచింది. అక్కడున్న అనారోగ్యం ఆయనను బాధపెట్టలేదు. ఆ ప్రదేశమే స్వస్థలంగా చేసికొని ఇక అక్కడే చిరస్థాయిగా ఉండేటంతగా ఆధ్యాత్మిక చింతతో యోగసాధనలో మునిగి పోయారు.

కాని అకస్మాత్తుగా ఆయనలో ఒకనాటి సుప్రభాతాన, ఒకవిధమైన సంచలనం కలిగింది. ఆ సంచలనమే, తిరిగి తన స్వస్థలానికి తీసికొచ్చింది. మళ్ళా తన సాధనలో పెట్టింది! తన బంధువులతో పరిచయం చేసింది!

సంచార కార్యక్రమంలో మునిగిపోకమునుపు, ఆయన ముఖచిత్రణంలో ప్రత్యేక నైపుణ్యాన్ని చూపించి జనాన్ని సమ్మోహన భరితుల్ని చేసి నప్పుడు, కలకత్తాలో మరియొక సంచలనం క్రొత్తగా లేవదీయబడింది. అదే హావెల్, అవనీంద్రుల సంయుక్త కృషి. దానికి శ్రీ ప్రమోద్ బాబు ఏమాత్రం సుము ఖంగా లేరు మళ్ళా పూర్వసాంప్రదాయంలోనే, భారతీయకళను సాధనచేసేందుకు జరిగే ప్రయ త్నాలు, ఆయనకు కేవలం వేలవంగా కనిపించినవి. ఆయన అందువల్ల, అవనీంద్రుల బృందంతో కలవ కుండా విడిగానే ఉండిపోయి, ఆయనకు నూతనమనీ, అభ్యుదయదాయకమనీ తోచినట్లు, ప్రతిప్రచారం చేయ నారంభించారు. ఆయనకు పాశ్చాత్య కళా కారుల్లో ప్రముఖులైన, టిషియన్, నాగాస్కోవ్ జ్, మొదలైన కళాకారులు బాగానచ్చారు. వారి పద్ధ తిలో భారతీయకళను సమన్వయంచేసి ఎందుకు సాధనచేయకూడదని ఆయన వాదన.

దీనికి వ్యతిరేకంగా ఆయన సంచారానంతరం ఇంటికి తిరిగివచ్చింతరువాత, ఆయన భావాలే పూర్తిగా మారిపోయినవి. అప్పటికి ప్రస్తుతమైన, భారతీయమైన కళను అభినందించి, తద్రూపంగా సాధనచేయటం ప్రారంభించారు. క్రొత్త ఉత్సా హంతో, సరిక్రొత్తఊహాలతో చిత్రాలని రచించారు. భారతీయకళలో ప్రధానమైనది, భావాన్ని, ముద్ర, చిహ్నలద్వారా సూచనా మాత్రంగా అభి వర్ణించి, ఆ నట సత్యాన్ని, ప్రగాఢంగా చూపరుని చింతనా ప్రజ్ఞకు వదలివేయట మని ఆయన తెలిసికున్నారు. మన భారత భాగవతాది పురాణాలలోని భావాలు, ఆధ్యాత్మిక కథలు ఇవన్నీ, ఆయనలో ఒక వినూత్నమైన ఉద్రే కాన్ని కలిగించినవి. మన భక్తి కారణాలైన దైవేతి హాసాలనన్నింటినీ, పునఃచిత్రీకరించి వాటిలో క్రొత్తజీవం పోద్దామని నిశ్చయించారు. నిజమైన ఆధ్యాత్మిక చింత కలిగి ఇతరప్రముఖులవలె, తనూ కళాకారుడుగా ప్రపంచానికి అందజేయవలసిన సందేశం, ప్రత్యేకంగా ఉందని గ్రహించి తనూహిం చినరీతిన, దేవతలనీ భారతనీరులనీ చిత్రించ నారం భించారు.

ఆయన చిత్రించి అనిఘంగా ప్రపంచానికి అందజేసిన సందేశం 'చంద్రశేఖర' అనే చిత్రం ద్వారా నిరూపించిన శైవేతిహాసం. ఆచిత్రం నిజంగా

సాటిలేనిది! ఇది చెన్నపట్నంలో అడయారులోని థియసాఫికల్ సొసైటీ తాలూకు ఆర్టు మ్యూజియమ్‌లో ఉంది. ఆ వర్ణసంకలనంలోని ప్రత్యేకత ఆ రేఖాగతిలోని సౌకుమార్యం, ఆ ముఖంలో తీవ్రమైన ధ్యానముద్రను సూచించే నైపుణ్యం, ఇవన్నీ కలిసి ఆ చిత్రాన్ని సాటిలేనిదిగా చేసినవి. దీనిని బాగా ప్రచారంలోకి తీసికోవచ్చింది ప్రసిద్ధకళావిమర్శకుడు జేమ్సు ఎచ్. కసిన్సు. ఈ చిత్రం ప్రపంచంలో, అన్ని ప్రముఖ ప్రచారవారాసంచికల్లోనూ ప్రచురితమైంది. దానికి కసిన్సు ప్రత్యేకమైన విశిష్టవ్యాఖ్యానాన్నిచ్చి, దానిని అత్యున్నతస్థాయిలోకి తీసికొని వెళ్ళారు! శ్రీ నందాబాబూ చిత్రించిన 'శివ' అనే చిత్రం సిస్టర్ నివేదిత వ్రాసిన అభిప్రాయాన్ని బట్టి ప్రదర్శించినది. దాని ప్రత్యేకత వేరు. దాని విశిష్టత వేరు. దానికదేసాటి దీనికిదే సాటి.

ఆవిధంగా శ్రీ ప్రమోద్ బాబు అనేక ఇతిహాసాలనుంచి భావాలను తీసికొని చిత్రించారు. అందులో 'పురుషుడు-ప్రకృతి' ముఖ్యంగా పేర్కొనదగింది. పురుషుడు కుంటివాడు ముసలివాడు. ప్రకృతి సౌష్టవంగా ఉన్నప్పటికీ అంధురాలు. పురుషుణ్ణి, ప్రకృతి తన భుజాలమీద మోస్తూంటుంది. పురుషుడామెకు త్రోవ చూపుతాడు. పురుషప్రకృతులు అవినాభావసంబంధం కలవి. నిజానికి ఈ రెండూ రెండు ఉదాత్తభావాల వ్యక్తీకరణ. ప్రకృతికి శక్తిలేనిదే సృష్టి లేదు. శక్తికి ప్రకృతి లేనిదే సృష్టి లేదు. ఈ రెండు భావాల కలయికవల్లనే సృష్టి జరుగుతోంది. అదే శ్రీ ప్రమోద్ బాబు ఆయనచిత్రంలో ప్రదర్శించింది. ఆయన రచించిన మరికొన్ని ఆధ్యాత్మిక చిత్రాలు చాలా అగ్రస్థాయిన ఉంచదగినవి. 'లక్ష్మి' 'దుర్గ' 'శారద' ఇందులో ఒక్కొక్కదానిలో ఒక్కొక్క ఉదాత్తభావం వ్యక్తీకరింపబడింది. ధర్మార్థ కామ మోక్షములనే నాలుగు విశిష్టభావాలూ నాలుగు ఏనుగు రూపాలు గల మేఘాలలో ప్రతిబింబింపబడినవి. ఆ మేఘాలు జీవితమనే వర్షాన్ని లక్ష్మీదేవిపై కురిపిస్తవి. ఇది మొదటిచిత్రంలోనే ప్రదర్శన. ఇక రెండవదైన 'దుర్గ'లో శక్తికీ విషయానికీ కల సంఘర్షణ బాగా విశదీకరింపబడింది. ప్రపంచంలో ఉండే దౌష్ట్యాన్నంతనీ, మహిషరూపంలో పెట్టి, శక్తి దుర్గరూపంలో హతమార్చటం ఇందులో చూడవచ్చును. ఇది చాలా ప్రఖ్యాతి చెందిన భావమైనా, ఇందులో శ్రీ ప్రమోద్ బాబు ప్రత్యేకమైన సౌశీల్యం గమనింపదగింది. మూడవదైన 'శారద'లో ఐహికమైన విషయాలనుంచి ఆధ్యాత్మిక చింతద్వారా విముక్తిని పొంది, ఆత్మ, పరమాత్మ సన్నిధానాన్ని పొందటం ప్రదర్శింపబడింది. 'శారద' ఆంధ్రులకు చాలా పరిచయమైనదే. ఆయన ఆంధ్రదేశంలో ఉన్న సమయంలో, ఈ ఉదాత్తభావాన్ని మూర్తీభవింపజేశారు. ఆయనచిత్రాలలో మరికొన్ని 'ఉష - వరుణులు' 'మానసదేవి' 'గాయత్రి' 'చిత్రగుప్త' 'ఇద్దరు అశ్వినులు' మొదలైనవి చాలా ప్రశంసింపదగిన చిత్రాలు.

ఇక శ్రీ ప్రమోద్ బాబు రచించిన భారతవీరుల చిత్రాలలో ఎన్నదగినదీ జగద్విఖ్యాతి గాంచినది, 'సామ్రాట్ అశోక'. ఈ చిత్రం ఇండోరు మహారాజుకు సమర్పింపబడింది. ఇది ఆయన చిత్రాలలో అత్యుత్తమమైనదిగా పేర్కొనవచ్చును. ఆ అశోక చక్రవర్తి సర్వాభరణాలంకృతమైన స్వర్ణసింహాసనం ఎదుటగా కూర్చొనియుంటాడు. అతని ఖడ్గము అవ్యక్తంగా ఒదిలివేయబడి, ప్రక్కగా వ్రేలాడుతూంటుంది. అతనిముఖంలో అతిగంభీరమైన విచారం సువిదితంగా గోచరమవుతుంది. అదియొక మహాద్భుతమైన క్షణము. అశోకుడు కళింగులను గెలిచి, వారి నందరినీ హతిమార్చి, విజేతగా తిరిగి స్వనగరం చేరుతాడు. ఆ సమయంలో అశోకుని పరితాపము శత్రువులను అంతులేకుండా హతమార్చినందుకు తీరనిచింత, అతని ముఖంలో ప్రతిబింబిస్తుంది. ఆ క్షణంలో మళ్ళా సింహాసనాన్ని అధిష్ఠించటమా లేక విసర్జించి బౌద్ధమతాన్ని ఆలింగనం చేయ్యటమా అనే సమస్యలోని చింత! ఆ ఘట్టాన్ని శ్రీ ప్రమోద్ బాబు అతి నిపుణతతో చిత్రించారు. ఇలాటి మచ్చుతునకలు ఆయన కుంచెలోనుంచి చాలా వచ్చినవి.

ఆంగ్లలోకంలో ప్రఖ్యాతినిగడించి ఆయన ప్రత్యేకతను వెల్లడించిన శ్రీ ప్రమోద్ బాబు, ఇప్పుడు మళ్ళా, జీవికకై, తను చిన్నతనంలో, ఒదిలివేసిన ముఖచిత్రలేఖనాన్ని ప్రారంభించి, కాలం వెళ్ళదీయవలసి వచ్చింది.

భారతప్రభుత్వం ఇలాంటి ప్రముఖ విశిష్ట వృద్ధ కళాకారులకు గౌరవ వేతనాలను ఏర్పాటుచేసి భారతజాతి గౌరవ ప్రతిపత్తిని నిలవబెట్టవలసిందిగా హెచ్చరించటం నేను విధిగా భావిస్తున్నాను.

ఊర్వశీ!

మూలం :
రవీంద్రనాథ ఠాకూర్

అనువాదం :
శ్రీ ఉడాలి సుబ్బరామశాస్త్రి

మాతా నాసి న కన్యకాసి న వధూ ర్నాసి స్వయం సుందరీ
రూపేణాఽప్రతిమేన నందనవనే వాస స్త్వయా స్వీకృతః
సంధ్యాయాః పతనే చ శాద్వలతటే కృష్ట్వా సువర్ణాంచలం
దీపాన్ ప్రాంతతనుద్యుతి ర్న రచయే స్సాంధ్యాన్ గృహాణాం పురః

పద్భ్యాం శంకాజడాభ్యా మతిశయ విలసత్కం ప్రవక్షస్స్థలాభ్యాం
నమ్రైర్దృష్టైర్విలాసై స్స్మిత హాసితముఖై ర్లజ్జయా త్వం నిశీథే
నిస్తబ్ధే కేళికామై న విశసి భవనం నాంశుకం స్మేరవక్త్రే
కుర్యాస్తుల్యోషసా త్వం విచరసి భువనేఽకుంఠితా స్వైరగత్యా

వృంత హీనసుమవత్ స్ఫుటతాం త్వం ప్రాప్య యౌవన మనోజ్ఞలతాయాం
ప్రస్ఫుటాఽసి సమయే కిల కస్మిన్ ఊర్వశి! ప్రథితరూపవిలాసే

ఆదిమే కిల వసంతవిభాతే ఉత్థితాసి మథితోదధి మధ్యాత్
న్యస్య దక్షిణకరేఽమృతపాత్రం దక్షిణేతరకరే విషభాండం

యత్పాదాంభోజసీమా ముదధిరయ మహో! భ్రాంతకల్లోలభంగైః
మాహాత్మ్యం నీయమానో వ్యపగతమహిమా సేవతేఽయం ఫణీశః
మన్త్రైః క్ష్వేళాపహార ప్రణుతమహిమభిః పాతయన్ శీర్షలక్షం
కుందస్వచ్ఛ ప్రభాసా సురపతి వినుతా శోభసేఽనిందితా త్వం

ఆసీ ర్బాలా కదాపి త్వమిహ? మహిమయి యౌవనం శాశ్వతం తే
కస్యాఽగారే విశాలే కిము రమణి! మణిస్తోమముక్తామయై స్త్వం
క్రీడద్రవ్యై రనైషీ ర్లలితశిశువయో బాలకేళీవిశేషైః
సింధావేకాకినీ త్వం నివససి నిబిడధ్వాంతపూర్ణోదరేఽస్మిన్

దీప్తై ర్మాణిక్యరూపై రనపగత విభారూషిత ద్వారదేశైః
కల్లోలప్రోదగీతై రపగత మలిన స్మేరవక్త్రాబ్జశోభా

పర్యంకే విద్రుమాణా మధిగతశయనా యాసి నిద్రాం నిశాయాం
క్వాపి త్వం కస్య వాంకం సముపగతవతీ తుల్యజన్మా జగత్యాం

అస్మిన్ తావ ద్భవత్యా జగతి కృతమహో జన్మ యస్మి న్ముహూర్తే
తస్మి న్నేవ ప్రభూతే తవ లలితతనౌ యౌవనం పూర్ణభావః
విశ్వం ప్రీణాన్యజస్రం బహుయుగ సహితా త్కేవలం దీర్ఘకాలాత్
శోభాం పుష్ణా స్యపూర్వాం వినుత మహిమభా గూర్వశి! ప్రేయసి! త్వం

ధ్యానే భంగ మవాప్య హానినికరా స్తే పాదమూలే ఫలం
స్త్వేషాం ధ్యానసమాధిరూప తపసా మాయత్త మాతన్వతే
ఆఘ్రాతైః కఠినైః కటాక్షవితతే స్త్వద్య త్రిలోకీ జనః
చాంచల్యం సముపైతి యౌవనదశాయత్త స్వశక్తి ర్ధ్రువం

దేహా న్మోహనగంధ మంధపవన స్తే దిక్తటే ష్వాదరాత్
సమ్య క్ప్రాపణసేవయాధిగమిత స్త్వద్దాసతాం సుందరి!
ముగ్ధా స్తే కవయోఽపి మత్తమధులి ట్సామ్యం వహన్తో భృశం
గాయన్తోఽనుసరన్తి తావకతనౌ సౌందర్యపానేచ్ఛయా

విన్యాసై ర్మధురైః పదాంచ, నినదైః పాదాంగదానాంకలైః
నిర్వ్యాస్యాకుల చీరికాంచలమనోరమ్యా తటిచ్చంచలా
మధ్యే దేవసభం కదా పులకితై రంగై స్సముల్లాసినీ
కుర్యాః నృత్య మహో! విలోలసుతనూ కాంతోర్వశి! బ్రూహి మే

ఛందసి ఛందసి సాగరమధ్యే, నృత్యతి నృత్యతి వీచిసమూహః
నస్య శిరోభి ర్వసుధా కాంతా వస్త్రదశాంచల మంచతి కంపం

హారా త్త్వత్తనమండలాన్తరగతా త్తారాః పత న్త్యంబరే
స్వాత్మానం రహయ త్యురస్థలగతం చిత్తం నరాణాం క్షణం
నృత్యం రక్తపరంపరా వితనుతే తత్రత్య నాడీగణే
దూరా ద్భ్రశ్యతి దిక్తటేషు రశనా త్వన్మధ్యతోఽసంవృతే!

స్వర్లోకోదయపర్వతే త్వముషసో మూర్తింగతా శోభనే
మోహం కల్పయసి త్రివిష్టపజుషా మూర్వ శ్యగాధం హృది

లోకస్యాశ్రుపరంపరాభి రనిశం ధౌతా త్వదీయా తనుః
రక్తైనైవ హృదో జగత్త్రియజుషాం తేఽంఘ్రిద్వయం రంజితం

వేణీం విముచ్య వసనేన వినా కృతాత్వం - విన్యస్య పాదకమలం వికచారవిందే
విశ్వప్రియేఽతి లఘుభారతయాఽఖిలస్య-హృత్స్వర్గధామ్ని కురుషేఽఖిల విభ్రమాంస్త్వం

తచ్ఛ్రూయతాం సకలదిక్షు భవన్నిమిత్తే - ఆక్రందనాని విసరన్తి దివో భువశ్చ
హే నిష్ఠురే బధిరతాం కిము యాసి తన్వి! - ఊర్వ శ్యనుగ్రహ ముదీర్ణకృపే! కురుష్వ

ఆవర్తతే కిము పున స్స యుగః పురాణః? - ఉత్తిష్ఠసి త్వమపి కిం పున రబ్ధిమధ్యాత్?
సిక్తై శ్శిరోజనికరైః ప్రథమప్రభాతే - ఆద్యాం తనూం ప్రకటయే ర్యది చిత్ర మేతత్!

సర్వాంగమేవ భవదీయ ముపైతి కంపం - ఆఘ్రాత మాప్య సకలాఘ్రిగ్వ్రశాం చ యస్య
చ్యోతన్తి వారికణికా నయనా దకస్మాత్ - క్షోభం ప్రయాతి జలధి ర్నవగీతభంగ్యైః

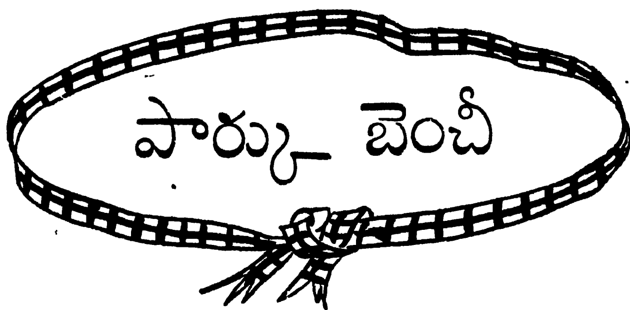
నాయాతి నైతి చ పున స్సమయోఽప్యతీతః - అస్తంగత స్సభగవా న్స్మరః మానచంద్రః
అస్త్రాద్రివాస రసికోర్వశి. తత్త్వ మేతత్ - వాసంతకాల రసవైభవ మత్ర చిత్రం.

కేషాం శ్వాసపరంపరా విరహిణాం దీర్ఘత్వ మాపాదతా
వాసంతోచ్ఛ్వసితైః ప్రహర్షజనితై స్సంసర్గిణీ వీజ్యతే?
ఆశాసు ప్రసృతే చ పౌర్ణమనిశి జ్యోత్స్నావితానే స్వయం
వేణుం హా స్తనివేశితామల మసౌ దూరస్మృతి ర్వాదయేత్

బాష్పప్రవాహ మియ మద్య గతస్మృతి ర్మే-సంపాతయ త్యవిరతం నయనద్వయేఽస్మిన్
ఆశా తథాపి నహి నశ్యతి జాగరూకా - ప్రాణస్య రోదనబలా దనిబంధ నేఽద్య.

(శ్రీ గోపాలరెడ్డిగారి తెలుగు అనువాదానికి కృతజ్ఞతతో - రచయిత)

పార్కు బెంచీ

'ఆరుద్ర'

[అధివాస్తవిక కల్పన]

ప్రస్తావన

కథకుడు : ఈ ఊరిలోని, ఒకానొక పార్కులోని రాతిబెంచి ఒకటి రోజూ నాతో మాట్లాడుతూ ఉంటుంది. నమ్మరండి. మరోసారి చెప్తా. ఈ ఊరులోని, ఒకానొక పార్కులోని రాతి బెంచీ ఒకటి నాతో రోజూ మాట్లాడుతూ ఉంటుంది. నేను పొరబడటం లేదు. పార్కు బెంచీ ఏమిటి మాట్లాడట మేమిటి అని మీరు కొట్టిపారేయకండి. పార్కు బెంచీ కూడా మాట్లాడగలదు.

కదలికఉన్న మానవుడు, కదలిక లేని రాయిని దేవుడిగా పూజిస్తున్నాడు. మానవుడు ఆలోచించగలడు. మానవుడు తాను సృష్టించిన దేవుడు తనని సృష్టించాడని ఆలోచించేడు. దేవుడు ఆలోచించగలడని మానవుడు ఆలోచిస్తున్నాడు. మానవుడి ఊహలో దేవుడు రాయి. దేవుడు ఆలోచించగలిగితే రాయి ఆలోచించగలదు. ఈ వాదం మీరు ఒప్పుకోరు. నాకు తెలుసు. పోనీ మరోలాగ చెప్తా.

మానవుడు ఆలోచించగలడు. తనలో తాను ఆలోచించుకొన్న విషయాలను ఇతరులకు ప్రకటించగలడు. అతనిలాగ ఆలోచించగల ఇతర జంతువులూ, ఆహారంకోసం అన్వేషించగల జీవకోటీ అతనిలాగ అభిప్రాయ ప్రకటన చేయలేకపోయినా, గొంతుకతో ఒక శబ్దాన్ని చేయగలవు. ఆలోచించగలవు. వాటిలో అవి మాట్లాడుకోగలవు. ఇక అచరజీవకోటో ? వాటికీ ఆహారం అవసరమే. ఉన్న చోటనే ఉండి—లేక ఉన్నట్టు కనబడి—మనకు కనబడని నేలకింద ఆహారాన్ని సంపాదిస్తాయి. అవి ఆలోచించవు. వాటిలో అవి సంభాషించవు. సరే ఇక జడపదార్థాలో కదలవు. ఆహారాన్ని కావాలనవు, ఆలోచించవు, మాట్లాడవు. జడపదార్థాలకి ఉదాహరణలు కుర్చీ, తోలు సంచీ, మొదలైనవి. అయినా అవి జీవం లేనివా? కావు; ఒకనాడు సజీవమైనవే. చచ్చిపోయిన చెట్టు శవాన్ని ముక్కలుచేసి ఆ కట్టెతో మనం కుర్చీ తయారుచేస్తున్నాం. చంపిన పశువుల చర్మాన్ని సంచీలగా కుట్టుకుంటున్నాం. అవి చనిపోయిన జీవ పదార్థాల కిందే జమ. ప్రాప్తిగా ఏనాడూ జీవంలేని, ఎన్నడూ చలనంలేని, ఏ కోశానా ఆకలిదప్పులులేని జడపదార్థాలు ఉన్నాయి. అందులో రాయి ఒకటి. రాయిలో శక్తిలేదా, కదలికలేదా, రాయిని విసిరి కొడితే ఎదురుగుండా ఉన్న గాజుపలక బద్దలవుతుంది. దానికి కదలిక ఎక్కణ్ణుంచి వచ్చింది. గాజు పలకని బద్దలుచేసే శక్తి ఎక్కణ్ణుంచి వచ్చింది. మానవుడే ఇచ్చాడు. రాయికి కదలికనీ, శక్తినీ ఇవ్వగలిగిన మానవుడు దానికి మాట్లాడే శక్తిని, ఆలోచించగల శక్తినీ ఇవ్వలేడా? ఇవ్వగలడు. కాబట్టి నేను ఈ ఊరులోని, ఒకానొక పార్కులోని రాతి బెంచీకి ఈ శక్తులు ప్రసాదించేను. అందుకే అది రోజూ నాతో మాట్లాడుతూ ఉంటుంది. ఏంపార్కు బెంచీ ఎందుకు మాట్లాడకూడదు? ఏమిటే? రాయి మాట్లాడినా, ఏమిటి మాట్లాడగలదని అంటున్నారా? చెప్తా వినండి. మనలాగే ఏ యుగంలో

జీవిస్తున్నదో, ఏ సంప్రదాయంలో పెరిగిందో వాటి ప్రభావాల ప్రతిబింబ కిరణాలనే ప్రసారం చేస్తుంది. పౌరాణిక కాలంలో రాయి ఒకటి ఆలోచించింది. మాజీ—అహల్య అనే రాయి. తరతరాలుగా రాముడి కోసం ఎదురుచూస్తున్న శబరిలాగే నిర్వేదపడి ఉంటుంది. నిరీక్షించుతూ, నిట్టూర్పు విడుస్తూ పక్కనున్న చెట్లతో సంక్రందనుడు చేసిన ద్రోహాన్ని, ఆక్రందనంతో ప్రసక్తించినట్టు చెప్పి ఉండవచ్చు. పౌరాణిక కాలం అయింది. ఇక పుక్కిటిపురాణ పౌరాణిక కాలంలోనో—కాశీమజిలీల కట్టుకథల్లో, పేదరాశి పెద్దమ్మ వినిపించే వింత కథల్లో భయంకర మాంత్రికుల మాయల్లో పడి పాతాళాల్లో చిక్కుకొని, కామానికి గురియై నీచానికి ఒప్పుకోనక రాళ్ళుగా మారిన నెప్పన్న దేశాల రాకుమార్తెలు వివిధ రకాలుగా విలాపించేరు. రాళ్లు కూడా తాము జీవిస్తున్న యుగంలోని తీరులోనే మాట్లాడుతాయి. మానవుడు దేవుడుగా పూజించే రాయి ఆదికాలంలో అయితే ఆ భాషే మాట్లాడేది. ఇప్పుడు మన భాషే మాట్లాడుతుంది. అలాగే ఈ ఊరిలోని, ఒకానొక పార్కులోని రాతి బెంచీ ఒకటి రోజూ నాతో మన భాషలోనే మాట్లాడుతూ ఉంటుంది.

కోపిష్ఠి: చాలించవయ్యా. ఇందాకట్నుంచీ చూస్తున్నా. నా దుఃఖంలో నేనుంటే ఒకటే గొణుగుడు. ఈ పార్కులో కూర్చోనివ్వవా ఏమిటి?

కథకుడు: కూర్చోనివ్వకపోవడానికి నేనెవర్నీ.

కో. ఆఁ. నేను అనవలెనుకొన్న మాటని నువ్వే అనేస్తున్నావే. బలేవాడివిలాగ ఉన్నావే. నీ పేరేమిటి? నా పేరు—

కథ: పేర్లెందుకు లెండి. నేను చెప్పినది విన్నారా? మీ అభిప్రాయ మేమిటి?

కో: నాకేం వినబడలేదు.

కథ: అయితే నామీద ఎందుకు కోపం?

కో: ఒక ముక్కా వినబడలేదనే—కోపం. ఇప్పుడు చెప్పండి వింటాను.

కథ: ఈ పార్కులోని ఒకానొక రాతిబెంచీ రోజూ నాతో మాట్లాడుతూ ఉంటుంది.

కో: నిజంగా?

కథ: మిమ్మల్ని చంపుకు తిన్నట్టు.

కో: ఏమని మాట్లాడుతూ ఉంటుంది?

కథ: ఏమని మాట్లాడుతూందా. వివిధ మనస్తత్వాలు గల మానవుల్ని పరిశీలించి విభిన్న దృక్పథాలు గల మతాలను ఆకళించుకొని నైరున్యం ఉన్న భావాలను సమన్వయం చేసి కావ్యాన్ని రచించే మహాకవి లాగ మాట్లాడుతుంది.

కో: ఇంతకీ ఏమని మాట్లాడుతుందో చెప్పారు కారు.

కథ: ఒక్కొక్కప్పుడు—రాళ్ళను కూడా కరిగించే విషాద గాథలను చెపుతుంది.

కో: నిజంగా ఆ గాథలు అంత విషాదకరమైనవా?

కథ: నాకు నిజం. మీకు అబద్ధం.

కో: అయితే ఆ గాథలు రాళ్లని కరిగించే విషాద గాథలయితే మరి ఈ పార్కు బెంచీ ఎందుకు కరిగిపోలేదూ?

కథ: కరిగిపోలేదని ఎవరన్నారు?

కో: ఆఁ. కరిగిపోయిందా? లేదు. నువ్వు అబద్ధమాడుతున్నావు.

కథ: లేదు. నిజమే. అబద్ధమాడితే నాకు ఒరిగేదేమీ లేదు. ఆ పార్కు బెంచీ కరిగిపోయింది. ఇసుకలో కలిసిపోయింది. అందుకే నేను ఇలా కూర్చున్నా.

కో: ఏమిటయ్యోయ్. గడియకోమాట అంటున్నావ్. క్షణం కిందట ఒకానొక రాతిబెంచీ రోజూ నాతో మాట్లాడుతూ ఉంటుందన్నావ్. ఇప్పుడు ఆ పార్కు బెంచి ఇసుకలో కరిగిపోయిందంటున్నావ్? ఏది నిజం.

కథ: రెండూ నిజమే. పార్కు బెంచీ ఇసుకలో కరిగిపోయింది. అయినా అది రోజూ నాతో మాట్లాడుతూ ఉంటుంది.

కో: పోవయ్యా, నువ్వెవరో పిచ్చాళ్ళా ఉన్నావ్. నీతో నాకేమిటి వాదన.

కథ: నేను పిచ్చివాణ్ణికాదు. నామాట వినండి. నేను పిచ్చివాణ్ణి కాదు.

కో: నువ్వు ముమ్మాటికీ పిచ్చివాడివే.

పార్కు బెంచీ: అతడు పిచ్చివాడు కాదు.

కో: నువ్వవరివి ?

పా. బె: నేనే అతడితో మాట్లాడే పార్కుబెంచీని.

కో: చాలు. నువ్వూ పిచ్చిదానివే.

కథ: కాదు. ఆమె పిచ్చిదికాదు.

కో: సరిపోయింది. ఆమె పిచ్చిదికాక, నీవూ పిచ్చివాడివి కాకపోతే మన్య స్నేనా పిచ్చివాణ్ణి. మా బావుంది.

పా. బె: కోప్పడకండి. ఇతను ఇందాకట్నుంచి చెప్పినదంతా అక్షరాలా నిజం. రోజూ నేను అతిడితో మాట్లాడుతూ ఉంటాను. నా బాధలని గాథలగా అతడికి విన్నవించుకొంటాను.

కో: నీకు మరేం పనిలేనేమిటి ?

పా. బె: అవును మరేం పనిలేక నే—శ్రద్ధగా వినే శ్రోత ఉంటే కథ చెప్పకంకన్న మరేం మంచి పని ఉంది. వింటానంటే మీకూ చెప్తాను.

కో: సరే చెప్పు వింటాను.

పా. బె: అయిదేళ్ళ కిందటిదాకా ఇప్పుడు మాట్లాడే పార్కు బెంచీమీద పింఛను పుచ్చుకొన్న ఉద్యోగులు కూర్చుంటూ ఉండేవారు. వాళ్లు రోజూ సాయంత్రం నాలుగు అయేసరికి సరిగ్గా వచ్చి తిష్ఠ వేసేవారు. ఈ పార్కు బెంచీమీద విశాలంగా కూర్చుంటే ముగ్గురు, ఇరుక్కుని కూర్చుంటే నలుగురూ పడతారు. కానీ ఈ పింఛను పుచ్చుకొన్న ఉద్యోగులు ఎనమండుగురు, ఈ పార్కు బెంచీమీద నలుగురు కూర్చుంటే తక్కిన నలుగురు ఇంటిదగ్గర్నుంచి తెచ్చుకొన్న గోనెపట్టా పరుచుకొని కింద కూర్చునేవారు. వాళ్ళ స్నేహం చాలా గాఢమైనది. ఈ ఎనమండుగురిలో ఏ ఒక్కడు గానీ కొంచెం ఆలస్యమైనా వాళ్ళలో ప్రతిఒక్కడూ చాలా బాధపడేవాడు. ఒకవేళ ఆరోజు హాజరు కాకపోతే తతిమ్మావాళ్లకి ఆ రాత్రి కునుకు పట్టేదికాదు. అంతటి అన్యోన్యంగా వాళ్లు ఉండేవారు. వాళ్లందరూ పరిపూర్ణ జీవులు. ప్రతిఒక్కడూ మనుమల్ని మనుమరాళ్లనీ ఎత్తిన సంసారులే. అశేషమైన అనుభవాలనీ, అపారమైన దుఃఖాలనీ అనేకమైన సుఖాలనీ రుచి మూచినవాళ్లు. వీళ్లు ఈ పార్కు బెంచీని తమ స్వంతం చేసుకున్నారు. మరెవ్వరూ ఈవైపు రావడమే మానేశారు. వీళ్లు రోజు రోజూ అనేకమైన విషయాలు చర్చించేవాళ్ళు...

నాయుడు: అయితే పంతులూ, హిట్లరు గెలుస్తాడూ ?

పంతులు: గెలుస్తాడోయ్, నాయుడూ. గెలుస్తాడు. హరిశ్చంద్రుడు అబద్ధం ఆడినా, ఆడవచ్చునుగానీ, హిట్లరు ఓడిపోవడం కల్ల.

నా: మరి—చర్చీలు.

పం: చర్చీలు లేదు మర్చీలులేవు. ఎవరెన్ని చెప్పినా, హిట్లరుజాతకంలో చక్రవర్తియోగం రాసిఉంది.

మొద: అన్నట్టు పంతులూ, జాతకం అంటే జ్ఞాపకొచ్చింది. మీ జాతకాల బావకి నా జాతకం యిచ్చావా.

పం: ఇచ్చేను, మొదలియారూ నిన్ననే ఇచ్చాను.

చంద్రుడిలో, రవి వెళ్ళగానే మీ మూడో వాడికి పెళ్లవుతుందని చెప్పాడు...

పార్కు బెంచి: ఇలా యుద్ధంలోంచి జ్యోతిష్యంలోకి సంభాషణ మారింది. ఇంకొకనాడు.

పం: అయ్యయ్యో అయిపోయింది. ఒక చాప్టరు. నాయుడూ, చదివావా న్యూసు.

నా: ఆ చదివాను. అయితే పంతులు హిట్లరోడిపోయాడేమంటి ?

పం: నే చెప్పలేదటోయ్. హరిమీద గిరి పడ్డా, ఆరు నూరయినా హిట్లరు ఈ దెబ్బతో ఓడిపోక తప్పదని.

నా: నేనన్నమ్మను, మరి ఈ పేపరు వాళ్లు...

పం: పేపరువాళ్లూ లేదు, గీపరు వాళ్ళూ లేదు. జాతకంలో రాసి పెట్టినది అక్షరాలా జరిగి తీరాలి. గ్రహ గతుల్ని మార్చడం మానవ మాత్రులతరమా ? హిట్లరుజాతకం మన మనుకొన్నట్టూ దాఖలా ఇచ్చిందా లేదా, జ్యోతిష్య మంటేనే అంతే.

మొద: అన్నట్టు, పంతులూ, జాతకం అంటే జ్ఞాపకొచ్చింది. మీ జాతకాల బావగారికి నాది ఇచ్చావా.

పం: ఇచ్చేను మొదలియారూ, నిన్ననే ఇచ్చాను. కుజుడిలో శని వెళ్లగానే మీ మూడో వాడికి పెళ్లవుతుందని చెప్పాడు.

పార్కు బెంచి: ఇలా అయిదేళ్ళపాటు వీళ్ళ సంభాషణలు ఈ పార్కు బెంచీ విన్నాది. వీళ్ళసంభాషణల్లో యుద్ధమూ జ్యోతిష్యమే కాక నవంత సాహిత్యం కాస్త శృంగారం, కూస్త పురాణాలూ, కొంచెం వేదాంతం, కించిత్తు స్వవిషయం రోజూ దొర్లుతూ ఉండేవి. అయిదేళ్లపాటు వీళ్ల సంభాషణలు విన్నాక ఈ పార్కు బెంచీకి విసుగెత్తింది. ఎందుకాని? జీవితంలో వైవిధ్యం ఉండాలి. తరితర

పార్కు బెంచీలను చూస్తే మొదట్లో నాకు ఈసడిం పుగా ఉండేది. వాళ్ళమీద గంట కొకడు, కూర్చునే వాడు. మరి ఈ పార్కు బెంచీమీదో వొక్కో వొక కుటుంబంలాంటి ఎనమండుగురు వ్యక్తులు సరిగ్గా నాలుగయినా సరికి వచ్చి కూర్చునేవారు. ప్రపంచాన్ని కొంచి వడిబోస్తున్నా మనుకొనేవారు. తక్కిన ఏ పార్కు బెంచీకి జీవితంలో ఇంత సెక్యూరిటీ ఉంది. ఏ క్షణంలో ఎవరు వచ్చి కూర్చుంటారో వాళ్ళకే తెలియదు. నా సంగతా. వర్ధించిన విస్తరి. అందుకే మొదట్లో గర్వపడ్డాను. కాని అయిదేళ్ళ పాటు దినములు పరస్పర ప్రతిధ్వనులు అయితే తక్కిన బెంచీలను చూసి అసూయపడ్డాను. వాటి జీవితంలో వైవిధ్యం ఉంది. నాలో లేదు. ఈపార్కు బెంచీమీద ఒక్కో చేరుకొన్న, కాటికి కాళ్ళు చాచు కొన్న ఫించను పుచ్చుకొన్న ఎనమండుగురు ముసలి వాళ్ళు తప్ప మరెవ్వరూ కూర్చోరు. తక్కిన బెంచీల మీదో–అప్పుడే కాపరం పెట్టిన కొత్తదంపతులుఇంకా ఇంకా పెళ్ళికాని బ్రహ్మచారులూ, ఎందుకూ పనికి రాని హాజమ్మలు, అంతా తెలిసిన సర్వజ్ఞులూ, ఉద్యోగంపోయిన జర్నలిస్టు, సీటుదొరకని విద్యార్థి, ఏకూ చింతాలేని సెనవంతుడు, పాపం పుణ్యం ఎరు గని పసిపిల్లలు, ఎందరో మహానుభావులు కూర్చుం టారు. అందుకే తక్కిన బెంచీలను చూస్తే నాకు ఈర్ష్య పుట్టింది. ఏమైనాసరే తక్కిన పార్కు బెంచీలలాగ జీవించా లనుకున్నాను. నాటినుంచీ మను ష్యులతో మాట్లాడడం ప్రారంభించాను. ఈపార్కు బెంచీమీద కూర్చుంటే గల లాభాలని వ్యాపారపు ప్రకటనలాగ పెద్దగా ఏకరవు పెట్టేదాన్ని. పల్లెవారా రండి. నా దగ్గరికి రండి. నేను చాలా మంచిదాన్ని. మీకు ఎన్నో ఆటలు నేర్పుతాను. మీరు దొంగాట ఆడుకొంటే నేను తల్లినై కళ్ళు మూస్తాను. నా పక్కనే ఎంత చక్కటి పొదఉందో చూశారా? అందులో మీరు దాగుడుమూతలు ఆడు కోవచ్చు. రండి పిల్లలారా. నా దగ్గరికి రండి అని ఆహ్వానించేదాన్ని. అయినా ఈ ఎనమండుగురు ముసలివాళ్ళకి భయపడి ఏ పిల్లా నాదగ్గరికి వచ్చేది కాదు. పోనీ ఈ ముసలివాళ్ళ తమ మనుమల్ని మనుమ రాళ్ళనీ వెంట తీసుకొనివస్తే కొంత కాకపోతే కొంతైనా సంతోషించేదాన్ని. వాళ్ళు ఎన్నడూ అలాంటి పని చేసేవారు కాదు. నాకు వళ్ళు మండేది. మళ్ళా ఈ పార్కు బెంచీమీద కూర్చుంటే గల లాభాలని వ్యాపార ప్రకటనలాగ ఉద్ఘాటించేదాన్ని. కొత్తగా పెళ్ళయిన దంపతులారా! రండి. నాదగ్గరకు రండి. నేను చాలా మంచిదాన్ని. మీకు ఎన్నో సదుపాయాలు చేస్తాను. చూశారా నా పక్కనే ఎంత చక్కటి పొద ఉందో. దాని చాటున, నీడల మాటున నా ఒడిలో మీరు కూర్చుంటే మిమ్మల్ని మరెవరూ చూడలేరు. చూసి కన్ను కుట్టుకోలేరు. మీకు ఏకాంతం ఇవ్వడం నా హామీ. మీరు మాట్లాడుకొనే మాటల్ని మరెవ్వరికీ చెప్పను. ఒద్దంటే నేనే వినను. రండి. నన్ను పావనం చెయ్యండి. కొత్తగా పెళ్ళయిన దంపతులారా రండి. అని స్వాగతం పలికేదాన్ని.

అయినా ఈ ఎనమండుగురి ముసలివాళ్ళకే భయ పడి ఏ జంటా నాదగ్గరకి వచ్చేదికాదు. నా జీవితం చాలా దుర్భరం అయింది. బ్రతుకులో సాధించ దలచుకొన్నది సాధించలేకపోతే ప్రతీక్షణం తీక్షణం అవుతుంది. ముళ్ళమీద కూర్చున్నట్టుంటుంది.

ఇలా ఉండగా నా అదృష్టవశాత్తూ ఒకనాడు మూడుగంటల మధ్యాహ్నానికే ఒక యువకుడు ఈ పార్కు బెంచీమీద సేద తీరుతూ కన్ను మూశాడు. చుట్టూ, పచ్చపట్టు, తలమీద ఎత్తయిన గుబురుచెట్టు, పక్కనే దట్టమైన పొద. అతగాడికి ప్రాణం లేచి వచ్చిందో లేదో నాకుమట్టుకూ హాయి అనిపించింది. ఇతగాడు ఇలాగే నాలుగు దాటేదాకా—సాయం త్రం ఎనిమిదిదాకా విశ్రమిస్తే వెయ్యి దేముళ్ళకు మొక్కుకొంటానని ప్రార్థించుకొన్నాను. నాలుగూ అయిదు నిమిషాలు అయింది. యువకుడింకా నిద్ర పోతున్నాడు...

పంతులు : ఏమిటయ్యా నాయుడూ. ఏమిటీ విచిత్రం. ఎవ రిక్కడ పడుకొన్నది.

నాయు : తెలీదు పంతులూ. నిజంగా విచిత్రం గానే ఉంది.

మొదలి : లెగ్గొడుదునా.

పం : లేపు—మొదలియారూ లేపు.

మొద : ఏ అబ్బాయ్, లెంకు. బారెడ్డం పండు కొందుకి వీడా, వాసలా లెయ్‌మీ.

నా : ఎవ రితడు. కుంభకర్ణుడి అమ్మ మొగుడల్లే ఉన్నాడు. లేవడేం?

పంతు : పోనీ నాయుడూ గోనెపట్టా పరుస్తా- కూర్చుందాం. అతడే లేస్తాడు. లేవకేం చేస్తాడు.

మొద : ఉండుమీ బంతులు—ఈ సోంబేరి పిల్లకాయ ఎందుకుదా లెగవడో చూస్తును. ఏఅయ్యా లెయ్. లేస్తువా లేదా?

పంతు : చెయ్యి చేసుకోకు — మొదలారూ చెయ్యి చేసుకోకు. వాడే లేచిపోతాడు. రా—ఇలా వచ్చి కూర్చో...

పార్కు బెంచీ : పంతులు మొదలియారుని శాంతపర్చేడు. తరవాత శర్మ, రాజు, రావు, మూర్తి అయ్యారూ వరసగా వచ్చేరు. ఈ పార్కు బెంచీమీద పడుకొన్న యువకుణ్ణి చూశారు. చుట్టూ కింద కూర్చున్న తమ సహచరులని చూశారు. ఒకొక్కడూ ఆ యువకుణ్ణి లేపుదామనే ప్రయత్నించి విరమించేరు. అందరూ గోనెపట్టామీదా, పచ్చ పట్టుమీదా కూర్చొన్నారు. ఏ ఒక్కరూ పూర్వపు స్వేచ్ఛతో మాట్లాడలేదు. నాకుమట్టుకు ప్రశాంతంగా ఉంది.

మర్నాడు:—

పంతు : మొదలియారూ. మళ్ళా ఈ కుర్రాడెవడో ఇక్కడే పడుకొన్నాడే.

మొద : నేను నిన్న కొత్తను అంటే ఊరుకోమంటివి. వాడు బండుకోనడా మరి.

పంతు : నాయుడింకా రాలేదేం. గోనెపట్టా లేదు. ఎక్కడ కూర్చుందాం.

మొద : ఈ సోంబేరి బిల్లకాయను లెగ్గొడుదును. కూర్చుందాం.

పంతు : ఒద్దు. ఈపిల్ల బ్రహ్మహత్య మనకెందుకు. వాడు లేచేదాకా ఆ బెంచీమీద కూర్చుందాం.

మొద : ఈ బరెవా రాస్కెలు లేచునా?

పంతు : లేకపోతే పీడాపోయిరి. అక్కడ పోయి కూర్చుందాం. రా.

మొద : ఏమి పంతులూ—మన మెందుకు బోవలె అంటూ. నీవు ఉండుమి.

నాయు : నమస్కారం పంతులూ. అరే మళ్ళా దాపురించాడా ఈ శని.

పంతు : ఏం నాయుడూ ఇవాళ ఇలా ఆలస్యంగా వచ్చావ్. గోనెపట్టా పరుచుకు ఇక్కడే కూర్చుందామా లేక ఆ రెండో బెంచీమీద పోయి కూర్చుందామా.

మొద : మన మెందుకు బోవల అంటూ. ఏమి నాయుడూ.

నా : అవును పంతులూ మన మెందుకు పోవాలి. ఇక్కడే కూర్చుందాం.

మొద : ఆ బెంచిమీదకి బోతే రేడియో వినిపించునా?

నా : అవును. అయిదేళ్ళనుంచీ అలవాటు పడ్డాం, ఇక్కడే కూర్చుందాం.

పంతు : అలవా టేమిటయ్యా. పదేళ్ళు అలవాటు పడ్డ ఆఫీసునుంచి ట్రాన్స్‌ఫరు అయితే వెళ్ళేమా లేదా? ఇదీ అలాగే అనుకొందాం.

నా : అదుగో. తక్కినవాళ్ళంతా ఒస్తున్నారు వాళ్ళనీ అడుగుదాం. అందరికీ ఏది యిష్టమైతే అదే చేద్దాం...

పార్కు బెంచి : అందరూ వచ్చారు. అందరూ క్రితంరోజులాగే పచ్చపట్టుమీదా, గోనెపట్టామీదా కూర్చున్నారు. క్రితంరోజులాగే ముళ్ళమీద కూర్చున్నట్టే, సెగముందు ఉన్నట్టే, కూర్చున్నారు. అందరూ చోటు మార్చడం మంచిదని నిశ్చయించుకొన్నారు. అప్పుడే చోటు మార్చేశారు. ఆతరవాత వాళ్ళు ఏమయినారో నాకు తెలీదు. ఆ మర్నాటినుంచీ నా జీవితం చాలా బాగా ఉంది. నాకు చిరవాంఛితాలన్నీ సమకూరేయి. ఈ పార్కు బెంచీమీద మధ్యాహ్నం సేద తీరే యువకుడు కొన్నాళ్ళపాటు వరసతప్పకుండా బసలిక తీర్చుకొనేవాడు. అతగాడు ఒక కవి. ఉన్న ఊరులో ఉండలేక, తిండిలేక ఉండడానికి చోటులేక ఈ మహానగరపు మహాపథాలలో పరిభ్రమిస్తూ జీవితంలో భ్రమిస్తూ ఉండేవాడు. రోజులో ఏదో వేళకు నా దగ్గరకువచ్చి విశ్రమించేవాడు. పరిశ్రమించేవాడు. అతడు రాసిన మహాకావ్యం నా సమక్షంలోనే ఉద్భవించడం నాకు గర్వకారణం. అతను ఏమయినదీ తర్వాత చెప్తాను.

ఇంతలో వేసవి వచ్చింది. పగళ్లు, సెగళ్లు, రోళ్లు, పగులుతున్నాయి. వేడి గాడ్పులు ఈ చెవి లోంచి ఆ చెవిలోకి కొట్టే రోజు చల్లబడగానే పేటంతా పార్కు చేరుకొనేది. ఒంటెనిండా నగలతో, తలనిండా పువ్వులతో, చల్లని తెల్లులు, ఎల్లలని వెంటపెట్టుకొని విహారానికి వచ్చేవారు. రోజల్లా ఆఫీసులో విధిలేక చెమటోడ్చి సాయంత్రం అయేసరికి తెరపెనిపడి ఉద్యోగులు పార్కులో ఊపిరి పీల్చుకొనేవారు. ఇక రాత్రి ముదిరేక—ఇళ్ళల్లో గాలిదూరక నిద్ర పట్టని మొగరాయుళ్ళంతా చాపా దిళ్ళా పట్టుకొని వెల్లకింపకి చేరుకొనేవారు.

ఈ ఋతువులో నా ఆనందానికి మేరలేదు. కొంతమంది గాయకులు నా చుట్టూ రాత్రుళ్ళు చేరేవారు.

ఒకనాడు సాయంత్రం — ఒక జవరాలు తన రాలుగాయి తమ్ముణ్ణి వెంటబెట్టుకొనివచ్చి ఈపార్కు బెంచీమీద కూర్చుంది. మర్నాడుకూడా. ఆమర్నాడు కూడా. మూడోనాడు...

యువతి : ఏమిరా తమ్ముడూ, ఇలారా. రమ్మంటే.

తమ్ము: నువ్వెళ్ళికూర్చో అక్కయ్యా. నేను తరవాత వస్తాను.

యు: రమ్మంటే నీక్కాదురా. ఇలా రా. ఉండుండు. నీపని పట్టిస్తా. రాత్రి ఇంటికి వెళ్ళాక నాన్నతో చెప్పి.

తమ్ము: చెప్పుకో నాకేం భయమా?

పా. బె: తమ్ముడు తుర్రుమని పారిపోయాడు. జవరాలు ఒంటిగా ఈ పార్కు బెంచీమీద కూర్చుంది. అప్పుడు అలవాటుప్రకారం ఇక్కడ నేవతీర యువకుడు వచ్చాడు. జవరాలిని చూశాడు. జవరాలు అతణ్ణి చూసింది. ఇద్దరి చూపులూ కలిసాయి. జవరాలు బెదిరిన లేడి పిల్లలాగ క్షణం ఒదిగి కూర్చుంది. మరు క్షణం లేచి నుంచుంది. ఆమె వీక్షణంలో రవంత నచ్చినదనం ఉంది. ఒకింత ఆశకూడా కలదు. అతనే అన్నాడిలా.

కథకుడు: ఫరవాలేదు. మీరుకూర్చోండి. నేను మరోబెంచీమీద కూర్చుంటాను.

పా. బె: అన్నాడేగాని అతడు అడుగు వెనక్కి వెయ్యలేదు. అలాగని ముందుకూ వెయ్యలేదు. ఉన్న చోటే ఉండిపోయాడు. మరి యిద్దరిలో ఏ ఒక్కరూ మాట్లాడలేదు. ఆమెకూడా అలా నించొనే ఉంది. ఇద్దరూ కొన్ని క్షణాలు అలా నిలబడ్డారు. ఇంతలో తమ్ముడు వచ్చాడు.

తమ్ముడు: అక్కయ్యా. కాణీ యివ్వవే. బఠాణీలు కొనుక్కుంటా.

పా. బె: నేత్రావధానపు పానకంలో తమ్ముడు ఉపకరించే పుడక అయేడు. యువకుడు జేబులోంచి కాణీ తీసి కుర్రాడికిచ్చాడు. కుర్రాడు బిడియ పడుతూ వెనక్కి తగ్గాడు. జవరాలు అందికదా.

యు: ఒద్దండీ. వాడికి డబ్బు లివ్వకండి.

కథకుడు: ఫరవాలేదులెండి.

పా. బె: అని ఇచ్చి వెళ్ళిపోయాడు. వెళ్ళి రెండో బెంచీమీద కూర్చున్నాడు. [illegible]

యు: ఏమిరా. నీకు బుద్ధిలేదూ. కొత్తవాళ్ళ దగ్గర డబ్బులు పుచ్చుకొంటావా? ఉండు నాన్నతో చెప్తాను.

తమ్ము: చెప్పకే అక్కయ్యా. నీకు దండం పెడతానే.

పా. బె: అక్కయ్య తమ్ముణ్ణి అదలించి చూసింది. అంతతో కుర్రాడిమీద వాత్సల్యం కుదుట పడ్డాది. తమ్ముడు రివ్వున ఎగిరిపోయి బఠాణీలు కొనుక్కున్నాడు, జవరాలు రేడియో పాట నే వింటు న్నాదో, ఆలోచనలు పోతున్నాదో చెప్పడం కష్టం. రెండో బెంచిమీద యువకుడు బెదరి బెదిరి చూసీ చూడకుండా ఇటువైపు చూస్తూ తలలో ఏదో రాస్తూ అల్లంతదూరంలో కూర్చున్నాడు. జవరాలుకూడా అంతే నేమో.

మర్నాడు

యువకుడే ముందు వచ్చి రండో బెంచిమీద కొమకు కూర్చున్నాడు. ఇతడు రాడేమో అన్న భయంతో, వస్తే ఎవరేనా చూస్తారేమో అన్న సంకో చంతో తడబడుతూ జవరాలు తమ్ముణ్ణి వెంటబెట్టు కొని వచ్చింది. యువకుడు వీక్షణిమూసి చిరునవ్వు నవ్వాడు. జవరాలు తన పెదవుల వెనక నే ముసిముసి నవ్వుని దాచుకొంది.

యువకుడు: అబ్బాయి యిలారా. (దూరం నుంచి)

తమ్ముడు: అయన పిలుస్తున్నారు వెళ్ళనా అక్కయ్యా.

యువ: వద్దెందుకూ అడిగడం. నిన్న నన్న డిగ ఆయనదగ్గర డబ్బులు పుచ్చుకొన్నావా?

యు: రా అబ్బాయి ఫరవాలేదు (దూరం నుంచి)

పా. బె: తమ్ముడు యువకుడిదగ్గిరికి వెళ్ళాడు.

దూరంగా

యువ: నీ పేరేమిటి అబ్బాయీ.

త: హనుమంతు.

యు: మరి మీ అక్కయ్య పేరో?

త: చెప్పకూడదు.

యు: ఏం?

త: మా అక్కయ్య చెప్పొద్దన్నాది.

యు: చెప్పు పరవాలేదు.

[illegible]

త: నేన్చెప్పను. చెపితే నాన్నతో చెప్పి కొట్టి స్తుంది.

యు: కొట్టించదులే.

త: మీకు తెలీదు.

యు: నిన్న కాణీ పుచ్చుకున్నావని చెప్పిందా?

త: లేదు.

యు: అయితే భయం లేదు చెప్పు.

త: ఊహూ. చెప్పను.

యు: పోనీ ఆయన నీ పేరు అడుగుతున్నారు చెప్పేదా అక్కయ్యా అని అడుగు. చెప్పమంటే నే చెప్పు.

పా. బె: తమ్ముడు అక్కయ్య దగ్గరకు వచ్చాడు. యువకుడికీ తమ్ముడికీ జరిగిన సంభాషణ వినబడే వది చింది. జవరాలు.

తమ్ము: అక్కయ్యా, ఆయన నీ పేరు అడుగుతున్నారే.

యు: ఊఁ.

పా. బె. అని ఉరిమింది జవరాలు. లేనికోపం కుమ్మరించింది. తమ్ముడు జడిసి తప్పుకొన్నాడు.

(దూరంగా)

యు: ఏం అబ్బాయ్ అడిగావా.

తమ్ము: అడిగేను.

యు: మరి చెప్పు.

త: చెప్పొద్దంది.

యు: ఊఁ అన్నాది.

త: అంటే ఒద్దు అనే అర్థం.

యు: కాదు.

త: అవును.

యు: ఇదుగో మధ్యాహ్నం భోజనం చేశావా?

త: ఊఁ.

యు: ఇప్పుడు ఊఁ అంటే ఒద్దూ అనా అర్థం.

త: కాదు చేశాను అని అర్థం.

యు: అలాగే మీ అక్కయ్య ఊఁ అంటే చెప్పమనే అర్థం. కాబట్టి చెప్పు.

పా. బె: తమ్ముడు అక్కయ్య పేరు చెప్పాడు. యువకుడు మురిసిపోయాడు. జవరాలు నిండుకుండ. తమ్ముడు బఠాణీలు కొనుక్కొనడానికి పారిపోయేడు.

జవరాలు యువకుడివైపు నవ్వినట్టు చూసింది. నన్ను కాదన్నట్టు యువకుడు పైకి ఊరుకొన్నాడు. నాలుగు కన్నులు కలకాలం మాట్లాడుకోగలవు.

ఆ మర్నాడు.

యు: నీకు బఠాణీలు ఎక్కడివిరా? మళ్ళా ఆయనదగ్గర కాణీ పుచ్చుకొన్నావా?

త: లేదక్కయ్యా. కాణీ పుచ్చుకోలేదు.

యు: మరి నీకు బఠాణీలు ఎక్కణ్ణించి వచ్చాయి.

త: ఆయన కొని పెట్టారు.

యు: పుచ్చుకోకూడదని చెప్పలేదూ.

త: కాణీ పుచ్చుకోకూడదన్నావుగాని బఠాణీలు పుచ్చుకోకూడదన్నావా?

యు: ఇకమీదట బఠాణీలుకూడా పుచ్చుకోకు.

త: బఠాణీలు పుచ్చుకోకపోతే సరే. కానీ పనస బఠాణీలు బావుంటేను. ఇకమీదట్నుంచీ వేరుసెనక్కాయలే తింటా. సరేకాని అక్కయ్యా ఈచీటి నీ కాయన ఇమ్మన్నారే.

పా. బె: తమ్ముడు జవరాలికి ఓకాగితం అందించాడు. ఆ కాగితం ఇలా పాడింది.

ఏదో ఏదేదో కోరిక
హృదయములో నలసె నా
వదనములో మెరిసె
వన్నెల తొలి వలపులలో
గన్నె జాబిలి పున్నమ పులలో
నన్ను జూసి నీ కన్నులు
సన్న చేసి కరుణిస్తే—ఏదో

పా. బె: పాట చాల పాతదైనది. మీకు తెలుసుగా ఈ కవులు ప్రేమలో పడితే ఎంత పాతు గాటి పాటలు రాస్తారో. ఈ పాటని జవరాలు చదువుకొంది. తల ఊపింది. ముసిపోయింది.

రెండు రోజులతరువాత 'అజ్ఞాత ప్రేయసికి అంకితం' అని ఈ పాటే ఒక ఆంధ్ర మాస పత్రికలో అచ్చయివచ్చింది. ఆ పత్రిక ప్రతిని యువకుడు జవరాలుకి ఇచ్చేడు. ప్రేమ ఆశలని పెనవేసుకొని ఆకాశందాకా అల్లుకుపోయింది. ఒకనాడు

యు: రేపు మాయింటికి రాకూడదూ. మానాన్న గారు మిమ్మల్ని చూస్తారు.

మన సంగతి—

యు: ఇలా అజ్ఞాతంగానే ఉండనీ—

యు: అంతేనా.

యు: అప్పుడే ప్రేమ పచ్చగా కలకలలాడుతుంది.

పా. బె: అతడు తనని పెళ్ళిచేసుకొని సుఖపెడతాడని జవరాలు అద్దాలమేడని కట్టుకొన్నాది. అతడు ప్రేయసి కళ్ళనే తప్ప తండ్రి కళ్ళని చూడడానికి భయపడ్డాడు. అతడు ఆమెని కట్టుకొని సంసారం ఈదలేడు. ఆర్థికంగా అతడి బరువు అరవై టన్నులు. ఆమె కన్నులు పెళ్ళిచేసుకొంటే అంతకు రెట్టింపు బరువు. కొన్నాళ్ళదాకా వాళ్లు ఏదీ తేల్చుకోలేకపోయారు. అతడు విచారంలో మునిగిపోయాడు. ఒక రాత్రి ఊరంతా సద్దుమణిగేక పార్కంతా సవ్వళించేక అతడు నాతో మొరపెట్టుకున్నాడు. నేను హితోపదేశం చేశాను. అతడు నా మాటలని చెవిని పెట్టలేదు.

....

ఈ పార్కు బెంచీ వీపుమీద ఒక చక్కటి చెట్టుకొమ్మ విస్తరించి ఉంది.

....

మర్నాడు పొద్దున్న పోలీసులు నా దగ్గరకు వచ్చారు. వాళ్ళతోపాటు పేట పేటంతా వచ్చారు. ఒక ఊరులేని పేరులేని శవాన్ని పోలీసులు పట్టుకొని పోయారు. అప్పటినుంచీ నా దగ్గరకి పిట్టమనిషయినా రావటం మానేశారు. నేను ప్లేగులో కడుపున పుట్టిన పిల్లలు చచ్చిపోతే ఏడ్చే తల్లిలాగ ఇలా ఉన్నాను. మూడునెలల తరువాత ఎవరో పరాయి ఊరు మనుష్యులు ఆ బెంచీమీద కూర్చొని పేపరు చదువుకొంటున్నారు. చెలియలి కట్టదగ్గర ఏదో ఆడ శవం తేలినట్లు పేపరు చెప్పింది. నేను ఇసుకలో కరిగిపోయాను.

కోపి: పాపం.

పా. బె: ఆనాటినుంచీ నేను ఈయనతో మాట్లాడుతూ ఉంటాను.

కోపి: ఈయ నెవరు?

పా. బె: ఈయనే ఆ యువకుడు.

కోపి: నిజంగా.

కథకుడు: నిజం. ఈ పార్కు బెంచీ రోజూ నాతో మాట్లాడుతూ ఉంటుంది.

కోపి: మరి మీరు ఉరిపోసుకొని చచ్చిపోయారు కాదా?

కథకుడు: ఉరిపోసుకొని నేను చచ్చిపోలేదు. ఉరిపోసుకొని బ్రతికాను.

కోపి: ఏమిటో బోధపడకుండా ఉంది. చచ్చిపోయిన మనిషి కరిగిపోయిన పార్కు బెంచీతో మాట్లాడటం నాకేం బోధపడలేదు.

కథకుడు: ప్రయత్నించితే బోధపడనిదంటూ ఏదీ ఉండదు.

కోపి: మీరు చచ్చిపోయిన మనుష్యులయితే ఇక్క డెందుకు ఉంటారు?

కథకుడు: ఇంకెక్కడికి పోను. నాకు ఇల్లూ వాకిలీ తిండీ బట్టా అక్కర్లేదాయె. నాకు కావలసినదంతా ఓదార్పు మాత్రమే. నేను బ్రతికివున్నాళ్లు నన్ను ఓదార్చని ఉత్సాహపరచని మనుష్యులు నేను చచ్చిపోయాక మాత్రం నన్ను ఓదార్చుతారా? నేను బ్రతికున్నప్పుడు కవిత్వం రాసేటప్పుడు, ప్రేమించేటప్పుడు, బాధపడేటప్పుడు, ఉన్న కాణీ డబ్బులు కుర్రవాణికి బఠాణీలకి ఇచ్చేటప్పుడు నన్ను ఈ పార్కు బెంచీయే ఓదార్చేది. అటువంటి పార్కు బెంచీని విడిచి ఎక్కడికి పోయేది. పోతే నాకు శాంతి ఉంటుందా? సరే దానికేంలెండి. మీరు ఇంక ఈ చోటు ఖాళీ చేయండి.

కోపి: ఏం—ఎందుకు ఖాళీ చెయ్యమంటున్నావ్?

కథకుడు: చెలియలికట్టదగ్గర తేలిన శవం ఇక్కడికొచ్చే వేళయింది దయచేసి ఈ సీటు ఖాళీ చేయండి.

కోపి: అయితే నిజమే అన్నమాట. ఈ బెంచీ అకురాలా ప్రియ్యాల బెంచీయే అన్నమాట. సరేగాని పోయే ముందు నే నెవర్నో చెప్పిపోదామనుకొంటున్నాను. వింటావా?

కథకుడు: వింటే వచ్చిన నష్టంలేదు. చెప్పండి.

కోపి: నేను చెలియలి కట్టదగ్గర తేలిన శవం తండ్రిని. ఆనాడు నా కూతురు ఆహ్వానించినట్టు మా యింటికి వస్తే నీకు నేను మామగార్ని అయ్యేవాణ్ణి. ఇవాళ మా అబ్బాయి అసలు సంగతి చెప్పాడు. అమ్మాయీ వాడూ కలిసి రోజూ ఇక్కడ నిన్ను ఈ పార్కు బెంచీదగ్గర కలుసుకొంటూ ఉండేవాళ్ళని ఇవాళే నాకు తెలిసింది. వెంటనే ఈ పార్కు బెంచీని చూసిపోదామని వచ్చాను. మరి వెళతాను. మరొక సంగతి. పోనీ ఎందుకులే—ఈ పార్కు బెంచీయే నిన్ను ఓదారుస్తుంది. నే వెళతా.

దేశి సారస్వతము :

స్త్రీల గేయ కావ్యములు

'కృష్ణశ్రీ'

స్త్రీల పాటలలో కథాగేయములూ గేయకథలూ మాత్రమే కాక గేయ కావ్యములు కూడా కలవు. కథాగేయాలలో కథ పలచనా గేయకథలలో పాట పలచనాను. గేయ కావ్యాలలో గేయమూ కథా చక్కగా కలిసి సాగి, వేర్పాటు గోచరించక, మొత్తపు రచనకి కావ్యత్వసిద్ధిని సమకూరుస్తాయి.

'సురాభాండేశ్వరము'లో 'తళతళా యనుచు తాటంక గుచులా. జలజాక్షి పన్నీట స్నానంబుజేసి, కరకంచు చీరమొకట్టి మీగాళ్ళ, కులుకుతూ నటియించు కుచ్చెళ్ళదీర్చి, తవిలి గృహములో దీపములు వెలుగా, చెక్కుటద్దములపై చెంగులు జారా, పిక్కటిలు గుబ్బలా బిగువైన రవికె, తీర్చి......అందెలు, మెరయుచు ఘల్లనా మ్రోయుచుండెగను, లోపలికరుగు అతిసొగసులాడి' మన కన్నులకు కట్టినట్లు కనబడుతుంది. 'అంబరీషుని చరిత్రము'లో 'బంగారు మేడలూ పసిడి కోటలునూ, పాలేటి కొలువలు పద్మాల వరుసలు, అచ్యుత అని యెడ్పు హంసలూ బలుకా, గోవింద యని యెడ్పు కోవిలలు బలుకా,' చక్కనైన వైకుంఠపురము బొమ్మకట్టుతుంది. 'బాల క్రీడల'లో గోపికలు యశోద కడకేగి "అందము గా మేమూ, వాకిట, దేవర గొలువగనూ। పందిలి వేసితె కాళ్ళవన్నె మరి పాపము గాదటవే॥ యింపుతావో లమ్మా, ముండలు, వుంచిన వూపారములూ। పెంపుడు కోతికి పెట్టివచ్చె మరి పసిబిడ్డల పనులటవే॥ యెల్లప్పుడు మమ్మూ, కలుసుకు, యేడిబాయకవుండే। మా గొల్లవీధికి వెలతిలబట్టను, గట్టిగ నీకొడుకే మగడూ॥" అని చెప్పడము వింటే కృష్ణుడి అల్లరి చక్కగా బోధపడుతుంది. 'రుక్మిణీదేవి వేవిళ్ల'లో "మారమా పోదాము నూపాడుముతో చద్ది నీవు చేయించవమ్మా, చారలేనీ సన్నబియ్యపు అన్నాన చద్ది వకటి కల్పుమా, పుల్లన్ని పెరుగు బోసి సాంతిపాడుములు వేసి పెరుగు చద్దొకటి కల్పూ, కమ్మన్ని నెయి బోసి కందిపొడుమూ వేసి కమ్మనీ చద్ది కల్పూ," అనుకుంటూ వెళ్ళే గౌరీ, సరస్వతీ, అరుంధతీత్యాది పుణ్యస్త్రీలమాటలు వింటే మనకి కాకపోతే స్త్రీలకైనా నోరూరుతుంది. 'దారుకావన విహరణలీల'లో 'దివ్య సుందరరూపమును దాల్చుచు, డాకేల తాంబుర నీటుగను మీటుచు, వలకేల బంగరు......చెంబూనుచు ..జల్తారు మడిసంచి కరమున దగిలించి ..... వచ్చు' సుందరేశ్వరుడూ, మార్కండేయ చరిత్రలో 'యూర మప్పళించి కనుబొమ తెగకేసి, తోపరి మీసమ్ము వడిబెట్టుకొనుచు, భుజగేంద్ర కైవడి బుజ కొట్టుకొనుచు, ప్రళయకాలమునాటి పావకుని రీతి, బిల్వవనమునకు వచ్చి పెడబొబ్బలు' పెట్టే యముడూ మనకి ప్రత్యక్షమైనట్లు కనపడతారు. 'కన్యకామ్మ నారి పాట'లో "వాసవి కథ్యంగనను, చేసి నీరొత్తి వెలులంత గూడి కురులు నున్నగ దువ్వి కొప్పుగా ముడిచి నుదుటను తిలకంబు నొనరంగ దిద్ది, పలు శిఖాంతము భూషణములను బెట్టి, తహతహలాడుచు 'నీ ముద్దు ముచ్చట లేమి నే గంటి, కోమలి నిన్నెట్లు గుండెంబులోన, సహస్రోయ నగునమ్మ పద్మాయతాక్షీ' అని విలపించే కుసుమశెట్టి భార్యను వింటే 'పాపము' అనిపిస్తుంది. కాని ఈపాటలన్నీ మొత్తమ్మీద కేవలము కథని మాత్రమే చెప్పుకుంటూ సాగిపోతాయి. కథనంతా చదివినతర్వాత 'బాగుంది' అని అంచవు. కనక వీటి నన్నిటినీ గేయకథలుగానే గణించుకుంటాము గాని గేయకావ్యము లనలేము. ఏపాటి అయినా 'కావ్యము' అనిపించుకోవాలంటే ప్రారంభించినదగ్గరనుంచీ చివ్వరివరకూ చదువరిని ఆకర్షించి, జల్లుమనిపించి, మనస్సుకి పట్టాలి; అంటే చదువరికి రసానుభవమివ్వాలి. పండితుల రచనలలో చదువరులను మెప్పించేవేగాని జల్లుమనిపించేవి చాలాతక్కువ; దేవని

అన్నా అనవచ్చునేమో. స్త్రీలపాటలలో మెప్పించ గలవి ఎన్నో ఉండవు; కాని హృదయతంత్రుల్ని ప్రతిధ్వనింపచేసి జల్లుమనిపించేవి మట్టుకు చాలావున్నాయి. "ఏడవకు కుశలవుడ రాముకుమార, ఏడిస్తె నిన్నెవ్వ రెత్తుకుందూరు, ఉంగరమ్ములు గొనుచు, ఉయ్యాల గొనుచు, ఊర్మిళా పినతల్లివచ్చె నేడవకు, పట్టుటంగీ గొనుచు బొజాలు గొంచు లక్ష్మన్న పినతండ్రి వచ్చె నేడవకు" అన్న సీతమాటలు వినగానే కడుపు తరుక్కు పోతుంది. స్త్రీలపాటలనిండా ఇలాంటి ఘట్టాలు కుప్పలు కుప్పలు. అయితే పాటఅంతా రసవంతంగా వుండి జల్లు జల్లు మనిపించగలిగేవి కొద్దిగా మాత్రమే ఉంటాయి.

'శ్రీరామపట్టాభిషేకము' అందమైన రచన తొలిపుటలో ఊర్మిళను నిద్రలేపే లక్ష్మణుణ్ణి చూపించి మన ఆవేశాన్ని రేపి, తరవాత పోగారు పని చేసినట్టు శ్రీరాముని పట్టాభిషేకాన్ని వర్ణించారు రచయిత. ఆ ఉత్సవమంతా, 'పదునాలుగేండ్లు పైకప్పుతో ఎక్కసక్కెపతి లేకయుండిన' సింహాసనము దగ్గిర్నుంచి, మ్రోగిన దుందుభులూ, దూసి వచ్చిన దివ్యదంపతులూ, పాటలుపాడిన అమర కన్యలూ, యోగిమూర్తి జనకుడూ, మెచ్చుకునే పేరంటాండ్రూ, పరిహాసముచేయు పరమేశ్వరుడూ, 'నింపిగంగాజలము నింపినా గూనలో కుంకుమప్ర శమిడి కుంపెక కుసుంచి యమర్చిన ఘడిసోగారమూ', వసిష్ఠుని దీవనలూ, నివాళులూ, గౌరి కళ్యాణాలూ, మంగళహారతులూ, కానుకలూ, సింహాసనావరోహణమూ, నవనిధి స్వర్ణాలు, తేరూ, ఊరేగింపూ, తోరణాంతరగమనమూ, ఏలలూ, తేరు దిగుటా, దండములూ, సర్వమూ వర్ణించారు. మధ్య మధ్య, ఊర్మిళను నిద్రలేచి వచ్చు లక్ష్మన్నను చూచి, ఫాలకంటి 'అన్నా కన్నవలె గాదు యినకులోత్తముడా, సౌమిత్రి వచ్చేటి సంభ్రమ్ము జూడూ, సతి లేపుకొని రాగ సౌమిత్రి ముఖమూ పొంగుచూ నున్నది పుంకెరీ కాంతి, పదునాలుగూ యేండ్ల బడలికలు దీర, లక్ష్మన్న ముఖారవిందములు జూడూ' అని చేసిన పరిహాసమూ, జనకుని గనివిప్రులెల్లరూ 'కౌసల్య సౌభాగ్యమహిమయిది' యన్న మెచ్చుకోళ్ళు, వసిష్ఠుని దీవనలూ, పధిలోని దొరలువినగా "వనచరులు జాంబవులు జనర రాక్షసులూ, కలగొను రఘుపతిని జూసి యొరుగుదురూ, మన భాగ్యమునకైక వర మడిగె గానా, అడివి మృగముల నేల అవని పతి కలిగె, కోతులు కను పెద్ద కొనియాడినట్టి, భ్రాంతి పడగలయట్టి ప్రభువులు గలరా" అనే హనుమంతుని సంతోషమూ, 'అనుకులపైనున్న ఆరాము నెత్తి ఆలింగనము, చేసిన పార్వతీనాథుని దీవనలూ ఇమిడ్చి, కథని మానవహృదయానికి దగ్గరగా తెచ్చారు. నిద్రపోయే ఊర్మిళయొక్క శయ్యపై నూగ్చండి, "కురులు చిక్కులుదీసి శిరసుబట్టెత్తి, కౌగిటజేర్చుకొని కన్నీరు' దిద్దుకున్నాడట లక్ష్మణుడు. "అల్లుకుని తామరలు నల్లకలువల్లూ, అల్లిబిల్లిగ బూసి రెల్లు గొన్నట్లు, ఇంద్రనీలాలు పోసలు బోసినట్టూ, పచ్చి పగడాల రాసులు బోసినట్టూ, ప్రాతఃకాలము భానుడుదయించినట్టు" ఉండినదట జన సమూహము. 'సంజీవిపర్వతం దెత్తిన హస్తముల' సుమిత్ర పచ్చంగా కడియాలు పెట్టెనట! ఉజ్జ్వలమైన రచన శ్రీరామ పట్టాభిషేకము.

పోగారు పనిలో ఇంత జాగ్రత్తా కనబరుస్తూ, ఉత్సాహాన్ని కాక కథని వర్ణించేది పరబ్రహ్మను రచించిన 'చిరితొండనంబి చరిత్ర.' ఇది సిరియాళుణ్ణి వృద్ధ జంగమునకు హారముగా సమర్పించిన శైవగాథ. శివలోకమందు పరివారసమేతుడైన 'శివుని దేహమున్నా చెమట బుట్టెనట. 'దీనదయాపర వేదాంతమూర్తి తిరిగి మూడ్మూర్తిరా త్రిపుర రాక్షసుల, మరల మూర్తిరా భస్మసుమూని (?!)' అని పార్వతమగా హరుడు 'గురులింగ జంగముల కృప నామ వారా, చిరితొండ పనియేటి చిన్నిభక్తుండు—మహేశ్వరు లిదొంభంపంబు లనుగ—చెర్కులకసి కేగి ఖండించి కట్టె—గోత్రజాచియు తాను గెలుపుగో లేక—హరహరా యని బిలువ అచటికి బోయి, రాజాకె మోపెత్తి వస్తె నిల్పాగు, సతిజూడు నాకిప్పుడు చెమట బుట్టింది' అన్నాడట. పార్వతి ఆ భక్తుణ్ణి చూపించమంటే పదమని, 'కాషాయ వస్త్రములు ఘనముగా గట్టె—రాగి భూషణములు వంట ధరియించి, భస్మలేపనంబు బాగుగా బూసి, పులిచర్మమూ తోలు వంట ధరియించి, దండకమండలం తా జేత బట్టి,' శివయతి వేషము సాంబుడు వేస్తే, 'పసిడి కుచ్చులకొంగు బాగుగా గట్టి, రమణొప్పు రత్నభూషణములు దాల్చి, రాగి భూషణములు వంట ధరియించి, చంక గొరుకులబుట్ట శిరసునను బెట్టి', పార్వతి యెరుక వేషము ధరించినది. సతిపతు లిద్దరూ సిరియాళపురి చేరి వూరి వలుపల మర్రిమాను క్రింద బిడారము (చూ. 'చెన్నారు నాయిల్లు బిడారు నీకు, కాళహస్తి మాహాత్మ్యం) చేశారు. చిరితొండడు జంగమార్చన వ్రతము నెరవేర్చుకోడానికి వచ్చి వీరిని తీసుకువెళ్ళాడు. తరవాతి కథ ప్రసిద్ధమే. సిరియాళు నెత్తుకొని తల్లి 'వలమ యింటను నీవు యేల బుట్టితివి'

అని విలపించడము వింత. (వెలమలు వీరశైవులా అని ప్రశ్న. బొబ్బిలి వెలమలకు వేణుగోపాలస్వామి కులదైవము.) కథ మాత్రము నేర్పుగా నడిపినాడు రచయిత. జంగము కుష్ఠురోగి అయి, వాహన మేదీ యెక్కక చిరితొండని భుజా లెక్కడమూ, పార్వతి తిరుమళాంగదేవిదగ్గర స్వభర్తృ తిరస్కారము చెయ్యడమూ, పార్వతీ పరమేశ్వరులు సిరియాళుణ్ణి భయపెట్టి పారిపొమ్మనడమూ, అన్నీ సిద్ధము చేసిన రాజదంపతులతో 'బిడ్డలేని యింట కుడువని వ్రతమూ, గొడ్డుబోతుల యింట కుడువని వ్రతమూ, నడిపితిమి మా చిన్ననాటనుండియును' అని పరమాత్మ అనడమూ, విషాద మతిశయించడానికి ప్రవేశపెట్టినవి.

'లక్ష్మణదేవరనవ్వు'లో కూడా కథా ప్రారంభము ఆకర్షవంతంగా ఉంది. రావణ వధానంతరము శ్రీరాముడు సుగ్రీవ విభీషణాది మిత్రులతో అయోధ్య చేరి, ఒకనాడు వన్నెల బైట వేల సంఖ్యలలో గద్దెలు బెట్టించి కొలువుదీర్చుండి ఉండగా మేలుకొని కునికి, కిలకిలనవ్వె లక్ష్మణ దేవరపుడూ. కొలువులోని వారంతా ఎవరి లోపాలు వారు జ్ఞాపకము చేసుకుని, తమ్ము మాచే లక్ష్మణుడు నవ్వినాడనుకొని తలలు వంచుకున్నారు. 'కొలువులో నవ్వుటకు కోపించి రాజు - తలతెగ వేతునని తా ఖడ్గమెత్తె' సీతా, ఈశ్వరుడూ అడ్డుపడ్డారు. 'నవ్విన కారణమేమిటని' దండించి అడిగెను రాముడు. దీనితో కథ ఒక్క దాటుని పర్వతశిఖరము ఎక్కి కూర్చుంది. లక్ష్మణుడు అడవిలో తాను చెప్పిన ఘడియకి సరిగ్గా నిద్రాదేవి తన్ను పొందవచ్చినందుకు నవ్వే నన్నాడు. రాముడి కోపముతో పతకదశనందుకున్న కథ లక్ష్మణుని వివరణతో ప్రతిపతాక (*Anti-climax*)కి దాటింది. 'తమ్ముని పల్కులాలించి' వినే రాముడికి 'అరచేతికన్నీరు అతి సహస్రమాయె!' స్త్రీలపాటలలో రసమెప్పుడూ ధ్వనిస్తూనే వుంటుంది గాని పండితకవుల "అంతినప్పు డద్భుత రసంబయ్యె" అనే వాక్యాలలోలాగ వాచ్యముకాదు. నరుకుతానని లేచిన పాప పరిహారముకోసము రాముడు లక్ష్మణుని పాన్పుమీద కూర్చుని, తమ్ముని పాదములు తొడలపై నుంచుకొని వొత్తినాడు. ఇది ప్రకరి. లక్ష్మణుడు 'వకమారు వత్తితె పూరుకొనియుండె - రెండవ మాటకి కలగంటి ననెను. మూడవమాటికి కను విప్పి జూచి—కలగాదు నిజమని కడుభీతినొంది, ధరణీసుడగుట దెలసి ధరణిపై వ్రాలె. పాదములపయి నున్న తమ్ముణ్ణి రెత్తి, కనకసింహాసనమున కూర్చుండబెట్టి - చంద్రుడు లేని రాత్రి యెట్టిదట బోలు—తమ్ముడా నీవులేని సభయున్నదై బోలూ—తమ్ముడా నీ విపుడు సభకు యేతెంచు'మని రాముడు సభకి తీసుకు వళ్ళేడు. ఇది కార్యము. ఈ కథకి బీజమూ, బిందువూ లేవు. లక్ష్మణ్ణకి నిద్ర కునుకు రావడమూ, అతడు నవ్వడమూ అన్నవే బీజమూ బిందువు అనుకోవాలి. పతాక, ప్రకరి, కార్యములు మాత్రము తెలుస్తున్నాయి. అటుతర్వాత కథకీ లక్ష్మణుని నవ్వుకీ సంబంధము లేదు.

స్త్రీల పాటలలోని అన్నీ ప్రఖ్యాత కథలే; కుచేలుని పాటా, రుక్మిణీ కల్యాణమూ, అంబరీషుని చరిత్రమూ, ధ్రువచరిత్రా, గజేంద్రమోక్షమూ, రామాయణ కథలూ, భారత భాగవత గాథలూ, శైవ గాథలూను. (ప్రహ్లాద చరిత్ర నాకింకా కనపడలేదు) అక్కడక్కడ సూర్యుని గుడ్లాలూ, అశ్వత్థ ప్రదక్షిణమూ వంటి ఖండ గేయాలూ; వశిష్ఠ వాక్యాలూ, వేదాంతకుచ్చెల కథా, వంటి తత్త్వపు పాటలూ; తిరుమంత్రపు కీర్తనా, ప్రయాగ ధవళమూ వంటి సగము సగము ఆధ్యాత్మిక గేయాలూ వున్నాయిగాని, సర్వాంగచరిత్రా, సారంగధర పాటా వంటి ఐతిహాసికాలు తగినన్ని లేకపోవడము చిత్రమే. ధర్మాంగ చరిత్ర ద్విపదలలో ఉంది. కథ అంతా పడవప్రయాణమువలె జాలుగా సాగిపోతుంది. రచయిత ఎక్కడా ప్రత్యేక సౌందర్యము సాధించడానికి యత్నము చెయలేదు. కనక మొదటినుంచి కొసవరకూ ఏదో కథ జరిగిపోతోందనే అనిపిస్తుంది గాని, ఎవరో కవి చెపుతున్నాడనిపించదు. మానవ దంపతులకు పాము పుట్టడమూ, ఆ నిజము దాచి మంత్రులు కుమారుడే పుట్టెనని చాటించడమూ, కత్తికి బాసికము కట్టి కోడల్ని తెచ్చుకోడమూ, ఆ పిల్ల పామును తీసుకుని తీర్థాలన్నీ తిరగడమూ, చివరికి బ్రహ్మగుండంలో స్నానము చేస్తే పాము బాలకుమారు డవడమూ— అన్నీ ఆశ్చర్యపడకుండా మామూలు కథ చెప్పినట్లే చెప్పుకుపోయాడు రచయిత. అతని ఉద్దేశం మాత్రము ఈ కథను యిందీవరాక్షులు వినాలనే. ఛందస్సు నూటికీ తొంభయి పాళ్లు ద్విపదలలోనే వున్నా యతులకోసము పెద్ద ప్రయత్నము చెయ్యక, పడిన చోట యతిని లాక్కువచ్చి వెయ్యకుండానే నడిపించుకుపోయాడు కవి, కాని పండితుడు మాత్రము అవును. దేశాల పేరూ, త్రైలోక్య సుందరి అంగసౌష్టవమూ, అర్మిలిదేవి బుజ్జగింపూ, తీర్థసంసేవనమూ, బ్రహ్మగుండస్నాన సన్నాహమూ, కథ యొక్క వాస్తవిక వక్రగతీ, నడపడానికి పాము

రుడికైతే ఓపిక ఉండదు. సరిగ్గా ఈ పాట పేరింటిదే పూరి నారాయణరాజు రచించిన సుదీర్ఘమైన పద మొకటి ఉంది. పేర్లు మాత్రము రెండింటిలోనూ ఒకటే; తప్పితే కథాకల్పన అంతా వేరే.

'సారంగధర పాట' చక్కని రచన. ఈ వింత కథని రాజనరేంద్రుడికీ 'రాజమహేంద్రము'కీ ఎందుకు ముడిపెట్టేరో తెలియడము లేదు. రాజమహేంద్రవరములో పాటక జనులలో మాత్రము, సారంగధరుడి తెగిన కరచరణాలను సిద్ధులు బాగు చెయ్యడమూ, సారంగధరుడు బైరాగులలో కలియడమూ ఉన్న ఈకథ ప్రచారములో వుంది. ఇది శైవగాథలలాగ "పచ్చతోరణమల్లిన భవనపు మేడల మీద వెలిగించె నాగదీపు" అని శివస్మరణతోనే ప్రారంభించినా, 'శ్రీరామచంద్రుడా సీతమహాదేవి విభీషణ వరద కాపు' అని సారంగధరుని చేత పలికించడమూ, ఆకాశవాణి రాజనరేంద్రునితో 'ప్రహ్లాదు నివంటి పరమభక్తుడు వీడు' అని సాక్ష్యము చెప్పడమూ చూస్తే శైవవైష్ణవాలు రెండూ కలిసి మెలిసి ఉండిన విజయనగరానంతర కాలములో ఈపాట రచించబడి ఉంటుందనిపిస్తోంది. ఇది కేవలము స్త్రీలపాట మాత్రమే కాదేమోనని దీని ఛందం కథ పోలికలు అనుమానము కలిగిస్తాయి. స్త్రీలపాటలలో సందర్భానుసారంగా కథలు ఇముడ్చి చెప్పడము కనపడదు. ఈ సారంగధరపాటలో రత్నాంగి, సారంగధరుణ్ణి చెరవిచారణచేసే రాజనరేంద్రుడికి రెండుకథలు చెప్తుంది. పాలుతాగే బాలుడి బుగ్గ మీద రక్తపు మరకచూచి, పెంపుడు ముంగిస తన బిడ్డని కరిచిందని భర్తతో చెప్పి ముంగిసని చంపించిన బ్రాహ్మణిగాథ ఒకటి. తరవాత చంపబడినదైన పాము శరీరము చూచి నిజము తెలుసుకుని, '[illegible]' దానిని దహనము చేశారట దంపతులు. ఇది ఆతురకోపము అనర్థకారి అని నిరూపించే కథ, రత్నాంగి మరొకకథ చెప్తుంది. చోళదేశములో నిమశాపురము నేలు చిత్రకేతుడనే మహారాజు ఒక చిలకను పెంచాడు. ఒకనాడు పక్షిజాతులన్నీ పయనమైపోతూ 'దేవలోకపు [illegible] వేవేగపోదాము వస్తావా పక్షిరాజా' అని ఆ చిలకని పిలిచాయి. రాజు అనుజ్ఞ పుచ్చుకుని చిలక నాకలోకానికి వెళ్ళి, తింటే యౌవనం కొరమిచ్చే మామిడిపండు ఒకటి సంపాదించి కరచుకుని రాజు దగ్గరికి తిరిగి వచ్చింది. రాజు ఆపండుసంగతి విని తనతోటలో నాటించాడు. అది మొక్కై, మ్రానై పండు పండింది. అది కిందపడగా ఒక పాము దానిని కొరికి పసిబాలుడైపోయింది. ఈ సంగతి గుర్తించని హర్కారు ఒకడు అంతఃపురములో ఆ పండునప్పగించాడు. తొలి పండును తను పండితులకిచ్చి, మలి పండు తాము తినవచ్చునని దానిని మండలపతి ఒక బ్రాహ్మణుడికిస్తే, ఆ(విషాక్త) ఫలము తిని బ్రాహ్మణుడు వెంటనే చచ్చిపోయాడు. 'అయ్యయ్యో బ్రహ్మహత్య అరక్షణములోనే ఘోర అధికపాపము వచ్చెను' అని వాడిగల ఆయుధముతో పక్షిని చంపేడు రాజు. తర్వాత ఒక వేశ్య తనకూతురుతో పోరాడి, చచ్చిపోదామని ఆ చెట్టు కిందికివచ్చి పండుతిని, పన్నెండేండ్ల బాలకన్యక అయింది! ఈ వింత తెలుసుకుని రాజు పశ్చాత్తాపము పొందేడు. మొదటి కథలో బ్రాహ్మణుడికి తన తప్పు వెంటనే తెలిసింది రెండో కథలో ఆలస్యంగా తెలిసింది. ఈ కథలవల్ల 'నిజము నిలకడమీద తెలుస్తుంది. తొందరపడకయ్యా స్వామీ' అని రత్నాంగి హెచ్చరించింది. రాజు వినలేదనుకోండి. చివరకు ఆకాశవాణి నిజము చెప్పింది రాజుకి. ఇలాంటి కథలు 'కుశలవ కుచ్చల కథ'లో రెండున్నాయి. సుదీర్ఘమైన పదాలలో ఇముడగల 'పిట్టకథల్ని' స్త్రీల పాటలలో ఇముడ్చ యత్నించడము సారంగధర పాటలోనే కనబడుతుంది. ఈ పాట 'తకిటతక' అనే అయిదక్షరాల ఆవృతాలు నాలుగు గల తొలి పాదానికి, రెండు 'తకిటతక'లూ, ఒక దీర్ఘాక్షరమూ గల మలిపాదము చేర్చిన వరసతో వుంది. రెండో భాగంలోని దీర్ఘాక్షరం పది అక్షరాలకాలము సాగితేనే గాని పాదాలసామరస్యము నిండదు. ఒక్క దీర్ఘాక్షరము రెండు ఆవృతాల మేరకు సాగడము ఈ పాటలోనే కనబడుతుంది.

స్త్రీల పాటలలో రామాయణము అందివచ్చినంత సులువుగా తక్కిన పురాణాలు అందిరావు. మానవ హృదయస్పర్శ రామాయణంలో వున్నంతగా తక్కిన గాథలలో ఉండదు. అందుకే హృదయవాదులగు స్త్రీసారస్వతనిర్మాతలు రామాయణము మూలమూలలా వెతికేవారు కథలకోసము. ఊర్మిళాదేవి నిద్రా, సీత అగ్నిప్రవేశమూ, రాఘవ కల్యాణమూ చక్కని కథలు. సీత ముద్రికలూ, సీతాదేవి అనవాళ్ళ మధురస్మృతులు. ఊర్మిళాదేవి నిద్రసంగతి జానకీదేవి రాముడికి జ్ఞాపకము చేస్తుంది. 'ప్రియురాలి దగ్గరకు నీవు పోయి, సరససల్లాపములచే, దుఃఖోపశమ మెల్ల మాన్పవయ్యా' అని లక్ష్మణుని పంపుతాడు రాముడు. లక్ష్మణుడు వెళ్ళి ఊర్మిళ పాన్పుపైన కూర్చుని ఆమె దేహము నిమురుతూ 'విరహభాష

ణము' చేస్తాడు. ఊర్మిళ లేచి కోపతమకముతో వణుకుతూ 'అయ్యా మీ రెవ్వరయ్యా! మీరింత యాగడమ్ముల కొస్తిరీ, మా తండ్రి జనకరాజు! వింటె మిము యాజ్ఞసేయక మానరూ, మాయొక్క బావ విన్నా! మీకిపుడు ప్రాణమునకు హానివచ్చు, మా యక్కమఱిది విన్నా మిమ్మిపుడు బ్రతుకనివ్వరు జగతిలో' అని భయపెట్టి ఉదాసీనుడైన ఆగంతుకుడికి చీవాట్లు పెట్టడము ప్రారంభిస్తుంది: 'ఒకడాలి కోరి గాదా ఇంద్రునికి ఒడలెల్ల హీనమాయె, పరసతిని కోరి గాదా రావణుడు మూలముతో హతమాయెనూ', అంటూ ఈవరసనే. తన్ను గుర్తించలేదని లక్ష్మణ స్వామికి నగవువచ్చింది. 'శ్రీరాము తమ్ముండనే నే' అన్నాడు. 'అతడైనగ సృష్టిలో నొకరు గలరా' అన్నది. 'జనకు నల్లుడ గాదటే' అని తండ్రిని జ్ఞాపకము చేశాడు. 'భూమిలో జనకులనగా నెవ్వరూ' అంది. కాని కొంత మెలకువ వచ్చింది. 'శతకముల కున బుట్టినా చేడెరో సీతకును మఱదిగానా' అన్నాడు. స్ఫురణా దానితో కోపమూ వచ్చాయి ఊర్మిళకి, 'సీతయనగా నెవ్వరు, భూమిలో సృష్టిశ నేను యెరుగా' అన్నది. గట్టి దెబ్బలగిలింది లక్ష్మణ్ణకి. ఏమి చేయగలడూ, కృతాపరాధుడాయెను! "నిన్ను బాసినది మొదలూ, ప్రాణసఖి నిద్రాహారము లెరుగనే, నీవు లేవకున్నను ఓసఖీ ప్రాణములు నిలుప లేనే, అనుచు కన్నుల జలములూ' కారంగ జల్లి 'కత్తియొర తీసి వాడిముచేయగా' ఊర్మిళా గద్దిల్లి పడి లేచి, పతిపాదపద్మములకూ, ప్రణమిల్లి పడిత లేవక యున్న' తన సతిని కరమునా లేవనెత్తి గుచ్చికౌగిట జేర్చి యా కొంత కంట్ల జలములు దుడిచెనూ' 'మా తండ్రి జనకరాజా మిము నమ్మి మురిచి పెండిలి జేసెను' అని కుమిలింది. ఏవో తాపోపశమన వాక్యాలు ఆడినాడు. కౌసల్య వచ్చి నాదిప్పరకే గిర సంటింది. భోజనపత్రాలలో ఆణి ముత్యాల పేటవీడి లక్ష్మన్న కూర్చుంటే శాంతాదేవి 'మరకతా మాణిక్య రమ్ముం' టే 'మిరిపెంపు సిగ్గుచేతా చిలుకలా కొలికి ముఖమటు వంచెను' భోజనాలు చేసి తాంబూలాలు వేసుకుంటూంటే శాంతమ్మ 'చేడె వినవే జానకీ చెలియ ఊర్మిళ బుద్ధులన్ని, పైడిపానుపుల సోకి యుండె నొక పదునాలు గెన్ని పంక్తి, కుంపెనపు ప్రతిమకళలూ, ఈ కళలు యెంతుంది చూసున్నవా' అన్నది. అంటిముట్టకు బాగానే వుంది. అందరూ సంతోషించారు. ఆపెపనుచు మఱవలి సంపెతో విడిచి పెట్టునా? 'వృష్టి లెకుటాకుంటమునా నీలాల నివ్వాళు లివ్వరమ్మ' అన్నది. మాటకారీ సీతమ్మ జవాబు చెప్పింది "ఇంద్రాది చంద్రులౌను మించేటి చంద్రులూ మీ తమ్ములూ, వృష్టితగులకుండ వారికే నివ్వాళు లి"మ్మంది. శాంతమ్మ మళ్ళీ విసిరింది: 'అక్క చెల్లెండ్రమిరుమిక్కిలి సౌందర్యశాలురమ్మ, మాతమ్ముల నలుగురినీ వలపించు జాణలకు దృష్టి తగులూ' అని. దీనితో సామాన్యులా? ఆటకట్టిపోతుంది. సీతమ్మ ఆట కట్టునా? వినండి వగహాల పుట్టినకాయ! "మా యన్న ఋష్యశృంగూ వనములోనుండి బాయకున్నా, యేమి యెరుగని తపసిని ఓ వదిన కోరించి విడిచి నావూ" అన్నది సీత. నాటి సోముడు దేవ్యాని నరకాసురుల సంభాషణ దీనితో తులతూగునంటారా? తరువాత "మల్లెపూవులగాలి విసరగా శయ్యపై కూర్చుండిరి" ఊర్మిళా లక్ష్మణులు. "కెలుకొప్పమార విడచి లక్ష్మణుడు నేర్పుతో జడలల్లెను, బొండుమల్లెలు జాజులు జడిపయిని శృంగారముగ నిల్పినా, తాంబూలములు వేయుచూ వింపసులు కలసి ముచ్చటలాడుచూ" ఉన్నప్పుడు సీతమ్మ చెరపోయిన గాథ చెప్పేడు లక్ష్మణుడు.

సీత అగ్నిప్రవేశము, పురుషులమీద స్త్రీ హృదయము ప్రయోగించిన బ్రహ్మాస్త్రము. శ్రీరామ చంద్రుడు రావణుని చంపి సీతమ్మను తెమ్మన్నప్పుడు ఆమె ఒడలుగట్టిన తెలకట్టుతో మాసిన వస్త్రముతో ఉన్నది. వచ్చి రాముని పాదములపై వ్రాలినది. "పాపిములపయిమున్న పతిత నటుంచి, లక్ష్మణా వినవయ్యా... తన కెష్టమునున్నట్లు లరలి పొమ్మనుము" అని రాముడు కఠినవచనము చెప్పి నవ్వుపోయాడు. 'పోకు పోకుము రామ పోకు శ్రీరామ' అనినంత మూర్ఛనుదరి సాగలేదాయె. 'భూదేవి పుత్రికను ప్రాణముసతిని నాథునా' అన్నది. అగిపోయింది రథము. 'చిచ్చు గాలింపుమా' అంటు చెప్పినన్నది. 'ఇసె వణకుచు ... లక్ష్మణుండు. కంటిదుఃఖమును తాను కన్నీరుగార్చ, నాయమేను మందిరో పాపంబు లేదు, ద్రోహంబు గెల్చ చెప్పుమూచ్యావను, ద్రోహంబు లేకున్న బ్రతికి వచ్చేదను' అని చెప్పి మునుముందు నగ్ని ... ంచి, 'నాయందు పాపంబు లేక యుండినా, అగ్నిగుండము నాకు చలువగుండము, సంతోషముగ వేగ సీతగా నాడు నిప్పులన్నియు పూవు కుంకుమలాయె' నని అగ్నిలో ఉరికింది. అంతట సంతోషము నిండగా, భూదేవితా వచ్చె పుత్రి కను యెత్తి.' లక్ష్మణుడు నిర్దోషి అన్నాడు. రాముడింటాడు: "అతులనకు లక్ష్మణా అనువార

లును, అగ్నిమంత్రంబున నగ్నిబట్టేరు." అగ్నిదేవుడు పలికె, "కాని మాటలు బల్కు ఘనమ శ్రీరామ, సీత పతివ్రత శ్రీలక్ష్మి" యన్నాడు. దశరథుడు 'సీత చెరనుండగా నరకమందుంటి, సీత చేకొనుమింక సిద్ధించు సుఖము' అన్నాడు. 'అనుచు బలికె దా నశరీరవాణి.' ఈ కావ్యము చదివితే రాముడిమీద మనకి కోపమువస్తుంది.

సీతముద్రికలు, సీతాదేవి అనవాళ్లు మేఘసందేశాన్ని జ్ఞాపకము చేసే గేయకావ్యాలు. హనుమంతుడు సీతకి అనవాళ్ళిమ్మని అడిగితే శ్రీరాముడు తన మధురజీవితములోని సుందరఘట్టాలు చెప్తాడు. ఆమె "తల అంటు ఆడితే ఆడినట్లుండు' పచ్చి పసుపలదకే యాలదినట్లుండు, తొలకరి మెరుపువలె తా వలుగుచుండు." తొలిసారి శ్రీ రాఘవులు పారిజాతపాన్పున పవ్వళించి యుండగా, 'గొజ్జంగి రేకులా కొప్పుజారగను, పణతి పాపిటచేరు బొట్టు దూలాడ, గాజు కంకణమ్ములు మెరయ పద్మాయతాక్షులా పణతిని వోడి తెచ్చి, బంగారుతలుపులకు తాళములు వేశారు. శ్రీవేలి యుంగరముదీసి ముందార వేసి పద్మాక్షి తెమ్మ'ని పలికినాడట స్వామి. 'కొత్తగా కట్టిన చిత్రకూటములో స్నానమాడుటకు పోయి, తిరిగివచ్చి, రాముణ్ణి తీసుకువెళ్ళి, 'ఇది యేమి చోద్యమో యినవంశ జూడా, మింట చంద్రుడు వచ్చి గగణి నున్నాడు, తుమ్మెదలాడుచున్నవి చూడరమ్మ'న్నదట సీతమ్మ. 'మింట చంద్రుడు గాడు సఖియనీమోము, తుమ్మెదలవిగావు సఖియ నీ కురులు' అని పలికినాడట శ్రీరాముడు. ఆదర్శదంపతుల సంయోగ శృంగారాన్ని ధ్వనిస్తూ 'సీతాదేవి అనవాళ్ళు' ప్రబంధకవుల పచ్చి శృంగారాన్ని ... దిమ్మపుచేస్తుంది.

'సీతముద్రికలు' చిత్రమైన గేయకావ్యము. అశోకవృక్షపు కొమ్మలలో దాగిన హనుమంతుడు తనముందు పడవేసిన రామముద్రికతో సీతమ్మ తన చరిత్ర చెప్పుకుంటుంది.

తన పతి, వినయాన్ము, నా ।
  తండ్రి వా,క్యమ్ము పూని,
తాపస్ము,ల మహి,మా ।
  వండకా,రణ్యసీ,మ
అలసి తి,రిగి చా,లా ।
  ఆడనే, పర్ణశా,లా
ఉచితముగ, నొకట వేసి ।
  ఉంటిమే, మా ర్తి శా,సీ
వినవే పా,చికలాడు,చుంటిమి,..,
  పర్ణశాలా,వాకిటను, కనక మృ,గము కను
    గొంటిని,..,
నా మనసు, గుర్తెరిగి, చనెనే రా,ముడు
    దాని,వెంటను,..,
దానవుడ,ని తెలిసి, దనరు బా,ణము సం,
    ధించెను,..,
నూటిగా, వేసెను ॥ వినవే ము,ద్రికనాటి,
    వింతలు ॥,..,

మొదటి నాలుగు పంక్తులూ, 'తకిట' అనే ఆరేసి ఆవృతాలవి. ఐదోది నాలుగావృతాలే కాని ఆవృతానికి సాహిత్యాక్షరాలు 'తకకిటతక'లుగా పెరిగి పాటని బిగిస్తాయి. తరవాతి పాదాలు మళ్ళీ ఆరేసి 'తకకిటతక' ఆవృతాలే గాని ఆఖరి ఆవృతానికి అక్షరాలు ఉండవు. పాదాలలో యతులూ అంత్యప్రాసలూ పడతాయి. అంత్యప్రాసలు పడడమువల్ల (అధ్యాత్మరామాయణమూ, శారదరామాయణమూలాగ) పాట బిగుతు ఎక్కువైంది. ఈ పాట మొత్తంలో పైన ఇచ్చినలాంటి ముద్రికలు ఏడెట. వరస తెలియడము కష్టము గనకే కాబోలు ఈ పాట అస్పష్టమైనట్లు కనబడదు. కథా పాటా కూడా చక్కగా కలిసి నడుస్తాయి పాట వింటూంటే. వినవలసినపాట 'సీత ముద్రికలు'

'రాఘవకల్యాణము' 1910 లో మంగు వెంకట రంగనాథరావుగారు అచ్చువేయించారు. ఈయన నూరురకముల పాటల్ని అచ్చువేయించి ప్రచారము చేశారు. ఆరోజుల్లో ఈ పాటల్ని అమ్మేవారు వీటని పాడుకుంటూ తిరిగి అమ్మేవారు. రచయితలు ఫలానా అని తెలియకపోడమువల్ల కాపీరైటుబాధలేక, చెన్నపట్నములోని వేలూరి కుప్పుస్వామి మొదలి, రాజమహేంద్రవరంలో ముగ్గురు నలుగురు పుస్తకవిక్రేతలూ ఈ పాటల్ని విరివిగా అచ్చువేసి ప్రచారము చేశారు. వీటినిండా అచ్చుతప్పులు కుప్పలు కుప్పలుగా ఉన్నాయి. సవరించి అచ్చునయ్యవలసిన అవసరమెంతేనా ఉంది...రాఘవకల్యాణము రామలక్ష్మణులు మిథిలకి చేరడముతో ప్రారంభము. శ్రీరామచంద్రుని చెలువమును చెలికత్తెలు,

మన్మాధు,నీ కన్న, నూ.., దురియునా,
  హరిహరా,దుల కన్న,నూ, ,
అతను చం,ద్రుల కన్న,నూ..,
  అతీ, రూపమ్ము, గలవార,జే, ,

పుండరీకాక్షుండు పురుషోత్తముడు
రామచంద్రుడు నీకు తగునూ॥

అని చెప్పెను. ఆ మాట విని 'ఉప్పొంగి మేడలో నొప్పుగా నా సీత గవాక్షులే జూచెను.' రాముడు కనబడలేదు. ఏమి చేయగలదూ? 'శృంగారమూతున్న విరుల పానుపుమీద పలుమారు పవళించెనూ(!)' 'పవళించు ఇంతికీ పాదములు ఒత్తుతూ వీవన్నలే విసరిరీ; పరిమళాదులు చల్లగా అంతటా భాస్కరుడు తా క్రుంకెనూ; పున్నమ్మ చంద్రుడు పడుకున్న ఇంతికీ పడిరయెంపలై తోచెనూ; 'ఇనరశ్మి కాదు అమ్మ వినుసీత పున్నమ్మ చంద్రుడూ; నిన్నింత వేచేటి మన్మథుని బట్టి సంకెళ్ళు వేయింతమూ'; ఆణిముత్యాల పేరులూ అన్నిన్ని సున్నంపు పేరులాయె; పానుపూ విరులన్ని కసవునై పోలెను కమిలెనే నీ దేహమూ;' అని శైత్యోపచారాలు చేశారు. 'నిందు మక్కాల లారా నిలవర్ణిణి గానారుగా, మింటనైనా తాను అంటిపుండానైతి అందునుండే చూతునూ' అనుకుంది సీత. ఇంక తానేమి చేయగలదూ? 'కలికి చిలుకా చెప్పుమా తినా కల్యాణవిభునితోనూ, హరు విల్లు విరిచియూ తన్ను పెండ్లాడుముని ఆ రామచంద్రులతో' విల్లొకటి వచ్చింది మున్య! 'ఈ విల్లు విరవగా కాని నేనివ్వనని ప్రతిజ్ఞ లేల బలికె' నని విసుక్కుంది. కాని విసుక్కొని ఏమి లాభమూ? 'సకల లోకముల కెల్లా నీవు కర్తవే గణనాయకా, లెక్క లేని టెంకాయలూ నీకిస్తు హరివిల్లు విరిచేననా!' ఇక అక్కడ కొలువుకూటములో. ఆ రామలక్ష్మణులకూ ఆ జనకు డెదురు నడచీ, శీఘ్రముగ శ్రీపాదపద్మములు గడిగియూ సింహాసనా లిచ్చెనూ. ఇక చూస్తున్న తక్కిన రాజు లేమనుకుంటున్నారూ — 'మేటిరాజుల కెల్లనూ యెచ్చోట స్థలమేదుపడ జూపకా, చిరుత బాలల కిట్లు సింహాసనాలియ్య సిరియెంత దొడ్డదనిరీ.'

రాముడు వచ్చిన పని స్మరించి విల్లు తెప్పించమన్నాడు. తెప్పించారు. అప్పుడంటాడు లక్ష్మన్నతో: 'భోజన మొప్పకున్ననూ సౌమిత్రి దినమెల్ల వృథా సుమా, అలి ఒప్పకున్న జన్మమెల్ల వృథా చూసితా ఓ లక్ష్మణా. నడుము సన్నము, గూడుమీ ఆ యింతి నలుపుగాకుండ చూడూ'(!) రాఘవకల్యాణమంతా ఇంపైన కావ్యము. వివాహమూ, సమాగమమూ అన్నీ వర్ణించాడు రచయిత. సీతాదేవి ఆనవాళ్ళలోని ఒక గాథ రాఘవకల్యాణములో జరిగిన ఘటనే, రాముడు సీతకు అద్దములో ఆమె ప్రతిబింబము చూపి ఇంకొక స్త్రీయా అని ఏమార్చడము.

రామాయణగాథలలోనూ, భాగవత గాథల్లోనూ స్త్రీల పాటలు పోషించుకునే వస్త్వైక్యత చాలా ఆశ్చర్యజనకము. 'గుహభరతుల అగ్నిప్రవేశము'లో వంతెటా సాఫీగా నడిచిపోయే కథే వినబడుతుంది. కాని 'భరతుడు... రాజ్యకాముడైన రాజ్యము లిచ్చి, ఇక్కడ నుందాము ఈ మునుల గొలచీ, మనరాక మనవీటి మహాత్ములకు జెప్పూ' అని రఘురాముడు హనుమంతుని పంపునప్పుడు సీతమ్మ గుహరాజు సంగతి జ్ఞాపకము చెయ్యడమూ, గుహుని అగ్నిప్రవేశ యత్నమును బాలగజ్జెలవెంట విని 'చనుగుడుము బిడ్డలు శరణికి దిగగా, అందుకుని కురులు విడి నెర చిక్కుదూలా, కట్టుకున్న బట్టలు ఘనముగను వెలుగ, గురిగింజ పూసలా కొలది ముత్యాలు, కుచముల నడుమను సరులు తూలాడా, కాళ్ళ డెల అగ్నికి ఆహుతు'లౌటకు గుహుని రాణులు బయల్దేరడమూ, తాను అగ్నిలో పడకుండా అడ్డిన హనుమంతునితో గుహరాజు 'బ్రతికి నే కోరగాను బంధువుల కెల్లా, పేదలకు భరతుండు రాజ్యాధిపుండు, అగ్నిలో భరతుండు పడకుండ రామిస్మ' అని హెచ్చరించడమూ, 'తమ్ముడూ నైనాను తలచి రావయ్యా, ముమ్మ దలచవు గాని మాతలను తలచీ. రాకున్న వగచేము రావయ్య వేగా' అని అయోధ్య యింతులు 'కుయ్యోగా' వనములలో కోపానకోళ్ళుగా కోయిలలు కూయడమూ, గమనిస్తూ చదువుకుంటూపోతే, రాముని రాక ఇంచుకంత ఆలస్యమైపోతే అయోధ్యలో ఎంత అలజడి పుట్టిందో కళ్ళకి కట్టుతుంది. కుప్పలు కుప్పలు అచ్చుతప్పులతో ఎన్నడో అచ్చయిన గుజిలీ ప్రతి చాటున గుహభరతుల అగ్నిప్రవేశము 'పాండు పత్రాంతరితమైన ప్రసవమ్ము' వలని సుగంధము విరజిమ్ముతోంది. భరతుని అగ్నిప్రవేశయత్నము చూచి కౌసల్య కడుపు కరిగిపోయింది. "అర్కకులు కన్నీరు అరచేత తుడిచే, అగ్రజుని రూపేను అగ్ని పాల కయ్యో, మా అన్నతో కూడ మావదిన నేడూ, నా అన్న రూపేను మరి యగ్ని పాలకూ, నీ వెట్లెరిగితని తన్నడిగితి వయినా, కన్నాను అవరెను... స్తన్యమున పాలు చేపేను, నేను నీకొరకునా నీవ రూపు వనుమా, తిన పాము నయనమ్ము లిన్నారడెంమా, వేగిరపడకు భరత..." అనే కౌసల్య క్లేశములు కపి బాపదలచీ 'అమ్మనీ కింతేల అంగలార్పగనూ' అని చల్లని వాగ్గ వినిపిస్తాడు ఇంతిమాత్రముతో సొగసు ఆగదు. 'ఏమిరా పావకుడ... పెద్దముండేన వింకా, ఇక్కడక్కడ ననక నెచ్చోట ననక, కుడిచేటి కష్టపడు కార్యమెరుగావూ, భరతుడు మాడగా బంధించి

నిన్నూ, భస్మమ్ము చేసేను బంటునై నిలువూ' అని పావకునిలో ఉరికి చెదిర్చిపారేశాడు హనుమంతుడు! ...'శ్రీరాఘవేశ్వరుల నయన జలములు కైకాత్మజుని మేను కలయంగ బడిపె, శ్రీరాఘవేశ్వరుల నయన జలములను, కైకాత్మజుని కభిషేకమ్ముగాయెనట! 'అల్లంతట వశిష్ఠు రాగాను గాంచి, ఠమ్ముగు తాను సాష్టాంగమెరిగి, తమ తండ్రి యేమైనాడనుట కరుణా కుమారుడు. వశిష్ఠ ఋష్యశృంగులకు అందిన మొక్కు తూంతే హనుమంతుడు 'ఎందరైనా మునులు యే తెన్ని గాని, విడిపించెటి (కపట) మునిని యెక్కాడ మాడా' నన్నాడు! "నమిసి మేడలలోను కనక స్తంభమునా, బంధించియున్నదీ పట్టు చేనాగా. భమిడి గొలుసులతోను పట్టుకొనివచ్చి, సింగ భాండమ్ములా కడిగి చల్లార్చి. అంబరమ్ములలోపి అంబారి చేసె. గొప్పల ఘంటలూ పొలుసమరగట్టి, నూపురమున ఘంటె మువ్వమువ గాగా, తెచ్చియూ శ్రీరాము నెంచిన నిలిపితే 'కన్నెగా తెచ్చినదాట సామజము. 'ఎదురుగా వచ్చేటి దినగొలులకు గాంచి కన్నులా జలములూ కారుతూ నిలిచింపఁ గొల్ల. అనుగమునకే రహస్యని చెప్పితే అమృతోపలవు సుహానకతుల అగ్ని ప్రవేశము. 'పవిత్రములు బాలు రఘునకు స్నానము చేశాడని చెప్పడమునుబట్టి ఎవరో వశిష్ఠుడే ఈ గేయము రచించాడనీ, 'జాలగట్టి' అన్న కోనసీమ పదాన్ని వాడడాన్నిబట్టి అతడు గోదావరీ గర్భదేశమువాడనీ ఊహ చెయ్యవచ్చును.

ఈ పాటల కర్తృత్వమును నిర్ణయించడానికి ఇంతకంటె పెద్దఆధారాలు లేవు. ఎవరో ఒక కవి—లింగంపల్లి గోపయ్యవంటివాడు—తన పేరు వేసుకుంటాడు చివ్వర, లక్ష్మీనవారంతా 'పాడినవారికి బ్రహ్మలోకమూ, విన్నవారికి విష్ణులోకమూ' చూపిస్తాడు. పాటలలో ఎక్కడైనా కీర్తన వుంటే,—మంగళహారతిలాంటిది—ఆ కీర్తన చివ్వర రచయిత పేరు దొరకవచ్చు. కీర్తనల చివర పేరు నిముడ్చడము జంగం కథలూ, బంగ్రాకావ్యాలూ, కీర్తనలూ, రచించేవారి అలవాటు. దీనినిబట్టే, సంకటనాథుడు సంకటేశ్వర్లపాటా, హరిదాసు తిరుమంత్రమూ, రామకృష్ణుడు గజేంద్రమోక్ష కథాగీతమూ, కరణము ఆది నారాయణదాసు సూక్ష్మ రామాయణమూ, పరబ్రహ్మము చిరతొండనంబి చరిత్రా, పరాంకుశశేషదాసు శ్రావణశుక్రవారాలపాటా, అళఘురి శఠకోపాచార్యులు గోపికా కృష్ణలీలలూ రచించినట్టు తెలుస్తుంది.

రసము - అనుపపత్తి సప్తకము

శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

రసమును సమ్యఙ్మిథ్యాసంశయ విపర్యయములుగా గాని, అనుమానికముగా గాని, లౌకిక ప్రత్యక్షముగా గాని, భ్రమజ్ఞానముగా గాని నిర్వచింపరాదని యనుచున్నారు. ఇట్లు అనిర్వచనీయమైన రసమొకటి గలదా? అను ప్రశ్నను విచారించు సందర్భమున అనుపపత్తి సప్తకమును విమర్శింపవలెను. ఈ విషయమును ప్రస్తుతించిన అభినవ భారతి అరోగా మయస్థితిలో నుండుటచే విశేష విచారము అవసరమగుచున్నది.

"సంభావనా విరహరూపా ప్రతిపత్తేః వయోగ్యతా" అని మొదటి అనుపపత్తి. రసప్రతీతిలో గల విషయము నుద్దేశించిన దీ యాశంక. రసప్రమేయము అవగతమగుచున్నదా? లేదా? రసప్రతీతి కల్గిన తర్వాతనే ఈ ప్రమేయము మనకు పూర్తిగా అవగతమగుచున్నది. రసప్రతీతికి పూర్వము ఈ ప్రమేయము తెలియబడకపోయినను, భావింపబడకపోయినను, ప్రమేయావగతి కలుగ నేరదు. అజ్ఞాత వస్తువునకై యత్నము జరుగదు గదా! కావున రసప్రతీతి సంభవింపజాలదు. ప్రమేయము స్పష్టముగా విదితము కానిచో విశ్రాంతి లక్షణ లక్షితమైన ప్రతీతి యుండజాలదు. ఉద్దిష్టవిషయము నిజముగా ఉన్నపుడది తెలియబడగా సంచారిభావసంవలితమైన స్థాయిభావము సముద్దీపితమై ప్రవృత్తిపరమగును. విషయమజ్ఞాతమైనచో నది అనుద్దిష్టార్థమగును గనుక మనః ప్రవృత్తికి హేతువుకాలేదు. కాని రసచర్వణలో గల ప్రమేయము రసప్రతీతికి పూర్వ మవగతమగునది కాదు. అట్టిచో కావ్యానుశీలనము పూర్తియైన తర్వాత రసప్రతీతి బయలుదేరుచున్నదని చెప్పవలెనా? లేక ప్రమేయజ్ఞానము లేకుండానే రసప్రతీతి కలుగుచున్నదా?

ప్రవృత్తియొక్క సామాన్య స్వభావమును గమనించితిమేని ఈ యనుపపత్తి నిరాధారము కాగలదు. ఈ విషయమును స్థాయిభావ విచారణావసరమున నా ఆంధ్రభారతిలోను, భారతిపత్రికయందును విమర్శించి యున్నాను. ప్రతి ప్రవృత్తియందును ఉద్దిష్టార్థము సమగ్రముగా తెలియబడి ఉండదు. మన ముద్దేశించు సాధ్యము అస్పష్టముగా తెలియబడుటచేతనే తత్ప్రాప్తికి యత్నించ గలుగుచున్నాము. ప్రమేయజ్ఞానము క్రమక్రమముగా ప్రవృత్తిలో మనకు స్పష్టమగుచున్నది. ప్రఖ్యాతమైన ఇతివృత్తమునే కవులు స్వీకరించవలెనని భరతు డనినాడు. అత్యంతమజ్ఞాతము, అవిజ్ఞేయమునగు విషయమును కవులు స్పృశింపరాదు. కొద్దిగనో, గొప్పగనో అందరకు తెలిసిన విషయమునే గ్రహించి, సమగ్రముగా ఆ విషయము నభివ్యక్తము చేయుట మహాకవులలో గానగును. ఇట్టి యభివ్యక్తి ప్రతిప్రవృత్తిలోను గలదు.

రసమనబడు సౌందర్య తత్త్వము లేదను బుద్ధితో ఈ యనుపపత్తి బయలుదేరుచున్నది. ఈ సౌందర్యమున కస్తిత్వము లేనిచో మానవుడు, బాహ్యప్రకృతి, ఈ రెంటికి గల సంబంధము, మానవుని అనుభూతులు అనునవేవియూ లేవని చెప్పవలసి వచ్చును. సకల ప్రపంచము సాధారము చేసికొని సౌందర్య మున్నదనుచున్నాము. సౌందర్యము జగన్నిష్ఠమై, అంతర్యామిగా నుండి, విషయాకారమున అభివ్యక్తమగుచున్నది. ఇట్టి సౌందర్యమున కస్తిత్వమును నిరాకరించితిమేని జగమే లేదని చెప్పవలసివచ్చును. సౌందర్యము లేనిచో ఆత్మాభివ్యక్తి యుండదు. ఆత్మాభివ్యక్తి లేనిచో ఆత్మగాని, ఆత్మతో అనన్యత్వ సంబంధము గల బాహ్యజగత్తుగాని ఉండజాలవు. ఆత్మానాత్మలు లేనపు డనుభూతియే లేదు. కావున సౌందర్యమున కస్తిత్వమును నిరాకరించుట జగదస్తిత్వమునకే భంగకరమగునని "బోసాంకెట్" (*Bosanquet*) పలికినాడు. జగన్నిష్ఠముగా సౌందర్యము నెప్పు డనుభవించగలమో, అపుడే రసప్రతీతి కలదని స్పష్టమగుచున్నది. ఈయనుభూతికి ముందుగాని, వెనుకగాని రసజ్ఞానము బయలుదేరదు. అనుభూతియందే రసజ్ఞానము క్రమక్రమముగా సమగ్రమగుచున్నది.

"స్వగత పరగతత్వ నియమేన దేశకాల విశేషావేశః" అని రెండవ అనుపపత్తి. ప్రతి వ్యక్తియు సుఖము ననుభవించవలెనని, దుఃఖమును దగ్గరకు

రానీయగూడదని యత్నించును. వచ్చిన సుఖమును కాపాడుకొనుటకు ప్రతివ్యక్తియు జాగరూకత వహించును. దుఃఖమును పోగొట్టుకొనుటకు చాల శ్రమను గూడ పడును. ఇట్టిచో నూతనమగు అనుభూతిలో సుఖమున్నదో, లేక దుఃఖమున్నదో తెలియదు గనుక నెవడును ఈ రసప్రతీతికి సంసిద్ధుడు కాజాలడని భావము.

కాని రసప్రతీతినుండి వెనుకకు మరలుటకు బదులు ప్రతివ్యక్తియు సౌందర్యాస్వాదమున కుత్సుకుడగుచుండుటచే రసచర్వణలో దుఃఖము కలదేమో అను ఆశంక ఎవనికిని కల్గుటలేదని స్పష్టము. రసచర్వణయం దుత్సుకత సుఖాభిలాషవలన గాని, దుఃఖనివారణేచ్ఛవలన గాని కల్గుటలేదని వేరొకచో వివరింపగలము. ఆత్మానాత్మల సంవలనములో నుత్పన్నమై, ప్రమాతృప్రమేయముల కభేదప్రతీతిని జూపుచున్న రసప్రతీతియే సర్వజనాభిలషితమగుచున్నది. సుఖాపగమ భీరుత్వము, తత్పరిరక్షావ్యగ్రత, తత్సన్నికర్షేప్స, తజ్జిహాస, తత్ప్రతిచిక్షీర్షయియుప గోపనేచ్ఛలు మొదలగు వాటి కిచట అను ప్రవేశము లేకపోవుటచే సంవేదనాంతరము కలుగజాలదని చెప్పరాదు.

రసప్రతీతిలో ప్రమాతృప్రమేయముల కభేదప్రతిపత్తి కలదు. ఒకసమయమున సుఖముతోను, వేరొకవేళ విషాదముతోను కన్పడు నటుడే రసప్రతీతిలోగల ప్రమేయమని గ్రహించుదము. సుఖదుఃఖావస్థలు ప్రదర్శింపబడునపుడు సుఖావస్థతో సామాజికుడు తాదాత్మ్యము నంద నుత్సుకించును, కాని, దుఃఖావస్థతో నభేదము నందజాలడని ఈయనుపపత్తిలో గల ప్రధానభావము.

లోకసత్త్వకన్న విలక్షణమైన నాట్యసత్త్వతో గూడిన నాట్యప్రయోగములో వేషభాషాది వశమున నటుని స్వరూపము ప్రచ్ఛాదితమగును. అలౌకిక భాషాదిభేదములతో, లాస్యాంగములతో నుత్పన్నమగు నాట్యసత్త్వయందు నటునకు దుష్యంతాది పాత్రలతో నభేదప్రతిపత్తి కలుగుచున్నది. దుష్యంతాది రూపాంతరము నటునిపై ఆరోపితమైనట్లు భాసించుటచే స్వరూప నిహ్నవము కలుగగా, నటునకు సుఖముగాని, దుఃఖముగాని కలుగుటలేదు. నటునకు దుష్యంతునితో కలుగు అభేద ప్రతిపత్తియగు సాధారణీకరణమున సుఖోత్సుకతగాని, దుఃఖనివారణేచ్ఛగాని ప్రధానముగా కన్పడుటలేదు. ఈ సాధారణీకరణమున నటునకు దేశకాలోపహితత్వము నశించుటచే, ప్రదర్శింపబడు సుఖదుఃఖావస్థలు నటునకు చెందినవనిగాని, దుష్యంతాది పాత్రలకు చెందినవని గాని చెప్పరాదు. ఈ సుఖదుఃఖములు వస్తునిష్ఠములగు అవస్థావిశేషములై మానవులచే అనుభూతము లగుచున్నవి. వ్యక్తి సమాశ్రితములుగా గాక జీవిత నిష్ఠములగా ననుభవింప బడుచున్నవని భావము. ఇట్లు సిద్ధింపజేయు సాధారణీకరణమే రసప్రతీతికి మూలము తీసికొనిపోవుచున్నది గనుక ఈ యనుపపత్తి చెల్లదు.

"నిజసుఖాది వివశీభావము" మూడవ అనుపపత్తి. దేశకాలాద్యుపాధి సహితమును వ్యక్తిత్వమును అనుపహిత చైతన్యమునబడు తత్త్వానుభూతిలో కోల్పోవుటకు సంసిద్ధులముగుచున్నాము. ఈ తత్త్వము స్వసంవిత్స్వరూపమైనదే ఇట్టి యనుభూతి రాగలదు మనచిత్తవృత్తిలో బయలుదేరు ఆనందమున మనకు తన్మయత్వము రాగలదు. కాని బాహ్యనిష్ఠమగు వస్త్వంతరమున ఈ తన్మయత్వము సిద్ధింపజాలదు. కావున స్వసంవిత్స్వరూపము గాని కావ్యమును ఆస్వాదించునపుడు తన్మయత్వము రాజాలదని ఆశంక.

ఉపహితమగు వ్యక్తిత్వమునుండి విముక్తి కలిగినపుడే తన్మయీభవనము రాగలదు. చిత్తస్తారమున ప్రమేయముతో అనన్యత్వము కలుగగా ఈ విముక్తి వచ్చును. నిరపేక్షభావన లేనిచో నీ అనన్యత్వము కలుగదు. నిరపేక్షభావనకు సాధారణీకరణ మవసరము. జాతోద్యగాన, విచిత్ర మండప, విదగ్ధ గణికాద్యుపరంజనముల నాశ్రయించుకొని సాధారణీకరణము సిద్ధించును. అభ్యాసియైనకు సహితమపుడు హృదయ వైమల్యము సంప్రాప్తముకాగా కవి, నటు, సామాజికులు సహృదయు లగుచున్నారు. ఏవం విధ సహృదయులకు కావ్యానుశీలనమున తన్మయీభవనము కల్గుటచే నీ యనుపపత్తి నిరాధారమగుచున్నది.

"ప్రతీత్యుపాయ వైకల్యము" అనబడునది నాల్గవ అనుపపత్తి. రసప్రతీతియందు మన మవలంబించు ప్రమాణమేది? ప్రతీత్యుపాయము లేనిచో ప్రతీతి కలుగనేరదు. రసప్రతీతి లౌకికజ్ఞాన విలక్షణమైనచో లౌకిక ప్రమాణభిన్నమైన ప్రమాణమే కావలెను. ఇట్టి ప్రమాణ మేదియు నిచట కన్పించదని తాత్పర్యము.

కాని రసప్రతీతిని సాక్షాదపరోక్షానుభూతి యని వేరొకచోట వివరించితిమి. ప్రమాణములన్నియు ప్రత్యక్ష ప్రమాణము నాశ్రయించుకొని బయలుదేరునవగుటచేతను, రసప్రతీతి ప్రత్యక్షప్రతీతి యగుట

చేతను, ఈ యనుపపత్తి అతిపేలవమగుచున్నది. నిర్విశంకప్రతీతికై ప్రత్యక్షప్రమాణమును వదలి ఇతర ప్రమాణములను రసప్రతీతి అపేక్షించదు. రసప్రతీతి సాక్షాత్కారరూపమే యని విస్మరించరాదు. ఇచట ప్రత్యక్ష ప్రమాణము భావనా సమున్మిషితమై ప్రవర్తించుచున్నది. ఇచ్ఛాజ్ఞానానందము లిచట సమ్మిళితములై కన్పించుచున్నవి.

“స్ఫుటత్వాభావము” అనబడునది ఐదవ అనుపపత్తి. రసప్రతీతి అస్ఫుట ప్రతీతి యని, ఇట్టి ప్రతీతియందు విశ్రాంతి కన్పించదని భావము.

కాని వాత్స్యాయనుడు “సాచేయం ప్రమితిః ప్రత్యక్షపరా” అని న్యాయభాష్యమున పలికినాడు. ప్రమాణములన్నియు ప్రత్యక్షప్రమాణమున పర్యవసితములై అర్థవంతము లగుచున్నవి. ప్రత్యక్షమున పర్యవసితముగాని ప్రమాణము ప్రామాణికము కాజాలదు. రసప్రతీతియందు ప్రత్యక్షానుభూతియే కలదు. ఈ ప్రత్యక్ష ప్రతీతి శబ్దాదిసహితమగు అభినయాదికముతో సహకృతమైనది. లౌకిక ప్రత్యక్షమున కన్పించు ఇంద్రియార్థ సన్నికర్షను మించిన సాధన సామగ్రి యుండుటచేతనే దీనిని ప్రత్యక్షజ్ఞానము కాదని యనరాదు. శబ్దలింగ వ్యాపారసదృశమగు నీ అభినయమును ప్రత్యక్ష వ్యాపారకల్పమని అభినవగుప్తుడు నిర్వచించినాడు. రసప్రతీతి ప్రత్యక్షానుభూతియైనను లౌకిక ప్రత్యక్షముకన్న కించిద్విలక్షణమే యగుచున్నదని భావము. ఈ వైలక్షణ్య స్వరూప మన్యత్ర విచారింపబడును. ప్రత్యక్ష ప్రతీతిలోనే స్ఫుటత్వము లేదనిన, ఏ ప్రతీతిలోను స్ఫుటత్వము లేదనవలసివచ్చును.

“అప్రధానత్వము” ఆరవ అనుపపత్తి. అప్రధానమగు వస్తువుయందాత్మవిశ్రాంతి కలుగదు. విభావానుభావ వ్యభిచారిభావముల సంయోగవశమున రసనిష్పత్తి కలదని భరతుడనినాడు. ఈ విభావాది భావములు అప్రధానములగుటచేత చిత్తవృత్తి యగు స్థాయిభావమునకు అంగము లగుచున్నవి గనుక వీటికి అన్యముఖప్రేక్షకత్వము కలదు. కాగా వీటిని అనుసంధింపజేయు స్థాయిభావమే చర్వణకు యోగ్యమగును. పురుషార్థములను తెలుపు చిత్తవృత్తులే ప్రధానమైనవి. ఇవి స్థాయిభావము లని పిలువబడుచున్నవి. కావున రసప్రతీతిలో విభావానుభావ వ్యభిచారి భావములకు ప్రాధాన్యములేదని, ఇవి రసమును నిష్పన్నము చేయజాలవని ఈ యనుపపత్తిలో గల ముఖ్యాశయము.

వెనుక భారతిలో ముద్రితమైన నా వ్యాసములో స్థాయి సంచారి భావములను విచారించు సందర్భమున ఈ ఆశంకకు సమాధానము నిచ్చియున్నాను. ఆత్మాభివ్యక్తిరూపములగు చిత్తవృత్తులను స్థాయిభావము లనుచున్నాము. స్థాయిభావమున అంతర్లీనముగా సంచారిభావము గలదు. విభావములద్వారా ఉన్మిషితమైన సంచారిభావము అనుభావములద్వారా బహిర్గతమై స్థాయిని ప్రవృత్తిపరము చేయుచున్నది. విభావానుభావ వ్యభిచారి భావముల సంవలనము స్థాయిభావముద్వారా జరుగుటచేతను, ఇట్టి స్థాయిభావమే రసముగా పరిణమించుటచేతను ఈ యనుపపత్తిలో సామంజస్యము లేదని నిశ్చితమగుచున్నది

“సంశయయోగము” అనున దేడవ అనుపపత్తి. విభావాది భావముల సంయోగమున రసము నిష్పన్నమగునని చెప్పి, స్థాయిభావములు రసములుగా నెట్లు పరిణమించగలవో భరతుడు చెప్పినాడు. రసమున స్థాయిభావపరిపోషమునకూడ విభావానుభావ వ్యభిచారిభావముల సంయోగము చెప్పబడినది ఈ సంయోగమును రసనిష్పత్తియందు చెప్పవలెనా? లేక స్థాయిస్వభావ నిర్వచనమున చెప్పవలెనా? లేక ఉభయత్ర చెప్పవలెనా? రసనిష్పత్తి సూత్రమున స్థాయిభావము చెప్పబడకపోవుటచేతను, ఈ సంయోగము రసనిష్పత్తియందే చెప్పబడుటచేతను, స్థాయిభావ విషయమున విభావానుభావ వ్యభిచారిభావముల సంయోగమును ప్రతిపాదించుట సంశయాస్పదము.

స్థాయిభావస్వభావము గమనించిన ఈ యనుపపత్తి పేలవమని తెలగలదు. ఆనందము, ఆర్తి, శోకము మొదలగువానివలన అశ్రుపాతాదికము కల్గును. వ్యాఘ్రాదులవలన క్రోధ, భయాదులు వచ్చుచున్నవి. శ్రమ, చింతాదిభావము లుత్సాహభయాద్యనేక భావములతో కలసియున్నట్లు కన్పించుచున్నవి. బంధువినాశ మను విభావమువలన పరిదేవితాశ్రుపాతాద్యనుభావములు చింతాదైన్యాది సంచారిభావములు కన్పించగా ఈ అవస్థ నవశ్యము శోకముగా పరిగణించుచున్నాము. కాని విభావాదుల సంయోగము లేనిదే శోకమను స్థాయి కలుగనేరదు. ఈ సంయోగము లేనిచో శోకము పరిపుష్టముకూడ కాజాలదు.

ఉద్యాన, కటాక్ష, నృత్యాదులచే లౌకిక విలక్షణముగా విభావానుభావములు మనోరంజకములై కావ్యనాట్యములలో భాసించుచున్నవి. ఇట్లు అలౌకికము లగుచున్న విభావములు సంస్కారపూర్వకముగా నానారూపములతో కవి, నట, సామాజికులచే

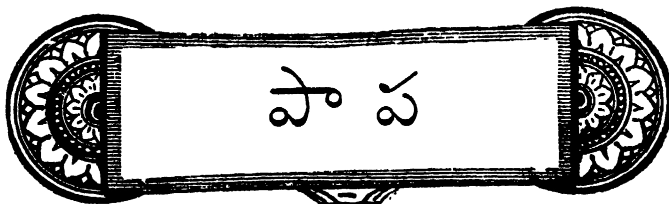
స్వీకరింపబడుచు, మనస్సుతో అనన్యత్వము నందుచున్నవి. తద్ద్వారా సముద్దీపితములైన సంచారి భావములు అనుభావరూపమున బహిర్గతము లగుచు, చిత్తవృత్తియగు స్థాయిభావమును పెల్లుబుక్కలుపుచున్నవి. అప్పుడా పరిపుష్టమైన స్థాయిభావము నిర్విఘ్నసంవేదనాత్మక చర్వణాయోగ్యమై రసమని పిలువబడుచున్నది. చర్వ్యమాణతైకసారమగు నీయర్థము సిద్ధస్వభావముగాక సాధ్యస్వభావము కలదని స్పష్టము. కావ్యానుశీలనమున ఆస్వాదించబడును, చర్వణానంతర కాలావలంబిని గాని రసము స్థాయిభావముకన్న విలక్షణమైనదని తెలియనగును.

ఇట్లు నిర్ణీతమగు రసమునకు ఏ అనుపపత్తులును వర్తించజాలవు. తన్మయీభవనయోగ్యమగు రసము స్వయంప్రకాశము, స్వయంసిద్ధము, విభిన్న విషయములతో అనన్యత్వ సంబంధము కలదియు నైనది. ఇట్టి రసప్రతీతిలో ప్రమాతృప్రమేయములకు అభేద ప్రతిపత్తి గలదు. బాహ్య విషయ సామగ్రిని మనస్సుచే నియంత్రితము చేసి తదంతర్లీనభావము సభివ్యక్తము చేయుటకు సహాయకారి ప్రమాత. ఇంద్రియగ్రాహ్యస్వరూపముల నవలోకించి, తత్తద్భావముల నవగాహనము చేసికొని, వాటి నిజస్వరూప స్వభావముల నూహించు ప్రమాతృ వ్యాపారమున సంవిత్సంవేద్యమగు రస మనుభూతమగుచున్నది. కవి యొక్క ఆత్మసంస్కారవశమున ఏయేవిషయము లేయేరీతులగా సాక్షాత్కారణ నలుపుచున్నవో, ఆయా రీతులు కావ్యాదిరూపములలో సూచింపబడుచున్నవి. కావ్యానుశీలనమున సామాజికుడుగూడ కవి అనుభవించు ఆత్మసంస్కారమును అనుభవించ గలుగుచున్నాడని భావము. కాగా సహృదయునకు సహితము ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు అవసరమని స్పష్టము.

చిత్తవిస్తారము, చిత్తవికాసము, విశ్రాంతి లక్షణ లక్షితమగు అనుభూతి, జ్ఞానావగతి, ఆనందానుభూతి అనునవన్నియు ఈ ఆత్మసంస్కారమున కన్వయించుచున్నవి. కావ్యావలోకనము ప్రారంభించగనే మనోహ్రదమములు భావనావశమున ఉన్మిషితములగుచున్నవి. అపుడు కావ్యనిష్ఠమగు రసము సాక్షాదపరోక్షముగా ప్రతీయమానమగుచున్నది. ఈ భావనా వ్యాపారముయొక్క ప్రాధాన్యమును సూచించుటకే "కావ్యార్థభావనేనాయమపి సభ్యపదాస్పదం" అని విశ్వనాథుడు చెప్పినాడు. భావనావ్యాపారవశమున రసము సాక్షాదపరోక్షముగా ప్రతీయమానమగుచున్నది. కావ్యగతమైన ఈ రసమును సంచారిభావముగాను, అనుభూతిలో గల ఉదాభాసగాను, అసంభ్రాంతమైన బ్రహ్మానుభూతిగాను పలువురు పలు విధముల నిర్వచించినారు. సంచార్యాదిభావములు అనుభూతిలో గల అంగములగుటచే, అనుభూతి అలక్షణమును గ్రహించినచో రస స్వరూపస్వభావము లవగతములు కాగలవు.

కథానిక :

శ్రీమతి మాలతీ చందూర్

"మధ్యాహ్నం ఆర్ఫనేజినుంచి వుత్తరం వచ్చింది" అంది ప్రభ దూరాన వున్న కెరటాల్ని చూస్తూ.

"వూ" అన్నాడు ప్రకాశరావు పైప్ ముట్టిస్తూ.

"శనివారం మధ్యాహ్నం పాపను తీసుకు రమ్మన్నారు" అంది ప్రభ బెరుగ్గా, భర్త కళ్ళలోకి చూస్తూ.

"నువ్వు నిదానించి యీ పని చేస్తే మంచిది. ఆ పైన అనవసరంగా బాధ పడ్తావు" అన్నాడు భర్త.

"ఆరువారాలు వుంచుకుని — అలవాటు కాక పోతే పంపెయ్యవచ్చుట. రూల్సు అన్నీ చదివాను."

"ఆ మాటే నేను అంటూంట. ఆ తెచ్చుకున్న పిల్లకి మన ఇల్లూ, మనం — వీటికి అలవాటు పడదే అనుకో — ఆ పైన అది నీలోపంవల్ల అని బాధపడ తావు... అందుకే తటపటాయిస్తున్నాను."

"ఈసారి యేంబాధ పడను. మీరు చూడండి. అంతా పుట్టినట్టుగా వుంటే, యీలోపల ఆపిల్లకి మాలిమి అయితే మంచిది. లేకపోతే తిరిగి పంపేద్దాం ...."

"అని తేలిగ్గా మాట్లాడి అంటావే గాని — నువ్వు పంపలేవు, ప్రభా — అది నీలోపంవల్ల నేమో అని మనసులో వూరికే బాధ పడ్తావు. పోయినయేడు పిల్లిపిల్లను నాలుగు వద్దూ అంటూంటే, పాలుపోసి మచ్చికచేశావు. ఆ పైన మనం వూరికెళ్తే, అది చెంగి పెట్టుకు చచ్చిపోయిందని విని, దానికోసం ఏడ్చేసి, నువ్వు నాలుగురోజులు పడుకొన్నావు. అంచేత — యీపిల్ల రావడం పోవడం, వీటివల్ల మళ్ళీ నీ ఆరోగ్యం పాడవటం, మనసులో కలవరం, యివన్నీ వస్తాయేమోనని భయం" అన్నాడు ప్రకాశరావు, పైపులోని యాష్ దులుపుతూ.

ప్రభ యిసకలో — చూపుడు వేల్తో — పిచ్చి గీతలు గీస్తోంది. భర్తకి తనపైన వుండే ప్రేమాభిమానాలకి ప్రభ కళ్ళు చెమర్చాయి. అది భర్త కనిపెడ్తాడేమోనని అలాగే తలవంచుకొని గీతలు గీస్తోంది యిసుకలో. తనకి ఏమీ లోటు చెయ్యని యీ భర్తకి — కనీసం స్త్రీ యివ్వగలిగిన సంతానాన్ని తను యివ్వ లేకపోయింది. తనకి అన్నీ వున్నాయి; కాని ఒక్కొక్క క్షణంలో ఏమీ లేవు అని హృదయం ఎందుకో వాపోతూ వుంటుంది. తనది — అని లాలించి ప్రేమించే ఒక్క బిడ్డైనక వుంటే, తనకీ మానసిక వ్యధ వుండేదిగాదు. భర్తకి తనను గురించి యింత బాధ వుండేది కాదు. కాని ఏంలాభం — తన కింక పిల్లలు కలగరు. అది డాక్టరు చెప్పారు. తన చేతుల్లో పెంచి — పెద్దను చేసి వృద్ధిలోకి వచ్చేటట్టు చెయ్యడానికి ఒక ప్రాణి కావాలి. ఈ క్షణంలో తను మాటాడక వూరుకుంటే — భర్త పిల్లని పెంచుకోనివ్వరు. ధైర్యంగా తనకోర్కె పైకి చెప్పుకోవాలి.

"ఈసారి మీకు ఏమీ కష్టం కలగకుండా ప్రవర్తిస్తాను. అక్కడ నాకు యిష్టమయిన పిల్లని చూసి తెచ్చుకోవచ్చుట. ఆ పైన ఆరువారాలు చూసి, ఆ తర్వాత ఆ పిల్లను వప్పుకుంటే మనం పెంచుకో వచ్చుట. మన పాప బతికివుంటే యీపాటికి పదేళ్ళు ... " అంటూ ఆగిపోయింది ప్రభ. కన్నీరు టపటపా రాలింది.

"అదుగో—నీమనసు అంత తొందరగలో బాధ పడ్తుంది. మాటమాటకి ఏదో జ్ఞాపకానికి తెచ్చుకు బాధపడ్తావు. ఆపిల్ల వచ్చేక యిక పంచ ప్రాణాలూ ఆపిల్లమీదే పెట్టుకు అల్లాపెకండా వుంటాననీ మాట యిస్తే వెళ్దాం. ఆరువారాల్లో మచ్చిక కాకపోతే—మామూలుగా పంపేటంత మనోనిబ్బరం నీకు కావాలి. ఆ మనోనిబ్బరం తెచ్చుకుంటే నాకేం అభ్యంతరం లేదు."

ప్రభ కృతజ్ఞతతో భర్తవంక చూసింది. అతను చిరునవ్వుతో, ఆమెజడ చిగుళ్ళని తనవేళ్ళకు తిప్పు కున్నాడు.

*   *   *

శనివారం పొద్దుటనుంచీ యిద్దరి హృదయాలూ ఆలోచనలతో, భయాల్తో వూగిసలాడుతూవున్నాయి ప్రభకి ఏదో తెలియని ఆదుర్దా. కణతలు కొట్టుకుంటు న్నాయి. కొంచెం తలనెప్పిగా వుంది. భర్తకి తెలిస్తే ప్రయాణం ఆపేస్తాడేమో నని అతిఉత్సాహంగా, యింట్లో యీగదిలోంచి ఆగదిలోకి, ఆగదిలోంచి యీగదిలోకి పనిలేకుండా తిరుగుతోంది. మనసు లోని భయాన్ని—భర్త కనిపెట్టకుండా, అర్థం లేని కూనిరాగాల్తో, అనవసరంగా హైరాన పడు తోంది.

ప్రకాశరావు ఏరగనట్టు వూరుకున్నా, ప్రభ మనస్థితి గ్రహించుకోనంత అమాయకుడు కాదు. ఆమె లోపలవున్న భయాన్ని—పైకి అతిఉత్సాహంగా మార్చి ప్రవర్తిస్తోందని గ్రహించుకు, భార్యని చూసి జాలిపడ్డాడు.

పాపం! పిచ్చిప్రభ. తమకి సంతానం లేకపోయి నందువల్ల—ఏమీ లోటు లేదని ఎన్నిసార్లు నచ్చ చెప్పినాగూడా, ఏదో తను తప్పుచేసినట్టు బాధ పడు తోంది. నిజానికి తనకి కావలసింది ప్రభ సంతోషం, ప్రభ ఆరోగ్యం. తనకి ప్రభ వుంటే చాలు.

పిల్లలు లేరని చింతలేదు. సిరంగా అన్నాడు—డాక్టరు—పిల్లకావాలా తల్లికావాలా? అని ప్రశ్నిస్తే తన హృదయం ప్రభ—ప్రభ అని ఏడ్చింది. కాని... ఆపిల్ల బతికుంటే బాగానే వుండేది—కాని ఆ బతకని బిడ్డకోసం ప్రభ బాధపడి—తను ఏదో లోపం చేసి నట్టు వూహించుకుని కుమిలిపోవడం ఏమీబాగా లేదు. తనకి ముఖ్యం ప్రభ. తర్వాతే మరొకటి.

*   *   *

ఆరాబోయేపిల్లతో తమఇల్లు కళకళ్లాడుతుందని ఏవేవో ఆశలతో ఆనందం పొందుతోంది ప్రభ. ఆమె ఆశలు తను నిరాశ చెయ్యగూడదు. మూడుగంటలకి ప్రకాశరావు తనకారు గరాజులోంచి తీశాడు. కారు పోర్టికోలో నిలిపి హారన్ కొట్టాడు. ఒక బుట్టనిండా పళ్ళు, ఒక బుట్టనిండా మిఠాయి, బిస్కట్లపాకెట్లు, పనివాడు వెనకసీట్లో పెట్టాడు. వంటమనిషితో—తాము వచ్చేవేళకి వేడినీళ్ళు, భోజనం సిద్ధంగా వుంచ మని పురమాయించి ప్రభ కారులో ఎక్కి, భర్త పక్కన కూచుంది. ఆమె నుదుటిమీద స్వేదబిందు వుల్ని—వణికే కంఠస్వరాల్ని చూసి—భర్త చిరు నవ్వుతో "కాస్త స్తిమితపడు" అన్నాడు.

ప్రభ కొత్తపెళ్ళికూతురులా సిగ్గుపడింది.

అర్ధగంటలో కారు నర్సింగ్ హోమ్ కి వెళ్ళి, బిల్డింగుముందు ఆగింది. ప్రభ, ఆమెభర్త, కారు దిగి హాల్లోకి అడుగు పెట్టారు. ప్రభ గుండెలు అమితవేగంగా కొట్టు కుంటున్నాయి. మేట్రన్ చిరునవ్వుతో యిద్దర్నీ ఆహ్వానించి, కూచోబెట్టింది.

"ఈ హోమ్ నుంచి పంపిన పిల్లలు ఆనందంగా వుండటంగాని, భాగ్యవంతులవడం కాదు—మాకు కావలసింది. అది మీరు మనసులో వుంచుకోవల్సిన ముఖ్యవిషయం" అంది సరాసరి వ్యవహారంలోకి దిగుతూ ఆ మేట్రన్.

ప్రకాశరావు మాట్లాడలేదు. ప్రభ కిటికీ లోంచి, దూరాన డాబా పిట్టగోడమీద వాలినకాకిని చూస్తోంది.

"ఆరూ పదేళ్ళమధ్యన వున్న పదిమంది పిల్లల్ని యిక్కడికి పంపమని చెప్పాను. అందులో యిద్దరికి తెలుగు కూడా వచ్చు. వారి తాలూకు పేపర్లు చూస్తారా?" అంది ప్రకాశరావు వైపు తిరిగి మేట్రన్.

"అక్కర్లేదు, ముందు పిల్లల్ని చూసి, ఆ తర్వాత నచ్చినపిల్ల తాలూకు కాయితాలు చూడొచ్చు"

"చాలామంది పిల్లల్ని తీసుకెళ్ళినమర్నాడే—కనని కూతురిలా ప్రేమించలేదని—అమ్మా నాన్నా అని పిలవలేదని కంప్లెయిన్ చేస్తుంటారు. అవి వొక్క రోజులో రావు. యిక్కడికొచ్చిన పిల్లలంతా—తల్లి తండ్రుల్లేనివారు. అనాథ బాలబాలికలు. వాళ్ళమీద ఒక్కసారి ప్రేమ కురిపించి—వుక్కిరి బిక్కిరిచేసి, హడలుగొడ్తారు చాలామంది. యీ వాతావరణం మారి—ఆ వాతావరణంలోకి యిముడుకు పోయేందుకు కాస్త వ్యవధి కావాలి. నిదానిస్తే—పసిపిల్లలు మీలో కలిసిపోతారు" అంది మేట్రన్.

భార్యాభర్తలు తలవూపారు.

తెల్లగా
ఉతుకబడినవి

ప్రకాశవంతముగా
ఉతుకబడినవి

ఇందుకు
సన్‌లైట్
సబ్బే కారణము

బాదకుండగనే బట్టలను
తెల్లగాను, ప్రకాశవంత
ముగాను ఉతుకును!

SUNLIGHT SOAP

S. 200-50 TL

"చూడండి — రేపటినుంచే అమ్మా నాన్నా అని పిలవమని వత్తిడి చెయ్యకండి. పిల్లకి పిలవాలని అనిపించితే మీరు చెప్పకుండానే పిలుస్తుంది. ఆరు వారాల కైనుల్లో మీలో కలిసిపోతే సరి. లేకపోతే యిక్కడికి తిరిగి తీసుకువచ్చేస్తాం. ఈలోపల మీకూ పిల్లకీమధ్య ప్రేమ ఏర్పడితే, పేచీయే లేదు. కాని యీమధ్యలో పిల్లకి ఏమాత్రం కష్టం గలిగి, యిక్కడికి వస్తానని అన్నా అడ్డుపెట్టకూడదు. ప్రతి శనివారం మధ్యాహ్నం యిక్కడినుంచి, మా ఆయా అక్కడికి వచ్చి సాయంత్రందాకా గడుపుతుంది. పిల్లకి చెప్పుకునేవి ఏవన్నా వుంటే, అవి ఆయాతో నిర్భయంగా చెప్పుకునే అవకాశం మీరు కల్పించాలి. పిల్లకి — మీకూ మధ్యన ప్రేమ గలగటానికి ఆయా మీకుగూడా తగినంత సాయం చేస్తుంది. పిల్లకి ఏనాడు యిష్టంలేకపోతే, ఆనాడు ఆయాతో తిరిగి వచ్చేందుకు ఏమీ అభ్యంతరం పెట్టకూడదు. ఆరు వారాలదాకా—పిల్లమీద హక్కంతా మాదే, వుండటంమటుకు మీ ఇంట్లో" అని మేట్రన్ కుర్చీలోంచి లేచింది.

ప్రభ, ప్రకాశరావు గూడా లేచి నుల్చున్నారు.

వసారాలోకి మేట్రన్ వెనక యిద్దరూ వెళ్ళారు. వసారాలో పదిమంది పిల్లలు — బొమ్మలు, రాళ్ళు, పువ్వులూ పెట్టి ఆడుకుంటున్నారు.

మేట్రన్ ఒక్కొక్క పిల్లని పిలిచి—ఏమి చేసుకుని తిన్నావు, ఏమి ఆడుకుంటున్నావు. మొదలయిన ప్రశ్నలన్నీ వేసింది.

పదిమందిపిల్లల్లోనూ, సన్నగా—ఎర్రగా వున్న పిల్ల ప్రభావతికంటిని కట్టేసింది. రెండు జెడలు, వాటికి చెరోపక్కనా రిబ్బను, పెద్దకళ్లు. అసలు ముఖం అంతా కళ్లేనా అనిపిస్తుంది. పల్చని ముఖం. మోకాళ్లు దిగని నీలపుగౌను. ఆ పిల్లవంక తదేకంగా చూస్తోంది ప్రభ. ఏదో జ్ఞప్తికి వచ్చినట్టు భర్తవంక తిరిగింది. అతనూ — ఆ పిల్లవంకే పరీక్షగా చూస్తున్నాడు. ప్రభావతిహృదయం ఒక్కసారి ప్రేమతో పొంగింది. ఆ పల్చని చెక్కిళ్ళను ప్రేమతో నిమిరితే, ఆ పెద్దకళ్లకి కాటుక పెట్టి అందం జేస్తే — ఆ నీలపు గౌనుకి బదులు పట్టుపరికిణీ జాకెట్టు కుట్టిస్తే — పిల్ల వంటి రంగుకి—బంగారు చైను సరిపోతుంది. ఏవేవో ఆలోచనలు బుర్రలో తిరిగాయి.

ఆ పిల్లని వేలుతో చూపించింది—మేట్రన్‌కి.

"పాపా—రా—" అంది మేట్రన్.

పాప వచ్చి తలవంచుకు నుల్చుంది. బొటని వేలుతో భూమిమీద రాస్తోంది. రెండు చేతులూ వెనక్కి కట్టుకుంది.

"ఏం వేసుకు తిన్నావ్" అని ప్రశ్నించింది మేట్రన్.

"పప్పు—అన్నం" అంది పాప.

ముగ్గురూ హాల్లోకివచ్చి కూచున్నారు. మేట్రన్ పక్కబీరువాలోంచి రిజిస్టర్ తీసి చూసింది.

"పాప. అయిదోఏట యిక్కడి కొచ్చింది. తల్లితండ్రులగురించి అడిగితే చెప్పలేక పోయింది. అసలు వాళ్లెవరో ఆపిల్లకి తెలీదు. ఒక ముసలమ్మ మూడు నెల్లాళ్ళు పాపని పెంచి హోమ్‌లో అప్పగించింది. ఆ ముసలమ్మగూడా చచ్చిపోయింది. పాప వయస్సు ఏడేళ్లు. అంత ఆరోగ్యమైనపిల్ల కాదు. బలహీనమైన శరీరం—" అంటూ పాపనిగురించి చెప్పి పుస్తకం మూసేసింది.

కారులోంచి పళ్ళు, బిస్కట్లూ, మేట్రన్‌కి అప్పచెప్పి, పిల్లలకి తినేందుకు మిఠాయి పెట్టారు. పాప. ఒక చిన్న సంచీతో, మెట్లదగ్గర వచ్చి, నిల్చుంది. ఆయా చెయ్యి పట్టుకుని, పాపని కారు దగ్గరకు తీసుకువచ్చింది. వెనకసీట్లో ప్రభా, పాపా ఎక్కారు.

కారు సరాసరి బజారుకు తీసుకెళ్ళమంది ప్రభ. బజార్లో పాపకు అరడజను గౌనులు బొమ్మలూ బిస్కట్లూ కొన్నారు. షాపుల్లోకెళ్ళాక, ప్రభ పాపతో కావలసిన బొమ్మలూ—గౌనులూ ఏరుకో మంది. పాప నుల్చున్నచోటునించి, అంటే ప్రభ పక్కనించి కదలకుండా, చేతులు వెనక్కి కట్టుకుని, అలా గౌనులవంకా, బొమ్మలవంకా చూస్తూ నుల్చుంది. ఒకక్షణం పాప సమాధానానికై చూసి, ఏమీ సమాధానం రాక, ప్రభ తనకి నచ్చిన గౌనులూ బొమ్మలూ కొంది.

* * *

ముగ్గురూ యింటికి బయలుదేరారు. కారులో పాప ఒకమూలగా కూచుని కిటికీలోంచి బయటకి చూస్తోంది. ప్రకాశరావు కారు డ్రైవ్ చేస్తున్నాడు. ప్రభ పాపని దగ్గరకు తీసుకుందామనుకుంది కాని ధైర్యం చాలలేదు. కారు గుమ్మంముందు ఆగింది.

వంట మనిషి—పనివాడు—ఆత్రతగా చూస్తున్నారు గుమ్మంలో నుల్చుని. ప్రభా, పాపా కారు దిగారు. ప్రకాశరావు కారు గరాజులో పెట్టేందుకు వెళ్ళాడు. ప్రభ చిరునవ్వుతో పాపని వెంటపెట్టుకు మేడమెట్లెక్కింది.

పాప మంచం, ప్రభ మంచానికి ఆనించివేసింది. పాపకి ఆరాత్రి తలస్నానం చేయించి, సాయంత్రం కొన్న కొత్తగౌను తొడిగింది. అన్నంపెట్టి నిద్రపోగొట్టడానికి గదిలోకి తీసుకొచ్చింది ప్రభ. ఆవేళకి ప్రకాశరావు పేపరు చూస్తున్నాడు. పాపని మంచం మీద పడుకోబెట్టి, దుప్పటి వంటినిండా కప్పుతూ, ఏవో అతిలాలిత్యంగా అడుగుతోంది పాపని. పాపం సమాధానం చెప్పకుండా ముసుగు తలనిండా కప్పుకు పడుకుంది. ప్రకాశరావు మనసు చివుక్కుమంది. ప్రభ గమనించనట్టు—పాపబట్టలు, చిన్నబీరువాలోకి సర్దుతోంది.

ఆ మర్నాడంతా ప్రకాశరావుకి శెలవ. అతనికి చాలాచాలా కొత్తగా వుంది. పాప యింట్లో తిరిగి, నవ్వి, అల్లరిచేస్తుందనుకున్న అతని వూహాలు అబద్ధం అయాయి.

పాప అసలు యింట్లో వున్నట్టు అలికిడే లేదు. అతను పేపరుకోసం డ్రాయింగ్ రూములోకి వచ్చేవేళకి కిటికీలో కూచుని వాకిట్లోకి చూస్తోంది పాప. అంత పెద్దగదిలో — ఆ సోఫాలమధ్య, పాప, చిన్నపాప, అలా వంటరిగా కూచోటం చూసి, అతని హృదయం జాలితో నిండిపోయింది.

“పాపా!” అన్నాడు మృదువుగా.

పాప దబుక్కున కిటికీలోంచి దిగింది. వులిక్కిపడ్డట్టు—అతనివంక భయంగా చూసింది.

“అలా వంటరిగా కూచున్నావేం?” అన్నాడు ప్రకాశరావు దగ్గరకు వెళ్ళి,

పాప దూరంగా జరిగి “వూరికే నే” అంది.

“అక్కడో—బొమ్మలున్నాయిగా” అన్నాడు మనిషి ఆగిపోయి.

“అక్కర్లేదండి” అంది పాప భయంగా.

పాప ‘అండీ’ అంటం విని, అతనికి కష్టం వేసింది. తనెంతో ప్రేమగా దగ్గిరకు రాబోతే, పాప దూరానికి వెళ్తోంది. అయినా కొత్తగదా అని సరిపెట్టుకు పేపరు బుచ్చుకు వెళ్ళిపోయాడు.

* * *

మర్నాడు సాయంత్రం ప్రకాశరావు ఆఫీసు నుంచి యింటికొచ్చేవేళకి, యింట్లోంచి నవ్వులూ పరుగులూ వినిపించలేదు. ఇల్లు నిశ్శబ్దంగా వుంది. అతని హృదయం నిరాశతో మూల్గింది. పాప మేడమీద గదిలో కుర్చీలో వొదిగికూచుని బొమ్మలు చూసుకుంటోంది. ప్రభ పాపకోసం స్వెట్టరు అల్లుతోంది.

ఆ రాత్రి పాప నిద్దరపోయాక ప్రకాశరావూ ప్రభా పాపనిగురించి చాలాసేపు మాట్లాడుకున్నారు. పాపం నవ్వటం లేదనీ గంతటం లేదనీ యిద్దరికీ వెలితిగావున్నా, కొత్తగదా అని సరిపెట్టుకున్నారు. వచ్చే శనివారం ఆయా వచ్చేవేళకన్నా పాప తమలో కలిసిపోతే చాలనుకున్నారు. ఇద్దర్నీ—‘అండీ’ అని సంబోధిస్తున్నదని మనసులోవున్నా—పైకి యిద్దరూ ఎరగనట్టు వూరుకున్నారు.

ఆ తర్వాత రెండురోజులు సాయంత్రం ఆఫీసు నుంచి రాగానే ప్రకాశరావు పాపని వుత్సాహంగా పలకరించాలని చూశాడు. కాని లాభం లేకపోయింది. ఆ మర్నాడు సాయంత్రం “ఖబుర్లేమిటి?” అని ప్రభావతిని అడిగాడు.

ప్రభావతి నిరాశతో నవ్వి తలతిప్పింది. ఇంక మళ్ళీ ఆ ప్రశ్న అడిగే ధైర్యంలేక నిశ్శబ్దంగా వూరుకున్నాడు.

శనివారం వచ్చింది. ఆ మధ్యాన్నంనుంచి పాప వీధి గుమ్మందగ్గిరే తచ్చాడుతోంది. ప్రభావతి హృదయం కలుక్కుమంది. ఆయామీద చూపిన అభిమానంలో తనమీద పాప, ఏవొంతన్నా చూపితే— అనుకుంది మనసులో. కాని ఆయా పాపకి రెండేళ్ళనుంచీ తెలుసు, తనని వారంరోజులనుంచేగా—అని సరిపెట్టుకుంది. పాప మాట్లాడకపోయినా, కనీసం నవ్వితేనన్నా చూడాలని ప్రభావతి మనసులో అనుకుంది.

మధ్యాన్నం వొంటిగంటకి ప్రకాశరావు కారులోంచి దిగిన ఆయాని చూడగానే, పాప పరుగెత్తి వెళ్ళి కావులించుకుంది. భార్యాభర్తలిద్దరూ తప్పు చేసినట్టు మరోవైపుకి చూశారు. సాయంత్రం ఆరింటిదాకా ఆయా వుంది. యీలోపల పాప నవ్వింది. అక్కడి పిల్లలగురించి తెలుసుకుంది. ఆయావళ్ళో కూచుని, పన్నెండు రాజులకథ అడిగింది.

ఎరగనట్టు యీ గదిలోంచి ఆ గదిలోకి తిరుగుతున్న ప్రభ ఇవన్నీ గ్రహించింది. పాప తనతో

చనువుగా వుండటంలేదు. తనని ప్రేమించలేక పోతోంది. తను ఏమిచ్చి పాపని తన దానిగా చేసుకో కలుగుతుంది?—యిదే ఆమె బాధ.

ఆయా వెళ్తూ—ప్రభతో పదినిముషాలు మాట్లాడింది. "మీరు ఏమీ బాధపడకండి. మరోవారంలో మాలిమి అవుతుంది" అంది వోదారుస్తూ.

"ఏమన్నా కావాలని అడిగిందా?"

"ఎప్పుడే ఏమీ అక్కర్లేదుట. మీ మీద ఏమీ నేరాలు చెప్పలేదు. అది మొదటి సుగుణం. ఎటొచ్చీ, మీ రంటే పాపకి నమ్మకం ప్రేమ కుదరటంలేదు" అంది ఆయా ఆలోచనగా.

"ఏం చేస్తే కుదురుతుంది?" అంది ప్రభ ప్రార్థిస్తున్నట్టు.

"క్రమేపీ మీకే తెలుస్తుంది"—అని ఆయా వెళ్ళిపోయింది.

ఆ రాత్రి భార్యా భర్త లిద్దరూ మళ్ళీ మాటల్లోకి దిగారు.

"బజారుకు తీసుకెళ్ళినా—బొమ్మలూ అవీ చూసి కావాలంటుందేమో—" అంది ప్రభ భర్తతో.

"ఆనాడు అడిగిందా? ఏ చిన్నపిల్ల అయినా అయితే కొత్తా పాతా లేకుండా యివి కావాలి అవి కావాలి—అని అడుగుతారు. పాప స్వభావం అలాంటిది కాదు. అయినా నీ తృప్తికోసం చేసిచూడు. కాని అనవసరంగా బాధపడకు" అన్నాడు భర్త.

మొర్నాడు పాపని బజారుకు తీసుకెళ్ళింది ప్రభ. అక్కడినుంచి బీచికి తీసుకెళ్ళింది. పాప ఏదీ కావాలని అడగలేదు. బీచిలో మాట్లాడలేదు. పిచ్చిక గూళ్ళు కట్టలేదు. కాని కట్టే పిల్లలవంక తదేకంగా చూస్తూ నుల్చుంది.

"వెళ్ళి వాళ్ళతో ఆడుకుంటావా?" అని ప్రభ పాపని అడిగింది.

పాప—వెళ్ళనని—తల వూపింది.

కాసేపు కూచున్నాక యింటి కొచ్చేశారు. ఆ రాత్రి ప్రభకి నిజంగానే భయంవేసింది. ఈసారి కూడా తను ఓడిపోతున్నానా — అని ఆలోచించింది.

మర్నాడు సాయంత్రం ప్రభ మామూలుగా మాట్లాడుతున్నట్టు ముఖంపెట్టు—"పోనీ — మీరు పాపని ఎక్కడికన్నా తీసుకెళ్ళండి—అలవాటు అవుతుందేమో....." అంది భర్తతో.

ప్రకాశరావు అల్లాగే అని తల వూపాడు. ప్రభ ఎంత ఆలోచించి, బాధపడి, యీమాట అందో అతనికి తెలుసు.

ఆ వారంలో ప్రకాశరావు పాపని జూకి తీసుకెళ్ళాడు. సర్కస్‌కి తీసుకెళ్ళాడు. పార్కుకీ, బీచికీ—యింకా తిప్పాడు. పాప జూలోని కోతుల్నీ, సర్కస్‌లోని బఫూనుని చూసి నవ్వింది. అంతే, ప్రకాశరావుకి దగ్గరగా మటుకు రాలేదు.

*　　*　　*

నాలుగు వారాలు గడిచినాయి. యీలోపల రెండు మూడుసార్లు పాపని స్నేహితు లిళ్ళకు తీసుకెళ్దామని అనుకున్నారు. కాని పాప తమని ప్రేమించకపోతే — మేట్రన్ దగ్గరకి తీసుకెళ్ళిపోతే. అప్పుడు నవ్వరూ? అందుకని స్నేహితు లిళ్ళకి తిప్పలేదు. మిగతా వూరంతా తిప్పారు. పాప యింట్లో వున్నట్టు ఎవరికీ అనిపించేదే కాదు.

ప్రభ ముఖంలో బాధ, కళ్ళల్లోని ఆందోళన ప్రకాశరావుని కలత పరుస్తూండేవి. కాని అతనికి పాపమీద మమకారం ఎక్కువవుతోంది. ఇంకో వారం యిలా వుంటే ఆయా పాపని తీసుకెళ్ళొచ్చు—పాప వెళ్ళిపోతే? అతనికి కూడా ఏదో వెల్తిగా తోచింది. పాపని తమదిగా చేసుకోవటం ఎల్లా?

అయిదో శనివారంకూడా గడిచింది. ఆయా వచ్చింది, వెళ్ళింది. ఆ శనివారం ఆయాకూడా పాప సంగతి బోధపడటం లేదంది. ఆరువారాల్లో కూడా చనువు కాకపోతే మేట్రన్ తీసుకెళ్తా సందేహం ఖాయం.

"మీ లోపం ఏమీలేదు—చూస్తున్నానుగా! యీ యింట్లో పడితే పాప సుఖపడుతుంది—కాని ఏంచేద్దాం! మీకు చేతనయినంతా చేస్తున్నారు. పోనీ మిమ్మల్ని ఏమని పిలుస్తుంది?" అంది ఆయా.

"అసలు ఏమనీ పిలవదు. నేనే పదిసార్లు చుట్టూ తిరుగుతా?" అంది ప్రభ, పేలవంగా నవ్వి.

"ఇంకో వారం వుందిగా—యీ లోపల మార్పు రావచ్చు" అంది ఆయా వోదారుస్తూ.

"అంత అదృష్టమా?" అంది ప్రభ ఆయాని వీధి దాకా పంపుతూ.

ఆ రోజు బుధవారం. వంటమనిషి క్రితం రోజున కూడా రాలేదు. ఆనాడు పొద్దుట ప్రభ వంట చేసింది. ఆ సాయంత్రం వంట వద్దనీ, హోటల్‌లో భోంచేద్దామనీ చెప్పి ప్రకాశరావు ఆఫీసుకి వెళ్ళిపోయాడు.

సాయంత్రం నాలుగున్నరకి అతను కారు పోర్టికోలో ఆపి, హాల్లోకి వస్తూ—"ప్రభా" అని పిల్చాడు.

మెట్లమీంచి—ట్రే, అందులో టీపాయీ పెట్టుకుని—పాప మెల్లిగా దిగుతోంది. అతని కేక విని.

"ఇష్, కేక లెయ్యకు—అమ్మకి జబ్బుంది" అంది అతన్ని కేక లేస్తున్నట్టు.

ప్రకాశరావు తన చెవుల్ని నమ్మలేకపోతున్నాడు. మెట్లదగ్గరకు పరుగునవచ్చి,

"ఏమిటి పాపా, అంటున్నావు?" అన్నాడు నవ్వుతూ.

"అమ్మకు జ్వరంగా వుంది. అల్లరి చెయ్యకూడదు" అంటూ ట్రేని పక్కనున్న టేబుల్ మీద పెట్టింది పాప.

ప్రకాశరావు మెట్లు ఎక్కబోతుంటే, ఆపి, "నాన్నా స్తే—లేపొద్దను. నిద్దరపోతాను" అంది—అమ్మ, పైకెళ్ళద్దు—" అంది పాప

ప్రకాశరావుకి అమితోత్సాహం కలిగింది.

"అయితే ఏంచెయ్యను?" అన్నాడు పాప వంక చాలా ఆసక్తితో చూస్తూ.

"అమ్మకి జ్వరంగా వుందని ఆయాకి ఫోన్ చేశాను. 'నేను రాను—నువ్వు పెద్దదానవయ్యావు—నువ్వు చూసుకో' అని అందీ—ఆయా?" కళ్ళు తిప్పుతూ చెప్పింది పాప.

ప్రకాశరావు—నోరు తెరుచుకు—వింటున్నాడు.

"అమ్మకి ఆస్ప్రోయిచ్చి, కాఫీ కాచిచ్చాను. నాకు కాఫీ పెట్టడం వచ్చు. అమ్మ బాగా వుందని తాగింది". అంది పాప ట్రే తీసుకుని.

"మరి నాకో?" అన్నాడు ప్రకాశరావు.

"వంటింట్లో—బిస్కట్లు కాఫీ — మనిద్దరం తాగుదాం," అంది పాప.

ప్రకాశరావు మొహం కడుక్కొచ్చి—వంటింట్లో వచ్చే వేళకి—పాప సంచీలోంచి ఏమిటో తీస్తోంది.

"అదేమిటి పాపా?" అన్నాడు ఆశ్చర్యంగా.

"పిన్నీ"

"అంటే"

"ఎవరింట్లో వాళ్ళు పనిచేసుకునేటప్పుడు గౌను మాసిపోకుండా కట్టుకుంటారు."

"ఎవరిచ్చారు?'

"నేను స్కూల్లో వుండగా కుట్టుకున్నా" అంది పాప నవ్వుతూ అతనివంక చూస్తూ.

ప్రకాశరావు పాపని ఎగరేసి—హృదయానికి గట్టిగా అదుముకున్నాడు.

క్షేత్రయ్య పదకవిత

శ్రీ పి. గణపతిశాస్త్రి

ఇటీవల క్షేత్రయ్య, సారంగపాణి మొదలయిన పద కర్తలను గురించీ, వారి పదరచనా పద్ధతిని గురించీ పత్రికల్లో చాలా వాదోపవాదాలు చెలరేగాయి. కొందరు విమర్శకులీ జాతి రచయితలందర్నీ కలియగట్టి వీరందరు కేవలం అసభ్యపద రచనలు చేశారని అనేకవిధాల దోషారోపణలు చేశారు. మరికొందరు వీరంతటి ఉత్తమ రచయితలు లేరని వీరిని ఆకాశానికి ఎత్తేశారు.

ఈ దోషారోపణల ధాటి క్షేత్రయ్యమీద అతని పదరచనమీద మరింత తీవ్రంగా సాగింది. ఈ విషయాలకు సంబంధించిన వాదోపవాదాలు తీవ్రమైన అభినివేశావేశాలతో సాగుతుండడంవల్లను, కొంత మంది ప్రసిద్ధులలోనే ఈ విషయంలో తీవ్రమయిన భేదాభిప్రాయాలేర్పడి ఉండడంవల్లను, ముఖ్యంగా ఈ వ్యాసంలో క్షేత్రజ్ఞుని పదరచనలను గురించిన దోషారోపణల ఔచిత్యానౌచిత్యాలను గురించి కొంచెం వివరించి వ్రాస్తాను.

దోషారోపణలు

పై విమర్శకులు క్షేత్రయ్యపదాలు చాలా అసభ్యంగా ఉన్నాయనీ, పదాల చివర కేవలం 'మువ్వగోపాల' అనే మకుటం మాత్రం చేర్చి, ఇతడు మువ్వ గ్రామానికి సమీపంలో ఉన్న సానెంపాడు వేశ్యలపై తనలో ఉబికిన లంపటత్వం మాత్రమే వ్యక్తీకరించాడనీ, మరి మధురభక్తి అనేది ఇతని పదకవితలో ఏకోశానా కనబడడంలేదనీ, తన సమాన కాలీనులయిన రాజుల లాలసా సంతృప్తికోసమే ఇతడీ పదరచనకుపక్రమించాడనీ, కనక ఇతని పదాలన్నీ కేవలం 'చెత్త' కింద జమకట్టే [illegible]లనీ, వీటికి సాహిత్య గౌరవమే లేదనీ—ఇలాగ అనేకవిధాల దోషారోపణలు చేశారు.

ఈ విషయాలమీద ఇంతగా వాద ప్రతివాదాలు చెలరేగినతరవాత మన భాషలో బయలుదేరిన పదాల రచనా సంప్రదాయము, మధురభక్తి సంప్రదాయము, తత్స్వరూపము, ఈ మార్గంలో క్షేత్రయ్య అవలంబించిన రచనాపద్ధతి మొదలైన విషయాలన్నీ సాంప్రదాయిక దృష్టితోను, అధునాతన దృష్టితోను పరిశీలించిన తరవాతనే క్షేత్రయ్య పదకవిత అంతరువు, గుణదోషాలు మొదలైన విషయాలను గురించి చర్చించి ఒక నిర్ణయానికి రావడం న్యాయ్యము.

ఇటీవలి విమర్శకులు పదకర్తలందరినీ ఒక వర్గంకింద జమకట్టి చాలా తీవ్రమయిన దోషారోపణలు చేశారు. గాని ఈ సందర్భంలో ఒక విషయం ముఖ్యంగా జ్ఞాపకం ఉంచుకోవాలి.

నిజానికి అన్నమయ్య, క్షేత్రయ్య, సారంగపాణి, సభాపతియ్య మొదలయిన పదకర్తలందరూ ఒకే కాలానికిగాని, తరహాకుగాని చెందినవారు కారు.

వీరిలో ప్రతి రచయితకు ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వము, రచనాపద్ధతి, విశిష్టమైన అంతరువు ఉన్నాయి. ఆయా రచయితల రచనా సరళినిబట్టి, వీరిలో కొందరు ఉత్తములనీ, మరికొందరు కొంచెం తక్కువ అంతరువుకు చెందినవారనీ ఇలాగ ఆయా రచయితల తారతమ్యభేదాలు తేల్చుకోవాలి.

పదకవిత

మన భాషలో పదకవిత ప్రత్యేకంగా పేర్కొనదగిన గేయ వాఙ్మయంగా ప్రసిద్ధిపొందింది. దీనిలో సంగీత సాహిత్యాలు రెండూ సమాన స్థాయిలో నడుస్తూంటాయి. అంతేకాదు. ఈ జాతి రచనలలో సంగీత సాహిత్యాలు రెండూ పరస్పరాచ్ఛాదన సంఘటించకుండా విజృంభిస్తూ క్రమంగా అర్ధనారీశ్వర మూర్తివలె ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వంతోను, సౌందర్యంతోను భాసిస్తాయి. పదకవితలో కనిపించే ప్రత్యేక లక్షణాలలో ఇది చాలా ముఖ్యమయినది.

త్యాగరాజాదులు రచించిన కృతులలో చాలా వాటిలో సంగీతాని కున్నంత ప్రాముఖ్యం సాహి

త్యానికి కనబడదు. ఈ జాతి కృతులలో సంగీత భావమే సాహిత్యంలోని పదాలకు జీవంపోసి ప్రాణప్రతిష్ఠ చేస్తుంది. ఉదాహరణకు త్యాగరాజు దేవమనోహరి రాగంలో రచించిన

'రామా! ఇక నన్ను బ్రోవ
రాదా! దయ లేదా?'

అనే కృతి తీసుకుందాము. కేవలం సాహిత్య దృష్టితో పరిశీలించినప్పుడు ఈ కృతి పల్లవిపదాలలో రసస్ఫూర్తికమైన శక్తి ఏమీ కనబడదు. కాని దేవమనోహరి రాగంలో పాటని రంగరించినప్పుడీ పల్లవిపదాలు జీవచైతన్యంతో నృత్యం చేస్తూ శ్రోతలహృదయాలు ఉర్రూతలూగిస్తాయి. ఇక్కడ సంగీతానికి వచ్చినంత ప్రాధాన్యం సాహిత్యానికి రాలేదు. ఇలాంటిచోట్ల సంగీతమే సాహిత్యాని కుద్దీపక మౌతుంది.

రామదాసు మొదలయిన వారు రచించిన కీర్తనలలో చాలా వాటిలో సంగీతానికి సాహిత్యానికున్నంత ప్రాధాన్యం కనబడదు. ఉదాహరణకు ఈ క్రింది కీర్తన భాగం తీసుకుందాము.

"ఏతీరు గనను దయజూచెదవో
ఇనవంశోత్తమ రామా!
నాతరమా భవ సాగర మీదను
నళినదళేక్షణ రామా!
కారుణ్యాలయ భక్తవరద! నను
కన్నది కానుపు రామా!"

దీనిలో సంగీతం ఛాయామాత్రంగానే ఉండిపోయి సాహిత్యానికి చేదోడు వాదోడుగా నిలబడుతుంది. ప్రత్యేకంగా ప్రయత్నించి ఈ కీర్తన పదాలన్ని పాడిగిస్తూ, అర్థభావాదులన్నీ అలక్ష్యం చేస్తే తప్ప—రాగలాపన కిక్కడ అవకాశమే లేదు.

ఇక ఉత్తమమైన పదరచనలో సంగీత సాహిత్యాలు రెండూ సమాన స్థాయిలో నడుస్తూ పరస్పరం జీవకముట్టి మేళవించి ఒక వినూతనమైన ప్రత్యేక స్వరూపంతో భాసిస్తాయి. ఈ క్రింది క్షేత్రయ్య పదం దీనికి ఉదాహరణగా స్వీకరింపవచ్చును.

సావేరి - ఆది
(స్వీయ—పక్షి శిక్షు)

పల్లవి:
తాళి మెుక్కరికైన వద్దా! ఓ చెలియరో

అనుపల్లవి:
లోలాక్షి! మువ్వగోపాలునికి
నీకు నాటలైతే! ॥తాళి॥

౧ వాడలుగ నీవలుగ వశమె? మీకై తిరుగు
లాడి చాలు నన్నట్లున్నది; రావరు మెత్తురే!
కూడిక మీరినట్లున్నది-నే జెల్లమీకు—
కోపము ముక్కునున్నది చెలియరో! ॥తాళి॥

౨ చలమున వాడొకడంటే సైగగా నూరకుండక
చెలియరో! యిదేటి కోపము? చెల్లునె మీతోడ
చెలిమి చేసినపాపము! ఎందుకె మీకు
వలువని మనస్తాపము? చెలియరో! ॥తాళి॥

౩ ఎలమి పాలునీరువలె కలిసియుండు
మువ్వగోపాలునితో—
చెలియరో ఈ చలమేటికి? ఇటువంటి గుణము
చెల్లునే నీ వంటి మేటికి? వివేకమింత
వలువదా? లెస్సాయెను నేటికి ఓ చెలియా!
॥తాళి॥

మన పదరచనా సంప్రదాయము.

ఆంధ్రభాషలో పదరచన అన్నమాచార్యునితోను, తిమ్మంశీయులైన తాళ్ళపాక కవులతోను, బాగా విస్తృతమై ఒక స్వతంత్ర గేయ శాఖగా స్థిరపడిపోయింది. క్షేత్రజ్ఞుని కాలానికి 'పద' మనే మాట మధుర భక్తి, శృంగారము కలిసిన ఒక జాతి గేయ రచనగా ప్రసిద్ధికెక్కినట్లు కనబడుతుంది. అన్నమాచార్యుని పదాలు, లిదితర తాళ్లపాక కవుల పదాలు పరిశీలిస్తే ఆ కాలంలో పదాలు కేవలం శృంగారపరంగానే గాక ఆధ్యాత్మికంగా రచించే సంప్రదాయం కూడా ఉన్నట్లు కనిపిస్తున్నది.

అన్నమాచార్యుడు తాళ్లపాక కవులలోనే కాక, ఇంతవరకు మనకు పదకర్తలుగా ప్రసిద్ధులయినవారందరిలోను ప్రథముడు. ఇతడు క్రీస్తు శకం 1408 లో జన్మించి 1503 లో పరమపదించాడు. అంటే ఇంచుమించుగా 15 వ శతాబ్ది ప్రథమార్థం నాటికే మన పదరచన స్థిరంగా నెలకొన్నదని నిశ్చయించవచ్చును. అన్నమాచార్యుని కాలానికే పదరచన స్థిరపడినదంటే—అంతకు చాలా కాలానికి పూర్వమే పదరచన, తత్సంప్రదాయము మన దేశంలో ప్రారంభమై ఉండాలి.

క్షేత్రజ్ఞుడు 17 వ శతాబ్ది ప్రథమభాగంలోనివాడు. ఇందుచేత ఇతని పదరచన ఆ సమీపం

లోనే ప్రారంభమై ఉండాలి. దీనినిబట్టి క్షేత్రయ్యకు సుమారు రెండు శతాబ్దాల పూర్వంనించీ మన దేశంలో పదరచన ప్రారంభించి ఉండవచ్చునని నిశ్చయించవచ్చును. వితాఖతా— క్షేత్రయ్యకు సుమారు రెండు శతాబ్దాలనించీ దేశంలో పదరచనా సంప్రదాయం నెలకొన్నదనీ, అది అన్నమాచార్యునితో స్థిరస్వరూపం ధరించినదనీ ప్రస్తుతం మనకు లభిస్తున్న ప్రమాణాలనుబట్టి నిర్ధారణ చెయ్యవచ్చును.

అన్నమాచార్యునితోను, తద్వంశీయులతోను ప్రారంభించిన పదరచన క్షేత్రయ్య కాలం నాటికి బాగా పరిణతిమై పరిపూర్ణస్థితికి వచ్చింది. ఈ పరిణతి పరిశీలనకు పూర్వం అన్నమాచార్యుల కాలం నాటి పదకవితాస్వరూప స్వభావాలెలాగఉన్నాయో పరిశీలిద్దాము.

తాళ్లపాక కవుల శృంగార కీర్తనలు

తాళ్ళపాక అన్నమాచార్యుడు, తద్వంశీయులైన పెద తిరుమలాచార్యుడు, తిరుమలాచార్యుడు తాము వ్రాసిన మధుర భక్తి స్ఫోరకములైన రచనలకు శృంగార కీర్తనలని పేరు పెట్టారు. ఇవన్నీ వేంకటేశ్వర నామాంకితంగానే రచించారు. తాళ్ళపాక కవులు తమ శృంగార కీర్తనలలో స్వాధీనపతిక, వాసకసజ్జిక, విరహోత్కంఠిత, ఖండిత మొదలైన నాయికల మనోభావాలన్నీ సూక్ష్మములైన భంగిమలతోను, వైవిధ్యాలతోను, అనేక విధాలుగా వర్ణించారు. ఇంకా కొన్ని కొన్నిచోట్ల వేంకటేశ్వరునికీ, శ్రీ కృష్ణునికీ అభేదాధ్యవసాయం చేసి శ్రీకృష్ణుని బాల్యచేష్టలు, శృంగార చేష్టలు మొదలైనవన్నీ వెంకటేశ్వర నామాంకితంగానే రచించారు. ఇవిగాక వేంకటేశ్వరుని మేలుకొలుపులు, పవళింపు సేవలు, ఇంకా వివిధములైన భోగాలు, నాటి వర్ణనలు ఈ కీర్తనలలో ఎక్కువగా కనిపిస్తాయి.

వీరి పదాలలో సాంప్రదాయికంగా వచ్చే అష్టవిధనాయికలే గాక, భోగకాంతలు, పరకీయలు, చెంచెతలు, బోయస్త్రీలు, మొదలైన వారు కూడా వెంకటేశ్వరుని నాయికలౌతారు. అయితే తాళ్లపాకకవుల కీర్తనలలోఇలాంటి అసాంప్రదాయికాలైన నాయికా మనోభావ వర్ణనలు స్వల్పంగానే కనిపిస్తున్నాయి.

సాంప్రదాయికంగా వచ్చే స్వాధీనపతికాది నాయికలు, వారి మనోభావవర్ణనలు, తాళ్ళపాక కవుల కీర్తనలలో ప్రధానంగా ఉన్నాయని అనుకున్నాము. ఈ విషయంలో ఈ కవులలో కనిపించే విస్తృతి, వైవిధ్యము క్షేత్రయ్యలో ఇంకా ఒక అంతరువుదాకా పైకి వెళ్ళిపోయాయి. క్షేత్రయ్య అంతటితో ఊరుకోక నాయికా మనోభావ వైవిధ్య ప్రదర్శనాలలో అవధులకు వెళ్ళిపోయాడు.

ఈ క్రింది ఉదాహరణలనుబట్టి అన్నమాచార్యుని పదరచనా రీతి గ్రహింపవచ్చును.

సామంత రాగము.

ఎంత మేలు చేసినదో ఏమిచెప్ప చిత్త
మంతయును నీకిచ్చిన మోహనాంగి యెవ్వతెరా!
దాడింబ పువ్వులవన్నె తరుణి బయ్యెద కొంగు
వేడుకతో వల్లెవాటు వేసి
గోర నెక్కు చూచి తన కొప్పుచెంగలువ బంతి
యోడక వేసినట్టి గొరప గెవ్వతెరా!
కంకణాల మెరుగుల కరములెత్తి యిరు
వంకల చెలుల వీడనాడి తై
కొంకక తమలపాకు కొనవంక నరచి నీ
వంక చూచి సన్న సేసే వనిత యెవ్వతెరా!
పిక్కటిల్లినట్టి తన బిగువుజన్నుల కాంతి
పక్కనమై యిరువంక పాపల
యొక్కువతో దిరువేంకటేశుడ నిన్ను కూడి
చెక్కు నొక్కి కౌగలించె
చిత్రిణి యెవ్వతెరా!

వరాళిరాగంలో రచించిన ఈ క్రింది గీతంలోని విరహోత్కంఠితావర్ణనం అన్నమయ్య రచనలోని ఉదాత్తశీలికి ఉదాహరణగా ఇవ్వవచ్చును.

నీకు వలచినసతికి నెరులుగలదా వీడ
నీ కరుణ మరవ కింతియు చాలును!
నీవంటి చతురునకు నిక్కంబు గావలెని
జీవంబు విడిచినా సిగ్గు గలదా?
భావముల నినుదలచి పరితి యిట్లాయెనని
ఆవేళ ననుదలమ మంతెచాలు!
తగిలి నినుబాసి సంతాప దావాగ్ని నిటు
నొగిలినా నాకెంత నొప్పిగలదా?
వగమీర మరుని పూబాణముల దెబ్బ—పొం
దుగ నప్పుడైన వగతువుగా! నీవు!
కూరుముల నిటు నిన్ను గూడిన లతాంగికై
వేగ ఇక మరు చేతి వరపుగలదా?
సారమతి వెంకటేశ్వర నన్ను నలయించి
యీరీతినైన జనవిత్తుగానీవు!

క్షేత్రజ్ఞునికి రెండు శతాబ్దాల పూర్వం బయలు దేరిన అన్నమయ్య రచనలలోనే క్షేత్రజ్ఞుని రచనా ఫణితికి పునాదులు పడి ఉన్నాయి.

ఇక క్షేత్రయ్య రచనలలోను, అన్నమయ్య రచనలలోను గల ప్రత్యేక గుణాగుణాలు పరిశీలించే ముందు ఈ పదకవులిద్దరు అవలంబించిన మధురభక్తి సంప్రదాయాన్ని స్మరించి, ఈ భక్తిమార్గంలో వీరవలంబించిన మార్గ మనుసరించి కొంచెం పరిశీలించవసరం.

భక్తిసంప్రదాయం

మన దేశంలో ప్రాచీనకాలంనించీ భక్తిమార్గం ఈశ్వరారాధనా సాధనములలో ప్రధానంగా ఉన్న విషయం సామాన్యంగా అందరికీ తెలిసినదే. అయితే ఈ భక్తిసాధనలో అనేక మార్గాలున్నాయి. ఆయా సాధకుల స్వభావాలనుబట్టి ఆయా మార్గాలేర్పడినాయి. ఈశ్వరుని జగన్మాతగా గాని, జగత్పితగా గాని, మిత్రభావనలో గాని—ఇంకా పలురకాల ప్రసిద్ధలయిన సంబంధాల్లో వ్యావహారిక రూపంలో గాని, ఆరాధించే సంప్రదాయాలు, మార్గాలు మనకు సర్వసాధారణమైనవే. ఇంకా పరమేశ్వరుని ప్రియుడనే భావనతోను, ప్రేయసీభావనతోను, ఆరాధించే సంప్రదాయంకూడా మనకు సుప్రసిద్ధంగా వస్తున్నది. మీరాబాయి, చండీదాసు, కబీరు మొదలయిన భక్తుల చరిత్రలు మధురభక్తి విధానాలకు నిదర్శనాలుగా కనిపిస్తున్నాయి.

మధురభక్తి

ఈశ్వరుని ప్రేయసీ రూపంలో గాని, ప్రియుని రూపంలో గాని ఆరాధించే మార్గమే మధురభక్తి మార్గమని ప్రసిద్ధికెక్కింది.

భాగవత ప్రసిద్ధమైన గోపికల భక్తిమార్గమే మధురభక్తి మార్గమే. జయదేవుని గీత గోవింద కావ్యంకూడా ఇటువంటి మధురభక్తి మార్గానికి సంబంధించినదే. జయదేవుడీ కావ్యంలో రాధాకృష్ణుల ప్రణయం మధురభావ లక్ష్యంగా ప్రవచించాడు. ఇంకా ఉత్తరాదివారయిన మీరాబాయి, చండీదాసు మొదలయిన భక్తుల చరిత్రలలోను, వారు రచించిన గీతాలలోను, ఈ మధురభక్తి ప్రస్ఫుటంగా వల్లివిరిసింది.

నారదభక్తి సూత్రాలలో 'యథా వ్రజ గోపికానాం' అనే సూత్రంలో గోపికాభక్తి ఈ విధమైన భక్తికి తార్కాణంగా ఉదాహరించబడినది. ఈ విధంగా మధురభక్తి శాస్త్రప్రసిద్ధమై మన ప్రాచీన భక్తిసంప్రదాయంలో సుస్థిరంగా నిలుకొన్నది.

ఈ సంప్రదాయమే ఆయా కవుల కావ్యాలలోను, గేయాది రచనలలోను అనేకవిధాలుగా అభివ్యక్తిపొందింది.

మధురభక్తి వర్ణనం

భక్తిమార్గ మనేసరికి అది సంపూర్ణమైన సగుణారాధనగా మారిపోతుంది. జ్ఞానమార్గంలో కేవలము అనిర్వచనీయము, అవాఙ్మానస గోచరము, అయిన ధ్యేయవస్తువు భక్తిమార్గంలో మానవహృదయానికి అతి సన్నిహితమై ప్రేమాస్పదంగా నిలిచి తల్లి, తండ్రి, గురువు, మొదలయిన సన్నిహిత మైత్రీయ బంధు స్వరూపం ధరిస్తున్నది. ఇక ప్రేయసీ భావనలో గాని, ప్రియతమ భావనలో గాని, రాధకా గోపికాది భావనలలో గాని, ఈశ్వరారాధనం జరిగినప్పుడు భక్తునికి ఆయా భావాలకు అనుకూలమైన మానసిక పరిస్థితి ఏర్పడటం సహజం. కావ్యాలలో గాని, పదాలలో గాని ఈ పరిస్థితి అభివ్యక్తమైనప్పుడు, భక్తుని మానవ సహజమైన భావావేశం అభివ్యక్తమౌతుంది.

అంతే కాకుండా —భక్తుని భావనలో మానవ సహజస్థితి ప్రకోపించినప్పు డాతనిలో ఉద్భవించిన కవిత సామాన్యమైన వట్టి శృంగార పదాలుగా కన్పించినా తత్త్వాల ధోరణి [illegible].

అయితే ఇక లౌకిక శృంగార కవితకు, మధురభక్తి కవితకు, ఏ విధమైన భేదం లేదని భావించకూడదు. ఉదాత్త భావపూరితమై దివ్యత్వం ధ్వనింపజేస్తూ మానవాత్మను భక్తి శిఖరంపై ప్రతిష్ఠింపజేయ గలిగినది మధురభక్తి కవిత అనీ, విభిన్నమైనది కేవల శృంగార కవిత అనీ, ప్రత్యేకంగా నిర్దేశించవచ్చును. ఆయా పరిసరవర్ణనలనుబట్టి, విభావానుభావాదిభేదాలనుబట్టి కూడా ఇది మధురభక్తి అనీ, ఇది లౌకిక శృంగార మనీ వేరువేరుగా నిర్ధారణ చెయ్యవచ్చును.

అన్నమయ్య—క్షేత్రయ్య

క్షేత్రయ్య పదరచన కుపక్రమించేసరికి అంతకు పూర్వంనించీ భారతదేశంలో అనుస్యూతంగా వస్తున్న భక్తి సంప్రదాయాలు, ఆంధ్రదేశంలో అంతకు పూర్వం రెండు శతాబ్దాలనించి వ్యాప్తిలో ఉన్న అన్నమాచార్యాది తాళ్లపాక కవుల మధురభక్తి

మయములైన శృంగార కీర్తనలు, వాటి రచనాసంప్రదాయాలు క్షుణ్ణంగా అవగాహన చేసుకొని ఉండవచ్చును.

క్షేత్రయ్యను అన్నమయ్యతో పరిపోల్చి చూచినపుడు పరస్పరము వీరికి పోలికలే గాక, కొన్ని ప్రత్యేక గుణాలుకూడా విస్పష్టంగా కనిపిస్తాయి. అన్నమయ్యకూడా క్షేత్రయ్య మాదిరిగానే అసంఖ్యాకంగా పదాలు రచించినవాడే గాని ఇతని పదాలలో సంగీత ప్రస్తారానికి అంత ఎక్కువ అవకాశం కనబడదు. ఈయన పదాలన్నీ చాలావరకు పరిమిత మాత్రాబద్ధములైన పదచ్ఛందస్సులలాగే భాసిస్తాయి.

క్షేత్రయ్య పదాలలో సంగీతం సాహిత్యాన్ని గాని, సాహిత్యం సంగీతాన్ని గాని అచ్ఛాదించకుండా రెండు రెండు రెక్కలలాగ విచ్చి శ్రోతలను ఆనందాకాశం అవధులలోకి ఆకర్షించుకుపోతాయి. నిజానికి సంగీత సాహిత్యాల కలయిక క్షేత్రయ్యలో అమరినంత మనోహరంగా మరి తదితర పదకర్తలెవరిలోను జరగలేదు. ఈ విధమైన పదరచనా పటిమవల్లనే నేటికీ ఇతడొక సుప్రసిద్ధ దాక్షిణాత్య సంగీత వాగ్గేయ కారకుడుగా ప్రశంసింపబడుతున్నాడు. గానాభినయాను రూపమైన పదరచనా శిల్పం ఇతనిలో సంపూర్ణ పరిణతి చెందినదని ప్రఖ్యాత సంగీతవేత్తలందరు ఏకగ్రీవంగా అంగీకరిస్తున్నారు. నిజానికి అన్నమాచార్యునితో నడకెత్తిన పదరచన క్షేత్రయ్యలో సంపూర్ణంగా పరిణతమై భాసించింది.

క్షేత్రయ్యలో వచ్చినంత పరిణతిగాని పరిపూర్ణతగాని, ఆతరవాతి పదరచయితలలో కనిపించడం లేదు. మొత్తంమీద క్షేత్రయ్య తరవాత బయలుదేరిన పదరచయితలలో ఉదాత్తత, పరిణతి, క్రమక్రమంగా క్షీణించిపోయాయని చెప్పవచ్చును.

ఇక వస్తుస్వీకరణ వైవిధ్య దృష్ట్యా చూసినా అన్నమాచార్యుని కంటె క్షేత్రయ్యలోనే ఎక్కువ వైవిధ్యం కనిపిస్తున్నది.

అన్నమాచార్యునిలోనే అక్కడక్కడ పరకీయలు, భోగకాంతలు, చెంచెతలు, బోయస్త్రీలు మొదలయిన నాయికలు ప్రవేశిస్తున్నారు. అన్నమాచార్యులీ విధమైనవారిని వెంకటేశ్వరుని నాయకలుగా వర్ణించడం కేవలం అసభ్య ధోరణిఅని స్థూల దృష్ట్యా పరిశీలించిన విమర్శకుల కెవరికైనా తోచవచ్చును. కాని అది సరిఅయిన విమర్శక దృష్టి కాదు. నాయికాస్వభావం ఎటువంటిదైనా—ఆమె పరమేశ్వరారాధనకు — ఆత్మార్పణకు అర్హురాలనే దృష్టితోనే అన్నమాచార్యుడీ విధమయిన మార్గం అవలంబించి, సూక్ష్మమయిన వాస్తవిక (*Objective*) దృష్టితో ఆయా నాయికా చిత్రణ కుపక్రమించాడు.

క్షేత్రయ్య దగ్గరకు వచ్చేసరికి ఈ పద్ధతి ఇంకా కొంచెం విశృంఖలంగా సాగింది. ఇతడు సాంప్రదాయికంగా వచ్చే అష్టవిధ శృంగారనాయికల వివిధ మనోభావాలే గాక భోగకాంతలు, పరకీయల మొదలైన నాయికల మనోభావాభి వర్ణనలలో అవధులకు వెళ్ళిపోయాడు. ఇంకా అక్కడక్కడ అంతగా ఉత్తమ ప్రకృతులుగాని నాయికల స్వభావాభి వర్ణనలుకూడా చేర్చాడు. ఇంతగా సాగిన ఇతని నాయికా వైవిధ్య వర్ణనం పరిశీలించిన తరవాత మరి ఈ విషయంలో ఇత డభివర్ణించని నాయికాభావం ఏదైనా ఉన్నదా? అని ఆశ్చర్యం కలుగుతుంది.

ఇంకా ఆయా పదాలలో ఆయా నాయికల స్వభావాల ననుసరించి—సకృత్తుగా నేటి అభిరుచికి కొంచెం మోటుగా కనిపించేధోరణిలో పదరచన సాగించాడు. అయితే ఇలాంటి వర్ణనలన్నీ వాస్తవిక (*Objective*) దృష్టితోను, నాయికా వైవిధ్య ప్రదర్శన దృష్టితోను, చేసినవన్న విషయం చాలా జాగ్రత్తగా గుర్తుంచుకోవాలి. ఆయా నాయికల స్వభావాభి వర్ణనలలోను, సూక్ష్మమయిన వైవిధ్య ప్రదర్శనంలోను, సంగీతసాహిత్య సమ్మేళనంలోను, పదరచనా శిల్పంలోను ఇతడు ప్రదర్శించిన నిరుపమాన శక్తికి క్రింది పదాల ఉదాహరణలు చాలుననుకుంటాను.

యదుకుల కాంభోజి - ఆది.

[స్వీయ, ముగ్ధ, ప్రేమగర్వితి]

పల్లవి :

ఎంత చక్కనివాడే! నాసామి వీ
డెంత చక్కనివాడే!

అనుపల్లవి:

ఇంతి మువ్వగోపాలుడు - సంతతము -
నామదికి - సంతోషము చేసునే!

౧. మొలక నవ్వులవాడె - ముద్దుమాటలవాడె
తళుకారు చెక్కుటద్దములవాడే
తలిరాకు జిగిదెగడుదగు మోవిగలవాడె
తెలిదమ్మిరేకు కన్నుల నమరువాడే

౨. చిరుతప్రాయమువాడె -
చెలువొందు విదియ చం
మురుగేరు నొసలిచే మెరయువాడే
చెరుకు విల్తునిగన్న చొరవ వలెనున్నాడే
మెరుగు చామనచాయ మేనమరువాడే

౩. పొనలు కెందా మరల
సెంపావు పదములవాడే
కొదమసింగపువనుసు కొమరమగువాడే
మకరికరముల మురువు చేతులవాడే
సుదతి! మువ్వగోపాలు
డెంత సొగసు గలవాడే!

ముఖారి - ఆది.

[స్వీయ - ముగ్ధ - కలహాంతరిత]

పల్లవి:
[illegible] మంచిది కానిమ్మనవే ఓయమ్మా!

అనుపల్లవి:
బాల! మువ్వగోపాలుడు
పంతము నాతోనేనమ్మా!

౧. వినవే వానికి నాచేతి విడెమైన గారాదట!
తనమోముగాకట్ల నిలిచిన కాదట!
నను జూచిన పాపమట!
నాతోమాటంటే సైపదట!
తనకు గాని యగామేను దాచి
యెవరికయ్యెనమ్మా!

౨. విరిబోణి నేనున్న యింటి పొరుగైన జేరదట!
అడవి నేవచ్చిన దోవనైన గాదట!
మరి నావలెనున్న ప్రతిమలనైన గనుగొనదట!
[illegible]
యెవరికయ్యెనమ్మా!

౩. వనిత మువ్వగోపాలుడు -
తనుదా నొమ్ముకొన్నాడట!
తనతో నేమి పనియున్నది పొమ్మనినాడట!
గొనసినది కల్లట! ఇచ్చినబాస లేదట!
మనసు చేసివానితో నేమ్మాడి
యెందుకయ్యెనమ్మా!

కాంభోజి రాగము - త్రిశ్రత్రిపుట.

పల్లవి:
మోసమాయెనే - నాబుద్ధికి మోసమాయెనే

అనుపల్లవి:
మోసమాయె నేమిసేతు
మువ్వగోపాలుడు నేడు
ప్రక్కనరాడే? ఓ చెలియరో!

౧. అందరికి చల్లనైన ఆ చందమామ
నాపాలిటి కనలమాయెనయ్యో! చెలియా!
ముందు నే నెవ్వరిపొందు జెడబాపితినో!
అందుకు నే నీలాగైతిని ఓ చెలియరో?

౨. వలవల నాకన్నీరు వెల్లువాయె నేటి కే
వెలది మోము జూచితినో చెలియా!
చిలుకపగ సాధించె నే కని పెంచిన నా
చేతు లెటువంటివో ఓ చెలియరో!

౩. ఏప్రొద్దు ప్రాణవిభుని ఎడబాయని యింతులు
ఎన్ని నోములు నోచిరో చెలియా!
దాపునగూడున్న విభుని దవ్వులబెట్టె
చెలులు నాపాలగలిగిరో! చెలియరో?

మధురభక్తి - అన్నమాచార్య క్షేత్రజ్ఞులు

అన్నమాచార్య క్షేత్రజ్ఞులిద్దరు మధురభక్తి సంప్రదాయంలోనే పదరచనచేసినా ఇద్దరిలోను, తారతమ్యాలెంచవలిసినప్పుడు - క్షేత్రయ్యకంటె అన్నమయ్యలోనే మధురభక్తి భావం ఒక మూపువాసి ఎక్కువగా ఉన్నట్లు కనబడుతుంది. దీనివల్ల అన్నమయ్యలో క్షేత్రయ్యకంటె ఒక మూపువాసి ఉదాత్తత కనబడుతున్నది. క్షేత్రయ్య స్వీకరించిన వైవిధ్యం వల్ల ఇతనిలో అది అక్కడక్కడ సకృత్తుగా ఒక మూపువాసి తగ్గినట్లు కనబడుతున్నది. వాస్తవంగా ఇద్దరిలోను కనిపించే విభేదం ఇంతే!

స్థూల విమర్శకులు

ఇటీవల స్థూలవిమర్శకులు కొందరు ఆంధ్రదేశీయమైన పదరచనాసంప్రదాయము, మధురభక్తి, ఆ భక్తి వ్యక్తమయ్యేవచ్చే ప్రత్యేకత మొదలైన విషయాలు పూర్తిగా అవగాహన చేసుకోకుండా కేవలం స్థూలదృష్టితో క్షేత్రజ్ఞుని మొదలైన వారిపదాలు చదివి, క్షేత్రయ్య పదరచనమీద బాధ్యతా విరహితమైన విమర్శనలు చేశారు. అంతటితో ఊరుకోక ఇంతటి ఉత్తమపదకర్తమీద అసభ్యత్వాది నిందారోపణలు కూడా చేశారు. ఈ విమర్శకులు క్షేత్రజ్ఞుని పదరచనాకాలము, ఆనాటి పదరచనా సంప్రదాయాలు, వీటి విషయంలో అవలంబించవలసిన చారిత్రిక దృక్పథము మొదలైనవిషయాలన్నీ పూర్తిగా విస్మరించినట్లు కనబడుతున్నది.

అసభ్యత్వారోపణ

ఈరోజుల్లో మనం పెద్దనవంటి ప్రబంధకాలపు కవిని పరిశీలింపదలిచినప్పుడా కాలపు కవితాసంప్ర

దాయాలు, చారిత్రికపరిస్థితులు, ఆయాకవుల ప్రత్యేక స్వభావాలు, వారివారి తరతమభావాలు, మొదలైన విషయాలన్నీ జాగ్రత్తగా అవగాహన చేసుకోవాలని ప్రయత్నిస్తున్నాము. అంతేగాని కేవలం స్థూలదృష్టి అవలంబించి ఆసామాషీగా ఆకాలపు రచనలన్నీ వట్టి అసభ్యరచనలనిగాని పనికిమాలిన చెత్త రచనలనిగాని కొట్టి పారవెయ్యడంలేదు! ఉదాహరణకు పెద్దన మనుచరిత్రే తీసుకుందాము. ఆకాలపు కవితాసంప్రదాయాలనుబట్టి పెద్దన తన మనుచరిత్రలో పురవర్ణన, గజాశ్వాది వర్ణనలు, విరహవర్ణన, సంభోగవర్ణన, అవయవవర్ణనలు మున్నగునవన్నీ ప్రవేశపెట్టాడు. ఈనాటి కవులుగాని విమర్శకులుగాని ఇలాంటి విషయాలాధునిక కావ్యాలలో అవశ్యకాలని అనుకోరు. మనదృష్టి కానాటి విరహాదివర్ణనలు కొన్ని మోటుగా కూడా కనిపించవచ్చును. అంతమాత్రంచేత పెద్దన అసభ్యవర్ణనలుచేశాడని మన మతన్ని దుయ్యబట్టడం లేదు.

నిజానికి పెద్దన్న చేసిన సంభోగాది వర్ణనలు మాత్రమే ఉదాహరించి వట్టి స్థూలదృష్టితో ఇది అసభ్యధోరణిలోకి దిగిపోయిందని కూడా తేల్చేసే. స్థూలంగాచూస్తే ఈవాదం చాలా సబబైనదే అని అంతగా లోతులు తెలియని పాఠకులెవరైనా అంగీకరిస్తారు. క్షేత్రయ్యను విమర్శించిన స్థూల విమర్శకులు కూడా సరిగా ఈపద్ధతే అవలంబించారు. ఈనాడు పెద్దన్న ఉత్తమ కవి అని సమర్థించడం హాస్యాస్పదమైనట్టుగానే క్షేత్రయ్య ఉత్తమ పదరచయిత అనీ ఇతనిలో అసభ్యతలేదనీ సమర్థించడంకూడా అలాగ చర్విత చర్వణమైన హాస్యాస్పద విషయమే!

ప్రబంధ కవులలో ఉత్తములలోనే తారతమ్యాలున్నాయి. ఎంత నిశిత పరిశీలనచేసినా ఈనాడు పెద్దనను మనమొక అత్యుత్తమ ప్రబంధ కవిగా గౌరవిస్తున్నాము. పెద్దనాది కవులలో ఉన్నట్టుగానే అన్నమాచార్యాది పద రచయితలలో తారతమ్యాలున్నాయి. అన్నమాచార్యులించుమించుగా ఈ ప్రబంధయుగానికి చెందినవాడే. ఆ కాలపు అభిరుచినిబట్టిగాని నిశితమైన ఈకాలపు అభిరుచినిబట్టి గానిచూస్తే ఇతనిలో అసభ్యతి ఎక్కడా గోచరించదు.

ఈ వ్యాసంలో ఉదాహరించిన క్షేత్రయ్య పదాలనుబట్టి అన్నమాచార్యుని రచనలలోను క్షేత్రయ్య రచనలలోను గల సంప్రదాయసామ్యాలు, పదరచనారీతులు, తారతమ్యాలు పాఠకులకు సులభంగానే స్ఫురిస్తాయి.

క్షేత్రయ్య అన్నమాచార్యునికి రెండుశతాబ్దాల అనంతరం ఉద్భవించినవాడు. ఇతనిలో రెండు శతాబ్దాల పదరచనా పరిణతివల్ల వచ్చిన చూపువాసి శృంగారవర్ణనాధిక్యంమాత్రం కనిపిస్తుంది. అంతేగాని ఇటీవలి విమర్శకులు స్థూలదృష్టితో ప్రదర్శించినంత అసభ్యత ఎక్కడా ఇతని రచనలలో కనబడదు.

అయితే ఈ విమర్శకులు క్షేత్రయ్య నాయికా వైవిధ్య ప్రదర్శనంకోసం సకృత్తుగా అక్కడక్కడ రచించినవి అనుచాన్తి నాయికాపరమైన పదాలు కొన్ని చదివి, సరియైన సాహిత్యిక దృక్పథంతో అవి అవగాహన చేసుకోలేక ఇటువంటి విమర్శనకు ఉపక్రమించారని తోస్తుంది.

అంగ ప్రత్యంగవర్ణనలు చేసినంతమాత్రాన రచయితమీద అసభ్యతారోపణ చెయ్యడానికి వీలులేదు. ఆ రచయిత ఆ విషయంలో అవలంబించిన ఉదాత్తానుదాత్త దృక్పథాలనుబట్టిమాత్రమే సభ్యతాసభ్యతలు నిర్ణయించాలి. క్షేత్రయ్య రచనలు సాహిత్యిక దృక్పథంతో పరిశీలించినవారికి క్షేత్రయ్య నాయికా స్వభావవర్ణనలలో ఎక్కడా అసభ్యత స్ఫురించదు. పైగా సూక్ష్మమైన ఈతని స్వభావ పరిశీలనలు పాఠకులలో ఆశ్చర్య గౌరవా లినుమడింపజేస్తాయి.

ఆధునిక దృష్టి

క్షేత్రయ్యపదా లీకాలంలో కుమారి బాలికల గానాభినయాల కనర్హమైన వని ఇంకొక విమర్శ వచ్చింది. నిజానికి క్షేత్రయ్యలో ఇలాంటి పదాల సంఖ్య చాలా స్వల్పం. అదిన్నిగాక ఇది సాహిత్య విమర్శనకు సంబంధించిన సమస్య కానేకాదు. సుప్రసిద్ధులయిన పెద్దనాదుల కావ్యాల భాగాలన్నీ బాలబాలికల పఠన పాఠాలకు తగినవి కావు. మనం ఆ కావ్యాలలో సముచితములైన భాగాలే నేడు పాఠ్యభాగాలుగా నిర్ణయిస్తున్నాము. ఇది కేవలం బాల బాలికల విద్యా విధానానికి సంబంధించిన సమస్య.

క్షేత్రయ్యరచనలలో సకృత్తుగా అక్కడక్కడ కనిపించే కొన్ని పదాలు పరిహరిస్తే అవి నేటి బాలి

కల గానాభినయాలకు కూడా సముచితమైనవే. సకృత్తుగా కనిపించే కొన్ని పదాలుమాత్రం ఉదాహరించి క్షేత్రజ్ఞుని పద రచన అంతా చిత్తకింద జమకట్టడం సమ్యగ్దృష్టిలేని విమర్శకులు చేసేపనికింద జమకట్టాలి.

సుప్రసిద్ధులయిన తమిళ విమర్శకులు నేటివరకు క్షేత్రజ్ఞుని ఒక ఉత్తమ వాగ్గేయకారకుడుగా గౌరవించి ఇతనిపదాలు విరివిగా బాలికల నృత్యగానాలకుపయోగిస్తున్నారు.

మరి అదేమి దురదృష్టమోగాని ఆంధ్రదేశంలో కొందరు విమర్శకు లిటీవల ఇతనిమీద ఇతని పదరచనమీద లేనిపోని దోషారోపణల కుపక్రమించారు.

ఇతని కేర్పడిన క్షేత్రజ్ఞ నామధేయాన్నిబట్టి చూస్తే ఇతడు తీర్థయాత్రాపరుడైన ఒక భక్తుడై ఉండవచ్చునని చెప్పవచ్చు. ఇతడనేక క్షేత్రాలు దర్శించి ఆయా దేవతలమీద పదరచన చేశాడనీ, కనకనే ఇతనికి క్షేత్రజ్ఞ నామధేయం ఏర్పడినదనీ చెబుతున్నారు. ఆయా దేవతలమీద ఇతడు రచించిన పదాలనుబట్టి ఈ ఊహ సమంజసమైనది కావచ్చును.

అయితే క్షేత్రయ్య పదాలు ప్రకటించిన శ్రీ విస్సా అప్పారావుగారు తమ గ్రంథ పీఠికలో క్షేత్రయ్య నిజ నామధేయం మువ్వ వరదయ్య అనీ, మువ్వగ్రామానికి సమీపంగా సాలెంపాడు వేశ్యల సాహచర్యం కొంత ఇతని పదరచనకు ప్రోద్బలం కలిగించి ఉండవచ్చుననీ వ్రాశారు. పేరునుబట్టి చూస్తే ఇతడు తీర్థయాత్రాపరుడైన భక్తుడని అంటే అనవచ్చునుగాని, ఈ వేశ్యా సాహచర్యానికిమాత్రం ఇతని రచనలో ఎక్కువ తార్కాణం కనబడదు. ఇది కేవలం మువ్వగ్రామ పరిసరాలనుబట్టి వారు చేసిన ఊహాగానం మాత్రమే. మధురభక్తి ధోరణిలో పదరచన చేసినంతమాత్రాన ఈవిధమైన వేశ్యా సాహచర్యం కల్పించడం సముచితం కాదు. కేవలం రచనలనుబట్టి ఇలాంటి ఊహాగానాలు ప్రారంభిస్తే అన్నమాచార్యాది తాళ్ళపాక కవులకు కూడా ఇలాంటి తతంగాలు కల్పించవలసి వస్తుంది. అన్నమాచార్యాది తాళ్ళపాక కవులందరు ఉత్తమభక్తులుగా నేటికీ గౌరవింపబడుతున్నారు. అందుచేత అనుకూలంగాగాని వ్యతిరేకంగాగాని తగినన్ని సాక్ష్యాలు దొరికినదాకా ఇలాంటి విషయాలలో కేవలం తటస్థభావం అవలంబించడమే న్యాయ్యము.

శ్రీ అప్పారావుగారు క్షేత్రయ్యయెడల భక్తి గౌరవాలతోనే ఇలాంటి ఊహాగానాలు చేశారుగాని ఇటీవలి విమర్శకు లీ ఊహాగానాలు పట్టుకుని క్షేత్రయ్యమీద అతని పదరచనమీద అన్యాయమైన విమర్శలోకి దిగిఉండడంవల్ల ఈవిషయంలో ఇంలిగా వ్రాయవలసిన అవసరం కలిగింది.

క్షేత్రయ్యచరిత్రనుగూర్చీ అతనిపదాలనుగూర్చీ ఇంకా నిశితమైన పరిశోధన జరగవలసిన అవసరం ఎంతేనా ఉన్నది. క్షేత్రయ్య రచించిన పదాలన్నీ లభించినట్లుకనబడదు. అతడు కొన్ని వేలవరకు పదాలు రచించి ఉండవచ్చునని విజ్ఞులు అభిప్రాయ పడుతున్నారుగాని మన కింతవరకు లభించిన పదాలు కొన్ని వందలుమాత్రమే.

కొంత నిశిత పరిశోధన జరిగినమీదట క్షేత్రయ్య చరిత్రనుగురించీ పదాలనుగురించీ కొన్ని కొత్త విషయాలు బయటపడవచ్చును. ప్రస్తుతం క్షేత్రయ్య పేరుతో ప్రకటింపబడిన పదాలలో కొన్నికొన్ని ప్రక్షిప్తాలుండినా ఉండవచ్చును.

సంగీత సాహిత్యాభిజ్ఞు లీ విషయంలో ఇంకా నిశితపరిశోధనలుజరిపి విస్మృతప్రాయమైన క్షేత్రయ్య పదాలు పునరుద్ధరించగలరనీ, ఆంధ్రదేశంలోకూడా క్షేత్రయ్య పద కవితపై సముచితమైన దృక్పథం ఏర్పడగలదనీ, తద్ద్వారా మనదేశంలో క్షేత్రయ్య పదాలకు సముచితమైన గౌరవాదరాలు లభించగలవనీ, క్షేత్రజ్ఞుని పదకవిత నృత్యగానాలతో విలసిల్లగలదనీ ఆశిస్తున్నాను.

దివ్యభావనము

శ్రీ అయాచితుల హనుమచ్ఛాస్త్రి

సాయంవేళ, గపర్ది నృత్యరచనాసంజాత శోభాసరి
త్తోయ స్నాత భవత్పదద్వితయ మాధు స్నిగ్ధచంచచ్ఛవి
స్వాయత్తమ్మగ, చిత్తభంభరము చేయఁ వే ప్రసాదింపవే
సాయంకాల నటన్మహా ప్రభుప్రియా! సర్వేశ్వరీ! శాంకరీ!

నటనాచాతురి నేర్పునీ మగని విన్నాణంపు జేష్టాళి, దు
ర్ఘటమై పొల్చెడు నీవులేనిది, యసంఖ్యాకమ్మగా సృష్టి, సా
గుటయెల్లఁ, మఱి త్వద్విలాసభ్రుకుటీ, కోటీర సంస్పందన
చ్ఛటలఁ సంభవమై విరాజిలెడులే సర్వేశ్వరీ! శాంకరీ!

అతఁడుఁ జేతనతావిభూతియగుచుఁ హార్వొంద జిచ్ఛక్తివై
తత బ్రహ్మాండములెల్ల దావక కృపాతారళ్య సంభూతి సు
స్థితి జెందఁ గరుణింతువంతటను గించిత్కుంచితాపాంగవీ
క్షిత దత్సంహృతి సల్ప జాలెదవటే సర్వేశ్వరీ! శాంకరీ!

అతఁడో నిష్కలమూర్తి! నీవో మఱి తద్వ్యాఖ్యాతృరూపస్థితిన్
బత శాంతావృత నిస్తరంగతకు వాత క్షుబ్ధ పాథోధి రూ
పత, గల్పించెదు శక్తివై మెలఁగుదంబా! యంతె కాసి విభి
న్నత మీ యిర్వురియందు మృగ్యమయెడుఁ సర్వేశ్వరీ శాంకరీ!

ఉదయాదిత్యనవారుణద్యుతులు ప్రద్యోతింప నుత్సాహ స
మ్మద సంరంభనిదానమై పొలిచెడుఁ, మధ్యాహ్న రోచిః ప్రభా
భ్యుదితంబై కనవచ్చు తావకలసన్మూర్తి స్ఫురద్దీప్తు ల
చ్ఛదయా శాంతములొల్కుఁ సంజలనహో! సర్వేశ్వరీ! శాంకరీ!

అంబా! వాల్చితి శీర్షముఁ నతుడనై, యశ్రుప్రవాహోర్మి సి
క్తంబుల్ యుష్మదుదారపాదములు, స్నిగ్ధంబుల్, ప్రపూతమ్ములా
లంబంబుల్ మఱి మాదృశార్తులకునుఁ, రాజత్కరం బెత్తి వే
సంబాళింపుమ యుష్మదాశిషములఁ సర్వేశ్వరీ! శాంకరీ!

భావింతుఁ, మది దావకీన కరుణా భాగీరథీ వీచికా
సేవా భాగ్యము నంది, నందనవనీ సేమంతికా సౌరభ
శ్రీవాల్లభ్యము నంది, మానసము, దృగ్రేఖాంతమై పొంగిన
ట్లై వర్షించుట బాష్పముల్ కనుగొనల్ సర్వేశ్వరీ! శాంకరీ!

భాసింతుఁ భవదీయమూర్తి రుచిరంబై, దివ్య గంగాంబుజ
శ్రీసాహస్రకమై, సుధాకర కళారేఖాపరిస్నాతమై
ద్యోస్రోతోంబు పవిత్రమై, మధురమై యోగీశ హృద్భావనా
శ్వాసంబై, శ్రుతిగేయమై, ప్రణతమై సర్వేశ్వరీ! శాంకరీ!

మధుర, తంజావూరు రాజులనాటి :

దాక్షిణాత్యాంధ్ర సాహిత్యము

శ్రీ నేలటూరి వేంకటరమణయ్య

(గతసంచిక తరువాయి)

3

నాయక యుగాంధ్ర సాహిత్యమును గురించి పెక్కు దురభిప్రాయములు ప్రబలియున్నవి. భాష పరిశుద్ధమైనది కాదు, రిత్యాకరణమున నది యుత్తరాంధ్ర కవిత్వముతో సరితూగజాలదు; కావున నది రెండవ రకమని చెప్పవలసి యున్నది, అని కొందఱభిప్రాయ పడుచున్నారు. వీరియందు ప్రముఖులు జయంతి రామయ్యపంతులుగారు. దాక్షిణాత్య కవులు చాతుర్య ప్రదర్శనమే కవిత్వమునకు పరమావధియని యెంచి రసనిద్ధికొఱకు సాంప్రదాయమును వీడిచ్చి భాషా సాంకర్యమును కావించిరి; వారి రచనలలో నొప్పుకట్టు వ్యాకరణ విరుద్ధ ప్రయోగముల కనేకముల కిదియే కారణమని పంతులుగారు సెలవిచ్చిరి. భాషా విషయములందు పంతులు వారు పరమ నైష్ఠికులు. కవిత్రయము వారి నియమాలు పెట్టి కొలతబద్ది. తిరనుసారము రచింపజాలని కవులను తెగ మెచ్చరు. తెనుగు లోక వ్యవహారము నందెంకను ప్రవర్తిల్లుచుండు జీవభాష యను సంగతిని వీరు విస్మరించినట్లున్నది. జీవభాషలకు నిత్య పారిశుద్ధ్యము చేకూరదు. నానాటికి కవి యభివృద్ధి నందుచుండును. ఈ యభివృద్ధి ననుసరించి భాషా పరిశుద్ధి మాఱుపు లేక యెల్లప్పుడు నొక్కతీరున నుండదు. దాని స్వభావము నూతన పరిణామములనందుచు యుగయుగమునకును భిన్నముగుచుండును. మఱియు గవిత్వ గుణావగుణములను నిర్ణయించు నప్పుడు వ్యాకరణ మొక్కదానినె యొరగల్లుగ గ్రహించుట యుక్తము గాదు. "శబ్దార్థౌ సహితౌ కావ్యమ్" అని పెద్దలు చెప్పుదురు. కావున కావ్యరచనయందు శబ్దార్థములు రెంటికిని సమాన గౌరవము గలదు. వ్యాకరణ విరుద్ధ ప్రయోగములు కాదా చిత్తముగ గానవచ్చినంతటనె కావ్యములను గ్రిందుపఱచుట సమంజసము గాదు.

ఈ సందర్భమున వీరేశలింగము పంతులు వారి వాక్యములు స్మరింపదగినవి. "ఇప్పటి వారు కవిత్వ స్వారస్యమును విచారింపక గ్రంథములందు రేఫవ్యయ ప్రాస విశేషమాత్రియో, యేదో వ్యాకరణదోషమో యున్నదన్న హేతువుచేత రసవంతములైన యుత్తమ గ్రంథములను సహిత మగ్రాహ్యమని నిరాకరించుచున్నందున, అట్లు చేయుట యుక్తము కాదు. ఛందో వ్యాకరణ దోషములు లేని రసహీనములగు గ్రంథములకంటె ఛందో వ్యాకరణ దోషములను గలవయినను రసవంతములయిన గ్రంథములే యధికాదరణీయములు."

నాయకయుగము క్షీణయుగమనియు, నీ కాలమున తెలుగు కవిత్వము ప్రోత్సాహకులు లేక వను కటిశీషులలోనే విస్తారము వడెచినదనియు, నూతన ప్రతిభక్షీణించెననియు, నక్కన పోతనగార్లవలె కవిత్వము దివ్యకళ యని విశ్వసించిన వారుగాని శ్రీనాథునివలె రసోచితముగ వ్రాయగలవారు గాని, పింగళి సూరనవలె నూత్న కల్పనలు జేయగలవారు గాని యీ కాలమునలో లేరనియు, సాహిత్యము క్షీణదశలో నుండుటకు గారణము సంఘ జీవితము హీనస్థితిలో నుండుటయే యనియు ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనముగారనుచున్నారు.

సీతారామ భట్టాచార్యులవారు వచించినట్లు, "దక్షిణాంధ్ర వాఙ్మయ మింతయని యిప్పటికిని చెప్పజాలనుపడెను. రఘునాథ రామాయణము రచియించి నట్లు చెప్పు గ్రంథము లిప్పటికిని బయట పడలేదు. ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తువారు తవ్వాఙ్మయమును

ప్రపంచమున కెలుక చేయుటలో ప్రథములైనను, దాని నైఖరి నెఱిగిరో సంపూర్ణముగ తెలియదగెరి." పరిషత్తు వారొక్కరే కారు,—చెప్పిన గటువుగ నుండును—గాని, వాస్తవముగ దాక్షిణాత్యాంధ్ర వాఙ్మయ విమర్శకుల కనేకుల కావాఙ్మయముతో బరిచయము తక్కువ. "ఈ కాలములో కవిత్వము క్రొత్తపోకడలు లేక నొకటి రీతులలోనే విస్తారము నడచెను" అని చెప్పిన లక్ష్మీరంజనముగారే "ఇది క్షీణయుగమైనను ఈ కాలములో పెక్కు సాహిత్య ప్రక్రియలు ఆంధ్రభాషలో వెలసినవి. మొట్టమొదటిసారి వచనరచనము విస్తారముగా ఈ కాలముననే జరిగినది. యక్షగానము లని పిలువబడు నాటకము లీనాడే వ్యాప్తిలోనికి వచ్చినవి" అని వ్రాయుచ్చినారు. వచనరచనము యక్షగాన ప్రాదుర్భావము క్రొత్తపోకడలు గావా? కావ్యరచనయు నొక్కటి మార్గమున సాగలేదు. ఉత్తరాంధ్ర ప్రబంధములు వర్ణనా ప్రధానములు, అందు కథాంశమల్పము. ఔచిత్యము బరిపాటింపక ప్రబంధ కవులు వారి గ్రంథములలో నిచ్చవచ్చినట్లు వర్ణనలు పెంచిరి. కృష్ణరాయ విరచితాముక్తమాల్యద, భట్టుమూర్తి కృతి వసుచరిత్ర మున్నగు ప్రబంధము [illegible] ఇందుకు ప్రమాణము. నాయక యుగ కావ్యము లట్టివి కావు. అందు కథాంశము ముఖ్యము. వర్ణనలకొఱకు కథ నొక కొంచెమును నిలచిపోదు. వర్ణనలు లేక పోలేదు. కాని యవి కథ కనుగుణముగ వచ్చును. విజయ విలాస కవుల కావ్యచరిత్రములను మనువసు చరిత్రలతో పోల్చిచూచిన నుత్తరాంధ్ర ప్రబంధములకును నాయకయుగ కావ్యములకు గల భేదము తెల్లము కాగలదు. తిక్కన పోతనాదుల వంటి మహాకవులు ప్రతి శతాబ్దమునను బుట్టరు. అట్టి వారు లేక పోయినంత మాత్రమున వాఙ్మయము క్షీణదశకు వచ్చెనని చెప్పుట నెరపు గాదు. నూతన ప్రతిభ క్షీణించిన దని యనుకొనరాదు లక్ష్మీరంజనము గారు. వారి యభిప్రాయమే మనకు తెలియరాకున్నది. ప్రతిభ యనగా నప్పటప్పటికి వికసించెడు బుద్ధియని యర్థము చెప్పినారు శబ్దరత్నాకర కారులు. మేధావి శేషము గల కవులెవ్వరు నీ యుగమున బుట్టలేదని గాబోలు వీరి యభిప్రాయము. అట్లయిన నట్టి తలంపు ప్రమాద జనితమని చెప్పవలయును. కథా సంవిధానమునగాని, కల్పనా చాతుర్యమునగాని, చమత్కార వచోవిన్యాసమునగాని, వర్ణనా గాంభీర్యమునగాని నాయక యుగాంధ్ర కవులెవ్వరికిని దీసిపోరు. చేమకూర, [illegible], శేషము, కంకంటి, పుష్పగిరి, ధరణి దేవుల కవులు వర్ధిల్లిన కాలమును క్షీణ యుగమనుట సాహసము గదా?

దాక్షిణాత్యాంధ్ర వాఙ్మయము నీతి బాహ్యమని వెంచయ్య భుజంగరావు గారలు ఖండించిరి. దాక్షిణాత్య కవులు పాతివ్రత్యము కంటె వ్యభిచారమును అతిశయముగ వర్ణింతురనియు దుర్నీతి నుపదేశింతురనియు దత్కారణమున నది యనర్థకరమనియు చెప్పిరి. సీతారామా భట్టాచార్యుల వారు వారి విమర్శ నొప్పుకొనక యది వారి క్రైస్తవ మతాభిమానము పెంపున జేసిన దుర్విమర్శయని నిరసించిరి. కాని యిట్టి విమర్శ కంకురార్పణము జేసిన వారలు వెంచయ్య, భుజంగరావు గారలు గాదు. వీరికి దారిచూపినవారు వీరేశలింగము పంతులు. పంతులుగారు తమ యాంధ్ర కవుల చరిత్రయం దచటనచట కొందఱు కవులను గూర్చి చెప్పిన అభిప్రాయములను [illegible] దెచ్చి దాక్షిణాత్య వాఙ్మయ మంతటిమీదను సాగబెట్టిరి. ఇది వీరు చేసిన పొరపాటు. కాని వాస్తవముపై దృష్టియుంచి చూచితిమేని యిట్టి విమర్శకు కొంత చోటు గలదని తోచకపోదు.

నాయక యుగము శృంగార యుగము. భోగమప్పటి యాంధ్రులకు జీవన పరమావధియైనది. స్త్రీలోల్యము సామాన్యము; బహు కళత్ర గ్రహణమును, వేశ్యాంగనా గమనమును సిరి గలవారికి లక్షణములు. కేవలాంగ భోగములతో దృప్తినందియుండక ధనవంతులగు రసికపతులు స్త్రీల సర్వాంగములనే కాక స్త్రీ పురుషుల పరస్పర సంబంధ వర్తనలను [illegible] బయలుపెట్టరాని మర్మవిషయములను గూడ నాయక నాయికా వ్యాజమున పలువిధముల వర్ణింపించి యానందించెడివారు. ఈ కారణముచేత నాయక యుగాంధ్ర వాఙ్మయమునకు గళంకు దెచ్చెడి నీతి బాహ్య కావ్యములు పెక్కు బయలుదేరినవి. కాని దాక్షిణాత్య వాఙ్మయము సర్వమును నీతిబాహ్య శృంగార వర్ణనాత్మకము గాదు. కొందఱు దాక్షిణాత్య కవులు హద్దుమీఱి శృంగారమును పచ్చిగ వర్ణించినది వాస్తవమే. కాని వారి తప్పునకై దాక్షిణాత్య వాఙ్మయము నంతటిని దూషించి ఖండించుట సద్విమర్శకుల పద్ధతి కాదు.

ఈ సందర్భమున దృష్టియందుంచు కొనవలసిన యంశమొకటి కలదు. కావ్యనిర్మాణము యొక్క ముఖ్యప్రయోజనము ధర్మోపదేశము గాదు. ప్రపంచాను

భవమువలన గలిగిన భావోద్రేకము శబ్దరూపమున బహిర్గతమై కవితయన బరగుచున్నది. రసాలంకార భూషితమైన కవిత కావ్య మనబడును. కావున కావ్యోత్పత్తికి ప్రధాన కారణము ప్రపంచానుభవము వలన నలుగు భావోద్దీపనమే. ప్రపంచానుభవము బహువిధములైనది. దానినిబట్టి భావము లనేక రూపములు ప్రభవించుచుండును; వాని ననుసరించి కవితా వస్తువయును మారుచుండును. ఏతత్కారణమున కవిత్వము నిర్నిరుద్ధమై యుండవలయుననియు, నీతి నిబంధనలను కవులు సరకు సేయవలసినది లేదనియు వాదించు వాఙ్మయ విమర్శకులును గలరు. కావున శృంగారాత్మకమైనదని దాక్షిణాత్య వాఙ్మయమును వెలివేయ బూనుట భాష కపకారము చేయ బూనుటయే కాని యన్యము కాదు.

4

నాయక యుగమునం దాంధ్ర సాహిత్య వాహిని బహుముఖముల బ్రవహించినది. ఇందు ముఖ్యమైనవి మూడు. కావ్యము, నాటకము, గీతము.

౧. కావ్యము:— ఇది త్రివిధములైనది, పద్య కావ్యము, ద్విపదకావ్యము, వచనకావ్యము.

పద్యకావ్యములు:— దాక్షిణాత్యాంధ్ర పద్య కావ్య రచయితలలో ప్రథమమున పేర్కొనదగిన వాడు తంజావూరు రఘునాథ నాయకుడు. ఇతడు బహు గ్రంథకర్త. నూఱు గ్రంథములను రచించెనట! విజయరాఘవ నాయకుడు తన తండ్రి రచించిన గ్రంథములను కొన్నింటిని పేర్కొనియున్నాడు.

భువిమెచ్చ నచ్యుతాభ్యుదయ కావ్యంబు
నవరస చిత్రంబు నలచరిత్రంబు
హరువైన పారిజాతాపహరణంబు
మెఱవడి జూపు వాల్మీకి చరిత్ర
జానకీ కల్యాణ చాటు కావ్యంబు
తా నిర్వహించిన టెక్కైన కృతులు.

ఇవి యన్నియు నాంధ్రకృతులని తోచెడిని. ఇందు పారిజాతాపహరణ కావ్యరచనను గూర్చి యజ్ఞనారాయణ దీక్షితులు తన సంగీత రత్నాకరమునం దిట్లు చెప్పియున్నారు.

యా మన్వయేన యదు వేతరి పారిజాత
మాజీహరత్సరస మచ్యుత భూప సూనుః
కావ్యం తదత్ర విబుధైస్తు కథం కథంచి
దాలేఖి చిత్ర మవధాయ ఫణీంద్ర కల్పైః॥
ఏవం వచస్తనయ మేఘ కృపారసాప్త్యైః
జాతాభిషేక మపి తం జగతీబిడౌజాః
తత్రాభ్యపి ఇృతి మణిభి రసౌ సభాయా
మాసిత్స ఏవ వసుధేశ పటాభిషేకః॥

ఇందువలన రఘునాథ నాయకుడు పారిజాతాపహరణమును ఆశువుగా చెప్పెనని తెలియుచున్నది. ఇదిగాక రామాయణమును రఘునాథుడాంధ్ర కావ్యముగా రచించి దానిని మధురవాణిచే సంస్కృతీకరణము గావించెను. ఈ యంశమును రఘునాథుని వాక్యములుగ మధురవాణి ఇట్లు తెల్పుచున్నది.

"రసోత్తరం రామ కథాసు బంధ కావ్యం
మయా కల్పితమాంధ్ర వాణ్యా
కార్యం కయా సంస్కృతి వాగ్విలాసే
ఇత్యేవచిత్తే గణయన్న వాత్సీత్.
అజహదలంకృతిక్రమ మనేక రసోల్లసితం
సరస పదార్థ సంగతి సమగ్ర గుణానుగుణం
రఘు రమణ ప్రబంధ తిలకం రసికాభిమతం
సుదతి విధేయతా మితి సదాదిశన్నృపతిః ?

రఘునాథ కృతములని పై పేర్కొన్న ఆంధ్ర గ్రంథములలో రెండు మాత్రమే యుపలబ్ధమైనవి. అందు రామాయణ మొకటి, కాని ఇది మధురవాణి సంస్కృతములోనికి దిగ్గుమారు చేసిన రామాయణమని తోచదు. ఏలనగా, మధురవాణి రామాయణము చిన్న కావ్యము. ఇందు పదునాలుగు సర్గలును మొత్తము మీద ౧౫౦౦ శ్లోకములు గలవు. కాని మనకు లభ్యమైన రఘునాథ రామాయణ మసమగ్రము; ఇందు బాలకాండమునందు మూడాశ్వాసములును నాలవ యాశ్వాసారంభము నందిరువదియారు పద్యములు మాత్రము కలవు. ప్రథమాశ్వాసమంతయు పీఠికయు బాలరామాయణమునకును సరిపోయినది. ద్వితీయాశ్వాసము కోసలదేశ వర్ణనతో ప్రారంభమై ఋష్యశృంగ చరిత్రతో ముగిసినది. తృతీయాశ్వాసము ఋష్యశృంగుని యయోధ్యాగమనముతో నారంభమయి పుత్రకామేష్టితో ముగిసినది. నాల్గవ యాశ్వాసము శ్వేతద్వీప వర్ణనతో నారంభమైనది. మొత్తముమీద నందు పద్యములుగాని వచనములు గాని ౨౬౭ కలవు. దీనినిబట్టి చూడగా రఘునాథుడు వ్రాయ మొదలుపెట్టిన ఈ రామాయణము

బృహద్గ్రంథమని తోచుచున్నది. ఇది మధుర వాణి ౧౫౦౦ శ్లోకములలో సంస్కృతీకరించిన యాంధ్ర రామాయణమై యుండెను. శ్రీ తాతా రామ భట్టాచార్యుల వారును నిట్టి యభిప్రాయమునే వెలిబుచ్చియున్నారు. కాని వారి యభిప్రాయమునకు గారణము వేఱు:— "మధురవాణి కావ్యముతో దీనిని పోల్చిన యెడల నిదియే భాషాంతరీకరింపబడినట్లు తలంచుటకు వీలు లేదు. ఏలన తెలుగు గ్రంథముకంటె సంస్కృత కావ్యము ప్రౌఢతరముగ నున్నది." మధురవాణి భాషాంతరీకరించిన యాంధ్రరామాయణము ప్రస్తుతము సంగ్రహ రామాయణమున కంటె భిన్నమైనదే యైనను దీని ప్రౌఢిమయందు మధురవాణి సంస్కృతీకరణమునకు సరికాదనుట న్యాయము గాదు. ఏ కావ్యమందు గాని రచనా సౌష్ఠవము మొట్టమొదటి పద్యము నుండి చిట్టచివర పద్యము వరకు నొక్కతీరుగ నుండదు, ఎచ్చటనో యసంబద్ధ మాటలు నుండును. విరాటో ద్యోగ పర్వములందును, సౌప్తిక పర్వమందును గానవచ్చు తిక్కనగారి కవితా ప్రౌఢిమ శాంతి పర్వమున గానరాదు. మనుచరిత్ర మొదటి మూడాశ్వాసములలోని మజా తరువాతి గ్రంథమునందు లేదు. రఘునాథ రామాయణము రామాయణము సంపూర్ణము నొక లేశము. కథానాయకుడగు రాముని పట్టాభిషేకమునకు ముందే యాగిపోయినది. ఆ లేశమును సంపూర్ణముగ విరచితమైన మధురవాణి గ్రంథముతో బోల్చి యందు ప్రౌఢిమ చాలదనుట ఘనాడని పరీక్షించి పైకట్టినను ఒక్క నిజ కాదని యన్నట్లున్నది. రఘునాథ రామాయణ కవిత్వము రసవంతమైనది. నిర్దుష్టమైన ధార, సరసమైన శైలి, మధురమైన వాక్పంధనము, స్వభావసిద్ధమైన వర్ణనలు ఇందు ఒదవ చవులూరుచుండును. ఋష్యశృంగుని కథ చొక్కమై యింపెసలారుచు రఘునాథుని కవితా వైభవమును ప్రకటించుచున్నది. గ్రంథము చివరి భాగము నష్టమైపోయినదని వాఙ్మయ చరిత్రకారులును విమర్శకులును వాపోవుచున్నారు. ... రఘునాథుడు వ్రాసినంతవరకు సంతసించినమో, పూర్తి చేసియుండక యుండిన స్వర్ణము సంలంకరించి యుండెనేమో.

రంగనాథ వాల్మీకి చరిత్ర. ఇది మూడాశ్వాసముల చిన్న ప్రబంధము. వాల్మీకి పూర్వ చరిత్ర వర్ణింపబడినది. ప్రద్యోతన పండితుని పుణ్యతీర్థయాత్రలను, ... మార్గమధ్యమునను, పతని ... దొంగయై వసించుటను, ... పరాభవమును మనోహరముగ వర్ణించినాడు. రఘు నాథ భూపాలుడు సౌందర్య పిపాసకుడు, రసజ్ఞుడు. కవిత్వ స్వరూపమెట్టిదో నిర్దేశించినాడు.

పలుకుల వలె నవరసములు
గులుకం బద్యములు చెవులకున్ హృద్యముగా
నలుకకు యటు గాకున్నం
బలుకక యుండుటయే మేలు బహుమానముగన్
కొప్పు వలె కస్వరంబులు
కుప్పలుగా బోసినట్లు గుంకుము పైపై
నుప్పవ క్రియ విరిపాట్లను
విప్పిన గతి ఘుమ్మనన్ గవిత్వము సభలన్
చెవులకుఁ బవులై చల్లఁగ
గవులకుఁ జవులై సమస్త కావ్య కళాబం
ధువులై రసికులకు ప్రాణ
ప్రవులై ... యును కవిత లవని వలదా.

దీని కనుగుణముగనే చెప్పినాడు కవిత్వమును. బచ్చా రామ శాస్త్రిగారు చెప్పినట్లు "ఈయన కవిత్వము లలితార్థ చమత్కార పద భూయిష్ఠమై స్వభావోక్తి చణమై పండిత పామరకర్ణ రసాయనంబై మృదుమధుర శైలితో నెంతయు సమ్మోహిలి వర్ణనలతో నొప్పారుచున్న యది. వ్యాకరణంబులు గానరావు."

రామాయణ వాల్మీకి చరిత్రలు గాక సావిత్రీ చరిత్రను వర్ణించు రెండాశ్వాసముల పద్య కావ్యమొకటి కలదు. గంథ పీఠిక గాని యాశ్వాసాంతములు గాని లేవు. యతికృతమో తెలియదు. కాని గంటి సూర్యనారాయణ శాస్త్రులవారు దీనికి శృంగార సావిత్రి యని నామకరణము చేసి రఘునాథ నాయకుని కంటగట్టినారు. దీనికి వారు చూపిన కారణమొక్కటదే. "శ్రీ రఘునాథ రాయ మహాకవి రచియించిన రామాయణమందలి పద్యములు — ఋష్యశృంగ తపోభంగము పట్టున నున్నవి—ఈ గ్రంథము నందుండుటచే తత్కర్తయే యేతత్కర్త యని మేమూహించినాము." అని చెప్పినారు. ఆ రెండు గ్రంథములకును ఉమ్మడియైన పద్యము లెవ్వియో వారు తెలుపలేదు. ముద్రిత రఘునాథ రామాయణము లోని పద్యము లెవ్వియు శృంగార సావిత్రియందు గనుపట్టవు. ఈ విషయము నింకను బరిశోధింపవలసి యున్నది. ఇది యెట్లున్నను కవిత్వమునుబట్టి చూచినగా శృంగారసావిత్రి రఘునాథుని రచన కాదని తోచుచున్నది. శృంగార సావిత్రిని రఘు

నాథుఁ గ్రంథములతో బోల్చి చూచిన నీ విషయము తెల్లము కాఁగలదు.

చేమకూర వెంకట కవి

ఇతఁడు రఘునాథుని యాస్థానాంధ్రకవి బృందమునకు శిరోమాణిక్యము. దాక్షిణాత్యాంధ్ర కవులలో నింతటి మించిన కవిలేఁడు. ఇతఁడు సారంగధర చరిత్ర, విజయ విలాసములను రెండు గొప్ప కావ్యములను రచించి రఘునాథుని కంకిత మిచ్చెను. సారంగధర చరిత్ర వేంకట కవి యొక్క ప్రథమ రచన. కవిత్వము రసవంతమైనదే. కాని విజయ విలాసములోని పరిపక్వత యందు గానరాదు. చేమకూర వారి కవిత నాంధ్రలోకము చిరకాలము క్రిందనే చవిచూచినది. ఇంటి పేరు నసయైనను, కవిత్వము పసగా నున్నదని యొక ప్రాచీన వాఙ్మయ విమర్శకుఁడు వక్కాణించెను. "ఈ చేమకూర చక్కెరమడిలో నమృతము పారించి పెంచినది కాని మట్టిలో నీరు పారించి పెంచినది కాదు." అని యానందపరవశులై యభాషించినారు పూజ్యపాదులు కీ॥ శే॥ బ్రహ్మశ్రీ వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రి గారు. సెబాసని యామోదించినది ఆంధ్ర విద్వత్ప్రపంచము. "పింగళి సూర్యుని ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమునకు తరువాతి విజయవిలాసమే సర్వవిధముల చేతను తెలుఁగులో శ్లాఘ్య కావ్యముగ నున్నది." "సామెతలతోను, శబ్దాలంకారములతోను నిండియుండి యర్థగౌరవము కలదయి రసవంతమయి యున్నందున చేమకూర వేంకటకవి కవిత్వము సర్వజనాదరణీయమయిన దని తలచుచున్నాను," అని సెలవిచ్చినా రాంధ్ర కవి చరిత్రకారులు

వాస్తవముగ చేమకూర వారి కవిత్వము నెంత పొగడినను తనివి తీరదు. వేంకటకవి భాషింప నేర్చిన యమృత ధారాధరము. అతనిది సాధారణ కవిత్వము గాదు. ఆ మనియందు చిగురాకు జొంపములలో డాగి కర్ణరసాయనముగ బాడుకోయిల గానము. ఇందు సుధారసమును మరపించు మృదు మధురధారయు, శిరీషకుసుమ పేశలమయోక్తులును, ఆనందాబ్ధి నోలలాడించును. ఒక వింత. కవీశ్వరులు రసధునీ ప్రవాహమువలెను చమత్కార పయఃపూరమువలెను గవనము చెప్పుచున్నారు. ఈ రెంటిని సమ్మేళనము గావించి యత్యంతరమణీయముగను హృదయంగమముగను కావ్యకల్పన చేసినవారు కొందరే. ఇందు మహాకవి రామరాజభూషణుఁడు ప్రముఖుఁడు. మన చేమకూర కవియన్ననో రామరాజ భూషణుని యనుకరించి నాఁడు, అగ్రస్థానము నాక్రమించినాఁడు. ఈ విషయమునం దితఁడు రామరాజ భూషణునికంటెను, వేయేల ఆంధ్రకవు లెల్లరకంటెను మిన్నయై వన్నెకెక్కెను. రసగుంఫితముగాని పదమునుగాని పద్యమునుగాని యాతని గంటము వ్రాయ నెఱుఁగదు. అద్భుతవర్ణనలు శబ్దార్థాలంకారములు, చమత్కారోక్తులు వెల్లికొల్లలై యుల్లమును రంజింపఁ జేయును. సారస్యపు గల్పవృక్షముపై నల్లిబిల్లిగ నల్లుకొన్న యమృతవల్లివంటి దితని చమత్కారము. బుద్ధికి సులభముగ గోచరముగానివిధమున భావశబ్దార్థములతో లంకె బిగిలియున్నది. ఇట్టి యసామాన్య కవితాప్రభావము గల్గినవాఁడగుటచేత నే,

"తారసపుష్టిమైఁ బ్రతిపదంబున
జాతియు వార్తయుం జమ
త్కారము నర్థగౌరవముఁ గల్గ
ననేక కృతుల్ ప్రసన్నగం
భీరగతిం రచించి మహిమించిన"

యా రఘునాథ భూపరసికాగ్రణి వేంకట కవి కావ్య కన్యలను వలచి వరించెను.

కృష్ణాధ్వరి:- కృష్ణాధ్వరి రఘునాథ భూపాలుని యాస్థానము నలంకరించిన విద్వత్కవిపుంగవులలో మఱియొక్కఁడు. ఈయన బహు గ్రంథకర్త. తాను వ్రాసిన గ్రంథములన్నిటిని రఘునాథునికే యంకిత మొసఁగెనట. వినుఁడు:

నవరస శ్రీ రఘునాథ భూపాలీయ
నామ కామాభీష్ట దాయకుండు
నైషధ పారిజాతావతారిక కావ్యవర్యా
స్వయంవర వల్లభుండు
కల్యాణ కౌముదీ కందర్ప నాటక
కన్యోద్వాహన బద్ధ కంకణుండు
అమరుకామాంకార హారి భంగీక
శృంగార సంజీవనీ కాముకుండు
తాళ చింతామణి వఘూలిత్వరుండు
మంచిమాటి రఘునాథమనుజ నేత
తెలియ నైషధ పారిజాతీయ కృతిసా
పేక్షరక్కల చెప్పనై [illegible]చ్చినను.

ఇందువలన కృష్ణాధ్వరి రఘునాథ భూపాలీయము, నైషధ పారిజాతీయావతారిక, కల్యాణ కౌముదీ కందర్ప నాటకము, శృంగార సంజీవని,

తాళ చింతామణి, నైషధ పారిజాతీయమను నాలు గ్రంథములను రచించె నని తెలియుచున్నది. వీనిలో రఘునాథ భూపాలీయము విద్యానాథ మహాకవి విరచిత ప్రతాపరుద్రీయమువంటి యలంకార శాస్త్రమనియు సంపుటములే యిందును ప్రతి శ్లోకమునను కృతి పతి నామము రగిలియున్నదనియు శ్రీ చల్లా సత్యనారాయణగారు చెప్పుచున్నారు. ఈ రఘునాథ భూపాలీయమును నైషధ పారిజాతీయమును దప్ప తక్కిన గ్రంథములు గాన్పించుట లేదు. ఇవి సంస్కృత గ్రంథములని కొందరు ఊహించుచున్నారు. శృంగార సంటేమం సంస్కృతమున రచియింపబడి యుండవచ్చును, తక్కినవానిమాట యిదమిద్ధమనుటకు వీలు లేదు, అవి తెలుగు గ్రంథములైనను కావచ్చును. అనునేని కల్యాణ కౌముదీ కందర్ప నాటకము యక్షగానము కావచ్చును.

నైషధ పారిజాతీయము ద్వ్యర్థి కావ్యమని దాని పేరే తెల్పుచున్నది. ద్వ్యర్థి కావ్యకర్తలలో నితనిస్థానమున్నతమైనదని విమర్శకుల యభిప్రాయము. పింగళి సూరన "రాఘవ పాండవీయము"ను రంజకముగాను ప్రౌఢముగాను రచియించెను. తెనాలి భట్టుమూర్తి యను హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానమును రచియించి యాత్రోవను ద్రొక్కెను. కాని నైషధ పారిజాతీయము పై రెంటివలెకాక చిక్కని శైలిలో వ్రాయంబడినది. రెండు ప్రబంధములవలె నడచుచున్నది." అని సీతారామ భట్టాచార్యులవారు వక్కాణించి యున్నారు. "సూరన తొలుత రచన యనుటచేత గావలయును ప్రబంధమునందువలె వర్ణనలపై దృష్టి నిలుపక కథా కథనవ్యగ్రుడై రాఘవ పాండవీయమును రచించెను. ... రామరాజ భూషణుడు .. హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానముల కథను గైకొనుటయే కాక ప్రబంధోచిత వర్ణనలన్నియుం జేర్చి సూరన్న కన్న ద్వ్యర్థి కావ్యరచనలో నధికుడనని పించుకొనుటకు ప్రయత్నము చేసెను. కృష్ణాధ్వరియు వారిని మీఱం దలచి వర్ణనలను చేర్చుటయేకాక కథాకల్పనయందును మృదుపదార్థ రచనయందును దృష్టినిల్పి తన ద్వ్యర్థి కావ్యమును ఒక్కని ప్రబంధద్వయముగా సంతరించెను!' అని చల్లా సత్యనారాయణగారు వచించి యున్నారు. ఇదియంతయు వాస్తవమే కావచ్చును. శ్లేషకావ్యకర్తలలో కృష్ణాధ్వరి కడు దొడ్డవాడే కావచ్చును. కాని శ్లేష కవిత కాలికి వగిల్చిన సంకెల; భావప్రకటనను నిర్నిరోధముగ సాగనీయదు. ఎట్లు నిజాకర్షణశక్తివలన సర్వపదార్థములను భూమి తనవైపున కాకర్షించుచున్నదో యట్లే శ్లేష కవి దృష్టినంతటిని బహ్వర్థ పదసంయోగమువంకనే లాగుచుండును. కావున కృష్ణాధ్వరియు నన్య శ్లేష కావ్యకర్తలవలె దిన యావచ్ఛక్తిని వలసిన యర్థములు గలపదములకూర్పునందే వినియోగింపవలసి వచ్చెను. వీరేశలింగముపంతులుగారన్నట్లు, "ఇట్టి గ్రంథములయందు నిఘంటువులు వెదకి పదములనేర్చి కూర్చిన శిల్పప్రౌఢిమయే కాని యర్థచమత్కారముగాని భావగౌరవముకాని రసపుష్టిగాని పుట్టదు." కృష్ణాధ్వరి నేర్పును పాండిత్యమును నెంత ప్రశంసాపాత్రములైనను, సమకాలికులగు రఘునాథ వెంకట కవుల కవిత్వమువలె నుత్తమమైనది కాదు.

కాళయ్య:—రఘునాథ నాయకుని కాలము నుండియు తంజావూరు రాజ్యాస్థానము నాశ్రయించుకొని యున్నను, కాళయ్య మంచుపేర్కొనది విజయరాఘవుని కాలమునందే.

'అయ్య దినములు రామభద్రమ్మ నాడు
నేడు కృష్ణాజి కవితల నేర్పు మెఱసి
వినికి సేయుటయెల్ల మీ ఘనతగాదె'

యను విజయరాఘవుని వాక్యమువలన కాళ కవి తంజావూరాస్థానమునందలి భోగాంగనలకు విద్య గఱపెడువాడని తెల్లమగుచున్నది. ఇతడు రచించినది రాజగోపాల విలాసమను గ్రంథ మొక్కటియే. ఇటీవల నిది తంజావూరి సరస్వతీ మహాలు పుస్తక భాండాగారాధికారులచే ప్రకటింపబడినది. ఇది నైదాశ్వాసముల గ్రంథము. మన్నారుగుడి స్థల పురాణము. మొదటి యాశ్వాసమున చాల భాగము పీఠికకు సరిపోయినది, తక్కిన భాగమున రుక్మిణీ కృష్ణుల సంయోగము వర్ణింపబడినది. రుక్మిణీస్వీయ యని పేర్కొనబడినది. ఇట్లే చతుర్థాశ్వాసము తుదివఱకు, కలహాంతరిత భద్ర, జారిణీ లక్షణ, విప్రలబ్ధ జాంబవతి, ఖండిత మిత్రవింద, విరహోత్కంఠిత సుదంత, ప్రోషిత భర్తృక కాళింది, స్వాధీన పతిక సత్యభామ వీరితో గోపాలకృష్ణుని కూటమి వర్ణింపబడినది.[1] కృష్ణుని యష్టభార్యలను అష్టవిధనాయికలుగ చిత్రిం

1. జారిణీ భద్ర, పుట ౧౮౪, జారిణీ లక్షణ యని పుట [illegible], రెండుపర్యాయములు జారిణులను వర్ణించినట్లు ముద్రిత ప్రతియందు గలదు. ఇది పొరపాటు. సంపాదకులు దీనిని సవరించియుండిన బాగుగ నుండియుండును.

చుట కాళియ ప్రధానోద్దేశమని తెలియవచ్చుచున్నది. పంచమాశ్వాసమున మన్నారుగుడి స్థలమాహాత్మ్య కథనము గలదు. కవిత్వము సరసమైనదే. ఇతని సమాస రచన శ్రీనాథుని రచనం దలపించుచున్నదియు, నన్నయ వలె ముక్తాభివృత్తము నపేక్షించుటయందు గట్టివాడనియు, శృంగార రసమును ఆంధ్రకావ్యములందు వలెగాక అమరుక కావ్యమునందువలె భావ ప్రధానముగనె యావిష్కరించినాడనియు శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావుగారు వ్రాయుచున్నారు. వ్రతానాముత్తమం వ్రత మను న్యాయము బట్టి చెప్పిన మాటలని తోచుచున్నవి. ఇంతకంటె, "ఈతని కవిత్వము రసవంతమైనదే కాని విశిష్టతయును గలది కాదు." అను సీతారామ భట్టాచార్యులవారి యభిప్రాయమె సత్యమునకు దాపుగ నున్నది.

ఒక దృష్టిని జూచిన వేశయ్య తరువాతి మధురాపురాంధ్ర కవులకు మార్గదర్శకుడైనట్లు తోచుచున్నది. ఇతని శృంగార వర్ణనలు నాయికానాయకుల లోండ్రోగుల కూటమింగోరి పడు నాపసోపములను గ్రహించుచున్నవి. మధురాపుర కావ్యములం దీలక్షణము మెండుగ గానవచ్చును. మధుర వారికి తంజాపురకవు లాదర్శప్రాయులగుటవలన నేక వేశ వారీ వలపుటుంపరాద్భును వేశయ్యకవి నశ్వయించి యుండెనని యూహింపవచ్చును.

రంగాజమ్మ:—ఈమె తన సమయాదుల నిట్లు చెప్పుకొన్నది. "విచిత్రతరపత్రికా శతలిఖిత వాణీ కార్ణవ గాన ప్రసంగ త్రిప్పితి పత్రికా శతసహస్ర లేఖన ప్రశస్తకీర్తి. శృంగార రస పరంగిరి పద కవిత్వ మహనీయమతిసార్వభౌమ. అష్టభాషా కవితా సర్వంకషముసూనాష్ట విశేష శారద. రాజనీతి విద్యా విశారద, విజయరాఘవ మహీపాల రచిత కనకాభిషేక." పాటలు పదములుగాక రంగాజమ్మ యనేక గ్రంథములు రచించెను. సంగ్రహ రామాయణ భారత భాగవతములు మూడు; మన్నారు దాస విలాసోషా పరిణయ ప్రబంధములు రెండు; మన్నారు దాస విలాస యక్షగాన మొకటి. ఇందు మొదటి మూడును నామమాత్రావశిష్టములైపోయినవి, తక్కిన మూడును తంజావూరుసరస్వతీమహలు పుస్తకభాండాగారమునందున్నవి. మన్నారు దాస విలాస యక్షగాన మాంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తువారిచే ముద్రింపబడినది. తక్కినవి రెండును అముద్రితములు. ఎవ్వరో యొకరిద్ద రీ గ్రంథములను జదివిరి. దూరమున ద్రావిడదేశమున నిక్షిప్తమై యుండుటచే నివి యాంధ్రుల కంగుబాటున లేవు. కావున వారి యభిప్రాయములను అంగీకరించి తృప్తి పడవలసి యున్నది. వీరిలో గణ్యులు కురుగంటి సీతారామ భట్టాచార్యులవారు. వీరు తంజావూరు పుస్తక భాండాగారాధికారులై యున్నపుడు భాండాగారములోని యన్యాంధ్ర గ్రంథములవలె రంగాజమ్మ కృతులను జక్కగ పరిశోధించి వానికి గాకితపు ప్రతులను వ్రాయించిరి. ఈమె గ్రంథములను వీ రిట్లు ప్రశంసించి యున్నారు.

"ఉన్నవానిలో మొదటిది మన్నారుదాస విలాసము. ఈ గ్రంథమునందలి నాయకుండైన మన్నారుదాసుండు విజయరాఘవ నాయకుండే. ఈ గ్రంథము తనయేలికయైన విజయరాఘవ నాయకునిపై వ్రాయబడినది. రెండవది హరివంశాంతర్గతమైన యుషాపరిణయగాథ. ఈ రెండు ప్రబంధములను జదివిన వారికి మొదటిదానికంటె రెండవది మిన్న యని కన్పట్టక మానదు. కథాసంవిధానమందును, కవితా పటిమయందును, శైలిరీతియందును నీ రెండవది తెలుగున గల గొప్ప ప్రబంధములతో సరియని చెప్పుట నిజము చెప్పుట యగును." "ఈ గ్రంథము కనుపర్తి యబ్బయామాత్యునికి పూర్వము వ్రాయబడియుండి, యబ్బయామాత్యుని 'యనిరుద్ధ చరిత్ర'కంటె సర్వవిధముల మేలని చెప్పుటకు దగినదై యున్నది."

మన్నారు దాస విలాసనాటక మప్పటి యక్షగాన రచనలలో ప్రసిద్ధికెక్కినది. యక్షగాన ప్రకరణమున నీనాటక విషయము విచారింతము.

తంజావూరు సంస్థానాశ్రితుండు గాకపోయినను విజయరాఘవునకు సమకాలికుండగుటచేత నవరము చిననారాయణరాజును ఇచట ప్రస్తావించుట యుచితము. ఇతండు చెంజి రాజా కుటుంబమునకు సంబంధించినవాడు గావచ్చునని ఇంతకుపూర్వ మూహించితిని. చిన నారాయణ కవి కువలయాశ్వ చరిత్రమను రసవత్తరము కావ్యమును రచియించి తన పెంపుడు తండ్రియైన నారాయణభూపాలున కంకితమిచ్చెను. ఇతండు మహాకవి. నాయక యుగంపు పింగళి సూరన్న యని చెప్పవచ్చును. కొన్ని విషయములం దితండు సూరన్నను మించిన ట్లగపడును. ప్రతిభావిశేషమునను గల్పనా సామర్థ్యమునను వీరిద్దరును సమానులే యైనను చిననారాయణరాజు కవిత్వమందలి శిల్ప పరిపక్వమును ప్రసన్నత్వమును, నిస్తుల సూరనార్యునందు గానరావు. సంస్కృత పాండిత్యము గలవాడైనను, సంస్కృత పదములను సమాసములను గుప్పిం

పక దాక్షిణాత్యాంధ్రకవులకు సామాన్యమైన తియ్యని తేట తెనుఁగుమాటలను గూర్చి హృద్యమైన పద్యములతో నెల్లవారికి సులభగ్రాహ్యముగ గ్రంథమును రచించినాఁడు. చేమకూర వాని భావగాంభీర్యమును చమత్కార నైపుణియు నితని కతీతములే, కాని పద సుంఘటనయందును వర్ణనాకౌశల్యమునను నతనికి సమానుఁ డని చెప్పవచ్చును. ఇతని కవిత్వ విశేషమునుగూర్చి వ్రాయవలసిన సంగతియు కలదు, కాని సమయము చాలదు.

విజయరాఘవునితోఁ దంజావూరు నాయక రాజ్యము సమసిపోయినది. మొదట నది మధుర నాయకులవశ మాయెను, కాని యటుపిమ్మట స్వల్ప కాలముననె శహాజీపుత్రుఁడు ఏకోజీవారిని జయించి మహారాష్ట్ర ప్రభుత్వము నెలకొల్పెను. అంతట నాంధ్రుల యధికార మచట నణగిపోయినది, కాని యాంధ్రభారతి మునుపటికంటె నధికతరముగ బ్రబలినది. ఇందుకు కారణ మేమన మహారాష్ట్రు లాంధ్రులను జయించి తమ ప్రభుత్వమును స్థాపించినను, ఆంధ్రులచే వారును బరాభూతులైరి. మహారాష్ట్రుల విజయము రాజకీయము, ఆంధ్రవిజయము సాంస్కృతికము. తంజావూ రాంధ్ర నాయక ప్రభుత్వము ఫల రహితమై పోలేదు. వారి నాశ్రయించుకొని యుండిన తెనుఁగు ప్రజయందు స్థిరముగ నిలచిపోయినది. వారి ముద్ర లేక నాగరకతకు జెలామణి లేకపోయినది, వారి జీవితప్రకార మందఱకు మేలుబంతి యైనది. విజ్ఞానమునకు వారు పెట్టినదే భిక్ష, కళాకౌశలమున వారిదే మీఁదిచేయి. ఆంధ్రభాషాపరిచయము రసికతకు ముఖ్య చిహ్నము, ఆంధ్ర కవిత నొసటి మాణిక్యము. కావున మహారాష్ట్రరాజులందఱు తెనుఁగు నభ్యసించిరి, సభయందు తెనుగు మాటాడిరి, తెనుఁగు విద్వాంసులను కవులను గాంధర్వ విద్యా విశారదులను గాయన గాయనీ జనులను జేరదీసి నాయకరాజులవలె నాశ్రయ మొసఁగిరి. మహారాష్ట్రరాజు లాంధ్రమున గవన మల్లుటకు నేర్చి కావ్యములను నాటకములను రచించిరి. కాని పద్యప్రబంధ రచన సన్నగిలెను, ద్విపద కావ్యములును, యక్షగానములును దామర తంపరగ నభివృద్ధి నందెను. వీనిగూర్చి ప్రకరణాంతరమున విచారింతము.

విజయరాఘవుని యనంతరము, మధుర పుదుకోట సంస్థానములు ప్రబంధరచన కిరవు లాయెను. మధుర సంస్థానమునం దాంధ్ర సారస్వతమును నెలకొల్పిన వాఁడు ముద్దళగిరి. ఇతఁడు తిరుమల నాయకుని మనుమఁడు, క్రీ. శ. ౧౬౫౯ మొదలు ౧౬౮౨ వఱకు మధురరాజ్యమును పాలించిన చొక్కనాథ నాయకుని సవతి తమ్ముఁడు[2]. క్రీ. శ. ౧౬౭౩ వ సంవత్సరమున

---

2. సత్యనాథ అయ్యరుగారు అకారణ చొక్కనాథునికి పోలిచ్చి పెంచిన దాది కొడుకని వ్రాసిరి. (*History of the Nayaks of Madura, p. 165*) అతఁడు చొక్కనాథుని "మారు భాయి" అని తంజావూరి యాంధ్రవీరాజుల చరిత్రయందు కలదు. కాని సమకాలిక రచన యగు సర్వజ్ఞభాను నాంద్విసమున, "మేదినీవసుమతీరుచులు గొను ... ... నాథుంకు పినాక్కమాంబ యందు చొక్కనాథావనీపాలు లింగాంచికయందు ముద్దళగిరింద్ర," గాంచె నని యున్నది పుట. 41. శ్రీ వేటూరు ప్రభాకరశాస్త్రుల వారేలనో ముద్దళగిరిపై కనులెఱ్ఱజేసినారు. "ఇతఁడు ఒంకాలపు ... ... తంజావూరి కోట నాలుగు రోజులలో యేకోజీని నాలుగు కోటలలో తాను పడించినట్లు "పెద్దగిరి విజయము" అని గ్రంథం చెప్పించుకొన్నాడు. ఉత్కృష్టపు ... చాటించుకొన్నాడు. నాలుగు దిక్కులకూ నాలుగు ఉత్పలమాలలు పెట్టెని. మొత్తం పదకొండు ... ఉంచెని. గ్రంథం పెరిగిపోతుంది. కొంచెంకూడా ఉపహరించ లేను." అని వక్కాణించినారు...పుట ౧౬. అ. ... కొంచెము సందిమనస్కులై విచారించి యుండిన శాస్త్రులవారింత తీవ్రముగ నిగరిని నిరసించియుండరు. ముద్దళగిరిపై నాలుగు పద్యములను వ్రాయించిన తప్పేమి? అనునది ప్రథమమున విచారింపఁ దగిన విషయము. ఏకోజీ తంజావూరికోటను స్వాధీనపఱచుకొనిన పిమ్మటనై యుండినగుగదా. తిరువాడిపై యుండవలయును, అగుచో యేకోజీతో యుద్ధము సాగకముందే అతని నాలుగు దినములలో నోడించి నాడనని కల్పనా కథను గట్టిశాసనముల సేయబద్ధ విజయమును ప్రకటించుకొని యైన నుండవలయును; లేదని, తంజావూరిని యేకోజీ సాధించుటకు పూర్వ మొకసారి యెత్తివచ్చి యడగరించె బరాజితుఁడై మరలిపోయి యుండవలయును. రెండవపక్షమే సత్యమని నావిశ్వాసము. ఇది యెట్లుండినను సుప్రసిద్ధ వాఙ్మయ విమర్శకులని పేరందిన శాస్త్రులవారు ఆ యుత్పలమాలలను వ్రాసి ప్రకటింపకపోవుట యత్యంతము శోచనీయము. ఉత్పలమాలలను రచించినవారెవ్వరు? రచనా కాల మెప్పుడు? అందలి వృత్తాంతమెట్టిది? కవిత్వమేపాటిది? అను ప్రశ్నలు భాషాభిమానుల

చొక్కనాథ నాయకుఁడు విజయరాఘవుని వధించి తంజావూరి రాజ్యమును స్వాధీనపఱచుకొనిన పిమ్మట ముద్దళగరిని దానికి పాలకునిగ నియమించెను. అచట నళగరి కొంతకాలము నివసించి యా రాజ్యముపై నెత్తివచ్చిన మహారాష్ట్రులతో నొకటి రెండు పర్యాయములు పోరవలసి వచ్చెను. తంజాపురమున నున్నప్పుడె యతని కాంధ్రభారతి ప్రసన్నయాయెను. ఇతని పేర మూడు కృతులు వెలయుచున్నవి. "పెద్దళగిరి విజయము" ఇది మహారాష్ట్రి యేకోజీపై నీతడు వసిసిన విజయమును వర్ణించు ౫౦౦ చరణములు గల యుత్పల మాలిక. తంజావూరికోట నాలుగు దిక్కుల యందును చెక్కఁబడియున్నది. అప్రకటితము. ఇంత కంటె దీనినిగూర్చి చెప్పుటకు వలనుపడదు. రెండవది లింగనమఖి కామేశ్వర కవికృత సత్యభామా సాంత్వనము. ఇతనికి తిరుకామ కవి యని నామాంతరము గలదు.

"అనువుగ రుక్మిణీ పరిణయంబును
 మున్ వర్ణించి యార్యులౌ
ననఁ దనియించినావు మము
 నప్రతిమంబుగ నవ్యకావ్యమిం
పున రచియింపు మీ సొగసు
 పొడిమి మీఱఁగ సత్యభామ సాం
త్వనమన గప్పురంపు నలువన్
 గెలువన్ దిరు కామసత్కవీ."

యని కృతిపతి తన్ను సంబోధించినట్లు చెప్పుకొన్నాఁడు. ఈ యంశమే యీతనివచన దేను మహా

హృదయముల మొలకలెత్తును. పెద్దళగిరి విజయము చారిత్రకముగను నాస్త్రయవృష్టియందును ముఖ్యమైనది. భాషాభిమానులెవ్వరైనను దీని ప్రతిని వ్రాయించి ప్రచురింతురు గాక!

త్కవ్యములోని కడపటి పద్యమువలన విదితమగు చున్నది.

"వివిధ కళాకలాపఖని సెంగమ
 లింగమఖేంద్రు నాగస
త్కవి తిరుకామ కోవిద
 శిఖామణి ధీయుతు పాకవైరిలో
కవి కచ కల్పక స్తబక గంధ
 ధురంధర సూక్తి యుక్తి నా
సవునని మెచ్చనాపుల
 మహోత్సవమొనగ్చును నేటనాటలన్."

ఇది చొక్కనాథ నాయకున కంకిత మీయబడెను. తిరుకామ కవి మూడుతరముల మధుర నాయక రాజుల యాస్థానమందున్నను, చొక్కనాథ నాయకుని రాజ్యకాలమునందె గ్రంథరచనకు గడంగినట్లున్నది. ఇతఁడు వర్ణించిన రుక్మిణీపరిణయ కావ్య మిప్పటి వఱకు లభ్యము గాలేదు. సత్యభామా సాంత్వనము వంటివారి శృంగార గ్రంథములయందు సుప్రసిద్ధమై ప్రకటింపబడినది. ఇందలి కథ నరకాసురవధ. నాలు గాశ్వాసముల గ్రంథము. మొదటి యాశ్వాసము మధురా పురవర్ణన కృష్ణవర్ణనతో సమాప్తమగు చున్నది. ఇంద్రాగమనము నరకాసుర దుష్కృత్య వర్ణన, నరకాసురవధోద్యోగము, వసంతోత్సవము, సత్యాకృష్ణుల విహారము, యుద్ధప్రయాణము, సత్యభామ యుద్ధప్రేక్షణాపేక్ష, విన్నపాలు, ముడిపలుకు సంభాషణలతో రెండవ యాశ్వాసము ముగియుచున్నది. మూడవాశ్వాసమున కృష్ణుని విరహవేదన, ద్వారకయందు సత్యభామ ప్రయాణము, సత్య రాక వినితో మూడవ యాశ్వాస మంతయు నున్నది. యుద్ధవర్ణన, నరకాసురవధ, భూదేవి స్తోత్రము, షోడశ సహస్ర స్త్రీ వివాహము, సత్యభామకోపము, కృష్ణుఁడామెకు సాంత్వనము చేయుటతోఁ బ్రబంధము ముగియుచున్నది.

(శేషం)

తొలకరి చినుకులు

శ్రీ మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తి

అలరిన వేడ్కనిండు మన మాదట రాగ సమంచితమ్ముగా
తలిరు పదమ్ములుంచి జలదాళి పసిండి హొయల్ పయంటగా
దిలి తొగరుం జిగుర్చెదవి తిన్నన నొత్తి యొకింత దాచి, వే
వలి గదలన్ విలోలనయనమ్ముల విభ్రమ క్రమరేఖనై!

తొలకరి కార్మొయిల్ కొనల దూసిన నూత్న తమాల శాఖ రా
గలలితమూర్తియై, చనవుగా చిఱుగుమ్మను వంగి చూచె శీ
తల మృదు వాత పూర్వక సుధామధు ధారలు జాలువాఱె, బీ
టలు వడి మండిపోయిన యెడంద నవామృత సేచకమ్ముగా!

ఉన్నత పర్వతాగ్రముల, నుజ్జ్వలరమ్య హిరణ్య కందరా
సన్న పథాల దేలిన నిజాశయ భవ్యకళా విలాసముల్
క్రొన్నురువుల్ ఘటించి, తళుకుల్, మెలపుల్, వలపుల్, కలల్ ధునీ
సన్నుత వైఖరుల్ దొలయ సాగినవీ తొలుకారు ప్రొద్దులన్!

ఈ సుమకోమలాంగి విరియించిన కేశవినీలపాశమే
యాసలొ సుళ్లువెట్టు! సువిహాయస సౌధతలాగ్ర తత్పద
న్యాస విలాస మాధురు లనన్యముగా మధు రోమ లేచు; కా
నీ సుకుమార మోమొకద నేదొ విషాదనదమ్మొ క్రమ్మోసెజీన్!

చింపిరి జుత్తుపై చినుకు చిందులు ద్రొక్కఁగ పాత గట్టి మే
కంపిల వానలోనిలిచి, కానికినైయిటు యాచ్న వెట్టు నీ
పొంపొక యింతలేని పసిబోటియు, ప్రక్కన చిన్నితమ్ముడున్
సొంపులు వోవు నాకవిత సోయగమున్ హసియించినట్లవున్!

పడ పడ యెండల వంగురి,
వడ వడ వడగాలితెరల వడియనసువులే!
తొలకరి చినుకుల టపటప
గిలకొట్టె నెడంద బ్రతుకు క్రిందుల్ మీదుల్!!

చారిత్రిక పరిశోధనలు:

అంధవరం తామ్రశాసనము

శ్రీ యన్. రమేశన్

అశోకుని సర్వసంగ పరిత్యాగానికి ఆస్పదమైన కళింగదేశంలో క్రీ॥ శ॥ 5వ శతాబ్దం మొదలు, 15వ శతాబ్దంవరకు, అవిచ్ఛిన్నంగా రాజవంశీయుల పరిపాలన జరిగింది. ఈ కళింగదేశం, ఉత్కళ రాష్ట్రంలో వున్న వైతరణీనది మొదలు, విశాఖజిల్లాలో గల వరహానదివరకు వ్యాపించింది. అంటే, మద్రాసురాష్ట్రంలో గల విశాఖపట్టణం, శ్రీకాకుళం జిల్లాలు, ఒరిస్సాలో గల, గంజాంజిల్లా, పూర్వం కళింగదేశంగా పరిగణింపబడింది. పాండవులతో కాళింగులు యుద్ధం చేసినట్టు, భారతంలో కొన్ని ఘట్టాలవల్ల తెలుసుకోవచ్చును. రామాయణం అయోధ్యాకాండలో కూడా కాళింగుల ప్రసక్తి వుంది. "ప్లీని," "టాలమి" అనే ప్రాచీన యవనయాత్రికులు కూడా వారి రచనలలో కళింగదేశాన్ని గురించి ప్రస్తావించేరు. రఘువంశంలో కాళిదాసు కళింగ రాజుల రాజధానీనగరం సముద్రపుటొడ్డునవున్నట్టు చెప్పేడు. సముద్రగుప్తుని దిగ్విజయాలను మనసులో పెట్టుకుని, రఘువంశీయుల విజయపరంపరలను వైభవోపేతంగా కవితాధోరణిలో రఘువంశ కావ్యంగుండా, కాళిదాసు విశదీకరించేడు గనుక, అతను చెప్పిన యీవిషయానికి, చారిత్రకమైన ప్రాధాన్యం వుంది. దండి "దశకుమార చరిత్ర"లో, వసంతోత్సవ సమయంలో, కళింగరాజు, రేవు పట్టణసమీపంలో పట్టుబడ్డ ఉదంతాన్ని, ముచ్చటించేడు. పై నిదర్శనాలవల్ల, కళింగ దేశంయొక్క చరిత్ర అతిప్రాచీనమైనదని స్పష్టమవుతుంది. పూర్వ గంగరాజులు 5వ శతాబ్దం మొదలు క్రీ॥ శ॥ 1434వ సంవత్సరంవరకు, అనగా నాలుగవ భానుదేవుని కాలంవరకు, అవిచ్ఛిన్నంగా కళింగ దేశాన్ని పరిపాలించేరు. భానుదేవుని అనంతరం యీ రాజ్యం మంత్రుల హస్తగతం అయింది. అటు తరవాత, కళింగరాజ్యరమ, తురుష్కులకు తల ఒగ్గవలసి వచ్చింది.

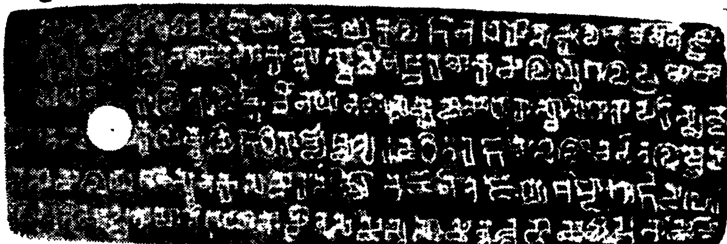
ప్రాచీన హిందూదేశ చరిత్రలో యింత యెక్కువకాలం, ఎడతెగకుండా పరిపాలనచేసిన రాజవంశం మరొకటి లేదు. తరువాత వచ్చిన గంగరాజులలో, కొంతమంది "మహారాజాధిరాజ" "పరమభట్టారక" మొదలైన బిరుదులతో వ్యవహరించేరు. వీరు సామాన్యరాజులు కాక, సమ్రాట్టులని చెప్పడానికి కూడా అవకాశం వుంది. ముఖ్యంగా క్రీ॥ శ॥ 1077 నుంచి యీప్రాంతానికి అధినేతఅయిన అనంతవర్మ గంగచోళుడు 70 సంవత్సరాలపాటు, ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యంగాను, వైభవోపేతంగాను, రాజ్యం చేసేడు. ఇతనికాలంలో కళింగ సామ్రాజ్యం బంగాళాదేశం నుండి గోదావరివరకు వ్యాపించింది. ఈ చక్రవర్తి ఉత్కళదేశాన్ని జయించి, కటకాన్ని తన రాజధానీ నగరంగా చేసుకున్నాడు. ఇదివరకెన్నడు ఎరుగనంతటి ఎక్కువగా కళింగదేశంలోని సర్వశక్తులను ఏకీకృతం చేసేడు. ఈ చక్రవర్తి జగన్నాథ క్షేత్రమందున్న శ్రీ జగన్నాథస్వామివారి ఆలయాన్ని నిర్మించేడు. ఇతను తమిళ చక్రవర్తిఅయిన కుళోత్తుంగచోళుని మనుమడు. ఈ తాతా మనుమలమధ్య పెనుప్రళయమైన సంఘర్షణ చెలరేగింది. తాతగారైన కుళోత్తుంగచోళుడు, అనంతవర్మ గంగచోళునిపైకి దండెత్తి వచ్చేడు. ఈ సంగతి "కళింగ తుప్పరణి" అనే గ్రంథంలో "జయగొండార" అనే తమిళ కవి చక్కగా వెలువరించేడు. ఈ గ్రంథం చరిత్రకు ఆధారంగా ఉపకరిస్తుంది. ఈ గంగచోళుని తండ్రి పేరు రాజరాజ. ఈయన తమిళరాజైన రాజేంద్రచోళుని కుమార్తె "రాజసుందరి" అనే ఆమెను వివాహం చేసుకున్నాడు. క్రీ॥ శ॥ 10, 11 శతాబ్దాలలో కాళింగులకు తమిళులకు పరస్పర వైజ్ఞానిక, వైవాహిక సంబంధాలుండేవి. ఈ విషయాన్ని సరిగా అర్థం చేసుకోలేని డాక్టరు మజుందారు వంటివారు, తరువాత వచ్చిన గంగరాజులు తమిళులని భ్రమపడ్డారు. కాని నేడు యీ భ్రమ తొలగిపోయింది. ఏది యేలాగున్నప్పటికీ, గంగరాజులపైని చోళుల ప్రభావం

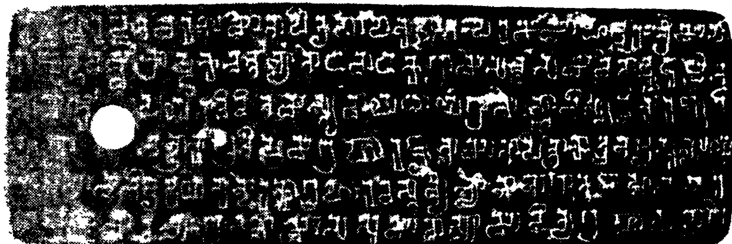
క్కువగా వుండేదనిమాత్రం చెప్పక తప్పదు. కళింగ చక్రవర్తులు చోళుల బిరుదాల్ని అనుకరించేవారు. చోళులపక్కలో పేరు దేవాలయాలనుకూడా నిర్మించుకున్నారు. కళింగదేశంలో వున్న దేవాలయాలలోకల్లా ప్రాచీనతమమైనది శ్రీకాకుళం తాలూకా శ్రీ కూర్మమందున్న, "శ్రీ కూర్మనాథస్వామి"వారి ఆలయం. హిందూదేశంలోకల్లా కూర్మావతారాన్ని ఆరాధించడానికి ప్రతిష్ఠించబడిన దేవాలయం యిది ఒక్కటేనని చెప్పాలి. ముఖలింగంలో వున్న సోమేశ్వర, మధుకేశ్వర, అనియంక భీమేశ్వరాలయాలు కూడా చాలా ప్రాచీనమైనవే. ఒకానొకప్పుడు యీ ముఖలింగక్షేత్రం కళింగరాజులకు రాజధాని నగరమై వుండేదని విజ్ఞానవేత్తల అభిప్రాయం. ఈ ముఖలింగ క్షేత్రంలో కొన్నిటిని తమిళ రాజులు యీ ప్రాంతానికి వచ్చినప్పుడు చెక్కించి వుండవచ్చును.

మొదట పరిపాలించిన గంగవంశరాజులు, వారి రాజ్యకాలపరిమితిని సూచించే పద్ధతిలో ఒక విశిష్టత వుంది. అప్పటికి అమలులో వున్న శకాన్ని బట్టికాక, తూర్పు గంగరాజుల నిలుబడి కాలంనుంచి వాళ్ళ కాలాన్ని పరిగణించడం ప్రారంభించేవారు. "ప్రవర్ధమాన విజయ రాజ్య సంవత్సర", "గాంగేయ వంశ సంవత్సర" మొదలైన వివరాలు ప్రాచీన చరిత్రలో కనబడుతున్నాయి. అవి దీనిని ధృవపరుస్తాయి. గంగవంశీయుల కాలంనాటి తామ్రశాసనాలు, శిలాశాసనాలు. విస్తారంగా లభ్యమైనప్పటికీన్నీ, యీ గాంగేయశకం ఎప్పటినుంచి ప్రారంభమైనది అన్న విషయం సందిగ్ధంగానే వుండిపోయింది. పలువురు పరిశోధకులు, పలురకాలుగా యీ కాలాన్ని నిర్ణయిస్తున్నారు. డాక్టర్ సీవల్, డాక్టర్ బర్నల్, గంగవంశీయులు 9 వ శతాబ్దంనుంచీ పరిపాలన ప్రారంభించి వుంటారని ధృవపరిచేరు. డాక్టర్ ఫ్లీట్, వీరు క్రీ॥ శ॥ 481-634 సంవత్సరాలమధ్య పాలించి వుంటారని ఊహించేరు. శ్రీ వి. రామదాసు గంగ రాజులకాలాన్ని 4 వ శతాబ్దంవరకు వెనక్కి నెట్టేరు. ఆర్. డి. బెనర్జీ యీ గాంగేయులు 8 వ శతాబ్దం నుంచీ పరిపాలన ప్రారంభించి వుంటారని పేర్కొన్నారు. కాని ప్రొఫెసర్ గణ్టి సుబ్బారావుగారు యీ విషయాన్ని సమగ్రంగా పరిశీలించి, గంగవంశీయుల పరిపాలన క్రీ॥ శ॥ 494 నుంచి ప్రారంభమైనదని నిర్ధారణ చేసేరు. ఈ సిద్ధాంతం నేడు సర్వజనామోదాన్ని పొందుతున్నది. డాక్టర్ మజుందారుకూడా అతనితాలూకు "ప్రాచీన హిందూ దేశ చరిత్ర" అనే సరికొత్త ప్రచురణలో గంగ వంశీయుల కాలాన్ని క్రీ॥ శ॥ 496 వ సంవత్సరంగా నిర్ణయించేరు. ప్రస్తుతము లభ్యమైన యీ తామ్ర శాసనం గంగవంశీయుల కాలాన్ని నిర్ణయం చెయ్యడానికి చాలా వరకు ఉపకరిస్తుంది.

ఈ తామ్రశాసనం, మరి మూడు తామ్రశాసనాలతో పాటు, అంధవరం దగ్గరవున్న ఒక శిథిలదేవాలయంలో దొరికింది. ఈ అంధవరం అనే గ్రామం శ్రీకాకుళం తాలూకాలో వుంది. ఈ శాసనంయొక్క సరియైన ప్రతిబింబాన్ని యీ పత్రికలో ప్రచురిస్తున్నాను. ఇది, ఆంధ్ర కన్నడ లిపులమిళితమైన "వేంగి" లిపిలో వ్రాయబడింది భాషమాత్రం సంస్కృతమే. "తోటవాడ" అనే గ్రామాన్ని దానంచేసినసందర్భంలో యీ శాసనం వ్రాయించేరు. ఈనాడు పాలకొండ తాలూకాలోవున్న తోటవాడ గ్రామమే, నాటి, "తోటవాటక" అయివుంటుందని నా ఉద్దేశం. "అంధోరక"లో వున్న బ్రహ్మచారుల వినియోగార్థమై యీ తోటవాటక అనే గ్రామం సర్వమాన్యంగా, అంటే యేవిధమైన పన్నులతో నిమిత్తంలేకుండా యీయబడినట్టు యీశాసనంలో వుంది. ఈ తామ్రశాసనం దొరికిన అంధవరమే ఆనాడు "అంధోరక"గా వ్యవహరింపబడి వుంటుంది. గాంగశకం 133 వ సంవత్సరంలో "ఇంద్రవర్మ" అనే రాజుచేత, అతని మాతా పితల ఖ్యాతిని వ్యాపింపజేయుటకుగాను, గంగరాజులశకం 133 వ సంవత్సరంలో శ్రావణ బహుళ అమావాస్యనాడు సూర్య గ్రహణ సమయంలో యీ దానం చేసేరు. ఈ శాసనంలో గల విషయాల్ని యీ దిగువ వివరిస్తున్నాము.

ఈ శాసనం ఆఖరున, "అజ్ఞయాలిఖితం శ్రేష్ఠ ప్రభాకరేణ శాసనం. అని వుంది, ఈనాడు సర్కారు వారి ఫర్మానాలలో "బై ఆర్డర్" అని వ్రాసినట్టే ఆనాడు యీ శాసనంలో "అజ్ఞయాలిఖితం శ్రేష్ఠ ప్రభాకరేణ శాసనం" అని వ్రాసేరు. ఈనాటి శ్రీకాకుళం, పాలకొండ తాలూకాలను, ఆనాడు, "క్రోష్టుకవర్తిని"గా పరిగణించేవారు. 1200 సంవత్సరాలకు పూర్వం కూడా చెక్కుచెదరకుండా వ్యాకరణ విశేషాలతో సంస్కృత భాష ఏవిధంగా యీ ప్రాంతంలో ప్రచారంలో వుండేదో యీ శాసనం వల్ల సంస్కృత భాషాభిమానులకు సుబోధక మవుతుంది.

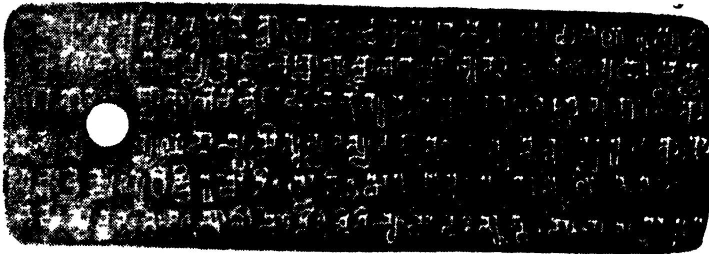

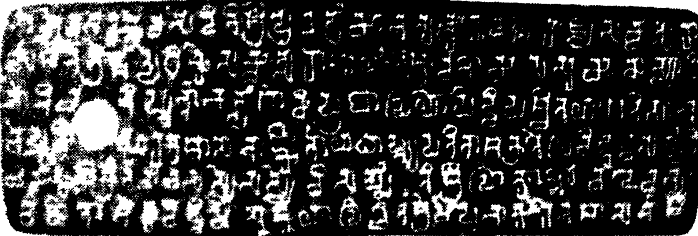
(మొదటి రేకు రెండవ ప్రక్క)

1. ఓం స్వస్తి సర్వర్తు సుఖరమణీయ ద్విజయా కళింగ నగరాత్ సకల భువననిర్మా
2. ణైకసూత్రధారస్య భగవతో గోకర్ణ స్వామి నశ్చరణ కమలయుగళ ప్రణామాత్
3. అపగత కలికళంక విసయ, నయ, సంపహాం ఆధారః స్వాసిధారా పరిస్పందా
4. ధిగత సకల కళింగాధిరాజ్య శ్చరు రుపనిరరంగ మేఖలావనితల ప్రవి
5. తత్త మలయశాః—అనేకాహవ సమర సంక్షోభ జనిత జయశబ్దో సంగాపలకు
6. లప్రతిష్టః ప్రతాపాది శయానామిత సమస్త సామంత మాడామణీ ప్రభామంజ

(రెండవ రేకు మొదటి ప్రక్క)

7. రీ పుంజరంజిత చరణః మాతాపిత్రు పాదానుధ్యాతః పరమమాహేశ్వరః శ్రీ మహా
8. రాజా యింద్రవర్మ క్రోష్టుకవ ర్తన్యం తోటవటక గ్రామే సర్వసమవేతాం కుటుంబినః
9. సమాజ్ఞాప యతి—విదితం అస్తుయథాయ గ్రామేస్మాభిః సర్వకరైః పం
10. హృత్య ఆచంద్రార్క ప్రతిష్టాం అగ్రహారం కృత్వా మాతృపిత్రు ఆత్మనశ్చపుణ్య
11. యశసాం అభివృద్ధయే అంధోరకాగ్రహార వసతిభ్యాం నానాగోత్ర బ్రహ్మచర
12. ణ బ్రహ్మచారిభ్యః శ్రావణమాస అమావాస్యా ఆదిత్య గ్రహోపరాగే

(రెండవ రేకు రెండవ ప్రక్క)

13. ఉదకపూర్వం దత్తః భవిష్యద్రాజభిశ్చ అయం దానధర్మో అనుపాలనీయః తథాచ
14. వ్యాసగీతా శ్లోకాభవంతి బహుభిర్వసుధా దత్తా బహుభిశ్చాను పాలితా
15. యస్యయస్య యథాభూమిః తస్యతస్య తదాఫలం స్వదత్తాం పరదత్తాం వా
16. యత్నాత్ రక్షయుధిష్ఠిర మహీం మహిమతాం శ్రేష్ఠః దానాత్ శ్రేయోనుపాలనం
17. షష్టింవర్ష సహస్రాణి మోదతే దివిభూమిదః, ఆక్షేప్తాచాను మంతాచ

(మూడవ రేకు మొదటి ప్రక్క)

18. తాన్యేవ నరకేవసేదితి—శ్రీ ప్రవర్ధమాన తుమ్ము్రగు వంశరాజ్య సంవత్సరా
19. ణాం శతేత్రిం శత్రయ్యధికే సంవత్సరః శ్రావణమాస అమావాస్యాది
20. నానిచ—నిహ్నుంతు భర్తృగో విప్రబాలయోగీ విపశ్చితాం యోగతిః సాభ
21. వేత్ భూమిపాలక శాసనాధృతం—యథా అప్సుపతితాం శక్ర! తైలబిందు విసర్పతి
22. ఏవం భూమికృతం దానం సస్యేసస్యే విసర్పతి, శ్రీ లోకానాం దేవదేవస్య
23. లిఖితానేక విద్విషః ఆజ్ఞయాలిఖితం శ్రేష్ఠ ప్రభాకరేణ శాసనం.

ఖగోళ శాస్త్రరీత్యా సూర్యగ్రహణం సంభవించిన శ్రావణ బహుళ అమావాస్య అని తెలిసినంత మాత్రాన మనం ఒక సంవత్సరం యిదమిత్థం అని నిర్ణయించడానికి వీల్లేదు. కాని దీనికి సంబంధించిన మరికొంత పూర్వచరిత్రతో యీ శాసనాన్ని సమన్వయించి చూచినట్లయితే, ఒక నిర్ధారణకు రావడానికి అవకాశంవుంటుంది. ఈ శాసనం వ్రాయించిన రాజు గాంగ శకం 127 వ సంవత్సరంలో మార్గశిర శుద్ధ పౌర్ణమినాడు గోచరమైన చంద్రగ్రహణాన్ని వేరొకచోట పేర్కొన్నట్టు, డాక్టర్ సీవెల్ రచించిన పురావస్తు పట్టిక (*List of Antiquities*) 22 వ పేజీలో 156 వ ఐటమ్‌వల్ల మనకు తెలుస్తున్నది. ఈ రెండు గ్రహణాలను ఆధారంగా చేసుకుంటే కాలనిర్ణయం చేయడానికి సావకాశంవుంది. సూర్యగ్రహణం సంభవించాలంటే సూర్యునకు "నోడ్స్" (*Nodes*) కు గల మధ్య దూరం 15 డిగ్రీలుకంటె తక్కువగాను, చంద్రగ్రహణమైతే "నోడ్సు" కు చంద్రునకు గల మధ్య దూరం 12 డిగ్రీలు కంటె తక్కువగాను వుండాలని శాస్త్రవేత్తలు చెబుతారు. "నోడ్స్" అంటే క్రాంతి వృత్తంతో చంద్రుని కక్ష్యను ఖండించే బిందువులని అర్థం. ఈ సూచనను ఆధారంగా చేసుకుని ఆరుసంవత్సరాల మధ్య కాలంలో ఎప్పుడు మార్గశిర శుద్ధ పౌర్ణమి చంద్రగ్రహణం, శ్రావణ బహుళ అమావాస్యకు సూర్యగ్రహణం గోచరమయినాయో నిర్ణయించగలిగితే యీ సమస్య పరిష్కృతమవుతుంది. గాంగ శకం 127 వ సంవత్సరంలో చంద్రగ్రహణం కలిగినట్టు పూర్వ చరిత్ర చెబుతుంది. గాంగ శకం 133 వ సంవత్సరంలో శ్రావణ బహుళ అమావాస్యనాడు సూర్యగ్రహణం సంభవించినట్టు యీ శాసనంవల్ల తెలుస్తున్నది. మార్గశిర శుద్ధ పౌర్ణమినాడు గోచరమైన చంద్రగ్రహణానంతరం సరిగ్గా ఆరుసంవత్సరాల కాలం తరువాత, శ్రావణ బహుళ అమావాస్యనాడు సూర్యగ్రహణం సంభవించిన సంవత్సరాన్ని లెక్కకట్టి, గాంగ శకాన్ని క్రీస్తు శకంలోకి మార్చినట్లయితే, యీ గ్రహణాలు క్రీ॥ శ॥ 561, 567 సంవత్సరాలలో సంభవించినట్టు తెలుస్తున్నది. చంద్రగ్రహణం గాంగ శకం 127 వ సంవత్సరంలో పట్టింది గనక, 561 సంవత్సరాలలో 127 సంవత్సరాలు కొట్టివేస్తే గాంగ శకం 434 వ సంవత్సరంలో ప్రారంభమై వుండాలని మనం తెలుసుకో వచ్చును.

ఇంతవరకు యీ వంశీయులవి మున్నై శాసనాలు బయటపడ్డాయి. గాంగ శకం 51 వ సంవత్సరంలో దేవేంద్రవర్మ వ్రాయించిన శాసనంలోను, గాం॥ శ॥ 221 సంవత్సరంలో నందవర్మ వ్రాయించిన శాసనంలోను, 306, 397 సంవత్సరాలలో దేవేంద్రవర్మ అనే పేరుగల యిద్దరు వేరువేరు వ్యక్తులు వ్రాయించిన శాసనాలలోను, ప్రస్తుత చర్చకు ఆధారభూతమై యింద్రవర్మ వ్రాయించిన శాసనాలలోను గ్రహణవిషయం ఉదాహరింపబడి వుంది. మిగిలిన శాసనాలలో గ్రహణవిషయికమైన సూచన కనపడదు. క్రీ॥ శ॥ 434 వ సంవత్సరంలోనే గాంగ శకం ప్రారంభమైనదని అంగీకరించి, పై శాసనాలను పర్యవేక్షించినట్లయితే, లెక్క ప్రకారము క్రీ॥ శ॥ 485, 588, 655, 740, 831 సంవత్సరాలలో తప్పకుండా సూర్యగ్రహణం సంభవించినట్టు మనకు తెలుస్తుంది. గంగ వంశ ప్రారంభాన్ని నిర్ధారణ చేయడానికి యితర పరిశోధకులు సూచించే సంవత్సరాలను ఆధారంగా చేసుకుని లెక్కకట్టినట్లయితే శాసనాలలో నిరూపించిన గ్రహణకాలం సరిగ్గా సరిపోవడం లేదు. అందుచేత క్రీ॥ శ॥ 434 వ సంవత్సరమే గంగ వంశ ప్రారంభ కాలంగా నిర్ణయించవలసి వుంది.

ఇదిగాక, డాక్టర్ కీల్‌హారన్, డాక్టర్ డూబ్రెయిల్ అనే చరిత్ర పరిశోధకుల ఊహలకు నేను సూచించిన యీ క్రీ॥ శ॥ 434 వ సంవత్సరం అనుగుణంగానే వుంది. గాంగ శకం 87—91 సంవత్సరాల మధ్య పాలించిన యింద్రవర్మ విష్ణుకుండిన వంశీయులైన యింద్రభట్టారకునితో యుద్ధం చేసినట్టున్నా, యీ విష్ణుకుండిన వంశస్థుడు క్రీ॥ శ॥ 500 మొదలు 530 వరకు పాలించినట్టున్నా ఆధారాలున్నాయి. గాంగ శకం 87—91 సంవత్సరాలు క్రీ॥ శ॥ 500—530 సంవత్సరాలకు సరిపోవలసి వుంది. గంగ వంశీయుల ప్రారంభ కాలం 413—443 లోపున అయినప్పుడే పై విధంగా సరిపోతుంది. నేను సూచించిన క్రీ॥ శ॥ 434 వ సంవత్సరం యీ రెండు సంవత్సరాల మధ్యనే వుంది. కాబట్టి గాంగ శకం క్రీ॥ శ॥ 434 వ సంవత్సరంలో ప్రారంభమైవుండాలి. ఖగోళ శాస్త్రరీత్యా నేను నిర్ధారణచేసిన యీ విషయాన్ని యిప్పుడు దొరికిన ఆంధవరం తామ్రశాసనం పూర్తిగా బలపరుస్తున్నది.

(17-5-53 వ తేదీనాటి "హిందూ" పత్రికలో శ్రీ యన్. రమేశన్ గారు "*A. Kalinga grant*" అనే శీర్షికతో వ్రాసిన వ్యాసానికి యిది అనువాదం (అనువాదకులు శ్రీ క్రొవ్విడి రామం.)

కథానిక :

వెదుళ్ల పండగ

• శ్రీ కవికొండల వేంకటరావు

రోడ్డు కొకతట్టు ఎత్తైన మేడలు, ఒక తట్టు హరిజనవాడ, మధ్యను రోడ్డు, సిమెంటురోడ్డు! సిమెంటు రోడ్డంటే అదో జనప్రవాహం! అస్తమానం జనం నడుస్తూనే వుంటా. ఈ జనంతోపాటు లారీలు, బస్సులు, టాక్సీలు, బళ్లు, రిక్షాలు, ఒకటేమిటి? సమస్తం చైతన్యంతో ఒక పెద్ద ఊరేగింపులా నిరంతరం కనిపించకమానదు. అయితే నిలబాటుగన్న పురాతన తాటిచెట్లు, చింతచెట్లు, దగిసెన చెట్లు, మజ్జిచెట్లు కూడా రస్తాకిటూ అటూ చిరకాలంనుంచి వున్నవి అలాగేవున్నాయి. వాటిని చూచినప్పుడల్లా ఊరులేనితీరు, వాడలేని బీడు, చరిత్రాత్మకునకు తోచకపోవు. మఱెన్ని అక్కడక్కడ ఏనాటిదో ఒక జామితోట, ఏ ప్రక్కనో ఒక జొన్నచేను ఇలాంటివి అనాది మనిషి సేద్యంచేస్తూ రాగా మిగిలిన భవ్యకళను ప్రసాదిస్తూవుండేవి.

ఎంత వ్యాపించుకుంటూ ఆక్రమించుకుపోతూవున్నా మనిషికి మానన్నా, మానుకు మనిషన్నా ప్రేమ! ఒక పట్టాన చెట్టును కొట్టెయ్యలేడు. కొట్టేసి ఇల్లు కట్టినా మళ్లీ అతగాడు పెరడనీ, కొరడనీ పెంచి, పాదో ఫలవృక్షమో మొలిపించుకు పచ్చందనం పెంపొందించేను గాని కేవలం నిప్పురుగాను, నిప్పచ్చరంగాను ఉంచనొల్లడు.

అసలు ఇల్లు లేకుండా, వెల్లడినిండు కుంచె కూడదని అనుకునే వాళ్ళూవున్నారు. చుక్కల్ని చూస్తూ, చంద్రుణ్ణి తలపోస్తూ, చల్లగాలిని పీలుస్తూ, ఎండకు చెమటోసుకుంటూ, వానకు మట్టి జార్చుకుంటూ, పారవశ్యంగంటూ, వింటూ అంటూ, ఎందుకుండకూడదు మానవుడుకూడాను? మనిషి తాను పిట్టకన్న, పెట్టకన్న, చెట్టుకన్న, చేమకన్న అధికుణ్ణని అనుకోడం చెల్లదేమో!

ఇలాంటి స్వప్నం అనుభవిస్తూ నిరుపేదల్లోని నిరుపేదై నిక్షేపంగా, తన నీడే తనకు జ్యోతిగా దాపుములేని జీవితాన్ని గడిపే వాడొకడున్నాడీ లోకంలో, గడప లేక, గరణలేక! అతని పేరు శరణయ్య!— శరణయ్య అంటే జ్ఞాపకం వస్తూవుంది. "ధర్మం శరణంగచ్ఛామి! సంఘం శరణం గచ్ఛామి! బుద్ధం శరణం గచ్ఛామి!—" కాని శరణయ్య బౌద్ధమత సన్యాసి కాడు. అద్వైతసన్యాసి అంతకన్నా కాడు. అసలు ఏ సన్యాసీ కాడు తన నీడే తన జ్యోతిగా, దాపుడులేని జీవితాన్ని గడిపే వాకానొక ఉత్తమ మనుష్యుడు. మగవాడు. ఎదిగిన వాడు. ఎఱ్ఱగావుంటాడు. బలంగా వుంటాడు. ఛాతీ పోలీసువ్యోగానికి సరిగా ఉంటుంది. ఎత్తు అలాంటిదే కాని ఎప్పుడూ నిద్రమత్తే ఆ వ్యక్తికి. ఆలిలేదు. అనురాగం లేదు. బాలబాలికలంటే పడదు. పశుపక్ష్యాదులన్నా తద్వతే!

అయితే అతనికి ఆకలితీరడ మేలాగు? కాలంగడవడ మేలాగు? అవి రెండూకూడా అతగాడి కెన్నడూ సమస్యలుగా దట్టలేదు. తాతతండ్రులు సంపాదించిన కొండ్ర కొంత వుంది.

ఏపూర్వులో వేసిన చెట్లయ్యుంటాయి అవి. కాకుంటే వాటికవి మొల్చినవయ్యుంటాయి. తాటివనం అదీ కొంతవుంది. మళ్లీ వాక ముంజెకాయ తినడు. బుర్ర గుంజు ఇంత కొట్టుకోడు. మనము రోడ్డంట నరమానవుల్ని ఏలా తప్పుకుంటూపోతామో, అలా చెట్టుచెట్టూ తప్పుకుంటూ వనమంతా తిరుగుతూ ఎక్కడో ఒకచోట ఏ రయితో ఇన్ని పచ్చికాయలుగాని, పచ్చి బియ్యము గాని, పచ్చిపప్పుగాని ఆఖరకు వట్టిన్నప్పైనా సరే, ఫలహారంగా పెడితే దాన పొట్టనింపుకొంటూ, చేరువనేవున్న నదిలో స్నానం చేస్తూ, సర్వవిధాలా సంతోషం అనగా వేడుకచే కలిగే సంతోషంకాదు, తృప్తిచే కలిగే సంతోషం పొందేవాడు. "తాతతండ్రులిచ్చిన కొండ్ర లేకుంటే?" అని అడిగారా పాఠకులు, అది వేరేచోట అడగవలసింది. శరణయ్యవున్న స్థలంలో కాదు... నిజం నిజంగా చెప్పుకోవాలిగాని, అలాఅయివుంటేనో, ఇలా అయివుంటేనో అని అనుకోరాదు. ఇంతకూ బాగా ఆలోచిస్తే అతనికాచెట్లు, పగటివేళ నీడను, రాత్రివేళ అంధకారాన్ని ఇచ్చేవి. అంతకు మినహా మరేమి యివ్వవు. మరేమీ కావుకూడాను.

ఇలా వుంటూవుండగా ఒక రోజున హఠాత్తుగా ఆ వూళ్లో వాళ్లకు వెదుళ్ళ పండుగ వచ్చింది. ఎన్ని పండగలైనా మనం ఎఱుగుదుం గాని వెదుళ్ళపండగ ఆ వఱకెఱుగము మనమెవళ్లమూను. తోళ్లిక్కడను గురించి వినేం! నక్షత్రాల్లె వెధవ అని తిట్టేం! కాని వెదుళ్లకు వెదుళ్లు, వరదలోపట్టి, ఇవలకు లాగి, బుజాన్ని వేసుకుని ఎవరికివారు చిరునవ్వుతో తీసికొనిపోవడం ఎప్పుడూ ఇదివరలో వినలేదు! కనలేదు! ఈ సాహసం అంతా చూచినప్పుడు శరణయ్యకే సాయపడాలని బుద్ధిపుట్టాక ఇతరుల మాట ఇక చెప్పాలా?

అసలు చాలా కాలాన్నుంచి నది ఇగుర్చుకు ఇగుర్చుకుపోతూ ఇసక మాత్రంగా ఇనుకూటగా కొంచెంకొంచెం ఉన్నానంటూ వుండే సందర్భంలో ఓ చీకటి రాత్రి గడవకుండానే అంతా జలమయమై పూరుకుంది. తెల్లారిగట్ల స్నానానికి అదివరలో కెంతో దూరం పోయేవాళ్లు, అసలే నడవక్కరలేకుండా కాళ్ల దగ్గరకు నీళ్ళొచ్చిపడ్డాయి. లంకలూ లేవు. లాకులూ లేవు. అంతా ఒకటే పొర్లువొర్లు. 'గాలపు' గుఱ్ఱు నురుగులు గ్రక్కేటట్టు నీరు ప్రాణం దాల్చి నురుగు గ్రక్కుతూ, బరువు వస్తువును తేలిక వస్తువుగాను, తేలిక వస్తువును బరువు వస్తువుగాను చూపిస్తూ ఒకటే శోభ, క్షోభ ఇద్దరినుంచి అద్దరిదాకా కాపరుస్తూవుంది అందులోనే చిత్రం!

తెప్పలకు తెప్పలే, కుప్పలకు కుప్పలే, వెదుళ్లు కట్లు తెగి, కలప పట్లు తప్పి, పలకలు కూడా పోలికలా అన్నంత వేగంగా విడివడ్డాయి. పట్టువడ్డానికి బిడ్డా? కరగి పోవడానికి బెడ్డా? దేనికదే అడ్డదిడ్డపు గామ్యారాన్ని రాత్రి చీకటి గుయ్యారం అంతా గడపి తెల్లారి వెలుగులో పట్నప్రజకళ్లల్లో పడ్డాయి వాళ్ల కాళ్లల్లో నిలబడ్డాయి. పట్టి పైకి తెస్తారా పట్టవే సముద్రానికంటూ పోనిస్తారా? ఆ తేలేకత్రనూ? ఆ మెదిలే కలపను? ఇల్లులేనివాడు సుందరంగా ఇల్లు కట్టొచ్చునని, పెళ్లిచేసుకునేవాడు పందిరి వేసుకోవచ్చునని, పీటదూకి, నురుగునూకి ప్రతీవాడు ఆ రోజున "వెదుళ్ల పండగ" "వెదుళ్ల పండుగ" అంటూ ఒళ్లుమఱచి సంచరించిన వాడే. ప్రతి ఆడదీ ఆయా మగాడికి తోడ్పాటైందే.

శరణయ్య మాత్రం కొంతసేపు విస్తుపోతూ చూశాడు! చూసిచూసి అన్నాడు- "వెదురైతే పట్టేరు. కలపైతే పోగెట్టేరు! స్థలం మీకెక్కడ?" అని అడిగాడు.

ఆలా అడుగుతూనే వున్నాడు శరణయ్య, శరణయ్య చరణాల క్రిందకు వఱద వచ్చి అరికాలు గోగినట్టు అయింది శరణయ్య ఒహా దొడ్డ నవ్వునవ్వి అనుగు మార్చాడు. మార్చాడో లేదో ఒకసాటుచు కుఱ్ఱది, అంతా బాగా వున్నది- "ఒయ్యో ఖు! సి వెనగనో? జరగబోక! కుపింగి ఈ వెదురు నిక్కు జేశేసేప!" అని ఓ వెదురుగడ జారే శరణయ్యకు దాపెట్టిని తేసింది. మొదటి వెదురుకు రెండో వెదురు కలేసింది. రెండో వెదురుకు మూడో వెదురు, ఆలా పేర్చి, "శివాశివా! యిదేంపాపం?" అని శరణయ్య అనుకునేలా ఆదించింది వెదుళ్లతో శరణయ్యను, శరపరంపరగా, అణచేసింది "ఇక చాలు" అన్నా వినిపించుకునే వాటంలో లేదు అది. ఒక్క గడనూ కూడా వాలుకు పోనీక, తేల్చిలాగి, శరణయ్య మీదకి విసరజొచ్చింది. శరణయ్య మఱి చేసేపనిలేక తనమీదకొరగిన గడలను ఆలా తన తాటి వనంలో ఓ తాటిచెట్టుకు జేరవేసేడు. ఆ పిల్ల ఊరికే వెదురు గడలను అందివ్వడం, ఇతడూరికే తాడికి జేరెయ్యడం! ఇలా కొన్ని గంటలు వాదూ, వాక్యం మాని ఆ యిద్దరూ గోదావరి ప్రవాహం మధ్యను ఈదులాడినంత శ్రమపడి, యెట్ట

కేలకుమట్టమధ్యాహ్నానకు "ఏం, మావా!" అని అది, "ఏం కోడలా?" అని శరణయ్య ఒకర్నొకరు చూచుకొన్నారు.

చూచుకోవడంలో పూచిన చెట్టులా అది పీనికితోచింది. ఆ మెకు ఇతడు ఏలాగో తట్టేడు. ఏలాగేమిటి? శరణయ్య లాగేను. "ఏం శరణయ్యమావా! నీవే! ఇంగాకట్నుంచీ వెదుళ్లిందుకున్నాది?" అని, ఏమీ ఎఱగని దానిలా, అడిగింది. శరణయ్య ఆ ఆడమనిషిని పునః పునః పరకాయించి, "చూస్తే పిల్లవుగాని మాట్లాడితే ఇల్లాలు లాగు పలకరించేవు! నీ వెదుళ్లలా నా తాడికి జేరమోసి అలా వుండవలసిందేనా ఈపైని?" అని అడిగేడు "స్థలం మరెక్కడన్నా దొరికేదాకా అలా ఉండవలసినవే అవి" అని పిల్ల అంది.

శరణయ్య కెక్కడలేని కోపం ఆవేశంగా వచ్చి, ఒక గొడ్డలి తెచ్చి, ఒక్కొక్క తాడిచెట్టే నఱక జొచ్చాడు. అతగాని వూహ "ఆ పిల్లకు వెదురు జేరేసేందుకు చోటులేకుండ చేదా"మని. గొడ్డలిదెబ్బకు— ఒక్కొక్క దెబ్బకు – పై మట్ట అల్లల్లాడి క్రింద వేరు చెదరి - ధడేల్మని - చప్పుడవుతూ వుంటే పిల్ల హడలిపోయింది. "భగవంతుడా! ఏ తాడిచెట్టుమీద పడుతుందా?" అని వణకిపోయింది. "శరణయ్యమావా! అంత కోపం అయితే ఏలా?" అంది. "చెట్టుకు జేరేసినగడ చెట్టుదే! నీవు ఈ స్థలం వదలి వెళ్ళిపో తత్క్షణం వెళ్ళిపో" అన్నాడు శరణయ్య.

పిల్ల తత్క్షణం వెళ్ళిపోయింది. "వెదురు దొంగవెదురు సుమా." అని పిక్కటిసింది. "దొంగవు నీవా? నేనా?" అంటూ శరణయ్య నీళ్లు నమలినట్టుఅని గొడ్డలెత్తలేకపోయినాడు. గొడ్డలి గడలకు జేరేసి తాటి మువ్వొంక ఒకసారి గాంచి "ఇది మా పెద్ద పన్నాగం పన్నేసింది! ఎవరా ఆ పిల్ల?" తెలుపినే తేరిపారిచూచాడు.

పిల్ల 'మరియమ్మ'లా పట్టింది, వెను తట్టు జటా అది, అల్లాడేలా, కుటకులాడుతూ నడుస్తూవుంది. "మరియమ్మా!" అని కేకేసేడు; తన అం చేతులు తననోటికి దాపినవాడై బూరా వూదినట్టు కూకేశాడు. "నన్నేనా? నాను రాను" అంది మరియమ్మ.

"ఎఱిగున్న మనిషే
మఱపు కొచ్చింది!
తిరిగి పోనాక మఱి
తెలివేల? కాల్చనా?"

అంటూ ఓగీతిక అల్లుకు శరణయ్య ఆ మరియమ్మను మరియాదగా వెంటాడించాడు మట్ట మధ్యాహ్నపు ఎండలో.

"కాపలాకాస్తే దొంగనరుకు కాకపోవచ్చు" అన్నాడు చెవిలో అన్నట్టు చేరికకు వెళ్లి. మరియమ్మ, మెలితిరిగినట్టు శరణయ్యవంకకు మెడత్రిప్పి, "నీవా? నేనా? కాపలాకాయడం?" అంది. "నరుకు నా వంతు, కాపలాకాయడం నీ వంతు" అన్నాడు. "అమ్మితే వచ్చేలాభం?" అని అడిగింది. "ఇదేం పెద్దవ్యాపారమా లాభా

నికి ?" అన్నాడు శరణయ్య. "వ్యాపారమో వ్యవహారమో నా కదంతా తెలియదు" అంది మరియమ్మ. "సాక్ష్యం మఱి వేరు" అన్నాడు శరణయ్య.

అంతలో వాళ్ళిద్దఱూ నిలబడ్డ చాయనే వాళ్లున్న పాళంగా వాళ్ల మీదకు తభీమని ఒక తాడిచెట్టు వొరిగింది. ఇద్దరూ చెరోవైపునకు తప్పుకున్నారు. తప్పుకున్నట్టుగా, మరో తాడి, మరో తాడి తభీ తభీమని గొడ్డలిపెట్టున పెటిల్లుమంటూ మఱీ మీదకు పడసాగాయి. చుట్టూ చూచేరు శరణయ్య మరియమ్మ ఏకచూపుగా! శరణయ్య గొడ్డలివేయి గొడ్డళ్లై, చెట్టుకో గొడ్డలి, గొడ్డలికో మనిషి నిలబడ్డారు కోర మీసాలు వడేశారు.

శరణయ్య మరియమ్మకేసి, మరియమ్మ శరణయ్యకేసి, ఒండొరులు భయకంపనంగా చూచుకొన్నవారై, మఱికొట్టబడని చెట్టు ఆ వెదుళ్లుదాపెట్టిన చెట్టేనని తెలుసుకోగలిగారు. ఇద్దఱూకూడా వెదుళ్లమధ్యకు దూఱి ఆ ఒంటితాడి మొదలున కూర్చున్నారు.

"బయటికి రాండి!"అని కులంవారు అంతా కూడకట్టు కొక్క గొంతుకసరిస్తే, మరియమ్మ మఱితపడ్డ జడరిబ్బను సరిచేసుకుంటూ యివతలకు వచ్చింది. కాని శరణయ్య అలాగే తాటి నంటిపెట్టుకుపోయాడు. గడలన్నీ వొత్తిగించి యివతల పారేసినా, చెట్టును విడువకుండా శరణయ్య పూర్ణ సంతోషం వెలిబుచ్చాడు.

"మీరా తాళ్లు ఇంకా వాసాలుగా చేసుకోండి! ఆ స్థలంలో ఇళ్లేసుకోండి! ఆ వెదురంతా పెండెంక్రింద పెణక్రింద ఉపయోగించుకోండి! నన్నూ నా పురాతనపు తాడిచెట్టును ఇలా వుణ్ణియ్యండి!" అన్నాడు.

ప్రజలప్పుడు తాముకట్టిన వెదురుంచుకోవడానికి జాగానేకాకుండ, ఇల్లుకట్టుకోనడానికికూడా జాగా సంపాదించుకున్నవారయ్యారు. అదంతా వేటే ఒక పెద్దపేటగా తయారై యూరుకొంది ఒకలిస్తలో.

మఱెప్పుడన్నా మరియమ్మను శరణయ్య చూచినప్పుడు, తొల్లింటికోపం పాపం అంతా మఱచిపోయి— "మరియమ్మా! మనిషికి ఒక తాడిచెట్టు ఒక్క వెదురుబొంగు ఉంటేశాన! నీ వంత పెద్దలోగిలెందుకట్టేవు? అన్ని వెదుళ్లెందుకు నెట్టేశేవు?" అనీ వాడు యథాలాపంగా! మరియమ్మ అతగాడి ఆ తాడిచెట్టు మువ్వంక చూస్తూ "వెదుళ్ల పండగ!" అని చిరునవ్వు నవ్వేది!

విజ్ఞాన విశేషాలు :

గతంలోనికి ప్రయాణం

శ్రీ వసంతరావు వేంకటరావు

సూర్యో మరీచి మాదత్తె
సర్వస్మా ద్భువనాదధి।
తస్యాః పాక విశేషేణ
స్మృతం కాల విశేషణం॥
నదీవ ప్రభవాత్కాచిత్
అక్షయ్యా త్స్యన్దతే యథా।
తాం నద్యోభి సమాయన్తి
సోరున్స తీన నివర్తతే॥
ఏవం నానా సముత్థానాః
కాలా స్సంవత్సరగ్గ్ శ్రితాః।
అణుశ్చ మహాశ్చ
సర్వే సమ వయన్త్రితం॥
సతై స్సర్వై స్సమావిశ్చః
ఊరున్స న్నవివర్తతే।
అధిసంవత్సరం విద్యాత్
తదేవ లక్షణే॥
అణుభిశ్చ మహద్భిశ్చ
సమారూఢః ప్రదృశ్యతే।
సంవత్సరః ప్రత్యక్షేణ
......................॥

'సూర్యుడు సర్వప్రపంచమునకు పైభాగమందుండి కిరణములను సరించి ప్రకాశింపజేయుచున్నాడు. సూర్యునియొక్క ఆ కిరణముల ప్రకాశమువలనను సంకోచమువలనను సంవత్సరము, అయనము, ఋతువు, మాసము, పక్షము, దినము మొదలగు కాలభేదము లేర్పడియున్నవి. మరియు, విత్తనములు మొలచుట, పెరగుట, వృక్షములగుట, పుష్పించుట, ఫలించుట మొదలగునవి అన్నియును సూర్యుని కిరణప్రకాశ పరిపాకమువలననే గలుగుచున్నవి. అనేకములైన చిన్న నదులు కలియుటచేత గొప్పదియగుచు నెల్లప్పుడు నెడతెగక పారుచుండెడి ప్రవాహము కలదియై, నాశనములేనిదియగుచు మహానది యెట్లలగునో, ఆప్రకారముగానే క్షణముహూర్తాదిరూపమైన చిన్న కాలములు, దివసపక్షాది రూపమైన మహాకాలములను ఏవి కలవో అవి అన్నియు సంవత్సరమునాశ్రయించి మహాకాలముగా జెప్పబడుచున్నవి. ఆ సంవత్సరము అణువు మొదలుగా గల సమస్త అవయవములతో గూడినదై, గొప్పదియగుచు, నెప్పుడు విరామమును బొందదు. ప్రభవ విభవాది సంవత్సరరూపముగా ప్రవర్తించుచునే యుండును. ఆ హేతువువలన సమస్తమైన ప్రపంచము సంవత్సరము నాశ్రయించి యున్నది. కావున కాలస్వరూపమును దెలిసికొనినయెడల సంవత్సరస్వరూపము తెలియబడుచున్నది. క్షణము మొదలగు స్వల్పకాలములచేత, దివసము మొదలగు మహాకాలములచేత నేర్పడియున్న ప్రభవాది సంవత్సరములు అందరకును తెలియబడుచునే ఉన్నవి" అని అరుణంలో కాలజ్ఞాన చర్చ గావింపబడింది. శివసహస్రనామావళిలో 'కలాకాష్ఠా లవామాత్రా ముహూర్తాహ క్షపాక్షణా' అని శివుని సంబోధించేరు. ఆ ఎనిమిదిన్నీ కాలవిభాగాలు. ఒక మతప్రకారంగా వాటి విలువలు :

కల	= 30 కాష్ఠలు = 8 సెకనులు
కాష్ఠ	= 8/30 సెకెను
లవము	= ½ సెకను
క్షణము	= 4/5 సెకెను
మాత్ర	= ఒక అచ్చును పలుకుటకు పట్టుకాలము
ముహూర్తము	= 48 నిమిషాలు
క్షప	= రాత్రి = 12 గంటలు
అహస్సు	= పగలు = 12 గంటలు

ఈవిధంగా భగవంతుడు కాలస్వరూపుడన్నారు మన ప్రాచీనులు. ఒక్క కాలపరంగానే కాకుండా 'దేశకాలాపరిచ్ఛిన్నా' అనికూడా సంబోధించేరు.

అయితే, కాలభావ మెట్లు కలుగుతూంది? ఒక సమగతికగమనమో, ఆవర్తచలనమో కాలభావానికి అత్యంతావశ్యకం. అనేక దోలకంయొక్క ఊగుడు కావచ్చు, భూమియొక్క అంతిర్భ్రమణం కావచ్చు, లేదా సూర్యునిచుట్టూ భూమిచేయు పరిభ్రమణం కావచ్చు, లేదా జీవి గుండెయొక్క పోటుకావచ్చు; వీటిలో దేనినైనా కాలాన్ని కొలవడాని కుపయోగింపగలం. ఏదో వస్తువుయొక్క గమనపరంగా గాని కాలాన్ని ఊహించలేము. గమనరహితమై వస్తువులు స్తంభిస్తే కాలభావం మాయంగాక తప్పదు.

సర్వ్యజీవితంలో ప్రాథమికమైన కాలప్రమాణాలు మన భూగమనంవల్లనే ఏర్పడ్డాయి. తనఅక్షంపై భూమి భ్రమిస్తుండుటచేత మనకు రాత్రింబవళ్లు కలుగుతున్నాయి. ఒకసారి మనభూమి ఆత్మప్రదక్షిణం చేయడానికి పట్టుకాలాన్ని 'దిన' మని వ్యవహరిస్తున్నాము; సూర్యునిచుట్టు ఒక ప్రదక్షిణం చేయడానికయ్యేకాలాన్ని 'సంవత్సర' మన్నాము. ఒకవేళ భూమి ఆత్మప్రదక్షిణం చేయడం మానినట్లయితే మన దినప్రమాణం సంవత్సరప్రమాణానికి సమానమౌతుంది. ఆత్మప్రదక్షిణకాలం సూర్యప్రదక్షిణకాలానికి సమానమైతే, అంటే మనరోజు సంవత్సరానికి సమానమైతే భూగోళంలో అర్ధభాగం శాశ్వతంగా సూర్యునివైపు తిరిగి ఉండిపోతుంది; దానిఫలితమేమంటే, భూమిలో అర్ధభాగానికి నిత్యం పగలు, మిగిలిన సగానికి నిత్యం రాత్రి. పగటిభాగంలోనున్న వస్తువులు నిరంతర సూర్యరశ్మికి గురియై వాడి మాడిపోవచ్చు; రాత్రి భాగంలోనున్నవి తేజోష్ణాలు లేక కొంకుబారిపోవచ్చు! సూర్య ప్రదక్షిణాలు చేయడం మానినా భూమి కదే గతి పట్టుతుంది.

భూభ్రమణ పరిభ్రమణాలవల్ల మనకు దిన సంవత్సరాలు క్రమంగా కలుగుచుండగా, చంద్ర పరిభ్రమణంవల్ల 'మాస' భావం జనించింది. భూమి చుట్టూ చంద్రుడొక ప్రదక్షిణం చేయడానికయ్యేకాలం ఒకనెల. కాగా, మన సంవత్సరానికి సుమారు 12 చాంద్రమాన మాసాలు, మాసానికి 30 రోజులు, సంవత్సరానికి 365¼ రోజులు అను సంబంధాలేర్పడ్డాయి.

కాని, ఈ దిన-మాస-సంవత్సర సంబంధమే ప్రతిలోకానికి వర్తిస్తుందని చెప్పలేము. అది గ్రహం నుండి గ్రహానికి మారుతుంది. చంద్రగోళంలో జీవు లుంటే వారికి మాసభావమే కలిగే అవకాశంలేదు. చంద్రునిచుట్టూ తిరిగే ఉపగ్రహంలేదు. మన భూమినే వా రుపగ్రహంగా భావిస్తా రనుకొంటే చంద్రగోళంలో సగంభాగానికి భూమి కనిపించదు. భూమితోపాటు చంద్రుడు సంవత్సరాని కొకసారి సూర్యప్రదక్షిణం చేస్తాడు. ఆత్మప్రదక్షిణకాలం మన నెలకు సమానం; అది చంద్రలోకవాసుల కొక్క దినం. అందుచేత చంద్రలోకంలో సంవత్సరానికి 12 దినాలు; నెల లేనేలేదు.

కుజగ్రహంలో దినప్రమాణం మన దినప్రమాణం కంటె కొన్ని నిమిషా లెక్కువ. కాని కుజ సంవత్సరం మన సంవత్సరానికి సుమారు రెండురెట్లు. గురులోకంలో దినప్రమాణం మన 10 గంటలకే సమానం; సంవత్సరమాత్రం మన సంవత్సరానికి రమారమి 12 రెట్లు. గురునికి చాల ఉపగ్రహాలున్నాయి. వాటిలో దేనినిబట్టి వారు మాసం నిర్ణయించుకొంటారో చెప్పలేము. శనిలోక దినప్రమాణం మన పదిన్నరగంటలకు సమానము; శని సంవత్సరం మాత్రం మన 29 సంవత్సరాలంత దీర్ఘమైనది. శనికి చాల ఉపగ్రహాలున్నాయి. వాటి కనుగుణ్యంగా అనేకమాసాలుండవచ్చును. కాని, శని సంవత్సరానికి సుమారు 24000 శనిదినాలు. ఈవిధంగా ప్రతిగ్రహానికి ఉపగ్రహానికి ప్రత్యేకమైన కాలమానా లున్నాయి. ఇది భౌతిక కాలం.

భౌతికకాలాన్ని నాలుగుశాఖలుగా విభజించవచ్చు. అవి: సౌరకాలం (*Solar Time*) నక్షత్ర కాలం (*Sidereal Time*) ప్రమాణ కాలం (*Standard Time*) స్థానిక కాలం (*Local Time*) సౌరదినానికి నాక్షత్రదినానికి కొన్ని నిమిషాల వ్యత్యాసముంది. ఏ స్థలంలోనైనా సూర్యోదయ సూర్యాస్తమయాలకు సరిగా మధ్యనున్న కాలాన్ని 'మధ్యాహ్న' మన్నారు. భూమి ఆత్మప్రదక్షిణం చేస్తూండగా ఒక్కొక్క రేఖాంశ మధ్యాహ్న మార్తాండుని క్రిందికి క్రమంగా వస్తుంది. ఏదో ప్రదేశంలో ఎప్పుడూ మధ్యాహ్నమే; కాని, రెండురేఖాంశాలలో ఒకేసమయమందు మధ్యాహ్నం కాలేదు. ఒక డిగ్రీ రేఖాంశ భేదమున్న రెండుప్రదేశాలలో 4 నిమిషాల వ్యత్యాసంతో సూర్యోదయమౌతుంది. అందుచేత ప్రతిదేశం ప్రమాణకాలాన్ని, ప్రతిదేశం స్థానిక కాలాన్ని ఏర్పాటు చేసికొంటుంది. ఒకదినం

మీరు ఖర్చుపెట్టిన
డబ్బుకు ఈవిధములుగా
డాల్డా వనస్పతి
పూర్తిగా లాభము
గలుగజేయును

ప్రతిచోట స్త్రీలు చెప్తారు :
"డాల్డాను కొన్నారంటె మీరు
డబ్బును మిగిల్చుకొంటారు మరియు
ఇంక రుచికరమైన
ఆహారమును వండుతారు!"

తెలివైన ఇల్లాండ్లు ఎల్లప్పుడు డాల్డాను కొంటారు. మన ప్రతిదినపు ఆహారములో వంట క్రొవ్వుపదార్థము ఎప్పుడూ ఉండవలెనని డాక్టర్లు చెప్పుదురు. డాల్డా ఒక దివ్యమైన వంట క్రొవ్వు పదార్థము. దానివలన ఖర్చు తక్కువ. ఒక డాల్డా డబ్బా ఎంతకాలము వస్తుందో, దానితో ఎంత అద్భుతమైన ఆహారమును వండగలుగుదురో మీరే చూడండి. ఒక డాల్డా డబ్బాను ఈ రోజే కొనండి.

నేనేవిధముగా వంట విషయంలో ఖర్చును
తగ్గించుకోగలుగుతాను :
ఉచిత సలహాకు ఇప్పుడే ఏ రోజైనను ఈ క్రింది అడ్రసుకు
వ్రాయండి:
ది డాల్డా అడ్వైసరీ సర్వీస్
పోస్టు బాక్సు నంబరు 353, బొంబాయి 1

డాల్డా

10 పౌన్లు, 5 పౌన్లు, 2 పౌన్లు మరియు 1 పౌను టిన్నులలో దొరకును

HVM. 192-50 TL

గ్రీన్విచ్చిలో మధ్యాహ్నమైనప్పుడు, భూభ్రమణ ఫలితంగా ఆదినం విశాఖపట్నంలో సాయంకాలం గం 5-33 లున్నూ, బొంబాయిలో సాయంకాలం గం 4-50 లున్నూ ఆయా ప్రదేశాల స్థానిక కాలప్రకారం అవుతుంది.

నోబెల్ బహుమానమందిన విజ్ఞాని ఎలెక్సిస్ కారెల్ ప్రకారము మన జీవప్రమాణాన్ని సౌర కాలంలో చెప్పుకొంటాము. సగటున మానవుడు 25000 రోజులు బ్రదుకుతాడు. దినాన్ని కొలిచే గడియారానికి అన్నిదినాలొక్కటే; వృద్ధుడు గడిపిన దినానికి పంటిపిల్ల గడిపినదినానికి వ్యత్యాసం లేదు. కాని, పిల్లయొక్క భవిష్యత్తులో ఈ 24 గంటలు చాల స్వల్పకాలాన్ని నిరూపిస్తాయి; వృద్ధుని జీవితంలోనైతే ఆదినం పెద్దకాలభాగమే. కాని, వృద్ధుని భూతకాలంతో పోల్చినప్పుడు ఆ దినం స్వల్పంగా కనిపిస్తుంది; పిల్లజీవితంలో చాల ముఖ్యంగా పరిగణించవచ్చు. ఈవిధంగా భౌతిక కాలంయొక్క విలువ మన దృష్టినిబట్టి మారుతుంది.

భౌతికమైన దేశకాలావిరతికం (*Space-time-Continuum*)లో మనం నివాసులమై యున్నాము. అందుచేత మన జీవితకాలాన్ని తెలిసికోడానికై గడియారాన్ని అర్థించాలి. ఈ అవిరతికంలో ఒక పరిమాణమైన కాలాన్ని గడియారం కొలుస్తుంది. దేశానికి భిన్నంగా నున్నప్పటికి కాలాన్ని దేశంనుండి వేరు తీయలేము.

మనమనస్సు పరిశీలించు వస్తువులనుబట్టి కాల స్వభావం మారుతుంది. ప్రకృతిలో మనం పరిగణించు కాలానికి ప్రత్యేకమైన మనుగడలేదు. గణితకాలాన్ని మనమే సృష్టిస్తాము. దాని నొక ఋజురేఖతో పోల్చి, ప్రతిక్రమాగత క్షణం ఆరేఖపై బిందువుగా భావిస్తాము. ఒకవస్తువుయొక్క గాని, జీవియొక్క గాని వివిధాంశలసమీకరణమే జీవప్రమాణమౌతుంది. అదొక విధమైన ఆంతరంగిక గమనము. చెట్టు పెరుగుతుంది, కాని వ్యక్తిత్వాన్ని కోల్పోదు. మానవుడు తన జీవితంలో అనేకవిధములైన దైహికవిపర్యయాలకు మానసిక ప్రక్రియలకు లోనైనప్పటికి తన వ్యక్తిత్వానికి భంగం కలుగదు. ప్రతివస్తువుకి, జీవికి, స్వతస్సిద్ధమైన ఆంతరంగిక గమనము, అవస్థాక్రమము, ఉండి తీరుతుంది. అట్టి గమనమే నైసర్గిక కాలము. మరొక వస్తు గమనంతో ఈ కాలాన్ని కొలవవచ్చును. అందుచేత సౌరకాలపరంగా మన జీవితప్రమాణాలని కొలుచుకొంటున్నాము. భూతలంపై మనం నివసించుచుండుటచేత భూమియొక్క దేశకాల పరిమాణాలు మనకు ప్రమాణాలైనాయి. భూమధ్యరేఖలో నిర్దిష్ట భాగమైన మీటరుతో మన పొడవు కొలుస్తాము. భూభ్రమణ కాలం 24 గంటలని, ఆ గంటలపరంగా మన జీవితకాలాన్ని చెప్పుకొంటాము.

ఒక మానవుని జీవితంలో శారీరకంగా కలుగు మార్పుల వివరణమే వాని ఆంతరిక కాలము. దేశకాల పరిమాణాలు నాలుగింటిలో మార్పెరుగని నియతవ్యక్తి మానవుడు. కాని, వివిధ కాలాలలో వాని చిత్రాలు తీయవచ్చును. ఉదాహరణకు, నాలుగు, పది, పదిహేను, ఇరవైనాలుగువింటేళ్లప్పుడు వాని చిత్రాలు తీస్తే, అవి వాని కాయమును మూడు పరిమాణాలలో మాత్రమే నిరూపిస్తాయి. ఆ వ్యక్తియొక్క శరీర ప్రకృతిలో సక్రమంగా వాటిల్లిన మార్పులనే పై చిత్రాలలోని వ్యత్యాసాలు సూచిస్తాయి. ఈమార్పులు శారీరకమైనవి, మానసికమైనవి. అందుచేత ఆంతరిక కాలాన్ని రెండువిభాగాలు చేయాలి; అవి శారీరక కాలం, మానసిక కాలం.

మానవుడు తల్లిగర్భంలో పిండంగానుండినప్పటి నుండి జీవితాంతంవరకు పొందెడి శారీరకపు మార్పుల పరంపరయే వాని శారీరక కాలం; వ్యక్తియొక్క వాస్తవపరిమాణాన్ని నిర్ణయించే అవస్థాక్రమంగా దానిని భావించవచ్చును. ఈ అవస్థలలో కొన్ని పరివర్తనీయములు, కొన్ని అపరివర్తనీయములు. గుండె కొట్టుకొనుటం, కండరము (*Muscle*) ల సంకోచం, ప్రక్కకొరింగలోని కణాలచలనం మొదలైనవి పరివర్తనీయములు. చర్మంయొక్క స్థితిస్థాపకశక్తి క్షీణించడం, ఎర్ర రక్తకణాల తగ్గుదల మొదలైనవి అపరివర్తనీయములు. కాని, పరివర్తనీయచలనాలుసైతం వ్యక్తియొక్క జీవితకాలంలో క్రమంగా మార్పు చెందుతాయి. దానితో పాటు శరీర ధాతువుల నిర్మాణం మారుతుండే సంకులమైన ఈ మార్పులే శారీరక కాలం.

బాహ్యప్రపంచప్రేరణ ప్రాబల్యానికి తన అవస్థలలో క్రమంగా కలుగు మార్పులను చైతన్యం లిఖిస్తుంది. మానసికజీవితానికి అత్యంతావశ్యకమైనది కాలమని మానసిక తత్త్వవేత్త హెన్రి బెర్గ్‌సన్ అభిప్రాయం. అవస్థితి (*Duration*) అనగా ఒకక్షణం పోయి మరొకక్షణం రావడం కాదు. భూతకాలం అవిచ్ఛిన్నంగా పురోగమిస్తూ, భవిష్యత్తును బక్కరిస్తూ, పొంగి వ్యాపించడమే అవస్థితిగా బెర్గ్‌సన్

నిర్వచించలేము. భూతకాలంపై భూతకాలం విరామం లేకుండా దొంతరలుగా రాశీకృతమౌతుందిట. యథార్థానికి, భూతకాలాన్ని అదే అప్రయత్నంగా భద్రపరచుకొంటుంది. ఒక వ్యక్తియొక్క భూతకాలం యావత్తు, ప్రతిక్షణం, దానిని అనుగమిస్తూనే ఉంటుంది. ... కొలదిపాటి భూతకాలాన్ని వుస్తుంచుకొని, సామాన్యంగా, మనం ఆలోచిస్తాము; కాని, మన వాంఛలు, బుద్ధి, కర్మలుకూడా మన భూతకాలమంతటిపైని, ఆత్మయొక్క మౌలికస్థితిపైని ఆధారపడి ఉన్నాయి 1

మనమొక చరిత్ర. ఆ చరిత్రయొక్క స్థైర్యమే మన ఆంతరిక జీవితసంపదను తెలియజేస్తుంది. నిన్నటవలె నేడు మనం లేమన్న భావ మేదో మనకు కలుగుతుంది. ఒకప్పుడు రోజులు పరుగెత్తుతాయి. కాని, ఈ మార్పులను నిర్దిష్టంగా కొలవడాని కవకాశం లేదు. మన చైతన్యంయొక్క స్వాభావికగమనాన్ని నిర్వచించలేము.

ఆంతరికకాలాన్ని సౌరకాల ప్రమాణాలలో యుక్తంగా కొలవలేము. శారీరక వయస్సుతో కాలానుక్రమిత వయస్సు సరిపోదు. సౌర సంవత్సరాలలో చెప్పినప్పుడు బాల్యావస్థ స్వల్పంగాను వృద్ధాప్యం దీర్ఘంగాను కనిపిస్తుంది. కాని, శారీరక కాలప్రమాణాలతో కొలిచినప్పుడు బాల్యమే దీర్ఘంగాను, వృద్ధాప్యమే స్వల్పంగాను వ్యక్తమౌతుంది.

భౌతికకాలానికి శారీరకకాలానికి భేదమున్నదని గమనించేము. గడియారాల గమనం వేగీకరించినా మందగించినా, తదనుగుణ్యంగా భూభ్రమణ కాలం మారినట్లయితే, మన అవస్థితిలో మార్పు కలిగించదు. కాని శారీరకంగా ఒకడు ఎదిగినట్లో పెరిగినట్లో కనిపిస్తుంది. ఈవిధంగా సౌరకాలంలో కలిగిన మార్పు అభివ్యక్తమౌతుంది. భౌతికకాలవాహినీప్రవాహంలో ముందుకు సాగిపోతూన్నప్పటికి, శారీరక కాలాని కాధారభూతమైన ఆంతరిక ప్రక్రియల లయతో మనం గమిస్తాము. అందువలనే, నదీతోయముల వెంబడి పోవు ఇసుకరేణువులము కాక, మనం, జలోపరితలంపై వ్యాపించి, ప్రత్యేక గమనముతో నదీప్రవాహముతో ముందుకు సాగు తైలబిందువులము. ఆంతరిక కాలం మనకు సహజమైనది; భౌతికకాలం బాహ్యమైనది.

దోలకం స్పందిస్తూంటే క్షణక్షణం దాని వర్తమానం గతిస్తుంది; అవిరామంగా మన వర్తమానం గతించదు. ఏకకాలమందది మన మనస్సుపై, రక్తంపై, ధాతువులపై లిఖితమై యుంటుంది. మన జీవిత సంఘటనలయొక్క శారీరక మానసిక చిహ్నాలన్నీ మనలో నిద్రపరచుకొంటాము. శారీరకంగాను మానసికంగాను కలిగిన ప్రతి అనుభవంవల్ల మన వ్యక్తిమత్వం పుష్టి చెందుతుంది. ప్రతిభావం, ప్రతికర్మ, ప్రతివ్యాధి, వాటికి ప్రత్యేకమైన ఫలితాలను కలిగిస్తుంది; కాగా, గతంనుంచి మన మెన్నడూ తప్పుకోలేము. ఒకరోగంనుంచికాని, ఒకదుష్కర్మనుంచికాని మనం పూర్తిగా కోలుకోవచ్చు; కాని, వాటి మచ్చను మనం శాశ్వతంగా భరించాలి.

శారీరకకాలంవలె మానసికకాలంకూడా మనయొక్క అంశమే. దానిస్వభావం మనకు తెలియదు. అట్లే ప్రవృత్తిస్వభావంకూడా తెలియదు. కాలం గమిస్తూండిన జ్ఞానంకలగటానికి మాత్రం స్మృతి ఆధారం. మనం మారుతున్నామని గమనిస్తాము; నిన్నటివలె నేడు లేమనికూడా గుర్తిస్తాము. కాని, మన వ్యక్తిత్వం మార్పులేక స్థిరంగానున్నట్లు భావిస్తాము. మానసికకాలానికి దైహిక జీవిత లయతో సంబంధమున్నదని, సంబంధం లేదనితప్ప, అంతకు విపులంగా దాని లక్షణాలు తెలియవు.2

భౌతికకాలవిషయమై తిరిగి ఆలోచిస్తే, దానినొక సరళము, అవిచ్ఛిన్నము, అనంతమునైన నదీప్రవాహంవలె సామాన్యంగా భావిస్తాము. ఆ నది ఎండిపోదు. ఒడ్డున నదీ తటాన నిలబడ్డ మానవుడు ప్రవాహానికి లంబదిశలో మాత్రమే చూడగలడు. ఎవ్వరైనా తన తలను ఇటు అటు త్రిప్పడానికి వీలులేదు. తిన్నగా చూస్తుంటే వర్తమానాన్ని నిరూపించు కాలజలాలు వాని దృష్టిపథంనుండి ముందుకు పారుతాయి; పోయి, భూతకాలాన్ని నిరూపించు జలంతో కలిసిపోతాయి. భవిష్యత్తును నిరూపించు జలాలు క్షణక్షణం అవిచ్ఛిన్నంగా వాని దృక్పథంలోనికి వచ్చి పోతుంటాయి. ఈ ప్రక్రియ అనంతంగా సాగుతునే ఉంటుంది.

ఈ విధంగా మానవదృష్టి సామాన్యంగా వర్తమానానికే నియతమైయుంది. కాని, తలను కొద్దిగా త్రిప్పి, భూతభవిష్యత్తులను కొంతవరకాలోకించు విశేష సామర్థ్యాన్ని కొందరు

1. *Henri Bergson : Creative Evolution.*

2. *Alexis Cassel : Man, The Unknown*

మహానుభావులు పంపిస్తారు. వ్యక్తియొక్క భూత భవిష్యత్తులను అద్భుతంగా చెప్పగల జ్యోతిష్కులున్నారు, మానసికశక్తిసంపన్నులు ఉన్నారు. వారికా శక్తి ఎట్లు సంప్రాప్తమైందో మనం చెప్పకొనలేకపోవచ్చు; కాని, అట్టి శక్తియే లేదనడం బుద్ధిమంతుల లక్షణంగాదు.

పై దానినిబట్టి, మానవబుద్ధియే కాలాన్ని భూత భవిష్యత్ వర్తమానాలను విభాగాలు చేసిందని స్పష్టమౌతుంది. ఒక వ్యక్తివిషయంలో, తను గడిపినది భూతకాలము, గడపనున్నది భవిష్యత్తు. వర్తమానం అతి స్వల్పకాలభాగం. మనం మాట్లాడుకుంటూంటే క్షణంనంబడి క్షణం అనాయాసంగా భూతకాలంలోనికి జారిపోతుంది; వర్తమానం లవమాత్రమైనా ఉండదేమో!

ఈ కాలవిభాగాలు ఏదో ఒక ప్రత్యేక కాలాకాశ చట్టానికే వర్తిస్తాయి. జగత్తులో అసంఖ్యాక లోకాలున్నాయి. ప్రతి నక్షత్రం ఒకలోకమే! నక్షత్రలోకాలలో నివాసయోగ్యులైన జీవులుంటే వారంతా మనవలె ఆకాశాన్ని వీక్షిస్తారు. అప్పుడు ప్రతిలోకం ఒక ప్రత్యేక కాలాకాశ చట్టమౌతుంది. అట్టి సందర్భంలో ఒక లోకానికి వర్తమానమైనది మరొక లోకానికి భూతము, వేరొక లోకానికి భవిష్యత్తు కావచ్చును. మనకు గతమైనది సిరియస్ నక్షత్రవాసులకు వర్తమానము, ఆర్ద్రానక్షత్ర వాసులకు భవిష్యత్తు కావడాని కభ్యంతరంలేదు. అందుచేత, మన లోకాన్ని విడిచి ఆకాశ గహ్వరాలలో ప్రవేశించినప్పుడు భూత భవిష్యత్ వర్తమాన కాల భాగాలు అర్థహీనము లౌతాయి; మరొకవిధంగా వాటిని నిర్వచించవలసిన అవసర మేర్పడుతుంది.

సామాన్యంగా గతంలోనికి చూడలేమని మన అభిప్రాయము. కాని, నిశాసమయాన నక్షత్రాలను చూచినప్పుడు, ఆ నక్షత్ర లోకాల వివిధ భూతకాలభాగాలు మనకు గోచరిస్తున్నాయి. ఇది కాంతియొక్క నియతవేగ ఫలితమే. వస్తువుల వలెనే కాంతికూడా ఒక ప్రదేశంనుండి మరొక ప్రదేశానికి ప్రయాణం చెయ్యడానికై కొంతకాలం తీసికొంటుంది. కాంతి వేగం అత్యధికమువడం చేతను, నిత్య జీవితంలో మనకు సందర్భించు దూరాలు, సాపేక్షంగా, అల్పమైనవి కావడం చేతను, కాంతిగమనానికయ్యే కాలాన్ని గమనించే అవకాశంలేదు. కాని, నక్షత్రాలను చూచినప్పుడు కాంతివేగం ప్రాముఖ్యం వహిస్తుంది. అనంతాకాశ గాంభీర్యాలలో అసంఖ్యాక నక్షత్రగోళాలు విక్షిప్తమైయున్నాయి. వాటి దూరాలను కొలవడానికి మైలుగాని, వెయ్యిమైళ్ళుగాని ప్రమాణంగా పనికిరాదు. మన కతి సమీపంగానున్న నక్షత్ర దూరం కొన్ని లక్షలకోట్ల మైళ్ళుండుటచేత, ఆ విపరీతదూరాన్ని అవగాహన చేసికోడానికై ఒక జ్యోతిషప్రమాణాన్ని కల్పించవలసి వచ్చింది. దాని పేరు 'కాంతి సంవత్సరం.' సెకనుకి 18600 మైళ్ళ చొప్పున ఒక సంవత్సరంలో కాంతి ప్రయాణం చేసే దూరమది. దాని విలువ సుమారు 6 లక్షలకోట్లమైళ్ళు. ఈ లెక్కని మన సమీపతమ తారదూరం 4¼ కాంతి సంవత్సరాలు. కాంతిమంతమైన సిరియస్ నక్షత్రదూరం 8½ కాంతి సంవత్సరాలు. మృగవ్యాధకూటంలోని ఎర్రటి ఆర్ద్రా నక్షత్రదూరం 200 కాంతి సంవత్సరాలు. ఏండ్రోమెడలో నున్న పెద్ద నెబ్యులా 800,000 కాంతి సంవత్సరాల దూరంలో నుంది. మౌంట్ విల్సన్ వేధశాలలో గల 100 అంగుళాల దూరదర్శినితో ఫోటోగ్రాఫ్ చేయగల దూరతమ నెబ్యులాలనుండి బయలుదేరిన కాంతి మనలను చేరుకోడానికి 14 కోట్ల సంవత్సరాలు తీసికొంటుంది; ఇంతకాలం ఆకాశ మార్గాన నిర్విరామంగా అది ప్రయాణం చేస్తునే ఉంటుంది.

నియతవేగంతో కాంతి ప్రయాణం చేయుట వల్ల కలిగే ఫలితమేమిటి? అంటే, దానిమూలంగా మనం గతంలోనికి చూచే అవకాశం కలుగుతూంది. అయితే మనం చూచేది మన గతం కాదు; వివిధనక్షత్రాల భూతకాలాన్ని చూస్తున్నాము. 1953 జూలై 1 వ తేదీ రాత్రి సిరియస్‌ను చూచేమంటే, దాని వర్తమానస్వరూపం మనకు కనిపించదు; 1945 జనవరిలో అదేవిధంగా నుండేదో ఆ స్వరూపాన్ని మాత్రమే మనం చూడగలుగుతాము ఆనాడు సిరియస్ నుండి బయలుదేరిన కాంతి సంవత్సరానికి 6 లక్షల కోట్లమైళ్ళ చొప్పున నిర్విరామంగా గమిస్తూ, 8½ సంవత్సరాలయ్యేక మనకంటికి సమకూరుంది. అందుచేత, సిరియస యొక్క ప్రస్తుత స్వరూపాన్ని చూడాలంటే 8½ సంవత్సరాలు వేచియుండాలి. కాగా, సిరియస్‌ను ఏ క్షణమందు చూచినప్పటికీ, ఆ క్షణానికి 8½ ఏండ్ల పూర్వపు సిరియస్ రూపాన్నే చూస్తున్నాము. సిరియస్ వర్తమానాన్ని చూచే అవకాశమే లేదు.

ప్రతి నక్షత్ర విషయ మింతే. ఇప్పుడు మఖ ఎట్లుంది? ధ్రువనక్షత్ర మెట్లుంది? అన్న ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పలేము. మఖ నెప్పుడు చూచినా అప్పటికి 70 ఏండ్ల క్రిందట ఎట్లుండో అట్లు మాత్రమే మనం చూడగలుగుతాము. ధ్రువనక్షత్రాన్ని చూచినప్పుడల్లా 1085 ఏండ్ల క్రిందటి దాని స్వరూపమే మనకు గోచరిస్తుంది. 50 ఏండ్ల క్రిందట మఖ భస్మమై యుంటే, మరొక 20 ఏండ్ల వరకు దాని స్థానంలో అది దీపిస్తునే ఉంటుంది. ఒకనాడు హఠాత్తుగా మఖానక్షత్రం అదృశ్యమైతే, నాటికి 70 ఏండ్ల క్రితమే మఖకు ప్రమాదం సంభవించి ఛిన్నమైపోయిందని భావించాలి. ఇప్పుడు మన కంటికి కనబడుతున్న ఏండ్రోమెడ కూటంలోని నెబ్యులా కాంతి నెబ్యులానుండి బయలుదేరినపుడు భూమిలో మానవుడు జన్మించలేదేమో!

కాంతి నియమిత వేగంవల్ల ఇంకొక విశేషానుభవం కూడా మనకు కలుగుతూంది. అనంత భూతకాలాన్ని ఖండఖండాలుగా విభజించి, వివిధ ఖండాల నొకేసారి చూడగలుగుచున్నాము. అంటే, ఆకాశాన్ని వీక్షించినప్పుడు 8½ ఏండ్ల క్రిందనున్నట్టి సిరియసును, 70 ఏండ్ల క్రిందటి మఖను, 360 ఏండ్ల క్రిందటి జేష్ఠను, 1085 ఏండ్ల క్రిందనున్నట్టి ధ్రువనక్షత్రాన్ని ఒకే సమయమందు చూస్తున్నాము. మన దృష్టిసామర్థ్య మధికమైన కొద్దీ గతాన్ని ఎక్కువగా చూడగలము.

మనం గడచిన కాలం లయం కాలేదు; అది కాలగర్భంలో కలిసిపోలేదు. అనంతాకాశంలో ఏదో ఒక ప్రదేశంలో వర్తమాన కాలభాగంగా అది వ్యక్తమౌతూనే ఉంది. పరలోకవాసులు, మనవలె, సునిశిత యంత్రాలు నిర్మించి, వాటిని భూమిపై ప్రసరింపచేసి పరిశోధనలు గావిస్తే భూమినుండి ప్రసరింపబడిన కాంతిని విశ్లేషించి భూవిశేషాలను వారు తెలిసికోవచ్చును. మహాసంగ్రామాలను, వైభవోపేతంగా జరుగు మహోత్సవాలను వారు స్పష్టంగా చూడవచ్చును. అట్లే మనముకూడ భూమినుండి బయలుదేరిన కాంతి శూన్యాకాశయానం గావిస్తూ, ఒక్కొక్క నక్షత్రలోకాన్ని దాటి, యంత్రాలతో పరిశీలిస్తున్న విజ్ఞులకు భూవిశేషాలను నివేదిస్తుంది. 17 వ శతాబ్దంలో జరిగిన భూసంఘటనను ధ్రువనక్షత్రవాసు లిప్పుడే చూస్తారు. వారికది వర్తమానంలో సంభవిస్తుంది. కాని, ఆ సంఘటనను ధ్రువనక్షత్రవాసులు సుమారు 740 ఏండ్లు పోయినతరువాత చూస్తారు. వారికది భవిష్యత్తులో దాగియుంది. ఇట్లే, ఏ భూసంఘటన కాని విద్యుద్వయస్కాంతతరంగ రూపంలో ఆకాశయానం చేస్తూ కాలాకాశ అవిరతికంలో శాశ్వతంగా నుంటుంది. అందుచేత, వివిధ కాలాకాశ నక్షత్రాలకు ఆ సంఘటన భూతభవిష్యత్ వర్తమానాలలో వాటిల్లినప్పటికి, అనావృతాకాశంలోను అనంతకాలంలోను అది నిత్యయౌవనంగానే ఉంటుంది.

కాలప్రవాహదిశను మార్చలేము. గతం లోనికి చూచు టెంతకష్టమో గతంలోనికి ప్రయాణం చేయుటకూడ అంత కష్టమని సామాన్యుల అభిప్రాయము. కాని, నక్షత్రాలను చూచినప్పుడెల్లా వాటిగతాన్నే చూస్తున్నామని, వాట వర్తమానాన్ని తెలిసికొనడమే దుర్లభమని గమనించేము. అందుచేత గతంలోనికి చూడలేమనుట సత్యంకాదని విశదమైంది.

ఒకవ్యక్తియొక్క వయస్సును భౌతిక సంవత్సరాలలో వాకొంటాము. దినదినం మానవుల వయః పరిమాణం పెరుగుతూంది. గడచిన ప్రతిదినం అనివార్యంగా గతంలోనికి పోయిందని, ఒకనాడు జీవించిన సాయంకాలాన్ని తిరిగి జీవింపలేమని భావిస్తాము. కాని, అత్యధిక వేగంతో ప్రయాణించుటకవకాశం కలిగించిన జెట్ విమానాలమూలంగా మానవులు గతంలోనికి ప్రయాణంచేయు సామర్థ్యాన్ని సంపాదించినట్లుంది. ఒక ఉదాహరణ పూర్వకంగా విషయాన్ని బోధపరచుకోవచ్చు.

విశాఖపట్నానికి లండను పడమరగా నుంది. ఆ రెండుపట్టణాల రేఖాంశభేదంవల్ల వాటి ప్రమాణ కాలాలకు 5½ గంటల వ్యత్యాసముంది. విశాఖపట్నం గడియారాల చెప్పుడు 5½ గంటలు వెనుకనుంటాయి లండను గడియారాలు. విశాఖపట్నంలో రాత్రి 7 గంటలైనప్పుడు లండనులో ఆ దినాన్నే మధ్యాహ్నం 1½ గంట లౌతుంది.

గత మహాసంగ్రామంలో విమానాల వేగాలను అధికం చెయ్యడానికి పలువిధాలు ప్రయత్నించేరు. గంటకు సుమారు 700 మైళ్ళ వేగంతో శబ్దం ప్రయాణిస్తుంది. శబ్దవేగాన్ని మించిన వేగంలో గమించు జెట్ విమానాలు వాడుకలోనికి వచ్చేయి. కొన్ని విమానాలు గంటకు 1000 మైళ్ళ వేగాన్ని చేరుకొన్నట్లు అమెరికా విమానశాఖవారు ప్రకటించేరు. 2000 మైళ్ళ వేగాన్ని చేరుకోడానికి

కూడా తీవ్రప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయి. శబ్ద వేగాన్ని దాటినతరువాత ఎంతటి వేగాన్నైనా చేరుకోవడం కష్టంగాదు. అందుచేత, కొద్దికాలంలో 2000 మైళ్ళ వేగంతో గమించు విమానాలు తయారయే అవకాశం లేకపోలేదు. సంపీడిత వాయువుగల గదులలో కూర్చుని వైమానికులు ప్రయాణికులు ఆకాశార్ణవంలో సుఖంగా ప్రయాణం చేయగలరు.

విశాఖపట్నంనుండి లండన్‌కు ప్రయాణమయేడు సత్యం. ఈ జూన్ తే 8 దీ సాయకాలం జెట్ విమానంలో ప్రయాణానికేర్పాట్లుచేసేరు. ఆ సాయంకాలం టౌన్‌హాలులో పెద్ద వీడ్కోలు సభ జరిగింది. పలువురు సత్యాన్ని అభినందించేరు. సభానంతరం ఇంట్లో భోజనంచేసి రాత్రి 7 గంటల విమానంలో ఎక్కేడు. బంధుమిత్రులు విమానాశ్రయం వచ్చి చేరి, విమానపు ఎర్రకాంతి మాయమయేవరకు వేచియున్నారు. ఆ విమానం 2000 మైళ్ళ వేగంతో సాగిపోయింది.

మెత్తటి కుర్చీలో సుఖాసీనుడైన సత్యం ఆకాశాన్ని చూస్తున్నాడు. కొంతసేపటికి పడమటను సూర్యోదయ మౌతున్నట్లు కనిపించింది. నిజమే; సూర్యబింబం క్షితిజరేఖపై లేచి, పడమటనుండి తూర్పుకి గమిస్తోంది. ఆ సంఘటనను అవగాహన చేసికోడానికి కొంతకాలంపట్టింది. విశాఖపట్నంలో సూర్యాస్తమయ మయేక బయలుదేరి, మహావేగంతో పడమరముఖంగా గమిస్తూన్న తన విమానం సూర్యునికంటె ముందుపోవడంచేత సూర్యోదయం పడమటనే జరిగింది. మూడుగంటల ప్రయాణానంతరం లండన్ చేరుకొన్నాడు. అప్పటి బిగ్ బెన్ గడియారం ప్రకారం సాయంకాలం 4½ గంటలయింది. ముచ్చటైన లండన్ పార్కులలో విహరించి, మనోహరమైన బహువర్ణయుత సూర్యాస్తమయదృశ్యాన్ని మరొకసారి సత్యం వీక్షించేడు. చీకటిపడేసరికి ఆకలి వేసింది; ప్రయాణపు బడలిక దానికితోడయింది. అందుచేత రాత్రి భోజనంచేసి, హోటేలులో హాయిగా నిద్రించేడు.

ఒకే సాయంకాలాన్ని రెండు ప్రదేశాలలో రెండుసార్లు సత్యంగడిపేడు; రెండుసార్లు రాత్రి భోజనం చేసేడు. సూర్యుని అధిగమించి కాలప్రవాహానికి యెదురీదేడు. ఒక్కరోజులో 24 గంటలకంటె ఎక్కువ కాలం జీవించేడు. ఆనాడు ప్రతిరోజు కంటె ఎక్కువ ఆహారాన్ని భుజించేడు; ఎక్కువ అరిగించుకొన్నాడు. ఈవిధంగా విశాఖపట్టణంనుండి లండన్‌కు ప్రయాణంచేసిన ప్రతిదినాన్ని సత్యం ఎక్కువ గంటలు జీవిస్తాడు; ఎక్కువ భుజిస్తాడు. ఈ గంటలన్నీ కలిసి అతని జీవితకాలాన్ని ఎక్కువ చేస్తాయి. అంటే గతంలోనికి ప్రయాణం చేయడంవల్ల సత్యం దీర్ఘకాలం ఆరోగ్యవంతుడై జీవిస్తాడు.

వెయ్యిమైళ్ళ వేగంతో ప్రయాణంచేయు విమానాన్ని రమేశ్ నడుపుతున్నాడు. భూమధ్యరేఖ వెంబడే సుమారుగా తన విమానాన్ని పశ్చిమముఖంగా రమేశ్ తీసికొనిపోతాడు. సూర్యోదయ సమయాన విమానయానం ప్రారంభించేడు. ఏ ప్రదేశంలోనున్నా అక్కడ సూర్యోదయ మౌతూనే ఉంటుంది. ఉదయభానునితోనే రమేశ్ గమిస్తాడు. అంటే రమేశ్‌ని సూర్యసారథి అనూరుడుగా భావింపవచ్చును. రమేశ్‌కి మధ్యాహ్నం, సాయంకాలం, రాత్రి మొదలగు కాలవిభాగాలు తెలియవు; ఏమంటే ఎల్లప్పుడు బాలభాస్కరుని సన్నిధినే ఉంటాడు. ఆ విధంగా నిరంతర ప్రదక్షిణం గడుపు రమేశ్‌ని 'నీ వయస్సెంత?' అని ప్రశ్నిస్తే తెల్ల మొగం వేస్తాడు. తన భౌతిక వయస్సును నిర్ణయించుకొనే అవకాశం రమేశ్‌కి లేదు. తనెన్నిరోజులు జీవించేడో చెప్పలేడు; నిశాకాంతదర్శనమే చేయలేదు రమేశ్. నక్షత్రాలను చూడలేదు. పాలిపోయిన చంద్రబింబం [illegible] గోచరించదు. అయితే, భూమిచుట్టూ ప్రదక్షిణాలు చేస్తూన్న రమేశ్ ఏదో ఒక మహాపట్టణాన్ని గుర్తుంచుకొని, దాని నెన్నిమార్లు దాటిస్తే అన్నిదినాలు గడిచినట్లు భావించుకోవచ్చు.

భూభ్రమణ వేగాన్ని మించిన వేగంతో ప్రయాణం చేయగల సామర్థ్యం మానవుడు సంపాదించినప్పుడు ఉత్పన్నమయే అనేక క్లిష్టసమస్యలలో ఇవి కొన్ని.

బౌద్ధశిథిలములు-సాలిహుండము

శ్రీ మండ నరసింహం

శ్రీకాకుళమునకు పదిమైళ్ళదూరమున సాలిహుండ మను గ్రామము కలదు. ఈ గ్రామమునకు చేర్పుననే రెండుశిఖరములు గల యొక చిన్న పర్వతమున్నది. పర్వతమునకు కట్టి, వంశధార యనునది పారుచున్నది. తూర్పు సముద్ర మిచ్చటికి నాల్గుమైళ్ళ దూరమందున్నది. వంశధార నది ఈ సముద్రములో కళింగపట్టణము చేరువనే కలియుచున్నది. సాలిహుండ మను గ్రామమునకు నాల్గుమైళ్ళ దూరముననే సముద్రతీరమున పురాతన కాలమునుండియు ప్రసిద్ధిగన్న శ్రీ కూర్మనాథస్వామి వారి దివ్యాలయమును శ్రీ కూర్మ మను గ్రామమును కలవు.

ఈ దేవాలయ మతిప్రాచీనమైనది. దేవాలయ ప్రాకార కుడ్యములపై నైదారు శతాబ్దములనాటి శిలాశాసనము లుండుటచేత నియ్యది యంతకుపూర్వమే ప్రతిష్ఠింపబడి యుండవలయును. ప్రాకారమున దరిదాపు నూరు శిలాస్తంభములు విచిత్ర శిల్పములతో నొకదాని మించిన సౌందర్యమును మరియొకటి కలిగి విరాజిల్లుచున్నవి. ప్రతిస్తంభము నలుపలకలాకారముగలిగి పురాతన శిలాశాసనములతో నిండియున్నది. గోడలపైగూడ వీలగు చోటులందెల్ల శిలాశాసనములు నాగరి, తెలుగు—కన్నడము, తమిళము, ఉత్కళము మొదలగు భాషల లిఖింపబడి యున్నవి. ఈశాసనములు రెండుమూడువందలకు మించియున్నవి. భారతదేశమందలి చిన్నచిన్న రాజుల శాసనములనుండి సామాన్య ప్రజల దానాదికముల దెల్పు శాసనములు గలవు. అద్వైత, ద్వైత, విశిష్టాద్వైత మత ప్రవిష్టుల శాసనములేగాక బౌద్ధ, జైన, శాక్తేయ మతస్థుల శాసనములుగూడ కలవు.

దేవాలయమందలి సింహద్వారగోపురము గంభీరముగ కూర్చబడి రాష్ట్రకూటపద్ధతిని బోలియుండును. గర్భాలయముపై నిరక్షరముగూడ ప్రాకారమందు శిఖరభాగము వైష్ణవచిహ్నమగు చక్రముచే నొప్పుచున్నది. తొలుదొల్త నియ్యది యొక బౌద్ధస్థానమయి, తరువాత జైనాలయమై, ఆ వెనుకను శైవాలయమై నేటికి విష్ణ్వాలయముగ వివిధ మత పరిణామ దశల బొంది యుండవచ్చును.

ఇండియా ప్రభుత్వమువారు 1918 వ సంవత్సరమున నీ యాలయమందలి శిలాశాసనముల శోధించి మూలమును నిర్ణయించి ప్రచురింప ఢిల్లీనుండి రా॥ బ॥ హెచ్. కృష్ణశాస్త్రిగారిని, ప్రభుత్వ పురాతత్వ విశారదుని, పంపిరి. వారీ శ్రీ కూర్మగ్రామమున తమ పరివారముతో రెండుమూడు వారములుండి శిలాశాసనముల శుభ్రము చేయించి యథార్థపాఠమును నిర్ణయించి, ప్రతిబింబముల దీయించి ప్రచురణార్థము సర్వమును సిద్ధము చేయించిరి. (ఈ వ్యాసకర్త గూడ శాసన పాఠముల నిర్ణయించుటలో వారికి దోడ్పడెను)

పురాతన శాసనలిపులనుపరీక్షించి చదువునప్పుడు కొన్ని శాసనములందు ఆకాలపు రాజులు తమ దానాదికముల తెలియజేయు సందర్భమున, బౌద్ధదేవునకు కొన్ని సువర్ణములును రత్నాదులును, కూర్మేశ్వరునకు దీప ధూప నైవేద్యాదులకై కొన్ని సువర్ణములును సమర్పించినట్లు తెలియవచ్చినది. ఇందుచేత బుద్ధదేవుని ఆలయ మీ సమీపమందుండినట్లు నిశ్చయింపబడినది. మరికొన్ని శాసనములలో కొండపైనున్న బుద్ధదేవునకనియు ఇంక కొన్నిటియందు బౌద్ధవిహారపు పునర్నిర్మాణమునకనియు ధన మొసగబడినట్లు చెప్పబడినది. దీనివలన శ్రీ కూర్మమునకు సమీపమందలి సాలిహుండము కొండమీద బౌద్ధస్థూపములు విహారములు కలవని రూఢియయ్యెను.

తరువాత నీకొండపై బరీక్షింప నొక శిఖరమున నూతనముగ నిర్మింపబడిన యొక హిందూ వైష్ణవ దేవాలయమును, మరియొక శిఖరమున పురాతనపు ఇటికలు శిథిలములు గానవచ్చినవి. కొంచెము లోతుగ త్రవ్వి చూడగ పురాతనపు గోడలు మొదలగునవి గానవచ్చెను. ఇప్పుడుచ్చోటున బౌద్ధాలయములు— స్తూపములు విహారములు — గలవని నిర్దేశింపబడినది. ప్రభుత్వానికీ విషయమును ఢిల్లీప్రభుత్వమునకు

వెలుకపరచిన పై 1921వ సంవత్సరమున కొండను త్రవ్విశిథిలముల బైటకుదీసి పరీక్షించుటకొరకు ఒక యున్నతోద్యోగి నియమింపబడెను. వారి యాజమాన్యమున రెండు చిన్నస్తూపములు నొక విహారము తెరువబడెను. అందుండు రాతిపెట్టెల బౌద్ధ స్మారకచిహ్నములును, రత్నములు, బంగారు నగలు మొదలగు వస్తువులు సేకరింపబడెను. ఇయ్యవి లండను మ్యూజియమున భద్రపరుపబడినట్లు వదంతి. కారణాంతరములచే త్రవ్వుపని కొంతకాలమైనపిదప నిలచిపోయెను. తిరిగి 1935-36 సంవత్సరముల నీపని ప్రారంభమైనది. ప్రధానస్తూపము గుర్తింపబడినది. అందుగూడ రత్నములు బంగారునగలు రాతిపెట్టెలు బయటపడినవి. అంతటితో ప్రపంచ ద్వితీయ సంగ్రామ మారంభము కాగా శేషించిన త్రవ్వుపని నిలుపబడెను. ఇంకను శాస్త్రజ్ఞులు త్రవ్వి చూచిన మరేయే విశేషములు బయలుపడునో! ఆపిమ్మట నీకొండ ప్రభుత్వరక్షణమందుంపబడినది.

సాలిహుండమను గ్రామము రెండువేల జనసంఖ్య గల యొక చిన్నగ్రామము. గ్రామమునకు హత్తియే ఈ బౌద్ధశిథిలములు గల కొండ గలదు. పురాతత్వశాస్త్రజ్ఞు లీకొండపై కట్టడములు ఆంధ్రరాజులు పరిపాలించిన కాలమందు నిర్మింపబడినవని నిర్ధారణము చేసియున్నారు. వారు క్రీస్తుశకారంభకాలమున నేలుచుండినట్లు దేశచరిత్రము చెప్పుచున్నది. ఆంధ్రరాజవంశమువారును ఆతరువాత ఆంధ్రభృత్యవంశపు రాజులును దేశమును పాలించినట్లు పురాణములు చెప్పుచున్నవి. ఆ పురాణగాథలు, ఆకాలమునాటి ప్రాకృత శిలాశాసనములవలనను ఆకాలమునాటి కట్టడముల శిల్పవైచిత్ర్య నిర్మాణమువలనను చారిత్రాంశములుగ రూఢియైనవి.

ఇక్ష్వాకువంశరాజులు క్రీస్తుశకారంభమునకు పూర్వమునుండి ఆంధ్రరాజ్య మేలుచుండిరి. వారందరును బౌద్ధమతావలంబకులే! అమరావతి, జగయపేట, నాగార్జునకొండ మొదలగు చోటులవారిచే కట్టబడిన బౌద్ధస్తూపములు అందుండు ప్రాకృతశాసనములు ఆకాలమునాటి వారిప్రాభవమును వెల్లడి చేయుచున్నవి. ఈ రాజులు తమ శౌర్యసాహసములచే మగధరాజ్యమునుగూడ స్వాధీనపరచుకొని చక్రవర్తులైరి. వీరిలో కొందరు వైదికమతావలంబకులై యజ్ఞయాగాదుల చేయుచుండిరి. అశ్వమేధయాగములు జేసిన చక్రవర్తులుగూడ గలరు.

శాలివాహను డీయాంధ్రరాజవంశమున కడపటివారిలో మిక్కిలి ప్రఖ్యాతుడు. వీనినిగూర్చిన గాథలనేకములు గలవు. ఈతడు శకసంస్థాపకుడు. ఆంధ్రదేశమున నేటికినిగూడ కాలగణనమునకు శాలివాహనశకమే వాడుచున్నారు. ఆంగ్లేయుల పరిపాలనమున క్రీస్తుశకము ప్రభుత్వమువారిచే నెలకొల్పబడి ప్రచారమునకు వచ్చినది. అంతకుపూర్వము హిందువులు శాలివాహనశకమును ఆంధ్రరాజ్యమున వాడుచునే యుండిరి.

ఈ శాలివాహనునకును సాలిహుండమను గ్రామమునకును ఏదియోని సంబంధముండి యుండవచ్చును. శాలివాహనునకు ప్రాకృతరూపము సాలెవాహుడగుచున్నది.

'హుండాం', 'హుండి' అనుపదములు ఆంధ్రదేశమున ఒక చిన్నప్రదేశమునకు అనగా ఒక పదిపదేను గ్రామములుండు ప్రాంతమునకు చెల్లుచున్నది. దీనినిబట్టి ఈ యూరు శాలివాహనుని యేలుబడిలోని యొక చిన్నప్రదేశమగుచున్నది. అయితే సముద్రతీరమందలి ఈ ప్రదేశమంతయు నాటి కళింగరాజ్యాంతర్భాగమగుచున్నది. అట్టి కళింగరాజ్యమున ఆంధ్రరాజగు శాలివాహనునకీ చిన్న ముఖ్యమైనప్రదేశ మెటుల లభ్యమైనది?

శాలివాహనునకు కొన్ని సంవత్సరములపూర్వము కళింగరాజ్యమున ఖారవేలు డనురాజేలుచుండెను. ఈతడు ఘోరవేలుడనియు [illegible]నియు [illegible] మతస్థుడనియు జైనకులస్థుడనియు పురాణముల వర్ణింపబడియుండెను. ఇతడు గొప్ప మతావేశముగలవాడు, పరమధార్మికుడు, భిక్షురాజు. ఖండగిరి, ఉదయగిరియందు పర్వతగుహలను భిక్షులకు నిర్మించినవాడీతడే. ఆకాలమున బౌద్ధజైనమతములు పరస్పర సమానభావముతో నుండెడివి. అందుచేతనే కాబోలు, శాలివాహనుడు కళింగరాజ్యమున వంశధారానదీతీరమున నీకొండయు పరిసరగ్రామములు కొన్నింటిని సంపాదించి బౌద్ధమతవ్యాప్తికొరకు సంఘారామముల, విహారముల, స్తూపముల నిర్మించి యుండెనో? ఆంధ్రసామ్రాజ్యమునకు కళింగరాజ్యమునకును ఆ కాలమున పరస్పర స్నేహభావముండెనని యూహించుట కవకాశమున్నది. మౌర్యరాజ్యాధిపతి అశోకుడు మగధనుండి దండువచ్చి కళింగమును జయించిన మరి నూరు సంవత్సరములు పోయినతర్వాత, కళింగాధిపతి ఖారవేలుడు పాటలీ నగరమును జయించి అప్పటి ఆంధ్రసామ్రాజ్యప్రతిష్ఠకు తోడ్పడి యుండవచ్చును. అందువలన ఆంధ్ర కళింగరాజ్యములు స్నేహభావ

ముతోనుండి యుండవచ్చును. శాలివాహనుడు కళింగ సముద్రతీరమున వంశధారానదీ చేర్పున నున్న కొంతయు, నొక కొన్ని గ్రామములు కళింగరాజు వలన మతవ్యాప్తికై బొంది ఆ ప్రాంతమునకు తన పేరున శాలిహుండమని నామకరణము చేసియుండును.

పురాతన వాస్తు శిథిలములు పర్వతమందలి రెండు శిఖరములందే గాక శాలిహుండా మను గ్రామమందును గలవు. గ్రామమం దెచ్చటజూచినను లతలు తోరణములు చెక్కబడిన శిల్పవిశేషములతో నున్న శిల లనేకములు గానవచ్చుచున్నవి. భిన్నమై పురాతన శిల్పచాతుర్యమును జూపుచున్న విగ్రహములు— బుద్ధుడు, వినాయకుడు, శక్తివిగ్రహములు లెక్కకు మిగిలి యున్నవి.

శాలిహుండాము గ్రామమున గానవచ్చు శిలలలో నీ క్రిందివి ముఖ్యములు:—

1. తారావిగ్రహము: కళింగ రాజ్యానికి ప్రధానమైన [illegible] కళింగపట్నము. [illegible] ప్రయాణించి వచ్చు [illegible] వంశధార ముఖద్వారమునుండి ప్రవేశించి కళింగ నగరము రాజధానికి చేరుచుందురు. నావికులు [illegible] నారాధించుచుందురు. సముద్రయానము సురక్షితముగ [illegible] తారాదేవి గొప్ప దైవము. [illegible] ఈ విగ్రహమున [illegible] కలవు. [illegible] పుస్తకము, పాశము, చక్రము, శంఖము, [illegible] ప్రతిష్ఠింపబడినది. [illegible] స్త్రీ విగ్రహము. [illegible] ఈ విగ్రహము శిథిలమైనను తిరిగి జాగ్రత్తచేయబడి నిలువబెట్టబడియున్నది.

2. వినాయకుడు: గణపతి హిందువులకే గాక బౌద్ధులకుగూడ నారాధ్యుడే. ఈ విగ్రహము లనేకములున్నవి. కొన్నిటికి నాలుగుచేతులు, మరి కొన్నింటికి ఆరు, ఎనిమిది చేతులుగూడ కలవు. విగ్రహములు నల్లరాయితో చెక్కబడి శిల్పచాతుర్యము కలిగియున్నవి.

3. శక్తి విగ్రహములు: ఆగమశాస్త్రమునకు [illegible]. సప్తమాతృకలే గాక దుర్గవిగ్రహము లనేకములు కలవు. హస్తసంఖ్యా భేదములచే నీ విగ్రహము లనేక తరగతులుగా నున్నవి.

4. బౌద్ధజాతక కథలు: ఈ కథలు ప్రత్యేక శిలలపై చిత్రిత శిల్పకళా రూపమున ప్రదర్శింపబడు చున్నవి.

5. నవగ్రహములు: ఏకశిలాఫలకమున నీ గ్రహములు వాహనములతో ఆయుధములతో చిత్రితములైనవి.

6 రాతిగొలుసు: ఈ గొలుసు 80 అడుగుల చుట్టుకొలత గలిగి [illegible] మలచబడినది. బౌద్ధ స్తూపమునకు నియ్యది కంఠహారముగ నుపయోగింప బడినది. ఉయ్యాల గొలుసులు ఎట్లు ఇనుముతో చేయ బడిన లింకు లొకదానిలో నొకటి దూర్చి యతికి గొలుసు రూపముగా జేయుదురో అట్లు విడివిడి పృథక్కైన రాతిబండ ముక్కలతో మలచి లింకులను [illegible] యుంచి విడివిడిగ గొలుసు చెక్కబడెను. [illegible] లేకుండ, [illegible] లేకుండ చేయగల్గిరి. ఈ పని శిల్పప్రావీణ్యమునకు [illegible] చెప్పవచ్చును. కాలప్రభావమున ఒక్క లింకు నాలుగుచోట్ల తెగిపోయిన, పనితనంతయు నిష్ఫలమాయెను. రాతి నతుకుట జరుగ బోదు కదా!

ఇక పర్వతాగ్రమున స్తూపములు విహారములు సంఘారామములు నిర్మింపబడియున్నవి. ప్రధాన స్తూపము బుద్ధుని పూర్ణశరీరముగ భావింపబడి నిర్మింప బడినది. అందు శిరోభాగము ముఖ్యమైనది. పర్వతాగ్రము నుండి యిది 25 అడుగుల లోతునుండి ప్రారంభింపబడినది. అడుగుభాగము చక్రాకారముగ రాతితో నిర్మింపబడి కడ్డీకయందు బుద్ధుని స్మారక చిహ్నము లుంచిన రాతిపెట్టెను (*Cachet*) అమర్చి స్తూపము నిర్మింపబడినది. అడుగుభాగము చుట్టుకొలత 50 అడుగులుండును. ఒక మూర పొడవును అంతియే వెడల్పును గలిగి జానెడు దళసరిగల, కాల్చిన యిటుకలతో గోడకట్టబడినది. చలువరాతి పలకలతో స్తూప

మును గట్టి దానిచుట్టును ప్రదక్షిణము చేయుటకు వలయాకార మార్గ మేర్పాటు చేయబడెను. లోన ప్రవేశించుటకు విశాలమగు మార్గ మేర్పాట చేయబడెను. స్తూపమునకు కంఠహారముగ రాతిగోలుసు అమర్చబడియున్నది. చివరిభాగమున శిలా నిర్మిత ఛత్రముగలదు. దీని నే శిరస్తూపమని చెప్పుదురు.

దీనికి కొంచెము వెనుకభాగమున ప్రధాన స్తూపమున కిరుపార్శ్వముల మరి రెండు స్తూపములు గలవు. ఈ స్తూపములచుట్టు విహారములు గలవు. విహారములలో జొచ్చి స్తూపములకు ప్రదక్షిణము సేయుటకు మార్గము కలదు. ఈ రెండును—స్తూపవిహారములు—బుద్ధుని వక్షస్థలముగ భావింపబడుచున్నది. ఈ స్తూపములపై గూడ ఛత్రము లమర్చబడియున్నవి. రాతిపెట్టెలందు బౌద్ధస్మారక చిహ్నములు గూడ నుంచబడినవి.

ఇక పాదతలమున మరి రెండు స్తూపములు నిర్మింపబడియున్నవి. ఈ రెండును కొండయొక్క రెండవ శిఖరమున గలవు. అందుగూడ వక్షోభాగమందలి విహారముల నడుమ స్తూపములు గూర్చబడినవి కాని యివి చిన్నవి. వీనియందుగూడ స్మారక చిహ్నములుగల రాతిపెట్టె లుంచబడినవి శిరోభాగమున ఛత్రములుగూడ గలవు.

రాతిపెట్టెలు ఒక్కొక్క పెద్ద తిరుగలిని బోలియుండును. పెట్టెలో బుద్ధుని చితిభస్మముగాని మరియే చిహ్నమైనగాని యుండును. అందు నవరత్నములుండును. బంగారు పూవులు మాలలు అలంకరణములు ప్రతి రాతిపెట్టెయం దుంచబడును. ఈ పెట్టెలు చంద్రకాంతమణులచే చేయబడిన—చలువరాతి పలకలు—పలకలచే కట్టి స్తూపాకారముగ నిర్మింపబడును. బౌద్ధభిక్షులు సంఘారామముల నుందురు. ప్రార్థనకాలమున విహారములందలి స్తూపములచుట్టు దిరుగుచు పిటకముల పారాయణ సేయుచుందురు. లేదా విహారములందు యోగాసనములనుండి ధ్యానము సేయుచుందురు.

ఒకసారి యిప్పుడా శిథిలముల జూచిన, మన మిప్పు డిరువదియవ శతాబ్దమున నుండి తిమన్న వాటను మరచిపోయి యేనాడో బౌద్ధమత ముచ్చదశయందున్న కాలమున అనగా క్రీస్తుశకమునకు పూర్వము రెండు శతాబ్దముల క్రిందట నుంటిమని మనసున భావించుకట్టును. ఆ శిథిలములే ఇట్టి మనఃపరివర్తనమును కలిగించుచుండె ఆ స్తూపములు, ఆ విహారములు, ఆ సంఘారామములు ఉచ్చదశ యందుండునపుడు ఎట్టి మనఃపరివర్తనము కలిగింప గలుగుచుండెనో మనమూహింపశక్యము కాదు. నాటి వైభవమంతయు మాసిపోయినది. నాటి రత్నములు బంగారు పూవులు, నగలు మొదలగు శిలాశిల్పములు లండన్ మ్యూజియమున ప్రదర్శింపబడుచున్నవి. మరికొన్ని శిలాశిల్పములు చన్నపురి మ్యూజియమందు భద్రపరచిపడియున్నవి. నేడీ కొండ శిఖరములపై పూర్వకాలమందలి స్తూపములు మొదలగు వాని పునాదులును పెద్ద పెద్ద శిలావిగ్రహములును మాత్రమే మిగిలియున్నవి. ఆ కాలమున నిర్మితమైన ఇటుకలు రాతిపలకలు నేటివరకు శేషించియున్నవి. ప్రస్తుతము ఒక ప్రభుత్వోద్యోగి ఈ కొండలపై శిథిలముల దొంగలాపహరించకుండ కాపలా చేయుచున్నాడు. కొండ శిఖరాగ్రమునకు పోవుట కనుకూలముగ బాటయొకటి నిర్మింపబడినది. మోటారులుగూడ నచ్చటకు బోగలవు. పర్వతాగ్రమునుండి చూచిన ప్రక్కనుండి ప్రవహించు వంశధారా నదియు సాగరమును దిగువభాగమందలి పల్లెగ్రామములును అతిరమ్యముగ గానవచ్చును. బౌద్ధయుగమునాటి నాగరకతయు వైభవమును మతాభిమానమును గనుగొన నుద్దేశముగల ప్రతి హైందవుడును తన జీవితములో నొకసారియైన నీ పర్వతమును నచ్చటి శిథిలములను చూచి తీరవలెను.

గ్రంథవిమర్శనము

ప్రకృతీ పాంచజన్యము

[ఖండకావ్య సంపుటి]

కవికొండల వేంకటరావు ప్రతులకు: రచయిత రాజమహేంద్రవరము వెల: 1-12-0.

ఈ గ్రంథ పీఠికలో రచయిత తాము వ్రాసిన ప్రకృతి కావ్యాలన్నీ కొత్తగా ఈ పేరుతో ప్రకటిస్తున్నామని, అయితే ప్రకృతి కవితకు అంతగా సంబంధించని 'రాగోపంతము' వంటి ఖండకావ్యాలు కొన్ని ఈ సంపుటిలో చేరాయనీ వ్రాశారు. అంతేగాక పూర్వం ప్రకటించిన 'ప్రకృతి చందనం'లో కొన్ని ఖండకావ్యా లిందులో చేర లేదనికూడా వ్రాశారు. రచయిత తమ ప్రకృతి కవితా రచనలన్నీ ప్రత్యేక సంపుటాలుగా ప్రకటించడం ముదావహం. ఇకముందు సంపుటాలలోనైనా వీరు ప్రకృతికి సంబంధించని కృతికలు చేర్చకుండా కేవలం ప్రకృతి కావ్యాలే ప్రకటించగలరని ఆశిస్తున్నాను.

'ప్రకృతి' శబ్దం హ్రస్వాంతంకాని దీర్ఘాంతం గాదు. ఇట్లాగ ఈ కావ్యసంపుటిలో కొన్ని కొన్ని శబ్దదోషాలు దొర్లాయి. అవన్నీ వీరు ముందు సంపుటాలలో సవరించుకోగలరని ఆశిస్తున్నాను.

ఆధునాంధ్ర పాశ్చాత్య కవితామార్గాలలో ప్రకృతికవిత ఒక ప్రత్యేక కవితామార్గంగా స్థిర పడింది. మన ప్రాచీనవాఙ్మయంలో ఋతుసంహారం లాటి ప్రత్యేక ప్రకృతి కావ్యా లున్నాయిగాని నేటి కాలపు కవితలోని ప్రకృతికవిత ఎక్కువగా పాశ్చాత్య కవితారీతుల ననుసరించి బయలుదేరినది అని చెప్పాలి.

నేటి ఆంధ్రకవులలో సకృత్తుగా ప్రకృతి వర్ణన పరమైన ఖండకావ్యాలు వ్రాసినవా రున్నారుగాని, ప్రత్యేకంగా ప్రకృతి కవిగా పేర్కొనవగిన ఆధునిక కవి శ్రీ కవికొండల వెంకటరావుగా రొక్కరే. ముఖ్యంమీద వీరి కవిత్వంలో ప్రకృతి కున్నంత ప్రాధాన్యము, ఏ వస్తువు మిగిలినవాటికి రాలేదు. మిగిలిన రచనలలోకూడా ప్రకృతి కవితాచ్ఛాయలు బాగా ఎక్కువగా పడుతూంటాయి. తెలుగుదేశంలో పల్లెపట్టులలో కనిపించే ప్రకృతి సౌందర్యం చక్కని జానపద సారళ్యంతోను, బహుముఖమైన విషయ వైవిధ్యంతోను, వీరి కవితలో ప్రతిఫలిస్తూ ఉంటుంది.

దూరపు నల్లమాపు, వానపాటు, ఏటిపునీడలు, తురాయి పువ్వు, పున్నాగము మొదలైన వివిధ శీర్షికలనుబట్టి వీరి ప్రకృతి వైవిధ్యం గ్రహించ వచ్చును.

శ్రీ వేంకటరావుగారు ఈ సంపుటిలో చేర్చిన ఖండకావ్యాలలో అత్యుత్తమ రచన మొదలు, అతి సామాన్య రచనవరకు గల ఖండకృతులన్నీ కలగా పులగంగా కనిపిస్తూంటాయి. ఈ సంపుటిలో మాత్రం మొత్తంమీద అత్యుత్తమరచనలే ఎక్కువ.

ఈ రచనలలో కొన్నిచోట్ల ప్రకృతి ఎక్కువగా కవిభావనా రంజితంగా కనిపిస్తుంది. అయితే చాలా చోట ఆవిష్కంగా కాకుండా స్వచ్ఛంగా అద్దంలో ప్రతిఫలించినట్లు మెరుస్తూంటుంది. 'అసాయం కాలము' అనే ఖండకృతి దీనికి తార్కాణంగా స్వీక రించవచ్చును.

'అరుణగభస్తితా బహిమటన్
ప్రభిలీనుచు కెట్లవెన్కదా
రు రమణ దోపజేసెడు విలో
లత నప్పుడె శీతవాయు పం
స్ఫురణము తట్టి తట్టక క
పోలములందున నెత్తిజేసెడిన్
జిరుచలిసుంత; నీటిపస
జిన్నరికొల్వ గగుర్పు సెందెడిన'
పాలపిట్ట యొకటి ప్రక్కతాళతరువు
మువ్వలోనడాగి కవ్వకూత
విసరజొచ్చె లేత పిదపులనుముద్దు
చివ్వలాగుచ జేవ చెవులుముట్ట
కోతికోయునాడు కూలీలు తమకూతి
కొగ నొక్కపురుషు గానముంటి
పల్లవిపైట కలిపి పల్లింపజొచ్చిరి
కొండయొల్ల మూరు నిండిపోయె!

ఆ సాయంకాలము నే
నే సంగతి నాకు దోపలేదు; మునంజేమో
హా! సగము రంగు కొరసగ
మోసడి సన్న మోము మురువును! అంతే!

'ఒకరోజు' అనే ఈ క్రిందిశీర్షిక కవిభావనా రంజితమైన వీరి ప్రకృతివర్ణన కుదాహృతిగా తీసుకో వచ్చును.

'జీవిత మృత్యుసంబద్ధ పుంభావమయము
గాగ దోషించు మనికి యేలాగొ యనకు;
మండువేసవి చిగురించు మావిమొక్క!
పికుకుకుకుచుంచు జలువ చిప్పిలుమొయిళ్లు!
గొంతులో గద్గదంబిడు వంతియెల్ల
మింగి చిరునవ్వు పెదవుల మేళవించి
పాడుమా కోకిలం బట్ల పాటనొండు!
ఆడుమా! చాతకం బట్లు లతిపిపాస!'

మాటవాడు, ఒకానొక పువ్వును జూచి, ఎవలోబడె నస్తమయము, మొదలైనవీజాతికిచెందిన ఉత్తమప్రకృతివర్ణన చిత్రణలే.

ఈసంపుటిలో కవికొండల వారి ప్రకృతి కవితా వైవిధ్యం చక్కగా ప్రతిఫలించింది. ఇది ప్రకృతి కవితాభిమానులందరికీ అవశ్య పఠనీయమైన సంపుటి.

చికిత్సాసార సంగ్రహము

సంపాదకులు: డాక్టర్. యస్. జానకి రామశాస్త్రి. ప్రకాశకులు: గవర్నమెంట్ ఓరియంటల్ మాన్యుస్క్రిప్టు లైబ్రరీ. మదరాసు. వెల: 11-8-0.

గ్రంథ సంపాదకులు పీఠికలో తెలియజేసినట్లిది ఒక ప్రసిద్ధాయుర్వేద గ్రంథం కాదు. గృహస్థు లెవరో ఆయుర్వేద గ్రంథాలన్నీ పరిశీలించి నిత్య కృత్యంలో ఉపయోగించే ఆయాఆయుర్వేద విషయా లన్నీ ఒక తాళపత్రగ్రంథంలో చేర్చారు. అది మదరాసు ప్రాచ్యతాళపత్ర భాండాగారికులు ప్రచురించారు. దానికే చికిత్సా సారసంగ్రహ మని పేరు.

ఇది రాయల్ సైజులో 518 పుటల గ్రంథము. గ్రంథాంతంలో అనుక్రమణిక మొదలయిన ఉపయుక్త విషయాలన్నీ ఉన్నాయి. తప్పొప్పులపట్టిక ఒకటి చేర్చవలసియున్నా, వ్యవధి లేకపోవడంవల్ల ఆపని జరగలేదని సంపాదకులు తమ పీఠికలో తెలియ జేస్తున్నారు.

అయితే ఈ గ్రంథంలో అనేకరోగాలు, వాటి నిదానాలు, ఆయారోగనివారణలకు ఉపయుక్తము లైన మూలికలు, ఔషధాలు, అవి తయారుచేసేవిధా నాలు, ఇంతేకాక పథ్యాపథ్యాలు మొదలైన ఆయుర్వేదానికి సంబంధించిన విశేషాలెన్నో ఉన్నాయి.

గవర్నమెంట్ ఓరియంటల్ లైబ్రరీవారు బహువ్యయప్రయాసలతో ప్రకటించిన ఈ గ్రంథం కేవలప్రాచీన వైద్యశాస్త్రపరిశోధకుల కేమీ సహాయ కారి కాజాలదు.

పోనీ ఇందులోఉన్న ప్రక్రియలు, చిట్కాలు మొదలైనవి జనసామాన్యానికి ఏమైనా ఉపయోగిస్తాయా అంటే అది కనబడదు.

సంపాదకులు తమ పూర్వపీఠికలో "ఈ గ్రంథమున కొన్ని వర్ణ్యభాగములు, పునరుక్తభాగములు, రజితకల్పయోగములు చెప్పబడియున్నవి. కాని పాఠకులు నాటి పరిస్థితులు తెలిసికొనకను, విమర్శ మును మనసులో పెట్టుకొని ఈ భాగముల నుపయోగించిన

ఒకవేళ కోరిన ఫలితములు కలుగక పోవచ్చును." అని వ్రాశారు.

దీనినిబట్టిచూస్తే జనసామాన్యానికికూడా ఇది ఉపయోగపడదని తేలింది.

అందుచేత ఇంతగా ధనవ్యయంచేసి ప్రాచీన వైద్యశాస్త్రీయ గ్రంథం ప్రకటించ దలిచినప్పుడు ఇంతకంటె మరి ఒక సుప్రసిద్ధగ్రంథ మేదైనా ప్రకటించిఉంటే బాగుండేది.

ఏతావాతా ఈ కాలం వైద్యుల కీ గ్రంథంవల్ల ప్రాచీనకాలంలో ఉన్న కొన్ని చిట్కాలు, ప్రక్రియలు కొన్ని ఔషధాల తయారీలు మాత్రమే తెలుస్తాయి. ఇక మిగిలినవాటిలో ఉపపన్నిపాత విధాన మొక్కటే ముఖ్యమైన విషయం.

ఇకముందునింకైనా సంపాదకు లీ విషయాలు జాగ్రత్తగా గమనించి ఇంతకంటె ఉత్తమ శాస్త్రీయ గ్రంథాలు ప్రకటించగలరని ఆశిస్తున్నాము.

1 తేనెసోనెలు మొదటి సంపుటము

2 తేనెసోనలు ద్వితీయ సంపుటము.

[ఖండకావ్య సంపుటాలు]

రచయిత, విద్వాన్ వేదము వేంకటకృష్ణశర్మ ప్రతులకు రచయిత, 66, సామిపిళ్ళవీధి, మూర్, మదరాసు. సంపుటము ఒక్కొక్కటి: వెల 1-4-0.

ఇవి రెండూ రచయిత అప్పుడప్పుడు రచించిన ఖండకావ్య సంకలనాలు. వీటిలో మొదటిదానికి శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు, రెండవదానికి శ్రీ ఆండ్ర శేషగిరిరావుగారు ప్రవేశికలు రచించారు.

రచయిత ఈ కాలంలో బాగా ప్రచారంలో ఉన్న ఖండకావ్య రచనాపద్ధతి ననుసరించి ఈ రెండు సంపుటాలలోను, చిన్న చిన్న కథాకావ్యాలు, ప్రకృతి వర్ణనలు, చాటువులు, అనువాద కావ్యాలు, భావచిత్రణలు మొదలైనవన్నీ సమకూర్చారు.

వీరి రచనలో సాంప్రదాయిక ఛ్ఛందస్సులే గాక వినూతన ఫణితిలో రచించిన గేయ ఛ్ఛందస్సులుకూడా ఉన్నాయి.

వీరి కవిత అంతటా భాషాసాంప్రదాయికమైన శిష్టమార్గంలో నిర్దుష్టంగా సాగిపోతుంది.

కవిత మొదటి సంపుటిలోకంటె రెండవ సంపుటిలో కొంచెం హెచ్చుస్థాయిలో నడుస్తుంది. ఈ క్రింది ఉదాహరణలనుబట్టి వీరి పద్యరచనాపద్ధతి కవితాస్థాయి అవగాహన చేసుకోవచ్చును. ఈ వృత్తం వీరు రచించిన ఆంధ్ర సౌందర్యలహరిలోనిది.

"శిశిర రమ్యతాం సుకాంతివయు,
చంద్రకళా రమణీయ చూడనై,
వర మధియంబు, పుస్తకము,
స్ఫాటిక మాలయు దాల్చిచేతులన్
బరగదు, విద్య పత్కృపులు
పల్కరు ప్రొక్కిన గాంత్రుగాద తా
గోరిమను గోస్తనీ మధుపమో
మధురంబుల దివ్యవాక్కులన్"

కోపనాస్వభావవర్ణన పరమైన ఈ క్రింది వృత్తం వీరి స్వీయరచనాఫణితిలో ఉత్తమ కవితకు ఉదాహరణం.

"అల్లిక వేసలిం దొరగి, యంతట
నంతట బూలురాల, న
ల్లల్లన ముంగురుల్ గునిసియాడ
ముఖాంబుజమందు, గాలి చె
క్కిళ్ళను గ్రమ్మ గెంజెదవి
కిప్పుడి కంపమునంద, మిణ్గురుల్
పల్లెదు పల్కమాపుల
పసందగునీ సొబగెంతు సుందరీ!"

చిన్నయ్య

[జీవిత చరిత్ర]

కొత్త సత్యనారాయణ చౌదరి. అమృతలూరు, గుంటూరు జిల్లా, వల: ఆరణాలు.

ఇది పరవస్తు చిన్నయసూరి చరిత్ర సంగ్రహంగా వివరించే చిన్న పుస్తకం.

ఈ పుస్తకంలో వీరు చిన్నయ సూరి బాల వ్యాకరణాన్ని గురించీ వారికారికలను గురించీ చెలరేగిన వాదోప వాదాలు ఇంకా మిగిలిన చారిత్రిక వివాదాలు ఇంకా వివరంగా ఇచ్చిఉంటే ఇది ఇంకా పాఠక జనోపయోగిగా ఉండేది.

ప్రస్తుత గ్రంథం చిన్నదైనా ఇందులో చిన్నయ్యసూరి జీవితచరిత్రకు సంబంధించిన వివరాలన్నీ ఉన్నాయి.

Printed & published by S. Sambhu Prasad at the Andhra Patrika Press No 7, Thambu Chetty Street, Madras. Editor: S. Sambhu Prasad